

Grundbogen til Religion C

Lene Madsen
Anders Nielsen
Sofie Reimick

Dorte Thelander Motzfeldt
Bodil Junker Pedersen
Trine Ryhave

2. udgave

Grundbogen til Religion C

Lene Madsen

Dorte Thelander Motzfeldt

Anders Nielsen

Bodil Junker Pedersen

Sofie Reimick

Trine Ryhave

SYSTIME

GRUNDBOGEN TIL RELIGION C

© 2012 Lene Madsen, Dorte Thelander Motzfeldt, Anders Nielsen,
Bodil Junker Pedersen, Sofie Reimick, Trine Ryhave og Systime A/S

Kopiering og anden gengivelse af dette værk eller dele deraf er kun tilladt efter reglerne i gældende lov om ophavsret eller inden for rammerne af en aftale med Copydan. Al anden udnyttelse forudsætter en skriftlig aftale med forlaget.

Ekstern redaktion:

Allan Friis Clausen og Anne Grete Dumstrei

Omslag:

Marianne Gulstad

Omslagsfoto/illustration:

© Dorte Thelander Motzfeldt

Sat med Trade Gothic 10/13

Grafisk tilrettelæggelse og produktion:

Publizon A/S

1. e-bogudgave 2012

ISBN 978-87-616-5861-6

Trykt udgave:

Trykt hos Specialtrykkeriet Viborg

Printed in Denmark 2012

2. udgave, 1. oplag

ISBN: 978-87-616-5859-3

SYSTIME

Skt. Pauls Gade 25

DK-8000 Aarhus C

Tlf.: 70 12 11 00

systime.dk

INDHOLD

Forord	7
--------------	---

KAPITEL 1	BRILLEKURSUS	11
------------------	---------------------	-----------

Religion i det senmoderne samfund	11
Fakta om religion i det senmoderne samfund	15
Hvad er religion?	16
Hvordan undersøger man religion?	18
Brillekursus	19

KAPITEL 2	JØDEDOM	21
------------------	----------------	-----------

Øjenåbner: Rulleskøjter på sabbat	21
Fakta om jødedom	23
Jødedommens historiske udvikling	25
Mytologisk baggrund	25
Historisk oversigt	26
Religiøs praksis i jødedommen	29
Sabbat	29
Synagogen og bønnen	32
Jødiske forestillinger	39
Menneskesyn	39
Højtiden Pesach	43
Messias	46
Religionen i spil: Jødisk identitet i fremtiden?	47

KAPITEL 3	KRISTENDOM	49
------------------	-------------------	-----------

Øjenåbner: Eat-n-Meet Jesus	49
Fakta om kristendom	52
Kristendommens historiske udvikling	53
Den historiske Jesus – fra Jesus-bevægelse til verdensreligion	53
Den mytiske Kristus – evangeliernes fremstilling af Jesus	56
Kristendommens hovedretninger	60
Religiøs praksis i kristendommen	63
En fænomenologisk undersøgelse af det kristne kultrum	63
En sociologisk undersøgelse af den kristne praksis	67
Kristne forestillinger	70
Hvad tror kristne på?	70

Det kristne menneskesyn	74
Kristen etik: Hvad er næstekærlighed – og hvem er næsten?	76
Religionen i spil: Kan kristendom og naturvidenskab forenes?	82
Kristne reaktioner på modernisering	82
Kristne retnings holdninger til naturvidenskaben	86

KAPITEL 4 ISLAM 89

Øjenåbner: Hvorfor være muslim?	89
Fakta om islam	92
Islams historiske udvikling.....	93
Tilblivelse	93
Den nye religions udvikling	95
Religiøs praksis i islam	97
Obligatoriske ritualer	97
Andre ritualer	103
Helligsteder	104
Islamiske forestillinger	108
Hvad tror muslimer på?	108
Det islamiske samfundssyn	110
Religionen i spil: Kan man være muslim i det danske samfund?	113
Islam i Danmark.....	113

KAPITEL 5 HINDUISME 119

Øjenåbner: Hinduismens mangfoldighed	119
Fakta om hinduisme	122
Hinduismens udvikling og forestillinger.....	123
Vedaerne – Forestillingen om de mange guder	123
Upanishaderne – forestillingen om gud som en kraft.....	127
Bhagavad Gita – forestillingen om den personlige og kærlige gud	129
Puranaerne – forestillingen om de mange guder	132
Religiøs praksis i hinduismen	134
Indien.....	134
Danmark og England	137
Religionen i spil	140
Dialog mellem etniske hinduer og konvertitter	140
Hinduisme og politik.....	142

KAPITEL 6 BUDDHISME 143

Øjenåbner: Buddhisme i øst og vest.....	143
Fakta om buddhisme	147
Buddhismens historiske udvikling	148
Religiøs praksis i buddhismen.....	150
Nirvanisk, karmisk og apotropæisk (magisk) buddhisme	151

Buddhistiske forestillinger	156
Den klassiske buddhisme.....	156
Mahayanabuddhismen.....	160
Buddhisme i Japan.....	164
Buddhisme i Tibet (Vajrayana/Diamantvejsbuddhismen)	167
Buddhisme i Danmark	170
Religionen i spil: Karma i praksis	172

KAPITEL 7	RELIGIONER I KINA	173
------------------	--------------------------	------------

Øjenåbner: Religion og stat	173
Fakta om kinesisk religion	178
Kinesisk pragmatisme.....	179
Konfucianisme	180
Kongfuzis lære bliver kejserrigets officielle ideologi.....	180
Kongfuzi og ritualerne	184
Religiøs dyrkelse af Kongfuzi.....	185
Daoisme	187
Daode Jing og den daoistiske kanon	187
Daoisme som religion	189
Folkereligion	192
Folkereligionens guder.....	192
Folkereligionens ritualer.....	193
Mao-dyrkelse som folkereligion.....	194
Neomaoisme og folkelig maokult	195
Religionen i spil: Konfucianismens genkomst	197

KAPITEL 8	RELIGIONER I JAPAN	199
------------------	---------------------------	------------

Øjenåbner: Tsunami, jordskælv og religion	199
Fakta om religioner i Japan.....	202
Historisk udvikling	204
Religiøs pluralisme.....	204
Fra feudalsamfund til industrisamfund	204
Religiøs praksis.....	206
Praksis ved helligdommen	206
Religiøse Forestillinger.....	211
Religionen i spil: Yasukuni-helligdommen i Tokyo	214

KAPITEL 9	VERDENRELIGIONER	217
------------------	-------------------------	------------

Øjenåbner: Hvad er verdensreligioner?	217
Religionernes udbredelse.....	221
Tilslutning til religionerne	222
Forståelse af egen religion i relation til andres.....	224

Øjenåbner: Hvad er en ateist?	229
Fakta om ateisme	230
Ateismens historiske udvikling.....	232
Ateismen i Danmark.....	236
Ateistiske forestillinger	239
Ateismen i spil: Ateisme og samfundet.....	241

Religionsfaglige discipliner.....	245
Hvad er religionsfænomenologi og religionshistorie?	245
Hvad er religionssociologi?	246
Fire sociologiske teorier om, hvorfor mennesker er religiøse	246
Tre centrale religionsfaglige begreber.....	251
Myte	251
Ritual	253
Helligt og profant	257
Religion i AT.....	259
Religionsfaget inden for det humanistiske hovedområde	259
Religionsfaget inden for det samfundsvidenskabelige hovedområde.....	259

Grundbegreber.....	262
Indefra (emic)/udefra (etic)	262
Elite og mainstream	263
Konversion	264
Maksimalisme og minimalisme	264
Jan Hjärpe: Indhold, funktion og engagement	265
Holdning til omverdenen.....	266
Ninian Smarts syv dimensioner	267
Kvantitativ og kvalitativ metode	269
Analyse af tekst, billede, film, hjemmeside og feltarbejde.....	270
Tekstanalyse.....	270
Billed-, genstands- og filmanalyse	273
Analyse af hjemmesider.....	274
Analyse ved feltarbejde og deltagerobservation	275
Kildeliste	279
Billedliste	283
Indeks	285

Grundbogens tilgang

Grundbogen til Religion C er en grundbog til religionsundervisningen på c-niveau i stx og på hf. Den rummer indføringer i verdensreligionerne i fortid og nutid med vægt på både den religiøse praksis, de religiøse forestillinger og forholdet mellem religion og samfund. Såvel den videnskabelige udefra-synsvinkel som den religiøses egen indefra-synsvinkel kommer til udtryk.

Bogen bryder med det traditionelle koncept for en grundbog på en række punkter. Bogens **pædagogiske grundide** er maksimal aktivering af den lærende. Bogens kapitler starter typisk med en øjenåbner, hvis formål er at få elever og kursister til at undre sig og motivere dem til refleksion og videre studier. Brødteksten er reduceret til et minimum for i stedet at give plads til faktabokse, billeder, små tekststykker og ikke mindst øvelser. Øvelserne indgår som en helt central del af udgivelsen, og de er ikke blot en ekstra service til læreren og en sikkerhed for, at elever og kursister lærer de centrale begreber m.v. Øvelserne fordrer dem også til at gå i dialog med stoffet og forholde sig kritisk og sammenligne de mange ”stemmer”, der kommer til udtryk i kapitlernes forskelligeartede materiale. Øvelserne træ-

ner også i at anvende religionsfaglig teori på religionernes empiri. På den måde bliver elever og kursister gennem arbejdet med øvelserne en slags medforfattere til bogen. De tilføjer i form af deres besvarelse af øvelserne nye nødvendige ”afsnit” til bogen, hvilket styrker deres religionsfaglige kunnen og viden.

Bogens **videnskabsteoretiske grundsyn er konstruktivistisk**. Når der ikke findes en neutral position, hvorfra sandheden om religionerne kan beskrives og bedømmes, er det ikke muligt at skrive en lærebog med forfatteren som alvidende og objektiv fortæller. Vi har derfor fokuseret på flerstemmighed i denne udgivelse, bl.a. i form af de mange citater, tekststykker og billeder, som både repræsenterer forskellige **udtryk for** og forskellige **synsvinkler på** religionerne. Udfordringen er at give elever og kursister et nuanceret og kvalificeret billede af religionerne, uden at de forfalder til den opfattelse, at uanset hvad man siger om en religion, rummer det en sandhed.

En anden tendens er Grundbogens konsekvente fokus på **religionsfaglig metode**. I det introducerende Brillekursus (kapitel 1) lærer elever og kursister de mest elementære begreber og faglige tilgange til religionerne, og

kapitlet om teori, metode og analyse (kapitel 11) går i dybden med religions-sociologiske, religionsfænomenologiske og religionshistoriske teorier og begreber. Disse tilgange er tænkt ind i de enkelte kapitler om verdensreligionerne sådan, at der lægges op til, at man i undervisningen også bevæger sig op på et metaniveau og drøfter, hvornår der fx er tale om en religionssociologisk eller en religionsfænomenologisk vinkel på religionerne. Disse metodiske overvejelser kan kvalificere de studerendes inddragelse af religionsfaget i AT i stx.

Grundbogens indhold

Grundbogens første kapitel er som nævnt et **brillekursus**, som introducerer til fænomenet religion og til religionsfaglig metode.

De følgende syv kapitler belyser hver en verdensreligion. Kapitlerne om **kristendom, islam, hinduisme, buddhisme og jødedom** er bygget op efter samme struktur, både for at signalere, at forfatterne har bestræbt sig på at behandle religionerne ud fra samme religionsfaglige synsvinkel, og for at gøre det lettere for elever og kursister at sammenligne religionernes fænomener. Hvert af disse kapitler starter med en øjenåbner, som giver en alternativ, uventet vinkel på religionen. Herefter følger en faktaboks som en slags varedeklaration over religionen (retninger, udbredelse, centrale dogmer etc.). Dernæst kommer afsnit om religionens opståen, den religiøse praksis og religiøse forestillinger. Hvert kapitel afrundes med et afsnit, der zoomer ind på nutidige spændinger i religionen, fx hvordan religionen henholdsvis tilpasser sig eller modarbejder samfundsmæssige

tendenser som fx et naturvidenskabeligt verdensbillede.

Kapitlerne om **kinesisk og japansk religion** har en anden struktur. Der er her i højere grad tale om et områdestudium, idet religionerne undersøges i en bestemt samfundsmæssig kontekst. Det betyder også, at disse kapitler giver en særlig mulighed for at undersøge interaktionen mellem religion og samfund.

I kapitlet om **kinesisk religion** har forfatterne derfor valgt at beskrive de tre oprindelige kinesiske livsanskuelser (daoisme, konfucianisme og folkereligion) frem for, hvordan fx buddhisme og kristendom udøves i det kinesiske samfund.

Herefter giver kapitlet **Verdensreligioner** et kort overblik over verdensreligionerne og deres geografiske udbredelse, historiske opståen og indbyrdes forbindelse. Komparative øvelser inviterer til, at man anvender kapitlet til at få overblik over væsentlige ligheder og forskelle mellem verdensreligionerne, efter at man har gennemgået udvalgte religioner.

Kapitel 9 om **ateisme** udgør et alternativ til de religiøse livsopfattelser og kan læses separat som emne eller i forbindelse med verdensreligionerne. Strukturen er den samme som i kapitlerne om verdensreligionerne.

Kapitlet **Teori, metode og analyse** og **Værktøjskassen** introducerer til centrale teoridannelser og begreber inden for religionssociologi, religionsfænomenologi og religionshistorie.

I 2. udgaven af bogen er der foretaget enkelte rettelser i kristendomskapitlet vedrørende den katolske kirke. De to udgaver kan bruges parallelt, da siderne ikke er blevet rykket.

Hvordan Grundbogen kan anvendes i et religionsforløb

Forløb	Kapitel i <i>Grundbogen til Religion C</i>	Opfyldte faglige mål	Kernestof	Supplerende stof
Introduktion: Hvad er religion og hvordan arbejder man religionsfagligt?	Brillekursus	3, 4, 5, 6, 7, 9	d	
Kristendom med fokus på lutheransk kristendom	Kristendom	1, 3, 4, 5, 6, 8	a, d	
Islam med fokus på en dansk og europæisk sammenhæng	Islam	2, 3, 4, 5, 6, 7, 9	b, d	
Hinduisme, buddhisme, jødedom, kinesisk eller japansk religion	Hinduisme, Buddhisme, Jødedom, Religioner i Kina og Religioner i Japan	2, 3, 4, 5, 6, 7, 9	c, d	
Overblik over verdensreligionerne – væsentlige forskelle og ligheder	Verdensreligionerne	1, 2, 3, 4, 9	a, b, c, d	
Emneforslag 1: Religionssociologi: Hvorfor er folk religiøse?	Teori, metode og analyse Eksempler på tværs af religionerne	5, 6, 9	d	Veldefineret religionsfagligt emne
Emneforslag 2: Religionsfænomenologi: Hvad er myter og ritualers funktion?	Teori, metode og analyse, Værktøjskasse Eksempler på tværs af religionerne	5, 6, 9	d	Veldefineret religionsfagligt emne
Emneforslag 3: Hvilke udfordringer giver det senmoderne, globaliserede samfund til religionerne? Fokus på kristendom	Ateisme, Teori, metode og analyse, Kristendom Eksempler på tværs af religionerne	5, 6, 7	a, d	Religionsfilosofi eller et veldefineret religionsfagligt emne
Emneforslag 4: Religionens funktion i det moderne Kina	Religioner i Kina	2, 3, 4, 5, 6, 7	c, d	Veldefineret religionsfagligt emne
Emneforslag 5: Religionens funktion i det moderne Japan	Religioner i Japan	2, 3, 4, 5, 6, 7	c, d	Veldefineret religionsfagligt emne

Faglige mål	Kernestof
<p>Eleverne skal kunne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Redegøre for grundlæggende sider ved kristendommen, herunder dens formative, historiske og nutidige skikkelse. 2. Redegøre for væsentlige sider af yderligere to verdensreligioner, hvoraf den ene skal være islam. 3. Redegøre for religiøse fænomener som myte, grundfortælling, kosmologi, eskatologi, ritual, åbenbaring, lære og etik. 4. Anvende elementær religionsfaglig terminologi. 5. Karakterisere, analysere og perspektivere tekster og andet dokumentarisk materiale. 6. Fortolke og vurdere religiøse synspunkter og problemstillinger såvel ud fra en religiøs selvforståelse som ud fra sekulære, herunder religionskritiske, synsvinker. 7. Formulere sig om væsentlige problemstillinger vedrørende forholdet mellem religion og moderne samfund i en global kontekst. 8. Formulere sig om etiske problemstillinger. 9. Demonstrere viden om fagets identitet og metoder. 	<ol style="list-style-type: none"> a. Kristendommen set i globalt perspektiv, navnlig i dens europæiske og danske fremtræden. I arbejdet indgår tekster fra Det Gamle og Det nye Testamente, enkelte tekster fra kristendommens historie samt nutidige tekster. b. Islam set i globalt perspektiv under inddragelse af dens europæiske og danske kontekst. I arbejdet indgår tekster fra Koranen samt nutidige tekster. c. En verdensreligion (buddhisme, hinduisme, jødedom, japanske eller kinesiske religioner). d. Religionernes centrale fænomener og religionsfaglig terminologi og metode.

Kapitel 1

af Lene Madsen & Sofie Reimick

BRILLEKURSUS

Religion i det senmoderne samfund

Guds død?

Den græske filosof Plutarch (ca. 45-120 e.v.t.) mente, at det var umuligt at finde et samfund uden religion. Alle samfund havde ritualer, institutioner eller forestillinger, der orienterede sig mod det metafysiske, dvs. det, der rækker ud over det fysiske. Men hvad ville han have sagt, hvis han havde levet i dag? Siden 1800-tallet har religion været udsat for voldsom konkurrence, især i den vestlige verden. Nu kan naturvidenskaben forklare menneskets opståen uden at inddrage Gud. Den religiøse moral er i højere grad blevet erstattet af en moderne etik, der hævder, at det er rigtigt at gøre det, der gælder flest mennesker frem for at gøre, hvad Gud har sagt. Denne udvikling, hvor religion gradvist adskilles fra og mister indflydelse på samfundslivet og moralen, kaldes **sekularisering**. Den tyske sociolog Max Weber (1864-1920) kalder processen for **affortryllelse**, da videnskaben giver rationelle (dvs. fornuftsbaserede) forklaringer på det, der tidligere var uforklarligt, og dermed fortrænger en magisk-religiøs tolkning af tilværelsen. Denne proces viste sig også hos filosoffer og videnskabsmænd som Marx, Freud og Nietzsche, der var enige om, at Gud ikke var andet end en forestilling skabt af mennesket. Tiden var derfor inde til at erklære Gud for død. Mennesket skulle selv formulere de værdier, man ville leve efter.

Guds tilbagekomst i det senmoderne samfund

Men hypotesen om verdens affortryllelse viste sig ikke at holde. I 1979 tog et islamisk præstestyre under ledelse af Ayatollah Khomeini magten i Iran, som indtil da var blevet opfattet som et sekulariseret land. Den begivenhed er et led i en proces, hvor religion igen er blevet synlig i det offentlige rum. Da chilenske minearbejdere i 2010 undslap 69 dages fangenskab i en sammenstyrtet mine, var Gud den første, de takkede, selv om det var moderne højteknologisk

udstyr, der havde hentet dem op. På Google scorer ”religion” 2.010.000 hits, hvilket gør det til et af de mest populære søgeord på internettet. I danske medier er brugen af ordet Gud steget med 234 % fra 1995 til 2004. Også i film, reklamer og i den offentlige debat er religion blevet mere synlig. Der er derfor noget, der tyder på, at troen på Gud alligevel ikke er helt død.

Religion er altså vendt tilbage i det offentlige rum i den vestlige verden. Man taler derfor om en **afsekularisering** – eller **genfortryllelse** – af samfundet.

Det senmoderne samfund (fra ca. 1980’erne) kan karakteriseres som et globaliseret og dynamisk samfund, der forandrer sig med stor hastighed. Afstande mellem verdensdelene afkortes på grund af udvikling inden for transport og kommunikation. Verden opleves derfor som mindre, samtidig med at vi bliver mere bevidste om, at der findes flere måder at tolke tilværelsen på. Det medfører, at man stiller spørgsmål ved gamle traditioner og hurtigere skal kunne tilpasse sig nye situationer. Vi reflekterer i stigende grad over, hvem vi er, og hvem vi gerne vil være, for identitet er blevet noget, vi selv definerer og skaber. Centralt i det senmoderne samfund er derfor øget *refleksivitet*, *individualisering* og *selviscenesættelse*. Det får også konsekvenser for religion, der bliver én blandt flere måder at designe sin identitet på. Men da religion tager form af den tid og den kultur, den er skabt i, er forestillingen om Gud i det senmoderne samfund derfor også forskellig fra synet på Gud i vores bedsteforældres moderne industrisamfund. På de følgende sider skal I undersøge, hvad der karakteriserer religion i det senmoderne samfund.

DANSKERNES RELIGIØSITET I TAL

ØVELSE 1

- a) Karakteriser danskernes holdning til og brug af religion ud fra de statistiske oplysninger i tekst 1.
- b) Er der nogen af tallene, du især undrer dig over?
- c) Giver tallene et entydigt billede?

Danskernes religiøsitet i tal

I 2008 viste en undersøgelse af danskernes værdier følgende:

Tror De på gud?

Ja	59 %
Nej	34 %
Ved ikke	7 %

Er De medlem af folkekirken eller et andet trossamfund?

Ja	88 %
Nej	12 %

Hænder det, at De beder en bøn, mediterer eller lignende?

Ja	48 %
Nej	51 %

Uanset om De går i kirke eller ej, vil De da mene, at De er ...

Troende	69 %
Ikke troende	20 %
Overbevist ateist	7 %
Ved ikke	4 %

Jeg har min egen måde at være i forbindelse med det guddommelige på, uden at gå i kirke eller til gudstjeneste. I hvor høj grad passer det på en skala fra 1 (det passer slet ikke) til 5 (det passer i høj grad)?

1	2	3	4	5	Ved ikke
20 %	8 %	21 %	19 %	30 %	2 %

Peter Gundelach: *Den danske værdiundersøgelse, 2008*

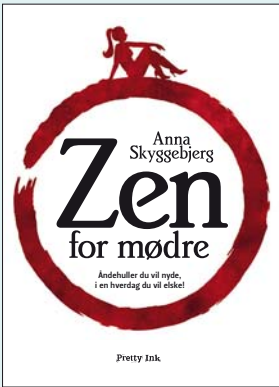
RELIGION I DET SENMODERNE SAMFUND

ØVELSE 2

- Diskuter, om billederne (se side 14) viser noget generelt om religion i det senmoderne samfund.
- Læs faktaboksen side 15. Hvor mange af de faglige begreber kan du anvende på billederne?
- Udvælg et billede, der i særlig grad repræsenterer religion i nutiden. Argumenter for dit valg.
- Hvordan stemmer billederne overens med det syn på religion, som medierne giver? Hvordan stemmer de overens med statistikken (tekst 1)? Vurder på den baggrund, om der var andre billeder, det havde været bedre at inddrage.
- Diskuter, hvordan den senmoderne måde at udøve religion på, adskiller sig fra tidligere måder at være religiøs på. Hvilke billeder ville man have valgt til at repræsentere religion for 100 år siden?

◀ Yoga på Times Square, New York.

▲ Forsidebillede til Anna Skysgebjergs bog Zen for mødre – en vejviser til mødre, der drømmer om andehuller i en travl hverdag.

◀ Ung kvinde med tatoveringen "To live is Christ, to die is gain".

◀ Bryggeriet Djævlebrygs ateistiske øl "Gudeløs". For hver solgt flaske donerer bryggeriet 1 kr. til Ateistisk Selskab.

▼ Fredagsbøn på Rådhuspladsen i København.

▼ Biskop Erik Norman Svendsen i Christiansborg slotskirke.

FAKTA OM RELIGION I DET SENMODERNE SAMFUND

SEKULARISERING OG AFSEKULARISERING

Sekularisering: Religion adskilles gradvist fra og mister indflydelse på centrale dele af samfundslivet og moralen i takt med, at naturvidenskaben overtager forklaringer på verdens indretning.

Afsekularisering: Religion bliver igen en synlig del af samfundet og fungerer på det personlige plan som identitetsmarkør.

GENFORTRYLLELSE

Betegnelse for den proces, at det igen er acceptabelt at tro på det, som den rationelle videnskab ikke kan forklare. Det kommer fx til udtryk i fascinationen af det spirituelle, fantasy-genren, alternativ helbredelse og new age.

DEN RELIGIØSE AKTØR

Det senmoderne menneske er et selvbestemmende individ, der aktivt og reflektivt tager stilling til religion. Religion bliver et spørgsmål om personligt valg, som man vælger til eller fra i overensstemmelse med ens overbevisning og ønsker.

PLURALISME

Pluralis betyder ”flere”. På grund af globalisering møder det senmoderne menneske flere religioner end tidligere, hvor kristendommen i den vestlige verden havde monopol på sandheden. Vi lever derfor i et pluralistisk samfund, hvor flere religioner konkurrerer om at tilbyde os den bedste forståelse af livet.

SYNKRETISME

Synkretisme betyder, at man udvælger elementer fra forskellige religioner og sætter dem sammen i en ny enhed. Man kan fx sammensætte elementer fra kristendom (tro på Jesus) og buddhisme (tro på reinkarnation),

eller man kan kombinere religion med naturvidenskabelige forklaringer. Man kalder også denne udvikling for ”det religiøse supermarked” eller ”tag-selv-tro”.

IKKE-INSTITUTIONALISERET RELIGION

At religion er institutionaliseret, betyder, at den er bundet til en bestemt social sammenhæng (fx en menighed ved den lokale kirke, centreret om præsten som autoritet) og har et bestemt indhold (fx et luthersk syn på frelse). Ikke-institutionaliseret religiøsitet er derimod mere flydende. Her sammensætter individet selv sin opfattelse og religiøse praksis. New age er et eksempel på en ikke-institutionaliseret religiøsitet.

POLARISERING

Polarisering betyder, at der er stærkt modsatte holdninger til religion og religioners rolle i samfundet. De seneste år har man fx oplevet en polarisering mellem religiøse og ateister/sekularister, som offentligt bekæmper religionens indflydelse i det offentlige rum.

MAKSIMALISME/MINIMALISME

Man skelner mellem forskellige grader af *religiøs engagement*:

Maksimalisme: Maksimalisters mål er, at hele tilværelsen underordnes religionen, både privat og offentligt. Jehovas Vidner er et eksempel på maksimalisme.

Minimalisme: Minimalister derimod indrager kun religionen i deres liv i et meget lille omfang. Kristne, der kun bruger kirken til barnedåb, bryllup og begravelse, er eksempler på minimalister.

Hvad er religion?

Ethvert videnskabeligt fag vil gerne præcist kunne forklare, hvad man undersøger. Biologer studerer fx alle levende organismer, mens lægevidenskaben interesserer sig for den menneskelige organisme. Religionsvidenskab er optaget af religion. Ligesom "levende organismer" er en fællesbetegnelse for forskellige former for liv, fra celler til mennesker, så er religion også en samlebetegnelse. Men for hvad? Vi er ikke i tvivl om, at billederne på side 14 handler om religion, men vi mangler stadig at definere, hvad religion er. En definition skal være så bred, at den kan indeholde alt det, vi umiddelbart opfatter som religion. Samtidig skal den være så snæver, at den udelukker det, vi ikke mener er religion. Definitionen skal med andre ord afgrænse fænomenet religion fra det, der ligner, men ikke er, religion. Er Scientology fx en religion? Den opfattes af religionsforskere som en religion, men er ikke godkendt som tros-samfund i Danmark. Og hvad med de FCK-tilhængere, der i 2005 søgte om tilladelse til, at deres fanklub blev godkendt som religion?

ØVELSE 3

DEFINITION AF RELIGION

- Læs definitionerne nedenfor. Lav et mindmap over alle de aspekter ved religion, som nævnes. Diskuter, om der er dimensioner, der mangler.
- Prioriter definitionerne. Placer den definition først, som bedst definerer religion. Begrund, hvorfor du har prioriteret top og bund, som du har.
- Hvilke billeder på side 14 illustrerer bedst de religionsdefinitioner, som du har prioriteret højest? Er der billeder, der slet ikke passer til de definitioner, du har valgt?

Citat 1:

Religion [...] er ønsketænkning efter min opfattelse. Noget man brugte i gamle dage for at forklare ting, som man i dag kan forklare med videnskab. Jeg tror, at i fremtiden har videnskaben taget over, og det meste religion er død.

Citat 2:

Religion er et kulturelt system og en social mekanisme (eller institution), som styrer og fremmer idealfortolkningen af tilværelsen og idealpraksis ved henvisning til én eller flere transempiriske magter.

Citat 3:

Den indre trang til tilbedelse synes altid at have været der; men fordi mennesket selv er hjælpeløst, kan det kun tilbede det, som det finder godt og magtfuldt.

Citat 4:

I religionens basis finder vi normalt tro på en eller flere magter, som opfattes som højere-stående personer, der er ældre end mennesker og uafhængige af dem. Mennesket og de menneskelige kollektiver indtager en holdning af afhængighed af disse væsener, og dette afspejles i deres opførelse, etisk eller rituelt, og i en tro på muligheden for at kommunikere med disse højere magter.

Citat 5:

Når ét menneske lider af vrangforestillinger, kalder vi det sindssyge – når mange mennesker lider af vrangforestillinger, kalder vi det religion.

Citat 6:

Religion er intet andet end Guds love og Guds befalinger, og Gud er én, uanset om Han kaldes Krishna, Jehova, Allah osv. [...] Ufuldkommen religion er religion, hvor vi tilbeder Gud for at opnå materielle fordele, tryghed, sundhed, frelse eller befrielse. Som Janis Joplin sang det: "O Lord, won't you give me a Mercedes Benz?" En sådan religion er en bleg afglans af virkelig religion og mere et forsøg på at udnytte og drive forretning med Gud. Religionens virkelige formål er ikke i denne verden og i dette liv. [...] Religion er kun god og aldrig dårlig. Falskhed, hyckleri, snæversynethed og kompromitterende og udvandede budskaber er kun udtryk for menneskelige svagheder, der har sneget sig ind og blandet sig med den ægte religions egentlige værdier og budskaber.

Citat 7:

Mennesket skaber religionen – det er ikke religionen, der skaber mennesket. [...] Religion er den betrængte skabnings sukken, følelsen af en hjerteløs verden, ligesom den er den åndløse tilstands ånd. Den er folkets opium. Ophævelsen af religion som folkets illusoriske lykke er dets virkelige lykkes fordring.

Citat 8:

Religion har forestillinger om håb og ideer [...]. Men ud over det, der foregår inde i hovedet, skal religion også have et praktisk og et normativt indhold. Det vil sige, at ideerne skal have indflydelse på den troendes liv, værdier og handlinger. [...] Desuden skal den overbevisning, man nærer, være dybfølt. Der skal være en vis modstand i overbevisningen, så man ikke blot skifter den ud, når en ny bliver foreslået.

Citat 9:

Enhver rite, enhver myte og enhver trosforestilling eller guddommelig skikkelse afspejler en oplevelse af det helliges dimension [...]. Bevidstheden om en virkelig og meningsfuld verden er inderligt forbundet med opdagelsen af det hellige. [...] At leve som et menneskeligt væsen var allerede i de ældste kulturer i sig selv en religiøs handling, for seksuallivet, arbejdet og det at få føden havde en sakramental betydning. Med andre ord; at være – eller rettere at blive – et menneske er ensbetydende med at være "religiøs".

Hvordan undersøger man religion?

Biologerne kan ved hjælp af mikroskoper undersøge levende organismer. Guds eksistens kan derimod hverken be- eller afkræftes ud fra objektive undersøgelser. Faktisk beskæftiger religionsvidenskab sig slet ikke med Guds eksistens. Faget mener nemlig, at religion er et *menneskeskabt* fænomen. Man undersøger derfor de *mennesker*, der mener, at Gud eksisterer. Religionsvidenskaben er interesseret i, hvordan menneskers forestillinger om det metafysiske kommer til udtryk i skrifter, genstande, ritualer, etik, normer, fællesskaber, politiske institutioner osv. Det kan man undersøge gennem religiøse hjemmesider, billeder, statistikker, tekster og interviews.

Religionshistoriker Mikael Rothstein om religionsvidenskab

TEKST 2

Jeg studerer i princippet religiøse mennesker på samme måde, som biologer studerer frøer, for nu at sige det lidt firkantet. Biologer er jo heller ikke frøer. [...] I min branche er der en tilbøjelighed til, at man er mindre religiøs, jo mere man studerer det. [...] I de historiske kil-

der kan vi jo se, hvornår guderne bliver opfundet, og hvordan folk konstruerer deres religiøse verdensbilleder i sociale processer. Religioner er noget, mennesker laver på samme måde, som de laver fodboldkampe og kogebooger.

Jyllands-Posten, 10.10.2002

I faget religion er det vigtigt, at du kan vurdere, om tekster er udtryk for en **udefra-synsvinkel** på religion, eller om der er tale om en tilhængers **indefra-synsvinkel** (se kapitel 18, side 262). Som tekst 2 viser, repræsenterer religionsvidenskaben en udefra-synsvinkel på religion. Den afviger fra en indefra-synsvinkel, der er den religiøse tilhængers syn. For den troende er Gud ikke skabt af mennesket, men eksisterer derimod uafhængigt af mennesket selv. Når religionsvidenskaben undersøger, hvordan verden ser ud fra de religiøses perspektiv, og hvordan det *opleves* at være religiøs, skal den, der betragter religion udefra, undersøge den indefra, dvs. gennem de troendes øjne.

To tilgange til religion

Den religionsvidenskabelige udefra-synsvinkel kan have forskellige metodiske tilgange til religion. I denne bog vil vi præsentere to tilgange.

I **religionsfænomenologien** – læren om hvordan det religiøse kommer til syne – interesserer man sig for religioners *indhold*. Man undersøger religionens forestillinger om Gud, myter, ritualer, helligsteder eller etik. Disse fænomener undersøger man *på tværs* af forskellige religioner for derigennem at afdække religiøse *fællestræk*. Man skræller det sociale, historiske og kulturelle lag af for at nå ind til religionens kerne eller essens. En fænomenologisk tilgang til billedet af gudstjenesten i Christiansborg Slotskirke (se side 14) vil

fokuserer på gudstjenesten som ritual, præsten som formidler mellem Gud og menigheden samt de religiøse forestillinger, der kommer til udtryk i de myter fra Det Gamle og Det Nye Testamente, som læses op under gudstjenesten.

I **religionssociologien** undersøger man religion som et *socialt* fænomen, der spiller en rolle for individer og grupper samt for et samfunds sammenhængskraft. Man beskæftiger sig fx med, hvilken *funktion* og betydning religion har, hvordan religiøse grupper er organiseret, hvordan forholdet er mellem religiøse minoriteter og majoriteten, eller hvilken sammenhæng der er mellem forskellige sociale klasser og religiøsitet. Religionssociologen interesserer sig derfor ikke for det religiøse indhold i gudstjenesten, men for folkekirken som institution, dens forhold til staten, og hvilke mennesker der går til gudstjeneste.

TO TILGANGE TIL RELIGION

ØVELSE 4

- Hvilke billeder i collagen (side 14) viser primært noget om religioners indhold og er derfor af særlig interesse for religionsfænomenologien? Hvad viser de om religioners indhold?
- Hvilke billeder viser primært noget om religioners funktion for individet og i samfundet? Hvad viser de om religioners rolle i det senmoderne samfund?

Brillekursus

Når man arbejder inden for religionsfaget, er det vigtigt, at man er bevidst om fagets særlige tilgang til virkeligheden, og at man kan anvende fagets centrale begreber. Opgaven nedenfor er en øvelse i at anvende begreberne og betragte virkeligheden gennem religionsfaglige briller.

ANVENDELSE AF DE RELIGIONSFAGLIGE BRILLER

ØVELSE 5

- Repetér kapitlets centrale begreber og tilgange:
Indefra / udefra – sekularisering / afsekularisering – affortryllelse / genfortryllelse – den religiøse aktør – pluralisme – synkretisme – institutionaliseret / ikke-institutionaliseret religion – maksimalisme / minimalisme – religionsfænomenologi / religionssociologi.
- Anvend begreberne i din karakteristik af Anne Behrs holdning i tekst 3.
- På hvilke måder afspejler teksten centrale træk ved religion i det senmoderne Danmark?
- Hvordan passer beretningen ind i den statistiske undersøgelse af danskernes religiøsitet (side 13)?
- Hvilke sider af beretningen ville henholdsvis en religionsfænomenolog og en religionssociolog være interesseret i?

Anne Behr:

Bisættelse udenfor kirkens stemningsfulde kulisse?

Læs det før bedemanden kommer!

En beretning om, hvordan man kan skabe sin egen private bisættelse.

Min mand og jeg har aldrig været ivrige gæster ved bisættelser, dels kommer vi begge fra ikke særligt talstærke familier, dels har de relativt få bisættelser, vi har deltaget i, efterladt os med en tom og hul fornemmelse i forbindelse med det kirkelige ritual, som ingen af os – som ateister – kunne stå inde for, end-sige finde trøst eller glæde ved.

For mange år siden udfyldte vi dokumentet ”Min sidste vilje – til mine efterladte” og kendte derfor hinandens ønsker, men uden at vi i de gode år tænkte over eller nærmere undersøgte, hvordan de kunne udføres. Min mand blev så ramt af kræft, som udviklede sig uventet aggressivt, så han døde i løbet af 2 måneder i december 2003. [...]

Bedemanden gjorde meget ud af at fortælle, at der faktisk ikke er nogle begrænsninger for hvordan en individuel bisættelseshøjtidelighed kan afholdes, [...] og at man kun ved urnenedsænkning i havet skal indhente kirkeministeriets tilladelse. [...]

Bisættelseshøjtideligheden kom til at foregå i vores hjem, kisten blev bragt på et tidspunkt, der passede os og stod smukt pyntet, hvor før hospitalssengen havde stået. Der kom mange gæster, og enhver kunne gå ind og tage afsked med ham. Der blev holdt taler og sunget nogle af hans yndlingsange fra et sangblad, der blev fortalt historier om ham,

og der var plads til gråd og latter, helt i hans ånd. [...]

4 uger senere blev hans urne nedsænket i Det Sydfynske Øhav. Jeg havde aftalt, at tre fiskere stillede med deres kuttere, og selv vejrguderne var med os. Solen skinnede fra en skyfri himmel, det var vindstille og vi tog ud 25 mand høj til kutternes stille tøffen, indtil vi fandt et smukt sted, motorerne stoppedes, og den absolutte stilhed var stemningsfuld og klar. Min kaptajn slog et slag på skibsklokken, da urnen skulle sænkes, og et slag, da det var sket. Ingen magiske 3 x 3 slag til os, tak. Alle, der ville, havde forsynet sig med en rød eller hvid rose, der så blev kastet ud og skabte et veritabelt rosenhav. Vi kredsede lidt omkring, før vi vendte stævnen ind mod land, hvor varm kakao og kringle ventede os.

Derefter var der afsked. Kaptajnerne skulle sammen med deres familier spise på den lokale kro, den nærmeste familie med venner spiste et andet sted. Det hele var arrangeret. Således blev vores dag begået. Jeg bad gode venner og naboer om hjælp, og uden den havde jeg ikke klaret det. Nu har jeg en god tryk-ghed i hjertet om, at det var sådan HAN ville have ønsket sin afsked [...] Nu sidder jeg tilbage med et stort savn, men også med et smukt minde.

Ateistisk Selskab (ateist.dk) 01.02.2004

Øjenåbner: Rulleskøjter på sabbat

Rulleskøjter på sabbat?

Der var ingen hjælp at hente i de jødiske tekster og traditioner, da rabbineren Dov Kaplan ville have at vide, om han måtte løbe på rulleskøjter til synagogen i sabbatten.

Derfor henvendte Dov Kaplan sig direkte til en højtstående rabbiner, som sidder i Jerusalem og tager stilling til, hvad der er acceptabelt i henhold til ortodokse jødiske regler. Dov Kaplan fik at vide, at han kunne rulle alt det, han ville. Også på lørdage.

Sagen er ikke et enestående eksempel på problemer med fortolkningen af Toraen, som de fem Mosebøger kaldes. Vores moderne verden med flere og flere apparater og fritidsinteresser gør det yderst vanskeligt for jøder at helligholde sabbatten og overholde den detaljerede liste over forbudte aktiviteter i den forbindelse. Enhver form for erhvervsarbejde, næsten alle typer transport og alt, der kan opfattes som at tænde eller slukke ild – for eksempel madlavning eller at tænde eller slukke en lyskontakt – er forbudt.

Jyllands-Posten, 15.11.2005

TEKST 1

▲ Ultraortodoks jøde på rulleskøjter.

Bent Melchior: Det religiøse rum

Mange har den fejlagtige opfattelse, at lovreligion indebærer, at man ved at følge loven sikrer sin plads i evigheden; at man får plusser og minusser i karakterbogen oppe hos Vorherre; at man ligefrem kan gøre Gud glad, hvis man holder sabbat på en bestemt måde, holder sig fra forbudte spiser, og – hvis vi nu inddrager landets love – kører med cykellygte i den mørke tid.

Misforståelsen består, fordi man tror, at loven er til for Guds skyld.

Som jøde er man klar over, at loven er til for menneskenes skyld. Den er en

brugsanvisning for at finde frem til et så meningsfyldt liv som muligt. [...]

Som vejledning og som lære er den religiøse lov af uvurderlig betydning.

Efter jødisk opfattelse er den centrale sætning i alt dette fra Tredje Mosebogs kapitel 18: ”I skal holde mine love og mine forskrifter, ved hvilke mennesket, der udfører dem, skal leve; jeg er Herren”. I rabbinsk – farisæisk – fortolkning betyder dette, at loven skal hjælpe mennesker til at leve, og hvor der er modsætning mellem liv og lov, der vinder livet.

Politiken, 23.11.2002

ØVELSE 1

DEN JØDISKE SABBAT

- Hvordan forklares den jødiske højtid sabbat i de to tekster ovenfor?
- Hvilke problemer/dilemmaer kan jøder have med at holde sabbat, og hvordan vil hhv. Bent Melchior og Dov Kaplan forholde sig til det?

▼ Kalot, Kippa (*hebraisk*) eller jarmulke (*jiddish*) – kært barn har mange navne og design. Den jødiske mands traditionelle hovedbeklædning.

FAKTA OM JØDEDOM

NAVN

Jødedom. Navnet nævnes ikke i Bibelen, men kendes fra det 2. årh. e.v.t. Det er afledt af det hebraiske *Yehudah*, Juda, som var navnet på patriarken Jakobs fjerde søn. Han grundlagde kongeriget Juda i det sydlige Israel omkring 800-750 f.v.t.

OPSTÅEN

Jødedommen udspringer af den israelitiske religion fra 1000 f.v.t. I det selvstændige kongedømme Israel udvikledes en religion knyttet til templet i Jerusalem. Det var en offerkult, hvor et præsteskab forestod ofringerne på folkets vegne. I 587 f.v.t. blev Israel erobret af Babylon, og templet i Jerusalem blev ødelagt. En stor del af befolkningen blev deporteret til Babylon, og her opstod synagogegudstjenesten som alternativ til tempelgudstjenesten. Da israelitterne i 538 f.v.t. fik lov at vende tilbage til Israel, beholdt de denne nye måde at dyrke Gud på. Frem til og med Det andet Tempels ødelæggelse eksisterede de to former at dyrke Gud på parallelt, men den jødedom, vi kender i dag, har kun synagogegudstjenesten.

UDBREDELSE

Jødedommen har sit udgangspunkt i Israel. Efter år 70 e.v.t. blev jøderne fordrevet fra Israel af den romerske besættelsesmagt og blev på den måde spredt ud over verden. I perioder blev jøderne forfulgt i Europa. Det betød, at de flygtede fra forfølgelserne, og på den måde blev jøderne spredt over hele Europa og siden også Rusland og USA. I mange lande blev jøderne tolereret, men de havde ingen rettigheder, og de måtte ikke eje fast ejendom. I slutningen af 1800-tallet opstod ønsket om en jødisk stat, og efter holocaust oprettede FN Staten Israel. Israel er det eneste land, hvor jødedommen er statsreligion, og hvor jøder ud-

gør majoriteten af befolkningen. I alle andre lande udgør jøderne en minoritet.

HOVEDRETNINGER

I grove træk kan man tale om tre hovedretninger inden for moderne jødedom:

Ortodoks, konservativ og reform. Dertil kommer den ultraortodokse også kaldet *hasidik*. Den afgørende forskel mellem retningerne er opfattelsen af Toraens status og rolle i den religiøse praksis. I den *ortodokse jødedom* fastholder man Toraens autoritet og bestræber sig i videst muligt omfang på at overholde buddene så tæt på den oprindelige mening som muligt. Den *konservative retning*, som er den mest udbredte, er midterpositionen mellem den ortodokse jødedom og reformjødedommen. Den konservative position er at bevare en jødisk praksis, fx i forbindelse med sabbat, men man er ikke så striks som i den ortodokse. *Reformjødedom* tilpasser sig den moderne verden på stort set alle områder og lægger mindre vægt på det, der kan opfattes som restriktiv praksis. Derimod fokuseres mere på etik og på ideen bag buddene. I reformmenigheder har mænd og kvinder total ligestilling i den religiøse praksis, man sidder sammen i synagogen, og kvinder kan også blive rabbinere. I den konservative er det op til den enkelte menighed, hvordan man indretter sig i forhold til kønsopdeling, men principielt har man ligestilling. I den ortodokse mener man, at kønnene har forskellige religiøse pligter og fastholder derfor et forbud mod kvindelige rabbinere, ligesom man sidder adskilt i synagogen.

ANTAL TILHÆNGERE

I 2010 var der ca. 13,4 mio. jøder fordelt over hele verden. Det er ca. 0,2 % af verdens befolkning. Cirka 42 % bor i Israel, ca. 40 % i USA og Canada, resten primært i Europa. Der findes også jødiske menigheder andre

steder, men de er meget små, fx udgør jøder 0,13 % af Asiens befolkning ifølge statistikker fra 1982.

I Danmark: Det anslås, at der er mellem 6.000 og 7.000 jøder i Danmark.

Mosaik Trossamfund. Medlemstal cirka 2.400. Mosaik Trossamfund er en såkaldt enhedsmenighed, som har plads til både ortodokse og mindre praktiserende jøder, men den religiøse linje er ortodoks.

Machsike Hadas (den, som holder fast ved loven). Ultraortodoks lille menighed med synagoge i Ole Suhrsgade i København. Anerkendt som forening ved stiftelsen (1913), senere godkendt med vielsebemyndigelse. Medlemstal cirka 20.

Shir Hatzafon (Nordens Sang). Cirka 100 medlemmer. En reformjødedom. Etableret i 2000 og godkendt med vielsebemyndigelse i 2006.

HELLIGSKRIFTER

TaNaK, den jødiske bibel (også kaldet *den skriftlige Torā*) består af:

De fem Mosebøger (*Tora*), de profetiske bøger (*Neviim*) og skrifterne (*Ketuvim*) – som er en fælles betegnelse for resten. Indholdet svarer til det kristne Gamle Testamente, men rækkefølgen er en anden.

Talmud (*den mundtlige Torā*) består af:

Mishna er udlægninger, diskussioner og forklaringer på den mundtlige lære, som Moses også fik på Sinai, men som ikke blev skrevet ned, men overleveret mundtligt gennem generationer. Omkring ca. 200 e.v.t. tog Rabbi Jehuda Ha-Nasi initiativ til at få nedskrevet disse forklaringer. De forklaringer, Jehuda lagde mest vægt på, var af lovmæssig karakter og kaldes *halakah*.

Gemara er diskussioner og kommentarer til Mishna. Disse diskussioner og kommentarer er udarbejdet på rabbiniske læresteder.

Ovenstående er *kernen* i Talmud, men da diskussionen af helligteksterne er et centralt element i jødedom, følger man hele tiden nye argumenter til.

En side i Talmud (se billedet herunder) læses derfor indefra og ud, så man starter i midten med Mishna, den gule markering, og derefter arbejder man sig udad til Gemara, den grønne markering. Herefter kommer den røde til højre, som er kommentarer fra Rashi, en berømt rabbiner fra 1100-tallet. Til venstre, den lilla markering, er Tosafot, som er kommentarer til Rashi kommentarer.

▲ Side fra Talmud.

Talmud: Traktat Baba Bathra

Abram boede med sin far Terach i byen Ur, hvor Terach handlede med gudestatuer. Abram forsøgte at overbevise sin far, Terach, om tåbeligheden i tilbedelse af gudestatuer. En dag, da Abram blev overladt alene i butikken, tog han en hammer og smadrede alle idoler undtagen den største. Han placerede hammeren i hånden på den største

gudestatue. Da hans far kom tilbage og spurgte, hvad der var sket, sagde Abram: "Gudestatuerne kom op at slås, og den store smadrede alle de andre." Hans far sagde: "Du skal ikke være latterlig. Disse statuer har ikke noget liv eller nogen magt. De kan ikke gøre noget." Abram svarede: "Hvorfor tilbeder du dem så?"

Mytologisk baggrund

For at forstå jødedommen er det vigtigt at kende til den jødiske opfattelse af historiens gang. Et centralt og meget vigtigt element afspejles i teksten ovenfor. Ifølge jødisk selvopfattelse begynder jødedommen med *Abraham*. Han opfattes som den monoteist, altså den første person, der kun troede på én Gud. Abrahams historie skildres i Første Mosebog kapitel 12-25, og han regnes for det jødiske folks stamfader. Om Abraham er en historisk person, vides ikke, men det er ikke så vigtigt for den jødiske tradition. Det vigtige er, at en mand, Abraham, indgår en aftale – en pagt – med Gud om at dyrke og tro på kun én Gud, og derfra udvikles den monoteistiske gudsyndelse, som udvikler sig over tid til det, vi i dag kender som jødedom.

Den næste meget vigtige person i den jødiske historie er *Moses*. Ligesom Abraham indgår Moses en aftale med Gud. Gud lover Moses at hjælpe israelitterne ud af Ægypten, mod at israelitterne så modtager Moseloven, som består af ti bud + 603 andre bud. Dermed etableres den jødiske lovreligion.

Ifølge den jødiske historieforståelse vil man datere Abraham til ca. 1800 f.v.t. og Moses til ca. 1250 f.v.t. Men det centrale for jøderne er ikke, om de har levet, men at de indgik aftaler med Gud, og at Gud dermed er aktivt involveret i det jødiske folks historie. Gud lover Abraham og hans efterkommere Kana'ens land, "et land, som flyder med mælk og honning" (3 Mos 20,24), og Moses leder israelitterne tilbage til landet Israel, det land, som Gud havde lovet og givet dem. Så landet Israel er også af central betydning for jøder, da det menes at være givet af Gud.

Der har tidligere været en jødisk stat i det område, vi i dag kender som Israel/Gaza/Vestbredden og en del af Libanon. Det var et kongedømme med en sakralkonge, altså en konge, der havde en særlig kontakt til Gud, fx Kong David (ca. 1000 f.v.t.). Historierne om disse konger finder vi i Bibelen. Disse jødiske kongedømmer kan vi også finde oplysninger om i andre historiske kilder, og de første skriftlige kilder går tilbage til det 6. årh. f.v.t.

Historisk oversigt

Eksilet

Den babylonske kong Nebukadnesar erobrede i 587 f.v.t. Israel og byen Jerusalem. Han førte en del af Jerusalems indbyggere til Babylon og holdt dem i fangenskab dér frem til år 538 f.v.t. Dette fangenskab, også kaldet det babylonske eksil, fik meget stor betydning for udviklingen af jødedommen. Indtil 587 var al gudstjeneste koncentreret om Templet i Jerusalem, hvor et præsteskab tog sig af at afvikle gudstjenester med forskellige former for ofringer: dyr, vin, korn osv. Da jøderne sad i Babylon, kunne de ikke længere dyrke Gud ved at ofre i templet, og man begyndte derfor at finde andre måder at dyrke Gud på og andre institutioner til at samles i til gudsdyrkelsen. Man erstatte ofringerne med bøn. Så man kan sige, at bønner er en slags alternative ofringer. Man begyndte også at skrive fortællingerne om Abraham og Moses ned. De havde indtil da sandsynligvis primært været overleveret mundtligt. Man begyndte at studere og diskutere, hvad de forskellige love betød, og hvordan man skulle forstå dem og overholde dem. Man mødtes til bøn i ”forsamlingshuse”, som blev kaldt synagoger, og der opstod en ny gruppe af særligt skriftlærde, som man kaldte rabbinere. Det var også under det babylonske eksil, man begyndte på Talmud, altså nedskrivningen af de diskussioner om fortolkning og praksis, som man havde i synagogerne.

Da eksilet ophørte i 538 f.v.t., og israelitterne fik lov at vende hjem, tog man disse to nye elementer med tilbage til Israel. Man genopbyggede templet og genoptog tempelkulten med præsterne, men samtidig bevarede man synagogerne med rabbinerne, så frem til år 70 e.v.t. havde man to forskellige måder at dyrke Gud på: Man kunne gå til præsterne i templet og få dem til at bringe et offer til Gud, eller man kunne gå til synagogen og dér diskutere med rabbinerne samt dyrke Gud med bøn.

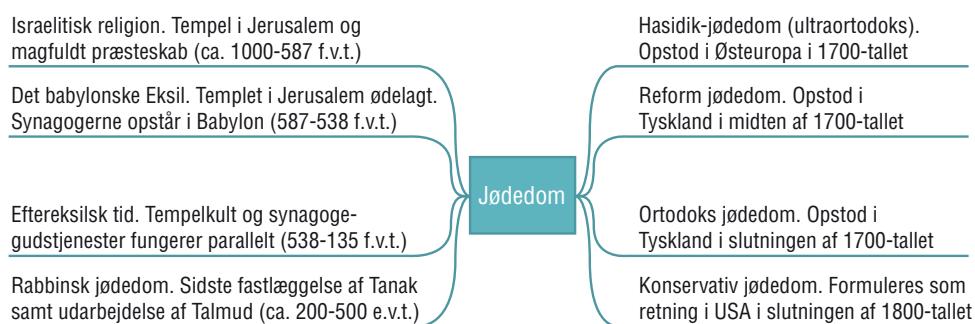
Romersk besættelse

I 63 f.v.t. bliver Israel besat af romerne, og frem til år 70 e.v.t. er der jævnligt problemer mellem jøderne og romerne. I år 70 jævner romerne Jerusalem med jorden og bortviser alle jøderne, hvilket betyder, at jøderne tvinges i landflygtighed, også kaldet diaspora. I første omgang emigrerede jøderne til de omkringliggende lande i Mellemøsten og Babylon samt Ægypten. Fra det 9. århundrede frem til det 14. århundrede emigrerede jøderne videre mod vest til Spanien. Her blev de vel modtaget, og mange blev optaget i hoffet og fik betydningsfulde poster. I 1095 kaldte pave Urban den 2. til korstog, og dette medførte også jødeforfølgelser flere steder i Europa. Mange spanske jøder flygtede fra forfølgelserne mod nord til Frankrig og over til Italien.

1500-tallet

I 1500-tallet begyndte flere at rykke mod nordøst til Centraleuropa og de slaviske lande. Her opstod mindre jødiske samfund med småhandel og håndværk. Disse blev kaldt ashkenazi-jøder, hvorimod de, der blev i Vesteuropa, kaldtes de sefardiske jøder. Blandt de ashkenaziske opstod jødisk mystik (Kabbala) og en gruppe, som kaldes hasidik. Disse er kendetegnet ved en større inderlighed i deres religiøse praksis. Hasidik udgør i dag et meget synligt mindretal blandt jøder. De er lette at genkende på grund af deres traditionelle klædedragt, der for mændenes vedkommende består af lange sorte jakker samt øreløkker og store pelshatte. Hasidik-jøderne kaldes også for ultraortodokse eller *haredi* (hebraisk: den, der frygter Gud).

Figur 1: Historie og retninger

1700-tallet

I Vesteuropa kom emancipationen og assimilationen sammen med oplysningstiden i 1700-tallet. Jøderne bestræbte sig på at blive ligesom borgerne i de lande, som de boede i. De talte landets sprog, gik i tidens klædedragt, boede blandt ikke-jøder og blev ofte relativt veluddannede og velhavende. Forskellige lande i Vesteuropa gav i slutningen af 1700-tallet og begyndelsen af 1800-tallet deres jødiske indbyggere borgerrettigheder på linje med landets egne borgere.

I Østeuropa fastholdt jøderne i højere grad den traditionelle klædedragt, de talte jiddish, boede i ghettoer, fik begrænset uddannelse og forblev relativt fattige. I Rusland og Østeuropa var der en række systematiske pogromer (forfølgelser) mod jøderne i årene fra 1882 og frem. Nogle udvandrede til bl.a. Danmark, hvor man ikke tog særligt godt imod disse fattige og "anderledes" jøder. En del udvandrede også til USA og Palæstina, hvor de blev lidt bedre modtaget og efterhånden fik etableret nye og bedre livsvilkår.

Fra jødernes bosættelse i forskellige europæiske stater i middelalderen og frem til slutningen af 1800-tallet udvikles den jødiske religion i en veksel-

virkning mellem lokale forhold, navnkundige rabbinere og et mere internationalt jødisk miljø. Særligt betydningsfulde rabbinere er fx fra 1100-tallet Rabbi Shlomo Itzhaki (Rashi) fra Worms i Tyskland og den spanske Rabbi Maimonides, også kaldet Rambam (1135-1204). Maimonides blev især kendt for at opstille 13 trosartikler, der skulle afspejle centrale troselementer i jødedommen (se side 40).

Holocaust

Efter Hitlers magtovertagelse i Tyskland i 1933 ændredes jødernes forhold drastisk. Hitler startede en voldsom antisemitisk propaganda, og senere iværksattes målrettet udryddelse af de europæiske jøder, også kaldet holocaust. Holocaust førte på brutal vis til, at ca. 6 mio. europæiske jøder blev dræbt ved massakrer og i koncentrationslejre. Hitlers forfølgelse og holocaust medførte, at mange jøder flygtede fra Europa. Mange drog til USA, og flere søgte til det britiske FN-mandat område, Palæstina, det samme område som det bibelske Israel.

Efter 2. Verdenskrig begyndte jødiske zionistiske organisationer for alvor en kamp for at få deres egen stat, en jødisk stat, hvor jøder skulle være sikret mod forfølgelser, og hvor jødedommen skulle være majoritetsreligion. Zionismen er den politiske bestræbelse på at sikre jødernes tilbagevenden til Det Hellige Land og udgør idégrundlaget for den jødiske nationale selvstændighedsbevægelse. Tanken om et jødisk hjemland blev præsenteret allerede i 1897, da den østrigsk-ungarske jødiske journalist Theodor Herzl organiserede den første zionistkongres i Basel. Formålet var at samle opmærksomhed om og midler til en kamp for en jødisk stat.

Staten Israel

I 1947 besluttede FN at dele landområdet Palæstina i to stater, en arabisk og en jødisk. Jøderne godtog denne deling, og den 14. maj 1948 udråbtes den selvstændige jødiske stat Israel. Den arabiske befolkning var generelt ikke enige i FN's delingsplan, og siden har der været udkæmpet flere krige samt været forskellige former for uroligheder i området. Araberne, også kaldet palæstinenserne, har kæmpet via organisationen PLO samt med intifada, og israelerne har ført bosættelsespolitik samt anvendt militær magt. Der har været og er fortsat internationalt engagement i at få løst problemet. Adskillige amerikanske præsidenter har forsøgt sig som mæglere, men endnu har sagen ikke fundet en endelig løsning. Staten Israel er i dag hjemsted for ca. 7,5 mio. mennesker, hvoraf ca. 75 % er jøder og 20 % er muslimer.

RELIGIØS PRAKSIS I JØDEDOMMEN

Jødedommen er kendetegnet ved at være en lovreligion. Som det fremgår ovenfor, er opfattelsen, at jøderne har fået Moseloven, de 613 bud, direkte fra Gud, som vejledning og retningslinjer for, hvordan de skal/bør leve deres liv. Nedenstående vil vi fokusere på to områder af den jødiske religiøse praksis, hvor de retningslinjer, som er formuleret i de 613 bud og fortolkningerne af disse bud, fremstår tydeligt: sabbat og bøn.

Sabbat

Buddene om sabbat findes i Anden Mosebog.

Anden Mosebog 20,8-11 og 35, 1-3

Husk sabbatsdagen og hold den hellig. I seks dage må du arbejde og gøre alt, hvad du skal; men den syvende dag er sabbat for Herren din Gud. Da må du ikke gøre noget som helst arbejde, hverken du selv eller din søn eller datter, din træl eller trælkvinde eller dine husdyr, og heller ikke den fremmede i dine byer. For på seks dage skabte Herren himlen og jorden og havet med alt, hvad de rummer, men på den syvende

dag hvilede han. Derfor har Herren velsignet sabbatsdagen og helliget den.

Moses kaldte hele israelitternes menighed sammen og sagde til dem: Dette er, hvad Herren har befalet jer at gøre: I seks dage må der udføres arbejde, men den syvende dag skal være hellig for jer; I skal holde fuldstændig hvile for Herren. Enhver, der udfører arbejde på den dag, skal lide døden. I må ikke tænde ild på sabbatsdagen, hvor I end bor.

TEKST 4

Som det fremgår af de to tekster fra Anden Mosebog, forbindes den jødiske sabbat med Guds skaberværk. I Første Mosebog kapitel 2 står der: "På den syvende dag var Gud færdig med det arbejde, han havde udført, og på den syvende dag hvilede han efter alt det arbejde, han havde udført. Gud velsignede den syvende dag og helligede den, for på den dag hvilede han efter alt det arbejde, han havde udført, da han skabte."

Sabbat starter fredag aften ved solnedgang, hvor familien samles til det særlige sabbatmåltid. Kvinden i huset tænder to stearinlys, man velsigner brød og vin og får gerne lidt ekstra god mad at spise. Ofte indledes måltidet også med en bøn, der synges, og derefter velsignes den kommende sabbat og vinen med bønnen Kiddush. Det er som regel den ældste tilstedeværende mand, der reciterer den:

▲ Jødisk dreng øver sig på sabbatritualet med bønnen Kiddush, velsignelsen af vin – her nok saftevand.

Kiddush

TEKST 5

Lovet være du, Herre, vor Gud, verdens konge, som har helliget os ved sine bud og fundet behag i os og givet os del i sin hellige Sabbat i kærlighed og velbehag til minde om verdens skabelse. For denne dag er den første af de hellige sammenkomster i erindringen om udgan-

gen af Ægypten. For os har du udvalgt, og os har du helliget blandt alle folkeslag, og du har givet os del i din hellige Sabbat i kærlighed og velbehag. Lovet være du, Herre, som helliger Sabbat.

Siddur. Den jødiske bønnebog

Lørdag formiddag går man i synagogen – ofte hele familien sammen. Men det er især fredag aften, som spiller en vigtig rolle – også for de jøder, der har et mere afslappet forhold til praksis.

Diskussionen om sabbatreglerne går ofte på, om reglerne om ikke at måtte arbejde er en begrænsning eller en lettelse.

Svaret afhænger meget af, hvem man spørger. Langt de fleste jøder forholder sig praktisk til reglerne, overholder de forbud, som de mener er centrale for, at man kan sige, at man ikke arbejder. Mange vil fx sige, at det er i orden at køre i bil til synagogen, men vil så undlade at tage deres telefon; andre vil mene, at det er acceptabelt at se TV, hvis man slapper af med det.

Sabbat som en dansk familie forstår den

Intentionen med sabbat er at skabe en ramme, hvor man får en pause fra hverdagen, en ramme, som giver den dybeste idé, forklarer Henri Goldstein, imens han blander Nescafé, at der skelnes mellem hverdag og sabbat. Her i huset er vi hjemme fredag aften, hvor familien samles til et godt måltid mad. Vi velsigner vinen i et lille sølvbæger og beder derefter en bordbøn. Det tager lige fem minutter.

Vivi Goldstein, der ligesom Henri er læge, blander sig. Det er nemlig traditionelt kvinden, der fører hus i jødiske familier. Imidlertid skal alle i huset – kvinder, børn, tjenere, husdyr – overholde sabbattens regler. Så Vivi kan

ikke stege, bage eller koge maden efter solnedgang.

Maden er forberedt i forvejen, men det er et helt almindelig måltid, for i dag har vi jo termokander og varmeplader og så videre, så vi får skam varm mad, siger hun.

Lørdag morgen går familien i synagogen i Krystalgade. Men selvfølgelig er der, med Henris egne ord, weekender, hvor familien 'tager den på langs' og snyder Gud en smule. Henri og Vivi har ellers gjort en dyd ud af at have børnene med. I nogle familier gider de voksne ikke mere, når børnene er blevet store.

Ud & Se, 01.05.2009

SABBAT

ØVELSE 2

Gå ind på nedenstående hjemmesider og find beskrivelsen af sabbat.

- Hvordan præsenteres sabbat af de forskellige jødiske retninger i Danmark?
- Sammenlign de beskrivelser, I finder, med teksterne 4, 5 og 6. Hvordan fortolkes budet fra 2 Mos? Hvad lægges der vægt på i bønnen Kiddush, og hvordan forklarer Henri Goldstein sabbattens betydning?

shirhatzafon.dk: Gå til "Tilbud/service" for at finde oplysninger om sabbat. Hvilken retning repræsenterer denne hjemmeside? Hvordan afspejles det i præsentationen af måden, hvorpå de fejrer sabbat?

mosaiske.dk: Gå til "Religion", så til "Højtider" for at finde oplysninger om sabbat. Hvilken retning repræsenterer denne hjemmeside? Hvordan afspejles det i præsentationen af måden, hvorpå de fejrer sabbat?

chabadenmark.com: Gå til "Services" for at finde oplysninger om sabbat. Hvilken retning repræsenterer denne hjemmeside? Hvordan afspejles det i præsentationen af måden, hvorpå de fejrer sabbat?

TORARULLERNE

FAKTABOKS

Torarullerne er en udgave af de fem Mosebøger, som er skrevet på et langt stykke pergament og rulles op på to stave; man læser dem ved at rulle teksten fra den ene stav til den anden.

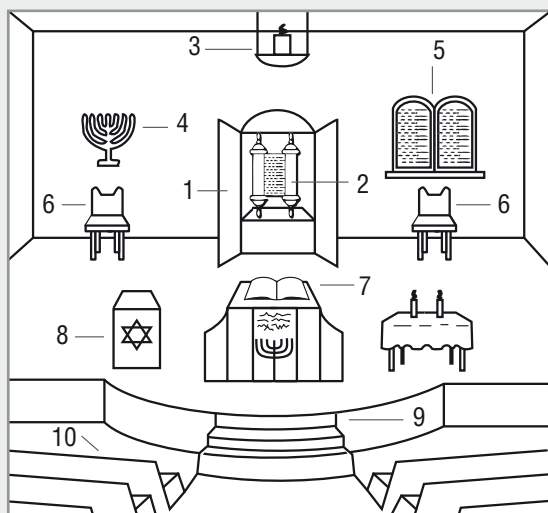
Torarullerne anses for at være hellige, fordi de betragtes som Guds åbenbarede ord, og opbevares derfor i et særligt lukket skab i synagogerne. Oplæsning af Torarullerne er et centralt element i gudstjenesten.

Synagogen og bønnen

Ordet "synagoge" kommer fra græsk og betyder "forsamlingshus" – og det er præcis det, en synagoge er. Man forsamles for at holde gudstjeneste, man samles til undervisning og studier, og man mødes til familiefester.

Synagogegudstjenesten er kendetegnet ved bøn og oplæsning af Torarullerne. Det eneste, der kræves for at kunne gennemføre en jødisk gudstjeneste, er ti voksne mænd – også kaldet en *minjan*. Man kan fint bede sine daglige bønner hjemme, men det betragtes som *mitzvah*, et religiøst bud, at bede i synagogen.

Figur 2: Plan over synagogen

1. Skab til Torarullerne, også kaldet "ark" eller *Aron Kodesh*.
2. Torarullerne. Ofte beskyttet af et fint broderet klæde eller placeret i fint udskåret træskrin.
3. Ner Tamid. Det evige lys. Symbol på Torarullernes hellighed, Guds tilstedeværelse samt en påmindelse om lyset, der brændte i templet i Jerusalem.
4. Menorah, 7 armet lysestage, der stod i templet i Jerusalem.
5. Lovtavlerne med de ti bud, som Moses fik på Sinaibjerg. De bruges ofte som udsmykning både indeni og uden på synagoger.
6. Stole til kantor og rabbiner.
7. *Bima* eller læseplatform hvorfra man læser op af Torarullerne.
8. Kantorens læsepult, *Amud*, hvorfra han leder bønnen.
9. Trin op til platformen.
10. Bænke, siddepladser til menigheden.

SYNAGOGEGUDSTJENESTEN

ØVELSE 3

- a) Hvordan beskrives synagogegudstjenesten i de to nedenstående tekster?
- b) Hvilken af de to tekster er en udefra-tekst, og hvilken er en indefra-tekst? (se side 261-262). Hvordan fremgår det af teksterne, hvilken synsvinkel de repræsenterer?

Katrine Barslev: Da muslimen besøgte synagogen

Ammar Al-Moalem er muslim, og i dag besøger han for første gang en synagoge. [...]

Her ved den jødiske synagoges solide mure kommer David Gerschwald ham i møde med fremstrakt hånd. 57-årige David Gerschwald er født jøde, og han har taget en hvid kalot med til Ammar Al-Moalem.

Ammar er kommet lige i tide til den daglige aftengudstjeneste, og klokken lidt i otte sætter han sig ved en af de mange bænkerækker. En mand træder frem, svinger en kappe om sine skuldre og begynder at læse op på hebraisk fra bønnebogen.

Det oplæste er én lang bøn, en lovprisning af Gud og en bøn om velsignelse af Israel og dets folk. Talerens stemme bliver til tider næsten overdøvet af de fremmødtes snak i salen. I alt 14 mænd er kommet til synagogen og flere af dem diskuterer ivrigt verdenssituationen. Stemningen er afslappet, påklædningen er poloshirts og korte ærmer, og et gab bliver ikke gemt af vejen, men tåner højlydt ud i salen. Men det er også tydeligt, at gudstjenesten bliver taget alvorligt, og taleren følges hele tiden med øjnene. Teksten til dagen er på 17 sider, og det tager cirka 20 minutter, så er bønnen færdig. Og så er gudstjenesten også færdig.

Kristeligt Dagblad, 24.07.2008

Menighedsfællesskab i synagogen

»Stemningen i synagogen forarger nok nogle, mens den imponerer andre,« mener Bent Melchior.

»Langsomt ankommer folk. Man har faste pladser. Kvinderne sidder oppe på balkonen og mændene nede i salen. Undervejs op til sin plads sludrer man med dem, man møder. Det må man gerne, da synagogen er en form for hjem. Man snakker dagligdagssnak og ønsker hin-

anden shabat shalom. Foruden at være en ramme om bøn til Gud, er gudstjenesten en social oplevelse.«

»Efter endt gudstjeneste hygger vi os tit til langt ud på eftermiddagen i gården bag ved synagogen. Folk, der kommer i synagogen, søger menighedsfællesskab, og det bærer stemningen til gudstjenesten også præg af,« siger Bent Melchior.

Ordet og Israel, april 2005

Bar/Bat Mitzvah

Jødedommen har ingen sakramenter, dvs. hellige handlinger, der skal foretages af en særligt indviet person, og har derfor ikke brug for en præst. Til gengæld har man brug for en person med et grundigt kendskab til TaNaK og Talmud, som kan vejlede og hjælpe med fortolkningerne af loven. I dag vil en sådan person være uddannet rabbiner, og de har mange funktioner, der minder om præsternes i forhold til menighedspleje, ligesom rabbinerne ofte varetager religionsundervisningen i forbindelse med den jødiske Bar Mitzvah/Bat Mitzvah, det jødiske ritual, der markerer overgangen fra barn til voksen, og som finder sted i 13 års alderen. Ordet betyder ”buddenes søn/datter”, og det medfører, at man efter Bar Mitzvah/Bat Mitzvah betragtes som rituellet voksen og derfor skal overholde buddene.

▲ Pige fra en reformmenighed læser op af Torarullerne i synagogen til sin Bat Mitzvah.

I forbindelse med Bar Mitzvah skal jødiske drenge lære ”at lægge tefilin”. *Tefilin*, *talit* og *tzi'tzit* er alle genstande, mænd bruger i forbindelse med bøn-
nen. I reformmenigheder er det også almindeligt at se kvinder iført tefilin, talit og tzi'tzit. De har, sammen med *mezuzah*, deres oprindelse i Toraen: I Fjerde Mosebog kapitel 15 og Femte Mosebog kapitel 11.

TEFILLIN, TALLIT OG TZI'TZIT

ØVELSE 4

- Læs 4 Mos 15,38-40 og 5 Mos 11,18-21. Hvad handler de to tekster om?
- Hvad er formålet med de instrukser, Gud giver?
- Hvad er et talit? Find en instruktion på YouTube. og forklar, hvad det er, og hvordan det anvendes.
- Hvad er tefilin? Find et billede eller en video fra YouTube, som kan hjælpe til at forklare, hvad det er, og hvordan man ”lægger en tefilin”. Find også en forklaring på, hvilken symbolik der er i tefilin.
- Hvad er tzi'tzit? Find et billede, og brug billedet sammen med teksterne fra Mosebøgerne til at forklare funktionen med tzi'tzit.
- Overvej og diskuter funktionen og betydningen af disse tre ting i forhold til den jødiske bøn.
- Hvilke praktiske problemer kan være forbundet med kravet om dette udstyr?

De vigtigste bønner

Den mest centrale af de daglige bønner er *Amidah* (hebr. stående) også kaldet 18-bønningen eller blot ”bønningen”. *Amidah* siges stående tre gange dagligt (iført talit, tefilin og tzi’tzit) med ansigtet vendt mod Jerusalem.

Amidah blev formuleret af rabbinerne i det 5. årh. f.v.t. og fik sin endelige form i det 1. årh. e.v.t. Der veksles typisk mellem, hvor mange og hvilke af de 19 bønner man siger, men til hverdag tager man altid de tre første og de tre sidste.

Grunden til, at der er 19 bønner, er, at en ekstra bøn (nr. 12) blev sat ind i det 2. årh. e.v.t. *Amidah* indeholder, hvad man forstår ved bøn, dvs. anmodninger og henstillinger til Gud. *Amidah* er individets bøn til den personlige Gud, der tiales med ”du”. Samtidig har *Amidah* også det kollektive aspekt, idet den bedes i flertalsform: ”vi”, ”vor” og ”os”.

En anden vigtig bøn er *Shema Israel*, som betyder ”Hør Israel”. Den består af tre afsnit fra Tora (5 Mos 6,4-9 og 5 Mos 11,13-21 og 4 Mos 15,37-41). Den

▼ *En Siddur, en jødisk bønnebog. De er ofte tosprogede: det lokale sprog samt hebraisk. Mellem bønnerne er der små liturgiske vejledninger. Her den dansk/hebraiske Siddur fra 2002 – opslået på Amidah-bønningen.*

Eftermiddagsbøn til Shabbat

Kantoren læser Halv Kaddish:

Herrens store navn skal ophøjes og helliges i den verden, som Han har skabt efter sin vilje. Gid Han vil regere sit rige i jeres levetid og i jeres dage og i hele Israels levetid, nu og i nær fremtid. Dertil siges: Amen!

Menigheden sammen kantorer:

Herrens store navn være lovet til evig tid og i evighedernes evighed!

Lovet og priset, forherliget og ophøjet, opløftet og hyldet, berømmet og lovprist være den hellige, lovet være Hans navn. Han skal være lovet (i bodedagene: langt) ud over al den lov og sang, pris og trust, der kan udtales i verden. Dertil siges: Amen!

Her begynder Amidah

Når jeg påkaldet Herrens navn, erkend da, at æren hører Gud til.
Herre! Oplad mine læber, så min mund må forkynde din pris.

Lovet være du, Herre, vor Gud og vore fædres Gud, Abrahams Gud, Isaaks Gud og Jakobs Gud, du store, mægtige Gud, som vi skylder zrefrygt, den højeste magt, der øver kærlighedsgerninger og besidder hele verden og erindrer fædrenes gode gerninger, og som i kærlighed sender en befrier til deres efterkommere for sit navns skyld.

Tilføjes i bodedagene:

Inukom os til livet, oh konge, som finder velbehag i livet.
Indskriv os i livets bog for din skyld, du levende Gud.

Du er konge, hjælper og frelser og skjold. Lovet være du, Herre, Abrahams skjold.

Din magt er evig, Herre, der giver de døde liv. Din frelse er stor.

Tilføjes fra dagen efter Simchat Torah til Erev Pesach:

Du byder vinden at blæse og regnen at strømme ned.

Du sørger for de levende i kærlighed, giver de døde liv med stor barmhertighed, støtter de fældne og helbreder de syge og løser de bundne og bevarer trofasthed mod dem, der hviler i støvet. Hvem er som du, der står over alle magter, og hvem kan ligne sig med dig, konge, der råder over død og liv, og som lader hjælpen gro frem.

מנחה לשבת

Kantoren læser Halv Kaddish:

וְתִגְדֹּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֹהּ רַבָּא. בְּעֵלְמָא דִּי־בְרָא כְרֵעֻתָּהּ, וְיִמְלִיךְ מַלְכוּתָּהּ בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעָגְלָא וּבְזִמְן קוֹרֵיב וְאִמְרוּ אָמֵן.

וְהָא שְׁמָהּ רַבָּא מְבֻרָךְ לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא.

וְתִבְרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאֵר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל שְׁמָהּ דְּקָדְוֵשׁ בְּרִיךְ הוּא לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא מִן כָּל־בְּרִיקְתָּא וְשִׁירְתָּא תְּשַׁבְּחָתָּא וְתִתְמַתָּא, דְּאִמְרוּן בְּעֵלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן.

Her begynder Amidah

כִּי שָׁם יְיָ אֱקָרָא, הִבּוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ.
אֲדַנְי שְׁפִתֵי תִפְתַּח וּפִי יֵאֵד תְּהִלְתַּךְ.

בְּרִיךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, אֱלֹהֵי אַבְרָהָם, אֱלֹהֵי יִצְחָק, וְאַלְהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא, אֵל עֲלִיוֹן, גּוֹמֵל חַסְדִּים טוֹבִים, וְקוֹנֵה הַכֹּל, וְזוֹכֵר חַסְדֵי אֲבוֹת, וּמְבִיא גּוֹאֵל לְבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן בְּרָאָהֶם.

Tilføjes i bodedagene:

וְזָכְרֵנוּ לְחַיִּים, מְלִיךְ חַפֵּץ בְּחַיִּים, וְקִבְּלֵנוּ בְּסִפְרֵי חַיִּים, לְמַעַן אֱלֹהִים חַיִּים.

מְלִיךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמְגוֹן. בְּרִיךְ אַתָּה יְיָ מְגוֹן אַבְרָהָם.
אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי, מַחֲיָה מֵתִים אַתָּה, רַב הַוֹשִׁיעַ.

Tilføjes fra dagen efter Simchat Torah til Erev Pesach:

מְשִׁיב רוּחַ וּמוֹרֵד הַגֶּשֶׁם.

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחַסֵּד, מַחֲיָה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים, טוֹמֵךְ נוֹפְלִים, וְרוֹפֵא חוֹלִים, וּמְתִיר אֲסוּרִים, וּמְקַצֵּם אֲמוֹנָתוֹ לִישְׁנֵי עֶפְרַי, מִי כְמוֹךָ בְּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָךְ, מְלִיךְ מֵמִית וּמַחֲיָה וּמוֹצִיָּה לְשׁוּעָה.

indledes med: ”Hør, Israel! Herren er vor Gud, Herren er én. Du skal elske Herren, din Gud, af hele dit hjerte og med hele dit sind og af al din evne”.

▲ En Mezuzah. Guds ord skrevet ”på dørstolperne i dit hjem” (5 Mos 6,9). Normalt har man en Mezuzah ved sin entredør, man kan have den inde i huset også – dog ikke på døren til toiletet! Man rører den med fingrene og kysser derefter disse.

▲ Siddur til iPhone.

Jerusalem

Den jødiske bøn kan principielt foretages flere steder: i hjemmet, i synagogen, på arbejde, i et stille hjørne, men særlig kraft tillægges de bønner, der bedes ved Vestmuren (Grædemuren) i Jerusalem. Vestmuren er det eneste, der er tilbage fra det jødiske tempel – den er en del af den ydermur, som omkransede tempelpladsen. Vestmuren er jødedommens helligsted – jødedommens *axis mundi*.

Axis mundi betyder ”verdens centrum” og betragtes som det sted, hvor forbindelsen mellem Gud og mennesker er mest direkte. Som den navlesnor, der forbinder en mor med sit foster. Forskellige jødiske retninger, primært hasidik-jøderne (ultraortodokse), betragter også forskellige patriark- og rabbinergrave som helligsteder, der valfartes til, men Vestmuren er det eneste sted, alle jøder betragter som helligt.

▲ Ung jødisk dreng beder ved Vestmuren.

Hvis man kikker på billedet ovenfor, kan man se, at der er små papirlapper stukket ind i revnerne mellem stenblokkene. Det er nedskrevne bønner, som folk efterlader i håb om, at deres bønner vil blive hørt, fordi Guds nærvær skulle være særligt stort dér. Man kan i dag sende en mail til en bestemt hjemmeside (aish.com), hvor unge ultraortodokse studerende vil printe den ud og sætte den i muren. En gang om året renses muren for sedler, og de brændes.

AMIDAH-BØNNEN

ØVELSE 5

- Udarbejd en grundig analyse af tekst 9, og giv de enkelte bønner en overskrift.
- Lav en sammenligning med Fadervor (Matt 6,9-15).
- Overvej, hvad der er centralt i begge bønner og hvorfor mon det?

Uddrag af Amidah-bønnen

1. Lovet være du, Herre, vor Gud og vore fædres Gud, Abrahams Gud, Isaks Gud og Jakobs Gud, du store, mægtige Gud, som vi skylder ærefrygt, den højeste magt, der over kærlighedsgerninger og besidder hele verden og erindrer fædrenes gode gerninger, og som i kærlighed sender en befrier til deres efterkommere for sit navns skyld. Du er konge, hjælper og frelser og skjold. Lovet være du Herre, Abrahams skjold.

2. Din magt er evig, Herre, der giver de døde liv. Din frelse er stor. Du sørger for de levende i kærlighed, giver de døde liv med stor barmhjertighed, støtter de faldne og helbreder de syge og løser de bundne og bevarer trofasthed mod dem, der hviler i støvet. Hvem er som du, der står over alle magter, og hvem kan ligne sig med dig, konge, der råder over død og liv, og som lader hjælpen gro frem. I din trofasthed giver du de døde liv. Velsignet være du Herre, der giver de døde liv.

3. Du er hellig, og dit navn er helligt, og hellige priser dig hver dag, Selah!¹ Velsignet være du Herre, den hellige Gud.

6. Undskyld os, vor fader, for vi har syndet, tilgiv os, vor konge, for vi har fejlet, men du tilgiver og undskylder. Lovet være du Herre, som i nåde er rig på tilgivelse.

9. Velsign for os, Herre vor Gud, dette år, så at alle typer af dets afgrøde skal være til vort bedste. Send velsignelse over jordens overflade og mæt os med din godhed, og velsign dette år som et af de gode år. Lovet være du Herre, der velsigner årene.

12. Lad der ikke være noget håb for bagvaskerne, og lad dem, der handler ondt, gå til grunde på et øjeblik, lad dem alle hurtigt blive rykket op med rode. De hovmodige skal du ydmyge snarest, i vore dage. Lovet være du Herre, som nedbryder fjender og ydmyger de hovmodige.

17. Måtte du Herre, vor Gud, finde velbehag i dit folk Israel og dets bøn. Lad atter tjenesten komme tilbage til dit Tempel, så at du med velbehag og kærlighed kan modtage Israels ildofre og deres bøn, ja, lad altid dit folk Israels tjeneste være dig til velbehag, og lad vore øjne se, at du vender tilbage til Zion i barmhjertighed. Lovet være du Herre, som genopretter sin herlighed over Zion.

18. Vi bekender os til dig, for du er Herren, vor Gud og vore fædres Gud i al evighed, du er vort livs klippe, vor frelses skjold fra slægt til slægt. Vi bekender os til dig og udtaler din pris for vort liv, der er givet i din hånd, og vor sjæl, der er i din varetægt, for dine vidundere, som er med os hver dag, og for dine undergerninger og din godhed til enhver tid, aften og morgen og middag. Du er den gode, for der er ingen ende på din barmhjertighed, du er den barmhjertige, for din godhed hører aldrig op, du har altid været vort håb. For alt dette skal dit navn altid være velsignet og ophøjet, vor konge, til evig tid. Alle levende skal takke dig, Selah. De skal i sandhed lovsynge dit navn, Gud, vor frelse og vor hjælp, Selah. Lovet være du Herre, du kaldes den gode, og dig tilkommer takken.

19. Giv os og hele dit folk Israel fred, lykke og velsignelse, nåde og kærlighed og barmhjertighed. Velsign os, vor fader, alle som en i dit ansigts lys, for i dit ansigts lys har du, Herre, vor Gud, givet os livets lov og oprigtig kærlighed og retfærdighed og velsignelse og barmhjertighed og liv og fred. Måtte det være ret i dine øjne at velsigne dit folk Israel med din fred til enhver tid og i enhver stund. Lovet være du Herre, der velsigner sit folk Israel med fred.

¹ *Selah* er et hebraisk ord, der forekommer flere steder i TaNaK, især i Davids salmer (i Salmernes Bog). Man er usikker på betydningen, men det er sandsynligt, at det betyder "pause" og er en instruktion i forbindelse med, at man synger salmerne/bønnen.

JØDISKE FORESTILLINGER

Menneskesyn

Centralt for at forstå det jødiske menneskesyn er forestillingen om, at mennesket er skabt af Gud og i Guds billede. Rabbi Akiva (1. årh.) sagde: ”Elsket er mennesket, da det er skabt i Guds billede, og som udtryk for en endnu større kærlighed har Gud ladet mennesket vide, at det er skabt i hans billede”. Denne forestilling rummer et positivt livssyn. Livet er en gave fra Gud, og mennesket er fundamentalt godt. Mennesket har en fri vilje, men er samtidig ansvarliggjort. Menneskets opgave er derfor at handle etisk og dermed leve op til Guds vilje.

Jøderne benævnes ofte som det udvalgte folk. Udvælgelsestanken fremgår flere steder i TaNaK (se faktaboks side 24) og i centrale bønner som Amidah og Kidush. Udvælgelsen ses som noget forpligtende og ikke som noget ensidigt positivt. I en beretning fra Talmud står der, at Gud tilbød loven til alle folkeslag. De forskellige folkeslag spurgte, hvad det indebar, og da de fik at vide, at man fx ikke måtte stjæle, myrde eller bryde ægteskabet, takkede de nej. Til sidst spurgte Gud Israels folk, og de svarede, at de ville holde loven.

I moderne jødisk forståelse understreges det ofte, at udvælgelsestanken ikke er udtryk for en overlegenhed, men snarere en beskrivelse af det særlige bånd mellem Gud og jøderne. Udvælgelsen opfattes som et særligt fortrolighedsforhold til Gud. Som det fremgår af The Pittsburgh Platform 1999: ”Vi er Israel, et folk [...] fremhævet gennem vores gamle pagt og vores unikke historie blandt alle nationer til at være vidner til Guds nærvær. Vi er forbundet af denne pagt, og med alle jøder i enhver tid og sted.”

FAKTABOKS

MENNESKESYN

5 Mos 14,2: For du er et folk, der er helliget Herren din Gud; dig har Herren udvalgt af alle folk på jorden som sit ejendomsfolk.

2 Mos 19,5: Hvis I adlyder mig og holder min pagt, skal I være min ejendom, ene af alle folkene, for hele jorden tilhører mig.

Am 3,2: Kun jer kendes jeg ved blandt alle jordens folk, derfor straffer jeg jer for alle jeres synder.

ABRAHAM OG GUD

ØVELSE 6

Analyser tekst 10 med særligt fokus på aftalen mellem Gud og Abram.

- Hvad lover Gud Abram, og hvad skal Abram gøre til gengæld?

Pagten

Pagtstanken er den mest centrale forestilling i jødedommen: Som det også fremgik af det foregående, er det vigtigste omdrejningspunkt i jødedommen tanken om en pagt mellem Gud og det jødiske folk. Denne forestilling er basis for jødisk praksis, men en jødisk vittighed siger, at hvis der er tre jøder, så er der fire meninger, dvs. at alting altid kan diskuteres, vendes og drejes. Et godt eksempel på det er Talmud (se side 24). I det 12. århundrede opstillede rabbineren Maimonides en liste med 13 trosartikler, som de fleste jøder vil tilslutte sig; men disse artikler har ikke en officiel status. De kan ikke sammenlignes med fx Luthers Katekismus.

Abraham er den første af de jødiske patriarker – han anses for at være grundlæggeren af den monoteistiske religion, som senere bliver til jødedommen.

MAIMONIDES

Maimonides' 13 trosartikler:

1. Gud er skaberen.
2. Gud er en enestående enhed.
3. Gud er ikke legemlig.
4. Gud er evig.
5. Man må kun bede til Gud.
6. Profeternes ord er sandhed.
7. Moses var den største blandt profeterne.
8. Toraen er åbenbaret i sin helhed for Moses.
9. Loven er uforanderlig, intet kan lægges til og intet kan trækkes fra.
10. Gud kender alle menneskers gerninger.
11. Gud belønner dem som opfylder lovens bestemmelser og straffer dem som overtræder dem.
12. En messias skal komme.
13. De døde skal genopvækkes til nyt liv.

TEKST 10

Første Mosebog 17, 1-11

Da Abram var nioghalvfems år, viste Herren sig for ham og sagde til ham: "Jeg er Gud den Almægtige! Du skal vandre for mit ansigt og være udadledig. Jeg vil stifte en pagt mellem dig og mig, og jeg vil gøre dig uhyre talrig." Abram kastede sig ned, og Gud talte til ham: "Jeg indgår en pagt med dig, og du skal blive fader til en mængde folkeslag. Du skal ikke længere hedde Abram. Dit navn skal være Abraham, for jeg gør dig til fader til en mængde folkeslag. Jeg gør dig uhyre frugtbar; jeg gør dig til folke-

slag, og konger skal nedstamme fra dig. Jeg opretter min pagt med dig og dine efterkommere i slægt efter slægt, en evig pagt: Jeg vil være din og dine efterkommeres Gud. Og Gud sagde til Abraham: "Du og dine efterkommere skal holde pagten i slægt efter slægt. Dette er min pagt med dig og dine efterkommere, som I skal holde: Alle af mandkøn hos jer skal omskæres. I skal lade jeres forhud omskære, og det skal være tegn på pagten mellem mig og jer.

DE NOAKITISKE BUD

1. Du må ikke slå ihjel.
2. Du må ikke stjæle.
3. Du må ikke tilbede afguder.
4. Du må ikke bedrive utugt
5. Du må ikke spise kød fra levende dyr.
6. Du må ikke bespotte Gud.
7. Du skal oprette retfærdige og ærlige domstole og dømme retfærdigt.

Fra: Talmud, Sanhedrin

Ideen er, som det fremgår af ovenstående tekst, at Gud og Abraham indgår en pagt, dvs. en aftale.

Gud har tidligere indgået en pagt med Noah (1 Mos 9), hvor Gud gav Noah og dermed hele menneskeheden syv bud, som den skulle overholde. Med Abrahamspagten bliver aftalen specifikt knyttet til Abrahams efterkommere. Alle mennesker er altså forpligtet på de noakitiske bud, hvorimod omskærelsen, som er en del af Abrahamspagten, kun gælder for jøder.

Den sidste store pagt i jødedommen er pagten mellem Gud og Moses. Moses får de ti bud på Sinaibjerget samt yderligere 603 bud, som tilsammen udgør Moseloven. Ligesom med Abrahamspagten gælder Moseloven kun for jøderne.

Det er altså en grundlæggende tanke i jødedommen, at der er en gensidig aftale mellem Gud og mennesker, en aftale, hvor begge parter skal yde noget.

Tabel 1: Pagtstanken i TaNaK

Person	Indhold	Pagtstegn	Skriftsted/myten
Noah	Frelse fra syndfloden Syv bud	Regnbuen ”Jeg sætter min bue i skyerne; den skal være tegn på pagten mellem mig og jorden.” (1 Mos 9,13)	1 Mos 6,1-9,17
Abram/ Abraham	Monoteisme samt løfte om mangfoldighed og landet Kanaan = Israel.	Omskærelsen ”I skal lade jeres forhud omskære, og det skal være tegn på pagten mellem mig og jer.” (1 Mos 17,11)	1 Mos 15 og 1 Mos 17
Moses	Udfrielsen fra Ægypten samt løfte om tilbagevenden til Israel. Toraen = loven (613 bud)	”Dette er pagtens blod, den pagt, Herren har sluttet med jer på grundlag af alle disse ord.” (2 Mos 24,8)	2 Mos 19,1-20,17 5 Mos 5,6-21

Et religiøst bud hedder *mitzvah* på hebraisk. Den jødiske Bar/Bat Mitzvah (se side 33) betyder netop buddenes søn/datter. Det afspejler, at man forpligter sig på at kende og at bestrebe sig på at overholde disse mitzvot (flertal). Det kan lyde voldsomt med 613 bud, og det er også langt fra alle bud, det er praktisk muligt at overholde i den moderne verden. Man siger, at ca. 60 mitzvot er relevante og kan praktiseres i dag.

Mitzvot kredser om tre centrale aspekter af menneskelivet:

1. Relationen Gud-menneske. Som vi har set ovenfor, er en vigtig del af den jødiske praksis centreret om bønner og afspejler dermed menneskets afhængighed af Gud.
2. Relationen menneske-menneske. Mange af de jødiske bud drejer sig om forholdet mellem mennesker – fx næstekærlighedsbuddet fra Tredje Mosebog kapitel 19.
3. Helliggørelse af livet – at skelne mellem det hellige og det profane. Det er et centralt element i jødedommen at skelne mellem det rene og det urene, mellem hverdage og helligdage, mellem det, der har med Gud at gøre, og det, der er menneskeligt.

Kosher

Det sidste element med helliggørelsen af livet er meget synligt i forbindelse med jødiske spiseregler, også kaldet kosherreglerne, der drejer sig om den mad, man spiser. Kosher betyder ”egnet” – altså hvad der er egnet til menneskeføde. Her taler vi ikke om biologiske og sundhedsmæssige hensyn, men om etik og helliggørelse. I Tredje Mosebog kapitel 11 er der en grundig gennemgang af, hvilke dyr, fisk og fugle der betragtes som egnet føde, og hvilke der betragtes som urene (en lidt kortere udgave findes i 5 Mos 14,3-21).

KOSHERREGLERNE

- a) Find og læs de to ovennævnte tekststeder i 3 og 5 Mos. Opstil en liste over, hvilke fødevarer der er kosher (= tilladt at spise), og hvilke der er urene (= ikke tilladt).
- b) Hvilke problemer og fordele kan der være forbundet med at overholde kosherregler?
- c) Hvordan fortolkes kosherreglerne og deres betydning i tekst 11?
- d) Hvilken betydning har kosherreglerne i forhold til segregation, assimilation og integration?
- e) Hvad ville du gøre, hvis du fik besøg af en ortodoks jøde? Find nogle specifikke madretter, og find så ud af, om de er kosher eller ej – og hvorfor/hvorfor ikke. Brug mosaiske.dk, se under koshervejledningen.

Kosher vingummibamser. ▶

Kosher McDonald's i byen Ashqelon i Israel. ▶

ØVELSE 7

Højtiden Pesach

En af de vigtigste jødiske højtider er *pesach*. Pesach ligger samtidig med den kristne påske. Ved den jødiske højtid fejrer man, at Gud hjalp israelitterne til at flygte og undslippe fangenskab og slaveriet i Ægypten. Det er historien med Moses, de ti plager og flugten gennem Det Røde Hav fra Anden Mosebog kapitel 1-15. En historie, der har været fremstillet og fortolket på mange måder i billeder og film fx *Prinsen af Ægypten*. I jødedommen er denne højtid meget central, fordi den netop viser, at Gud aktivt griber ind i historien og hjælper jøderne til frihed. Pesach er en ritualisering af pagtstanken. Man genlever flugten fra Ægypten via ritualer, der så igen understreger Guds nærvær, og at Gud ”overholder” sin del af pagten.

FAKTABOKS

DE 10 PLAGER

Et huskevers:

Vand til blod og frøers mængde,
Myg dernæst Ægypten trængte,
Utøj, pest og bylders nød,
Hagl, græshopper, mørke, død.

Mordechai Becher: Føde for sjælen

Nogle religioner søger vejen til åndelighed gennem tilbagetrækning fra den fysiske verden. Et klosterliv er helliggjort, cølibat og askese ses som idealer. Nogle betragter mennesket som et dyr, der er ude af stand til at løfte sig op over kampen for overlevelse, og derfor fremmer de et liv i hedonisme og materialisme. Jødedommen ser mennesket som et åndeligt væsen, klædt i en fysisk krop. Jødedommen fastholder, at det fysiske ikke er ondt, det er bare ikke det komplette billede af virkeligheden. Jødedommen har til formål at hæve den

fysiske verden, ikke at benægte den, men heller ikke at forherlige den. Ved hjælp af kosherreglerne får vi en mulighed for at nyde glæden ved den fysiske verden, men på en sådan måde, at vi helliger og ophøjer den glæde gennem bevidsthed og følsomhed. Kosherreglerne erkender, at de væsentlige menneskelige behov ikke er mad, drikke eller komfort, men mening. Jødedommen tilfører således basale behov som det at spise en åndelig dimension og mening vha. kosherreglerne.

Kashrut.com

TEKST 11

Hanne Foighel: Børn giver moderne jøder smag for religion igen

De to drenge er født og vokser op i en moderne israelsk familie. Begge deres forældre er født i Israel og har ingen særlig religiøs baggrund. Alligevel er det en selvfølge og slet ikke til diskussion, at pesach skal holdes med det traditionelle måltid og de gamle tekster, således som generationer af jøder har gjort det – i og uden for Israel.

”For mig er det at være jøde at give traditionerne videre til mine børn”, siger Joav Michaeli. [...]

”Det handler om tradition, ikke om religion”, forklarer han, men bliver afbrudt af sin kone Rachel: ”Du siger da til børnene, at Gud findes”, påpeger hun.

”Nå, ja”, kommer svaret fra den 34-årige far, der forklarer, at han ikke opfatter sig selv som religiøs, målt i forhold til de tidligere generationer.

Politiken, 01.04.2010

TEKST 12

Seder tallerken.

Man fejrer pesach over otte dage, men det er især den første aften, der er vigtig, som det kan ses af ovenstående tekstuddrag. Måltidet er et rituelt måltid. De forskellige ting på bordet har alle en symbolsk betydning, der kan knyttes an til myten om udvandringen af Ægypten, også kaldet Exodus. Måltidet kaldes for *Sedermåltidet* – seder betyder ”orden”, og man har et særligt sederfad, som tingene ligger på. Det er dette rituelle måltid, Jesus fejrer med sine disciple i Jerusalem skærtorsdag aften. Den aften, hvor Jesus indstifter nadveren.

Tabel 2: Sedermåltidets symbolik

Ting	Symbol for
Æg	Håb og nyt liv + festofring i templet.
Lam	Til minde om lammet, der ofres inden flugten fra Ægypten.
To slags grøntsager fx bladselleri eller persille, samt en bitter urt, ofte peberrod.	Til minde om de bitre år under slaveriet. Den ene slags urter dyppes i saltvand, der symboliserer de tårer, der blev grædt i Ægypten, den anden dyppes i charoset. Den friske peberrod frembringer tårer i dag.
Charoset. En blanding af revet æble, kanel og hakkende nødder.	Til minde om arbejdet med ler og teglsten i Ægypten. Skal ligne mørtel.
Matze. Usyrede brød.	Til minde om, at man ikke havde tid at vente på, at brødet hævede.

SEDERMÅLTIDET OG NADVEREN

ØVELSE 8

Lav en sammenstilling og sammenligning af de to måltider med fokus på symbolerne og deres betydning, og diskuter derefter ritualets betydning i den religiøse praksis. For nadveren se fx Mark 14,22-25 eller 1 Kor 11,17-32.

LOVOVERHOLDELSE

ØVELSE 9

- Hvordan kan man forstå og fortolke højtiden pesach i dag? Hvad mener Rabbi Scheinerman? Se tekst 13.
- Hvordan afspejler kosherreglerne og højtiden pesach den centrale pagtsforestilling i jødedommen? Inddrag også tekst 14 i besvarelsen.

Scheinerman: Betydningen af pesach

For os jøder er tid og historie, isoleret set, uden mening. Hvad der betyder noget, er den jødiske vision om en frelst verden, en verden, hvor vores højeste etiske idealer er opfyldt, en messiansk verden. Så vi genoplever vores jødiske erfaring med forløsning år efter år for at mindes, ikke så meget vores forbindelse til fortiden, men vores mål for fremtiden. Vores folks Exodus fra Egypten er vores paradigme for forløsning. Påsken minder os om, at frelse er reel, befrielsen er i gang, og at muligheden for frelsen er altid her.

Exodus er, religiøst set, ikke en begivenhed i historien, død og begravet. Den er til stede. [...] Den Exodus er nu op til os – vi, der nyder frihed og værdighed i dette land

(USA). Men ikke alle i dette land nyder vel-signelserne ved frihed og værdighed. Ikke alle nyder den velstand og overflod, der synes at omgive os. Man behøver ikke lede ret meget for at finde nogen, der er hjemløse, nogen, der mangler tilstrækkelig medicinsk behandling, en person, der søger beskæftigelse for at forsørge en familie. [...]

Mange er gjort til slaver ikke af fysiske forpligtelser, eller endog økonomiske forpligtelser, men i form af minder og følelser. Slaveri kommer i mange former, og til disse former for slaveri taler budskabet om påsken højlydt. Forløsning er lovet til alle mennesker.

scheinerman.net

Greenberg: Pagtens betydning

Undervisningen, der guider vejen for jøderne – Toraen – blev grundlaget for det igangværende forhold mellem Gud og det jødiske folk. Emnerne, der tages op i Toraen, er de emner, der har med det uendelige og evigheden at gøre: en Gud, der ikke kan måles og vejes, uden for menneskelig forståelse eller viden, en skæbne, der ligger ud over historie. Sådanne begreber er ikke i overensstemmelse med den begrænsede, fragmenterede, ufuldkomne verden, vi bebor. Men gennem pagten bliver det uendelige og evigheden konverteret til afgrænsede, tidsmæssige og brugbare former uden at miste deres rod i det absolutte. Pagten gør det muligt for jødedommen at have en funktion i historien.

Jødedommen prøver altså at nå sit uendelige mål inden for en endelig ramme. Pagten gør det muligt at bevæge sig hen imod den ultimative perfektion, et skridt ad gangen. Der er uudgæelige kompromiser mellem

ideal og virkelighed, fordi en indsats for at tilsidesætte alle hindringer vil resultere i den revolutionære metodes skævvridninger. Men er det at gå på kompromis ikke det samme som at sænke standarden? Nej, kompromiser vedr. overholdelse af pagten er legitime, fordi de ikke er afslutningen af processen. Hver generation lever op til principperne fra pagten på Sinai så vidt muligt i sin generation og forsøger at fremme dem en smule yderligere, tættere på et niveau af perfektion. Den næste generation vil fortsætte og gå endnu tættere på det endelige mål. Så længe der er en konstant fornyelse af pagtens vision, så er det ultimative pagtsprincip ikke forrådt, og status quo er fuldt accepteret. Den jødiske pagts-tanke forener benhårde revolutionerende mål med uophørlige evolutionære metoder. Det ideelle og det reelle er "forlovet" med hinanden; dette dynamiske samspil vil fortsætte, indtil paradiset er genvundet.

myjewishlearning.com

Messias

Jødedommen har fra de gammeltestamentlige profeter fået forestillingen om en lederskikkelse, der skal komme og hjælpe til, at *Olam Ha-Ba* (den kommende verden/messianske tidsalder) opstår. Denne lederskikkelse kaldes *messias*, som betyder ”den salvede”. Det er underforstået, at messias vil være en jødisk konge, som skal komme og genoprette Jerusalem, Templet og det jødiske samfund. I jødedommen understreges det, at messias er et menneske, udvalgt af Gud, men kun et menneske – messias vil ikke være guddommelig. Jøder tror altså ikke på, at Jesus var den ventede messias – og derfor venter jøderne stadig på, at messias skal komme.

TEKSTSTEDER **FAKTABOKS**

I TANAK, DER HENVISER TIL MESSIAS-FORESTILLINGERNE

- Es 2, 11, 42 og 59
- Jer 23, 30, 33, 48 og 49
- Ez 38
- Hos 3
- Mika 4
- Sef 3
- Zak 14
- Dan 10

MESSIAS

ØVELSE 10

- Læs Es 11 og Jer 2,5-8.
- Find de tillægsord, der beskriver messias. Hvilket billede danner de af messias?
- Hvordan beskrives den messianske tidsalder?
- Hvordan beskriver overrabbiner Bent Lexner messias og den messianske tidsalder i tekst 15?

Lea Braüner Larsen: Jøderne venter stadig på Messias

TEKST 15

”Det er ikke personen Messias, der er interessant, men det er ideen om de messianske tider,” svarer overrabbiner Bent Lexner på spørgsmålet om, hvem den jødiske Messias er.

Derfor behøver Messias, ifølge Bent Lexner, ikke at være en person, men kan lige så godt være en idé.

”De messianske tider kan foregå her på jorden, i vores nærvær, og er en situation, hvor mennesker ændrer deres måde at leve på, så verden bliver bedre. Det er messiasforventningen,” understreger Lexner.

Jødedommen forklarer de messianske tider som en tid med fred. Det er en

bedre verden uden mord, krig og vold. De fredelige tilstande skal kun gælde mennesker. Naturen vil ikke blive forandret.

De messianske tider er heller ikke kun for jøder, men skal også gælde ikke-jøder. Jødedommen operer ikke med verdens undergang eller helvede, og derfor bliver alt godt for alle mennesker, når de messianske tider starter.

”De jødiske messiasforventninger fylder meget i bønnerne og til gudstjenesterne – men nok meget lidt i vores tilværelse,” siger Lexner.

religion.dk

RELIGIONEN I SPIL: JØDISK IDENTITET I FREMTIDEN?

JØDISK IDENTITET

ØVELSE 11

- Hvordan kan man defineres som jøde? Find svaret i tekst 16, 17 og 18.
- Hvilke problemer fremhæves i teksterne 16, 17 og 18 i forbindelse med det at være jøde i den moderne verden?
- Brug Jan Hjärpes model om religionens indhold, funktion og de troendes engagement (se side 265) til at undersøge den jødiske identitet og religionsforståelse, der kommer til udtryk i tekst 16-18.

Thue Kjærhus: Assimilationen og syndefald

TEKST 16

Min mormor yndede, når samtalen drejede ind på diskussionerne om mindretallene, at fortælle, at synagogen i København arkitektonisk var tænkt pompøst i det indre og beskeden i det ydre, så den ikke provokerede flertalsbefolkningen.

Jeg ved ikke om historien er sand, men den er i hvert fald i overensstemmelse med bygningen og jødernes erfaringer med den europæiske flertalsbefolkningens psykologi. Konsekvensen af at blive integreret, samtidig med at man skulle leve et jødisk liv i hjemmet, i slægten og udfolde sin religion som mindretal, affødte således naturligt nok neurotiske karaktertræk.

Jøderne udviklede derfor over generationer en unik sociologisk fantasi, så man undgik at komme i konflikt med flertalsbefolkningens normer. De europæiske jøder har derfor aldrig, som det har været tilfældet med de europæiske muslimer, gået på gaden for at kræve, at de jødiske skikke eller zionismen skulle respekteres af flertalsbefolkningen.

Man har været beskeden og tilbageholdende. Arbejdet ihærdigt og haft succes i samfundet.

Arne Melchior, som jeg forleden havde en snak med i telefonen, fortalte mig en sjov historie om assimilation: En jøde, lad os kalde ham Mordechaj Anielewicz, kommer til Danmark fra Polen. Han vil gerne være 100 procent dansk, dvs. assimileret. Han går derfor op på kontoret for navneændringer for at ændre navnet til Morten Andersen. Men navneændringen er ikke tilstrækkelig til, at danskerne mener, han er assimileret 100 procent. De spørger ham nemlig altid om, hvad han hed, før han fik navneændringen.

Efter et års tid har han fået nok af alle disse irriterende spørgsmål. Han går derfor op til navnekontoret på ny for at skifte navn. Han skifter nu Andersen ud med Olsen. ”Hvorfor vil du ændre navn fra Andersen til Olsen,” spørger funktionæren på navnekontoret ham? ”Jo, for så kan jeg sige, at jeg hed Andersen, før jeg fik navnet Olsen.”

Bent Lexner: Dobbelt kultur er en styrke

Identifikationsbegrebet har også været genstand for megen videnskabelig forskning, og i vor forbindelse må vi først og fremmest stille spørgsmålet: "Hvem er jeg, som jøde". Med disse betragtninger i mente, har jeg så stillet mig spørgsmålet: "Er det rigtigt, at jøderne i Danmark som minoritetsgruppe har bevaret sin egen identitet"? Med andre ord: Er det stillede spørgsmål relevant? Jeg tror, at problemet ligger i definitionen af "at være jøde". Jødisk rabbinisk lovgivning er i denne henseende meget entydig: Den er jøde, hvis mor er jøde. Men så let er det ikke. Herbert Pundik skriver et sted: "at være jøde er en sindstilstand. Det har noget at gøre med ens sanseapparat. Nogle dage er man mere jøde end andre. Så må enhver gøre op med sig selv, hvilke dage der er de gode og hvilke de bedre".

Jøde i Danmark – er det at være dansk af nationalitet og jøde af religion? Hvis man så er ateist, er man så dansk af statsborgerskab og jødisk af nationalitet? Er man dansk jøde eller jødisk dansker?

Det er min opfattelse, at hvis man er opdraget i et system, hvor man har følt sig tryk, er netop dette noget, man gerne vil give videre til sine børn. Den, der har oplevet en sabbat med dens hygge og traditioner, vil gerne give dette videre til næste generation. Den, der med sine forældre har haft sin vante gang i Synagogen, og med modermælken fået lært, hvorledes man gebærder sig i Synagogen, vil gerne have, at deres børn skal have en lignende god oplevelse. Den der har oplevet, at jødisk etik og kultur på forskellig måde har præget ens tilværelse i positiv retning, vil gerne give dette videre.

Uddannelse, 1996

Martin Selsøe Sørensen: Forsvinder de danske jøder?

Hos familien Aizen og Apelt i København er den ottearmede lysestage ikke længere ene om at markere Chanukah, den jødiske lysfest. Ved siden af stagen lægger man gaver under et Chanukahtræ, og frem for at holde sig til traditionelle jødiske retter som gefilte fisch og gehakte lever supplerer familien med and, sovs og kartofler og risalamande til dessert.

"Jeg lever med en blanding af jødiske og ikke-jødiske traditioner," siger Helene Apelt, der beskriver sig selv som "kulturjøde". Hun er ikke alene om at blande sig med det kristne flertalssam-

fund omkring hende og lægge luft til det jødisk-religiøse.

"Jeg er dansker, men har noget andet med i bagagen, noget andet end det kristne Danmark. Jeg har været med til jul hos veninder, men det føles, som om det ikke helt er mit. Til jul spurgte min mor, om ikke vi skulle have et lille juletræ, men det havde jeg ikke lyst til. Jeg vil gerne markere julen og holde noget, der er hyggeligt, men et juletræ blev lidt for meget. [...] Det er fint nok at fejre jul udenfor, men at have det i mit eget hjem, det var for meget", siger Helene Apelt.

Politiken, 06.04.2010

KRISTENDOM

Øjenåbner: Eat-n-Meet Jesus

Kristendom er den religion i verden, der har flest tilhængere. 2,1 mia. kristne er spredt over alle verdensdele, fordelt på ca. 34.000 forskellige retninger. Kristendom er derfor en samlebetegnelse for mange forskellige grupper. Billederne nedenfor illustrerer denne mangfoldighed ved at vise, hvor forskelligt kristne fejrer påske. Påsken opfattes af mange som den vigtigste kristne højtid, fordi man mindes Jesus' død og opstandelse. Men Jehovas Vidner, som selv opfatter sig som en kristen retning, afviser, at påsken skal fejres. Kristne kan dog blive enige om én ting, nemlig at Jesus Kristus er Guds søn. Navnet *kristendom* afspejler netop, at mennesket Jesus opfattes som den guddommelige frelser, *Kristus* (den Salvede, dvs. Frelseren). Alle kristne kan også blive enige om, at man spiser sin gud. Men som fortællingen nedenfor viser, er det ikke alle, der må indtage guden.

▲ I Polen fejrer nogle kristne påsken ved at lade sig nagle på korset.

▲ I Spanien bærer hætteklædte Penitente (de angrende) kors som tegn på anger.

▲ På Malta er processjoner en central del af påsken.

Hund spiser Jesu Kristi legme

En canadisk lastbilchauffør, Donald Keith, blev under en gudstjeneste i en anglikansk kirke i Toronto tilbudt nadver. Hans hund, Trapper [...] blev af præsten også tilbudt en oblat. Præsten Marguerite Rea har siden undskyldt, men forklarede det med, at hun bare søgte at række hånden ud på kirkens vegne, da også hunden er Guds skabning. Og at hunde også skal tilbydes åndelig næ-

ring, hvis de træder ind i kirken. Områdets biskop kalder handlingen uacceptabel, og mener ikke at Jesus ville have brudt sig om det. En af kirkens medlemmer mener dog, at Jesus ville have syntes, at det var fedt – og menneskeligt. Trapper tog imod Jesu Kristi legeme, men nøjedes med at snuse til Jesu Kristi blod.

Kilde: kristendom.dk, 04.08.2010

Men hvorfor giver det at spise sin gud mening for kristne? Citaterne nedenfor giver forskellige forklaringer på, hvorfor nadver-ritualet er vigtigt.

Sociologisk forklaring

Uanset hvilken fortolkning, vi lægger ned over nadveren, handler den basalt og banalt om det at æde og drikke. Og uanset om det er vin og brød, vi får, så symboliserer det trods alt kød og blod i en eller anden forstand. Mindst en gang om ugen er det altså tilladt at være menneskeæder. [...] Man deler dem i to grupper: exo-kannibalisme og endo-kannibalisme. Forskellen er simpel. De første spiser mennesker uden for stammen og fællesskabet, de andre spiser mennesker inden for stammen og fællesskabet. [...]. Fælles for begge er en høj grad af rituel bevidsthed, hvor alting foregår efter et fastlagt mønster: arkitektur og omgivelser, kostumer, hellegelige skåle, bægere og knive er en del af

hele scenen. Det gælder ikke mindst for endo-kannibalerne, hvor selve ritualet med den dertil hørende myte i sig selv er det væsentlige. De spiser hverken mennesker for at overleve eller som tegn på sejr, men for at genoprette og stabilisere deres religiøse og metafysiske verdensbillede. Ved at spise en af de ledende og ældste inden for stammen, akkumulerer de således hans viden og værd. En handling der forener kød, kosmos og kærlighed. Kristendommen må således være en form for endo-kannibalisme i og med, man spiser én inden for sin egen gruppe.

Anders Kjærsg: *Den kristne kannibalisme*,
Kristeligt Dagblad, 20.03.2005

Teologisk forklaring

TEKST 3

Ifølge Skriften er nadveren Jesu legeme og blod, som gives sandt og virkeligt i brød og vin til dem, der går til alters, hvor man følger Herrens indstiftelse. Målet med nadveren er at besegle og bekræfte syndernes forladelse, som Jesus har vundet ved at give sit legeme og udgyde sit blod for os, som vores stedfortræder. Det er altså selve betalingen for vores synders forladelse, vi får i nadveren, skjult under brød og vin. Og det gør vi netop for at vi kan forsikre os om, at også vores synder er forladt hos Gud.

Blogindlæg af Pastor Sørensen:
Herrens nadver eller saftevandsbuffet, 2010

Fænomenologisk forklaring

TEKST 4

Tilstedeværelsen af det metafysiske (guddommelige, *red.*) opleves intenst af nogle mennesker i hellige genstande, såsom relikvier eller ikoner. At ”beskue” billeder af guderne er en vigtig del af tilbedelse inden for hinduismen (ritualet kaldes ”darshan”, og det at beskue billedet bevirker, at man bliver velsignet, *red.*). Hinduer besøger ikke templer, pilgrimssteder eller hellige personer for at tilbede dem, men for at modtage ”darshan”. Katolsk og ortodoks kristendom fokuserer på Guds nærvær i nadverritualet, hvori det indviede brød og vin transformeres til Kristi kød og blod. Brødet og vinen er ikke bare symboler, men Guds tilstedeværelse.

William E. Paden: *Religious Worlds*, 1994

EAT-N-MEET JESUS

ØVELSE 1

- Forklar ud fra tekst 2-4, hvilken funktion indtagelse af Gud har for kristne.
- Forklar på baggrund af teksterne kapitlets overskrift 'Eat-n-Meet Jesus'.
- Vurder, hvilken synsvinkel de tre tekster repræsenterer: udefra/indefra, subjektiv/objektiv. Vis, hvor man kan se det.
- Hvordan afviger den sociologiske tolkning fra den fænomenologiske og teologiske tolkning?
- Vurder, hvorfor sagen med hunden, der modtog nadver, fik så stærke reaktioner?

FAKTA OM KRISTENDOM

ØVELSE 2

Læs Fakta om kristendom (side 52).

- Print et verdenskort fra nettet. Marker, hvor de tre kristne retninger hver især er udbredt, hvor kristendommen er opstået og – med pile – hvordan og hvornår den har bredt sig.
- Find Det Gamle Testamente (GT) og Det Nye Testamente (NT) i jeres Bibel. Skim indledningerne til Mosebøgerne i GT og evangelierne i NT, og diskuter, hvordan de to testamenter adskiller sig fra hinanden indholdsmæssigt: Hvad handler hhv. GT og NT om?

FAKTA OM KRISTENDOM

NAVN

Kristendommen har sit navn efter *Kristus* (græsk oversættelse af det hebraiske *messias*), som betyder ”den salvede”. Betegnelsen blev brugt i jødedommen, hvor man ventede en messias, der skulle frelse det jødiske folk fra romerne, der havde besat landet. Jesus blev efter sin død tilbedt som Kristus, og hans tilhængere blev kaldt kristne. De kristne er dem, der tror, at Jesus var den ventede frelserskikkelse.

OPSTÅEN

Kristendommen opstår som en jødisk sekt i Palæstina omkring år 30 og selvstændiggøres i perioden 50-110 fra jødedommen.

UDBREDELSE

Kristendommen udvides til det sydlige Europa og Nordafrika gennem Paulus’ missionsrejser. Da kristendommen bliver statsreligion i Romerriget (år 380), spredes den til resten af Europa (Danmark: år 965). Den udbredes til den tredje verden fra 1500-tallet med kolonisering, imperialismen og mission. Kristendommen bliver derved en verdensreligion.

HOVEDRETNINGER

Ortodoks kristendom: Østeuropa, herunder Grækenland, Balkan og Rusland.

Katolsk kristendom: Sydeuropa, Latin- og Sydamerika, Afrika og Vietnam.

Protestantisk kristendom: Nordeuropa, USA og Afrika.

HELLIGSKRIFTER

Den kristne bibel består af Det Gamle Testamente (GT) og Det Nye Testamente (NT). Testamente betyder pagt. GT er således ”den gamle pagt” (aftalen, som Gud indgik med jøderne). Det vigtigste indhold i GT er de fem Mosebøger og profetskrifter (der bl.a. forudsiger messias’ komme). Skrifterne i GT er nedskrevet 600-150 f.v.t.

NT er ”den nye pagt” mellem Gud og hele menneskeheden. Indholdet i den nye aftale er, at Gud har sendt sin søn, for at han skulle dø på korset for at frelse menneskene.

NT ses som opfyldelsen af GT. NT indeholder de fire evangelier, der skildrer Jesus’ liv på jorden (Matthæus, Markus, Lukas, Johannes), Paulus’ breve (til sine menigheder), Apostlenes Gerninger (om den kristne menighed efter Jesus’ død) og Johannes’ Åbenbaring (om dommedag). Skrifterne i NT er fra 50-100 e.v.t.

ANTAL TILHÆNGERE

	Verden	Europa	Nordamerika	Latinamerika	Asien	Oceanien	Afrika
Ortodokse	270 mio.	201 mio.	7 mio.	1 mio.	16 mio.	1 mio.	45 mio.
Katolikker	1.151 mio.	280 mio.	84 mio.	471 mio.	140 mio.	9 mio.	170 mio.
Protestanter	420 mio.	68 mio.	60 mio.	59 mio.	89 mio.	8 mio.	137 mio.

Encyclopædia Britannica, 2010

KRISTENDOMMENS HISTORISKE UDVIKLING

Den historiske Jesus – fra Jesus-bevægelse til verdensreligion

I løbet af 350 år udviklede en lokal, jødisk bevægelse sig til den eneste tilladte religion i det romerske rige. Kristendommen formede derefter europæisk kultur op igennem middelalderen og blev med opdagelsesrejserne i 1500-tallet til en verdensreligion. Historisk betragtet var der tre centrale forudsætninger for, at kristendommen sejrede som verdensreligion: den historiske Jesus, Paulus og Romerriget.

Den historiske Jesus: Religionens ophav

Der er næppe tvivl om, at Jesus har eksisteret som en historisk person. Historikernes problem er, at der kun findes få samtidige, ikke-kristne kilder, der nævner Jesus. Det meste kildemateriale stammer fra de fire evangelier i NT, der ikke er objektiv historieskrivning, men skrevet ud fra den overbevisning, at Jesus var Guds søn. Evangelierne forfattere var nemlig ikke interesserede i den historiske Jesus, men kun i den guddommelige Kristus.

DET KILDEKRITISKE PROBLEM

Det er kildematerialet, der er problemet, når vi historisk skal afdække den tidlige kristendom. Kilderne i NT, der først er skrevet 20-70 år efter Jesus' død, er kilder til, hvordan kristne i det første århundrede *tolkede* Jesus' liv og død. De kan ikke bruges som øjenvidneberetninger til Jesus. Historikernes opgave bliver derfor at skelne mellem, hvad der kan føres tilbage til den historiske Jesus, og hvad der er senere fortolkninger. Historikerne anvender ofte

FAKTABOKS

det princip, at alt i NT, der strider mod, hvad de kristne kan have haft interesse i, sandsynligvis er sandt. At Jesus, Guds udvalgte frelser, blev døbt i Jordan-floden af et *menneske*, Johannes Døberen, har fx voldt kristne problemer, da man kunne ønske sig en mere speciel dåb, der markerede Jesus' guddommelighed. Derfor må episoden være sand og så vigtig, at man har skildret den i alle evangelierne.

En af metoderne til at finde frem til den historiske Jesus – rensat for senere kristne *tolkninger* – er en kildekritisk læsning af evangelierne, hvor man bl.a. sammenligner NT med andre samtidige kilder. Historikerne er kommet frem til, at han var en jøde, der levede i starten af det 1. århundrede. Hans mål var ikke at grundlægge en ny religion, men at forkynde, at Gudsriget var nært forestående, dvs. at den jødiske Gud, Jahve, snart ville tage magten over verden igen. Jesus kan have opfattet sig selv som den, der var valgt af Gud til at befri jøderne fra romerne, der havde besat Palæstina i 63 f.v.t. Jesus-bevægelse

sen har antagelig været af en sådan størrelse og karakter, at romerne opfattede den som en trussel. I hvert fald ender Jesus' mission med, at han idømmes den hårdeste romerske straf, nemlig korsfæstelse.

Paulus: Kristendom selvstændiggøres fra jødedom

De ældste kilder til den kristne religion er Paulus' breve fra perioden 50-56 e.v.t. Paulus var diasporajøde (jøde, der lever uden for Palæstina) og dermed borger i det verdensomspændende Romerrige. Han var uddannet i Jerusalem som skriftklog (ekspert i den jødiske Moselov) og forfulgte aktivt de kristne. Paulus blev ifølge egne udtalelser omvendt til Jesus-bevægelsen efter i en vision at have set den opstandne Kristus, som kaldte ham til at blive missionær (1 Kor 15,8-9). Paulus har altså ikke mødt den historiske Jesus, men kun hørt de kristnes mundtlige overlevering om ham. Han grundlægger menigheder i Middelhavsområdet og er med til at selvstændiggøre kristendommen fra jødedommen.

Paulus' breve til menighederne viser, hvordan han har fortolket Jesus' betydning ud fra jødiske forestillinger. Han fortæller fx i sit brev til den kristne menighed i Rom, at han ser Jesus som modstykket til Adam fra syndefaldsberetningen (Første Mosebog). Adam overtrådte Guds bud ved at spise af kundskabens træ. Som straf blev Adam og Eva forvist fra det evige liv i Paradiset, hvor de levede i harmoni med Gud. Mennesket var nu både synder og dødelig. Ved at dø på korset har Jesus Kristus genoprettet forholdet mellem Gud og

Kort 1: Paulus' missionsrejser og udbredelsen af de kristne menigheder i Romerriget

mennesket, dvs. retfærdiggjort mennesket over for Gud. Paulus tolker Jesus' opstandelse som et tegn på, at dødens magt er brudt for første gang siden syndefaldet. Hvor Adams fald gjorde mennesket til synder og dødelig, genopretter Jesus' korsfæstelse og opstandelse forholdet til Gud. Når Kristus vender tilbage til jorden, vil kristne genopstå fra de døde med sjæl og legeme og få del i det evige liv.

Ifølge Paulus var jødedommen den gamle pagt mellem Gud og jøder. Den er nu afløst af den nye pagt mellem Gud og ethvert menneske, der omvender sig til Kristus (fx Hebr 9,11-28). Hvor jødedommen var *partikulær* (kun for jøderne), tolker Paulus kristendommen som *universel* (for alle mennesker). Paulus får således stor betydning for, at kristendommen løsner sit bånd til jødedommen og selvstændiggøres som religion.

PAULUS

ØVELSE 3

- Læs Rom 5,1-21. Hvordan beskrives Gud? Hvordan beskrives Kristus? Hvordan er forholdet imellem Adam og Kristus? Hvordan bliver man frelst?
- Læs 1 Kor 15,1-28. Hvordan argumenterer Paulus for de dødes opstandelse? Hvad betyder det, at Kristus er opstået som førstegrøden? Hvad viser det om menigheden, at Paulus bruger så megen retorisk snilde for at overbevise dem om de dødes opstandelse?
- Læs Gal 5,1-12. Hvorfor er Paulus modstander af, at folk i menigheden lader sig omskære? Hvad viser teksten om forholdene i de tidlige kristne menigheder?

Romerriget som ideel missionsmark: Kristendommens udbredelse

Afgørende for kristendommens sejr som verdensreligion er, at den oprindeligt lokale og eksklusive jødiske bevægelse, hvis målgruppe var Palæstinas jøder, blev omtolket, så den appellerede til alle i Romerriget. I starten var det først og fremmest den dårligst stillede del af befolkningen, der blev tiltrukket af den kristne tro. Riget gav gunstige forhold til udbredelsen af det kristne budskab, da perioden for Jesus-bevægelsens opståen og udvikling var præget af fred og fremgang. Det romerske imperium havde sikre ydre grænser og indre tryghed. Det fælles sprog græsk, de gode veje og det velfungerende handelsnet gav øget mobilitet. Mødet med andre kulturer medførte åbenhed, mangfoldighed og individualisering. Gamle religioner konkurrerede med nye religiøse grupper, fx kristendom, i en tilstand, der kunne minde om det senmoderne religiøse supermarked. Romerriget tillod religiøs pluralisme, når blot borgerne deltog i den officielle kejserdyrkelse. Det modsatte de kristne sig dog, hvilket førte til at de i perioder blev forfulgt. At kristendommen bliver rigets eneste tilladte religion i år 380, viser, at dens svar kunne udkonkurrere tidens andre religiøse grupper.

Den mytiske Kristus – evangeliernes fremstilling af Jesus

Den historisk-kritiske tilgang ovenfor er et eksempel på et udefra-perspektiv på kristendommen. Hvis man derimod skal skildre religionen indefra, tager man udgangspunkt i, hvordan dens egne kilder fremstiller Jesus. Evangelierne viser, hvordan kristne opfattede Jesus to generationer efter, at han levede. De er ikke interesserede i den historiske Jesus, men ønsker derimod at bekræfte de omvendte i, at Jesus var Guds søn og frelser. De forholder sig kun til Jesus som Kristus – som frelseren – og fortæller den kristne grundmyte om Jesus' fødsel, liv, død og opstandelse. At de fokuserer på den *mytiske* Kristus betyder, at de opfatter Jesus som omdrejningspunkt for en ny tid, hvor verden igen skabes, og en ny verdensopfattelse tager form med nye vilkår for mennesket. De er således mere interesserede i Jesus som mytisk forbillede end i at fortælle om de historiske fakta omkring Jesus.

▲ *Johannes døber
Jesus i Jordanfloden.
Glasmosaik fra kirke i
Sappada i Norditalien.*

Markusevangeliet er det ældste evangelium. De andre evangelier bygger mere eller mindre på det, men supplerer med andre overleveringer. Evangelierne er kronologisk opbygget, og alle fire rummer skildringer af Jesus, fra hans dåb i Jordan-floden hos Johannes Døberen og hans forkyndelse i Galilæa frem til hans korsfæstelse, død og genopståen i Jerusalem. Jesus beskrives som karismatisk, og hans forkyndelse sker både i ord og gerninger. Han helbreder syge, uddriver ånder, genopvækker døde og udvirker mirakler som bevis på sin guddommelige autoritet og Gudsrigets snarlige komme. Han forkynder om Gudsriget i lignelser, dvs. et billedsprog, hvor det abstrakte Gudsrige sammenlignes med konkrete dagligdags begivenheder, som folk forstår. Han taler direkte og myndigt til sine tilhørere om, hvordan de skal elske Gud og næsten ubetinget, dvs. opfylde det dobbelte kærlighedsbud. Særligt Matthæusevangeliet samler Jesus' forkyndelse i store taler, fx Bjergprædikenen, hvor Jesus som en ny Moses nytolker jødisk etik.

Evangeliernes fremstilling af Jesus

Matthæusevangeliet kapitel 1

Slægtsbog for Jesus Kristus, Davids søn, Abrahams søn.

Abraham blev far til Isak, Isak til Jakob, og Jakob til Juda og hans brødre (herefter følger flere navne i stamtavlen, *red.*), og Isaj blev far til kong David.

David blev med Urias' hustru far til Salomo, (herefter følger flere navne i stamtavlen, *red.*) Mattan til Jakob og Jakob til Josef, Marias mand. Hun fødte Jesus, som kaldes Kristus.

Markusevangeliet kapitel 1

Begyndelsen på evangeliet om Jesus Kristus, Guds søn. Som der står skrevet hos profeten Esajas: Se, jeg sender min engel foran dig, han skal bane din vej. [...] Således trådte Johannes Døber frem i ørkenen og prædikede omvendelsesdåb til syndernes forladelse. Og hele Judæa og alle Jerusalems indbyggere drog ud til ham, og de blev døbt af ham i Jordanfloden, idet de bekendte deres synder. [...] I de dage skete

det, at Jesus kom fra Nazaret i Galilæa og blev døbt af Johannes i Jordan. Straks da han steg op af vandet, så han himlene flænges og Ånden dale ned over sig som en due; og der lød en røst fra himlene: "Du er min elskede søn, i dig har jeg fundet velbehag!"

Johannesevangeliet kapitel 1

I begyndelsen var Ordet, og Ordet var hos Gud, og Ordet var Gud. Han var i begyndelsen hos Gud. Alt blev til ved ham, og uden ham blev intet til af det, som er. I ham var liv, og livet var menneskers lys. Og lyset skinner i mørket, og mørket greb det ikke. [...] Lyset, det sande lys, som oplyser ethvert menneske, var ved at komme til verden. [...] Han kom til sit eget, og hans egne tog ikke imod ham. Men alle dem, der tog imod ham, gav han ret til at blive Guds børn, dem, der tror på hans navn; [...] Og Ordet blev kød og tog bolig iblandt os, og vi så hans herlighed, en herlighed, som den Enbårne har den fra Faderen, fuld af nåde og sandhed.

EVANGELIERNES FREMSTILLING AF JESUS

- Den måde, en tekst begynder på, skal ofte sikre, at læseren får den rette vinkel på resten af teksten. Hvilke sider ved Jesus-skikkelsen vil evangeliernes begyndelse hver især overbevise læseren om?
- Hvilke aspekter i teksterne hører til hos hhv. den mytiske Kristus og den historiske Jesus?
- Matthæusevangeliet repræsenterer en jødekristen tradition (kristendommen som en overbygning på jødedommen, dvs. først jøde, dernæst kristen), mens Markus- og Johannesevangeliet tilhører den hedningekristne tradition (man omvendes direkte fra en anden religion til kristendom). Hvordan kan man se det i evangelierne?
- Hvilke spørgsmål fra tvivlere og kritikere af kristendommen kan hver af de tre indledninger svare på?

EVANGELIERNES NEGATIVE SYN PÅ JØDERNE

Jesus skildres i evangelierne i opposition til jødedommen. Jøderne skildres som onde, hykleriske og egoistiske, der kun er ude på at slå ham ihjel. Man skal dog huske på, at evangelierne stammer fra den periode, hvor kristendommen selvstændiggøres fra jødedommen. Det negative syn på jøderne afspejler derfor de kristnes syn på jøder på den tid, hvor evangelierne skrives. De kan ikke

ukritisk ses som udtryk for den historiske Jesus' opfattelse. Eftersom Jesus starter sin egen jødiske bevægelse, har han naturligvis været i opposition til den herskende jødedom og været uenig i fx præsteskabets syn på jødedommen som en offerkult ved templet; men at han skulle have udtrykt sig generelt negativt om jøder, er næppe sandsynligt.

DEN MYTISKE KRISTUS OG HANS FORKYNDELSE

- a) Læs Mark 1,14-3,6. Hvordan kommer det til udtryk, at Jesus er en ganske særlig autoritet? Hvilke af hans handlinger vækker vrede hos de jødiske tilskuere? Hvorfor? Sammenfat kernen i Jesus' budskab.
- b) Læs Matt 5,1-2 og 5,17-48. Hvad er forskellen mellem den traditionelle udlægning af Moseloven og Jesus' nytolkning? Sammenfat Jesus' krav til mennesket. Hvad er formålet med at leve op til kravene? Kan man leve op til dem?
- c) Læs Mark 7,1-23. Hvad går konflikten mellem Jesus og jøderne ud på? Sammenfat Jesus' holdning til rent og urent. Hvordan skal v. 19 "Dermed erklærede han al slags mad for ren" forstås? Diskuter, om verset afspejler den historiske Jesus eller evangeliets forfatter. Begrund dit svar.
- d) Læs Pilatus' domfældelse af Jesus i alle evangelierne: Matt 27,11-26, Mark 15,1-15, Luk 23,1-25, Joh 18,28-19,16. Hvem bærer det juridiske ansvar? Hvem bærer det moralske ansvar? Er evangelierne enige i synet på Pilatus? Ifølge historiske kilder var Pilatus en brutal hersker. Hvorfor har evangelierne så skildret Pilatus så positivt?

Oversigt over kristendommens formative periode (30-451 e.v.t.)

- a) Diskuter, hvornår Jesus-bevægelsen udvikler sig til en selvstændig religion både set udefra og indefra.
- b) Hvilke tre begivenheder har været mest afgørende for, at kristendommen fik succes som verdensreligion?
- c) Hvad viser det om kristendommens tidlige tid, at man på synoder diskuterer sig frem til centrale aspekter af den kristne lære (fx Treenhedslæren og to-naturlæren)? Hvad tror du skete med dem, der ikke var enige?
- d) Giv et bud på, hvorfor de romerske kejsere ændrede taktik fra at forbyde kristendommen til at gøre den til statsreligion?

Kristendommens hovedretninger

Siden Jesus' død har der været konkurrerende opfattelser af Jesus og af hvilke tekster, der skulle med i den kristne bibel. Da kristendommen bliver Romerrigets statsreligion, sejrer én bestemt officiel tolkning af religionen, mens afvigende opfattelser opfattes som kætteri. Tiden for en samlet kristendom blev dog kort.

Den første splittelse: Ortodoks og katolsk kristendom

Da Romerriket år 395 blev opsplittet i en østlig og vestlig del, udviklede kirkerne sig i hver sin retning. De var uenige om dogmatiske spørgsmål og om kirkens organisering. I vest gjorde biskoppen i Rom krav på forrang, hvorved paveembedet opstod. I øst afviste man derimod paven som religiøst overhoved og fastholdt, at deres religiøse leder, patriarken (øverste biskop) i Konstantinopel, var på linje med paven. Østkirken mente, at beslutninger ikke skulle afgøres egenrådigt af paven, men i fællesskab på kirkemøder. Det kom til et brud i 1054, da paven og patriarken bandlyste hinanden.

Østkirken (den ortodokse kirke) bredte sig til Mellemøsten, Nordafrika, Rusland, Balkan og det østlige Europa. Betegnelsen *ortodoks* ("den rette lære") viser, at kirken ser sig selv som den eneste bærer af arven fra oldkirken, og at den repræsenterer en ubrudt forbindelse til Jesus' tid. Den ortodokse kirke hævder derved at være den sande kristendom.

I den vestlige del af Romerriket udbredte den katolske kirke sig mod vest til England og mod nord, hvor Danmark blev kristnet i 900-tallet. Betegnelsen *katolsk* betyder både "den rette tro" og "universel" (verdensomspændende). Den katolske kirke ser altså sig selv som den rigtige udgave af kristendommen, der gælder alle mennesker i verden.

Den anden splittelse: Katolsk og protestantisk kristendom

Som led i en styrkelse af den katolske kirke og pavedømmet påbegyndte man byggeriet af Peterskirken i 1500-tallet. Dette krævede, sammen med pavernes dyre livsstil, mange penge, der bl.a. blev indsamlet ved salg af afladsbreve. I katolicismen mente man, at man gennem aflad, fx gennem køb af afladsbreve, kunne få eftergivet straf i skærsilden for eftervirkningerne af ens syndige handlinger. Tyskeren *Martin Luther* (1483-1546) reagerede mod dette, som han mente var en verdsliggørelse af kirken og pavestolen. Han havde som munk nøje fulgt klosterlivets strenge krav, men det havde til hans frustration kun øget afstanden til Gud. Han var desuden bekymret over, at nådens og tilgivelsens Gud i Biblen oplevedes som den strenge og dømmende Gud.

► *Statue af Martin Luther.*

Da Luther en dag læste Paulus' Romerbrev kapitel 1, fandt han en løsning på problemerne. Nåden var ikke – som i katolicismen – noget, mennesket selv skulle bygge videre på gennem gode handlinger. Nåden var derimod en gratis (fra græsk *gratia*: nåde) gave fra Gud: Gud tilgav mennesket, *selv om* mennesket var evigt syndigt. Det var ikke mennesket, der gennem gode handlinger skulle bevise, at det var værdigt. Frelse var en gave, og det syndige menneske skulle vende sig i tillid til – og tro på – den, der gav gaven. Dermed fjernede Luther grundlaget for den dømmende Gud, der i stedet for blev skildret som givende og kærlig. Den nye indsigt krævede et opgør med den middelalderlige teologi og med det, Luther kaldte katolske misforståelser. Luthers hensigt var ikke at splitte kirken. Han ønskede blot at føre kristendom tilbage på det rette spor, men resultatet blev, at protestantismen opstod som ny retning. Begrebet protestantisme stammer fra Luthers tilhængere, der indleverede en ”protestation” mod, at der blev indført censur mod Luthers skrifter.

	Den katolske kirke	Luther
Bibelen	Bibelen og den kirkelige tradition udgør tilsammen Guds åbenbaring. Bibelen udlægges derfor i overensstemmelse med den kirkelige tradition, repræsenteret ved paven, biskopperne mv. Vigtige tolkninger beslutes på et kirkemøde.	Bibelen taler direkte til den enkelte troende. Den skal derfor oversættes til ethvert modersmål, så kristne kan forstå indholdet. Bibelens autoritet står over kirken.
Det religiøse hierarki	Man vedtog i 1870 dogmet om pavens ufejlbarlighed i tros spørgsmål. Paven har, som Kristi stedfortræder, retten til at bestemme, hvad der er rigtig kristendom, og han står i spidsen for et religiøst hierarki (fx kardinaler og biskopper). Der er forskel på gejstlige og lægfolk, og kun præsten må varetage kulten.	Luther afviser, at Bibelen forsvarer pavens overhøjhed. Hverken pave eller kirke skal stå mellem Gud og mennesket. Alle mennesker (dvs. døbte) står lige over for Gud og har derfor ret til at forkynde ordet (fungere som præst). Det kalder Luther "det almindelige præstedømme". Der er altså ingen forskel på gejstlige og lægfolk.
Gudstjeneste og sakramenter	Nadveren er gudstjenestens højdepunkt. Her forvandles brødet og vinen til Jesus' kød og blod (transsubstantiation). Nadveren er et af de syv sakramenter, der også omfatter dåb, konfirmation, den sidste olie, ægteskab, bod og præsteordination. Frem til en reform af gudstjenesten i 1970 foregik messen på latin. I dag fejres messen normalt på det nationale sprog.	Prædikenen er gudstjenestens højdepunkt, da man gør Guds ord forståelige. Luther kritiserede den katolske sakramentelære. Kun dåb og nadver er sakramenter, da de alene er indstiftet af Kristus. Under nadveren forvandles brødet ikke, men Jesus opleves som værende til stede (consubstantiation). Gudstjenesten foregår på modersmålet.
Mennesket	Mennesket er syndigt og kan ikke retfærdiggøre sig selv, men det har pligt til at nærme sig Gud. Denne såkaldte "gode vilje" forpligter mennesket til engagement, bøn, gode gerninger og deltagelse i messen.	Luther radikaliserer forståelsen af synden. Mennesket har ikke frihed til at ville det gode, og har tendens til at sætte sig selv i Guds sted. Selv om mennesket hele tiden synder, tilgives det. Mennesket er derfor både syndigt og retfærdiggjort.

En fænomenologisk undersøgelse af det kristne kultrum

Kirken som kultrum

De første kristne forsamlinger foregik i private hjem, men i takt med menighedernes vækst begyndte man at bygge kirker (fra græsk *kyriakón*: ”det, der hører Herren til”). Siden er kirken blevet brugt som Guds hus (der, hvor man kommunikerer *med* Gud) og menighedens samlingssted (der, hvor troende kommunikerer *om* Gud). Med Luther ophørte kirkerummet med at være helligt. Det eneste hellige i de protestantiske kirker er *Guds ord*, både når det bliver forkyndt og kommer synligt til udtryk i dåb og nadver. Der er dog forskel på, hvad Luthers lære siger, og hvordan kirkerummet faktisk bruges under gudstjenesten. Her træder den kristne fra den profane virkelighed uden for kirken ind i kirkens hellige rum og tid. Her mindes man hellige begivenheder (Jesus’ fødsel, liv og død) og lovpriser Gud for verdens skabelse og for at sende sin søn til jorden.

DET KRISTNE KULTRUM

ØVELSE 7

Tag på ekskursion til den lokale kirke.

- Hvor fører arkitekturen blikket hen, når man første gang træder ind i kirken? Hvordan føres blikket derhen (inddrag lysindfald, arkitektur, udsmykning osv.)? Hvorfor er dette sted centralt?
- Lav en grundplan af kirken. Placer alter, knæfald, prædikestol, døbefont, menighedens stole og våbenhus. Marker også, hvor hhv. menigheden og præsten opholder sig.
- Hvilke andre ritualer foregår der i rummet? Hvor udspiller de sig (indtegn det på grundplanen)?
- Hvornår og hvor kommunikerer menigheden og præsten med Gud, og hvornår og hvor kommunikerer de om Gud?
- Diskuter, hvor det hellige er. Hvorfor er det helligt? Hvordan er det hellige afgrænset?

Den protestantiske gudstjeneste

Gudstjenesten følger en bestemt struktur og er derfor næsten ens i alle folkekirker. Den består af to lag: forkyndelse gennem ord (fx bibellæsning, trosbekendelse, prædiken, salmesang) og gennem handling (fx nadvermåltid, dåb, velsignelse). I løbet af et år oplæses uddrag fra evangelierne, sådan at man gennem dem genoplever tiden fra Jesus’ undfangelse til hans himmelfart. Den hellige tid er derved cyklisk: De store højtider som jul, påske og pinse er

tilbagevendende punkter, hvor menigheden aktualiserer Jesus' død, korsfæstelse, opstandelse og helligåndens komme til disciplene.

Gudstjenestens nuværende form skyldes især Luther. Det var efter hans principper, at gudstjenesten blev gennemgribende ændret i 1537, året efter at reformationen blev indført i Danmark. Her blev den katolske kirkes syv sakramenter (se side 62) reduceret til dåb og nadver, fordi de som de eneste ifølge evangelierne blev indstiftet af Jesus. Gennem *dåben* indlemmes barnet i det kristne fællesskab, da der etableres forbindelse mellem Gud, Kristus og den døbte. Dåben er således et overgangsritual, der markerer, at barnet er kristent og får del i Jesus' frelsende korsfæstelse. *Nadveren* er det ritual, hvor den troende bekræfter dåben. Vi vil i det følgende undersøge nadveren som fænomen.

FAKTABOKS

GUDSTJENESTE

Ordet *gudstjeneste* er sammensat af ordene "Gud" og "tjeneste". Ordet kan både betyde menneskets tjeneste for Gud (processen, hvor man dyrker Gud fx gennem bøn) og Guds tjeneste for mennesket (at man fx tildeles nåden gennem nadver). Højmesse er betegnelsen for søndagsgudstjeneste, hvori nadverritualet indgår.

GUDSTJENESTEN

ØVELSE 8

- Hvordan har Luther og reformationen sat sit præg på gudstjenesten i folkekirken?
- Find klip på YouTube fra en protestantisk, en ortodoks og en katolsk gudstjeneste. Hvor består forskellene og lighederne i forhold til den protestantiske gudstjeneste?
- Gudstjenesten kan analyseres som et overgangsritual (se side 255-56). Inddel gudstjenesten efter overgangsritualets tre faser: udskillelsesfasen, den liminale fase og inkorporationsfasen. Hvor foregår den liminale fase?
- Hvilket formål har hver af faserne i gudstjenesten? Hvad opnår den kristne ved at gennemgå disse faser?

NADVEREN SOM RITUAL OG KULTDRAMA

ØVELSE 9

Øvelsen skal laves på baggrund af teksterne 6-9 nedenfor.

- Beskriv selve nadverhandlingen: Hvad sker der? I hvilken rækkefølge? Hvor?
- Diskuter dens placering i gudstjenesten: Hvornår foregår ritualet? Hvad siger det om nadverens betydning?
- Et ritual er en symbolsk handling, der menes at bevirke noget. Forklar, hvordan nadveren er en symbolsk handling, og hvad ritualet bevirker. Forklar også, hvad nadverens formål er.
- Hvilken sammenhæng er der mellem den kristne grundmyte og nadverritualet?
- Diskuter, hvilke af Smarts dimensioner (se side 267-68) der kommer til udtryk i nadverritualet.
- Læs Podemanns analysemodel til ritualer (se side 254). Lav en opsamlende analyse af nadverritualet ud fra de tre niveauer: det rituelle, det mytiske og virkningen.

Højmesse i den danske folkekirke

Klokkeringning afsluttende med 3x3 bedeslag

Orglet spiller præludium

Indgangsbeden (læses af kordegnen eller en fra menigheden)

1. salme – oftest en lovsang eller en morgensang

Hilsen: præsten og menigheden hilser på hinanden

Fællesbeden, der anslår dagens tema

Læsning fra Det Gamle Testamente

2. salme

Dåb (hvis der er dåb under højmassen)

Læsning fra Det Nye Testamente (ofte Paulus' breve)

Trosbekendelsen

3. salme (fører frem til dagens tekst)

Læsning fra prædikestolen af dagens evangelium

Kirkebeden (bedes af præsten på menighedens vegne)

4. salme

Nadverritual: nadverbøn, fadervor, indstiftelsesord (Tekst 8 – hvor Jesus forretter nadveren første gang), uddeling af Jesu legeme og blod

Fællesbeden

Velsignelse

5. salme

Udgangsbeden (læses af kordegnen eller en fra menigheden)

Orglet spiller postludium

Indsamling af penge i kirkebøssen

Den danske Ritualbog, 1992

Præstens ord som optakt til nadverritualet

Opstandne Herre og frelser, du som selv er til stede iblandt os med al din kærligheds rigdom! Giv os at modtage dit legeme og blod til din ihukommelse og til stadfæstelse i troen på syndernes forladelse. Rens os fra synd, og styrk os i det indre menneske, at du må bo ved troen i vore hjerter. Gør os faste i det evige livs håb. Giv os at vokse i kærligheden, for at vi med alle dine troende må blive ét i dig, ligesom du er ét med Faderen.

Den danske Ritualbog, 1992

Indstiftelsesordene til nadveren

Vor Herre Jesus Kristus tog i den nat, da han blev forrådt, et brød, takkede og brød det, gav sine disciple det og sagde: ”Tag det og spis det; dette er mit legeme, som gives for jer. Gør dette til ihukommelse af mig!” Ligeså tog han også bægeret efter måltidet, takkede, gav dem det og sagde: ”Drik alle heraf; dette bæger er den nye pagt ved mit blod, som udgydes for jer til syndernes forladelse. Gør dette, hver gang I drikker det, til ihukommelse af mig!”

Den danske Ritualbog, 1992

Carsten Riis Jensen: En nadverprædiken

Disciplene lever i en pagtkultur, og det, som de hører Jesus sige, er indgåelsen af en pagt: ”Jeg kommer til jer, som en, der vil identificere sig fuldstændigt med jer. Jeg identificerer mig med jer så meget, at selv om kød og blod ikke er en del af min natur, så har jeg påtaget mig kød og blod, er blevet et menneske, så I kan vide, at jeg er ét med jer. Og selv om enhver synd er en hån imod mig, så vil jeg tage den fulde vægt af jeres synd på mig. Fordi det er en del af jeres identitet. Og jeg vil bære straffen og vægten af det. Fordi jeg er kommet for at identificere mig med jer. Alle de symboler, som I kender fra at indgå pagter, er nu opfyldt i mig. For her taler vi nemlig ikke om blodet fra dyr. Vi taler om mit blod! Vi taler ikke om iturevet kød fra dumme dyr. Vi taler om *mit* iturevne kød. Men hvis I vil komme og tage imod mit kød og mit blod, hvis I vil tage min identitet på jer – som er, hvad ”tro” betyder – så får I også min identitet. Jeg bliver et med jer, og I bliver et med mig”. Det er, som om Jesus siger: ”I tager mit kød og mit blod, og I spiser det, og I optager dermed mig ind i jeres personlighed, sådan at jeg bliver et med jer, på samme måde som mad bliver et med jer, når I optager det i jeres system. Det er den grad af identifikation, der finder sted imellem dig og mig”. [...] Når Jesus siger til sine elever: ”Den, der kommer til mig, skal ikke sulte, og den, der tror på mig, skal aldrig tørste” (Joh. 6,35), så fortæller han, hvilke *velsignelser*, der følger med pagten: Vi får de ting, som Gud har, som vi ikke har. Den aftale, du får

i pagten, er: Vi overgiver vores liv til ham, han overgiver sit liv til os. Jeg ved ikke, om du normalt ved, når du har indgået en god handel, men det her er en vidunderlig handel. Han får vores liv, som ender i død, og vi får hans, som ender i evighed. [...] Det er en pagt. ”I giver mig jeres liv, som ender i død; I giver mig jeres liv, dækket af synd. Jeg tager det på mig. Jeg dør i jeres sted. I får mit liv”. Og enten er vi godt dumme, eller også ... for det her er et fantastisk pagttilbud. [...]

Jeg kender ikke de udfordringer, du står overfor. Jeg kender ikke de skuffelser og de nederlag, du har erfaret, og om du frygter, at Gud er langt væk fra dig. Men åbenbart ser Gud noget stort i dig. For han indgik en ny pagt med dig, som kostede ham alt. Guds egen søn blev skåret op og ofret. Blodet flød, og du og Jesus krydsede hinanden i blodkorridoren. Gud indgik en pagt med dig, og han vil have måltidsfællesskab med dig.

Den Gud, som inviterer dig til nadverbordet, indstiftede selv den nye pagt. Han er en Gud, som elsker dig og elsker mig så meget, at han ikke bare kunne sidde tilbage og se os snuble igen og igen. Han var nødt til at gøre noget. [...] Når vi går til nadveren, så står vi i et helligt øjeblik, hvor vi siger: ”Her, Gud, er min mørkeste synd, her er mit ragelse. Her, jeg vil være fri”. Og vi efterlader det ved korset. Og vi følger det liv i frihed, som Gud har givet os.

riisjensen.dk, 2005

En sociologisk undersøgelse af den kristne praksis

I dette afsnit vil vi undersøge, hvad der karakteriserer danskernes forhold til kirken, og hvordan det afspejler det senmoderne samfund. I Danmark er 80,1 % af danskerne stadig medlemmer af folkekirken, selv om medlemsantallet er i tilbagegang. Folkekirken, dvs. evangelisk-luthersk kristendom, har særstatus frem for andre kristne og ikke-kristne religiøse grupper. Den er nemlig ifølge Grundloven støttet af staten, ligesom landets regent skal være medlem af folkekirken. Staten betaler desuden præsteuddannelsen og opkræver skat for kirken.

Tabel 1: "Hvor tit går danskerne til gudstjeneste?" (1981-2008)

Kirkegang	1981	1990	1999	2008
Går aldrig / højst én gang om året til gudstjeneste	70 %	72 %	67 %	59 %
Går til gudstjeneste ved særlige højtider (jul, påske)	17 %	18 %	21 %	31 %
Går til gudstjeneste mindst én gang om måneden	13 %	11 %	12 %	10 %

Peter Gundelach: *Den danske værdiundersøgelse*, 2008

Ud fra tabel 1 kan vi identificere tre typer kristne.

I 2008 gik 10 % regelmæssigt – og mindst én gang om måneden – i kirke. De regelmæssige – eller *kirkekristne*, som de også kaldes – tilhører kirkens kernemedlemmer, der kommer i kirke for at høre det kristne budskab og være en del af det kristne fællesskab.

31 % kom i 2008 kun i kirke ved særlige højtider, især juleaften. Kirken er en del af deres tradition og kulturbaggrund, og de bruger desuden kirken som en ramme om familiebegivenheder som dåb, bryllup og begravelse (deltagelse i disse overgangsritualer er dog ikke medtaget i tabel 1). Denne gruppe kan vi kalde *kulturkristne* eller *de traditionelle*. De fokuserer mere på tradition, familie og venner end det kristne budskab.

Endelig gik 59 % til gudstjeneste højst én gang om året. Disse *kirkefremmede* er ikke særligt interesserede i kirken som kristent eller kulturelt fællesskab.

DANSKERNES BRUG AF FOLKEKIRKEN

- a) Diskuter, hvilken udvikling der er sket fra 1981-2008 i danskernes kirkegang (tabel 1). Vurder, hvilke årsager der kan være til ændringerne.
- b) Lav i klassen en anonym undersøgelse af kirkegang. Er jeres klasse repræsentativ i forhold til statistikken? Hvilke forklaringer kan der gives, hvis den ikke er repræsentativ?
- c) Find avisartikler på infomedia, der uddyber danskernes brug af kirkens ritualer, deres kirkegang og forhold til religion. Lav en samlet konklusion: Hvad karakteriserer danskernes brug af kirken? Vurder derefter, om jeres konklusion stemmer overens med tabel 1.
- d) Diskuter, hvad der gør dette afsnit til en sociologisk undersøgelse. Inddrag evt. side 246.

Individualisering af danskernes religiøsitet

Vi lever i et moderne samfund, hvor videnskab kan kortlægge og forklare det meste af tilværelsen. Mange havde forudset, at religion ville ophøre med at være en plausibel (meningsfuld) tilværelsesfortolkning, og at der ville ske en sekularisering samtidig med den videnskabelige opblomstring. Denne antagelse er bl.a. blevet afvist af sociologen Peter Gudelach, der har undersøgt danskernes forhold til religion i en landsdækkende spørgeskemaundersøgelse. Han konkluderer, at religion har vundet en ny og acceptabel plads i det offentlige rum, og at man kan tale om en *individualisering*, frem for en sekularisering, af danskernes tro. Det senmoderne menneske læner sig nemlig ikke længere op ad en allerede fastlagt tro. Man vælger derimod i højere grad sin egen individuelle tro og ser ikke længere kirken som en autoritet, der ukritisk skal adlydes. Der er derved sket et skift fra *det autoritære til det individuelle*. Man opsøger kirken og præsten, når de kan opfylde ens behov, fx ved de store begivenheder i livet som fødsel, ægteskab og død.

Ved at vælge ritualer til og fra alt efter, hvad man har brug for, er der sket en forskydning fra *social forpligtelse* til *frit valg*. Man vælger de ritualer, der passer til én, frem for at fokusere på kirken som en fællesskabsforpligtende menighed. Nogle sociologer taler endda om, at der i det senmoderne samfund finder en *ny-ritualisering* sted. En af forklaringerne kan være, at vi igen har brug for ritualer for at forankre os og skabe orden i en ellers kaotisk og flydende virkelighed.

Trine Bjerre Larsen: Nyritualisering og senmodenitet

Et af de store overgangsritualer, som har ændret sig mest inden for de sidste 15-20 år, er begravelsen. Og det er i høj grad aids-patienterne, som har været med til at fjerne tabuiseringen af døden og er gået foran, når det gælder nye veje at tage afsked med den døde på.

”De har skabt en større åbenhed omkring døden. En åbenhed, som har ført til en nyritualisering af døden. I dag ser vi mange eksempler på, at folk planlægger deres egen begravelse helt ned i de mindste detaljer. De vælger musik, hvilke venner der skal med, hvilke døre der må være åbne og lukkede i kirken osv. Efter en periode, hvor døden har været gemt væk, og navnløse gravsteder var almindeligt, går tendensen nu den anden vej mod en større individualisering af begravelsen. Mange ønsker at have et

gravsted og en sten med navn på, hvor de kan mindes den døde”, siger Signe Mellemsgaard (etnolog og lektor ved Saxo-instituttet, *red.*). Hun har selv været med til at holde en nyritualiseret begravelse, da hendes farmor døde. ”Min farmor blev ikke begravet i kirken. Begravelsen foregik ved, at vi bar kisten ud fra plejehjemmet, sang salmer, og min far holdt en tale. Men hun kan umuligt være det eneste eksempel på, at vi er ved at finde nye måder at holde begravelse på. Flere og flere holder ikke-kirkelige begravelser, og ritualer opstår efterhånden, som man har brug for dem, for ingen kan finde på bare at komme liget i kisten. Begravelsen skal have præg af den person, man tager afsked med og ikke bare være et standardiseret farvel.

Kristeligt Dagblad, 25.05.2001

En sociologisk undersøgelse kan altså påvise, at det senmoderne fokus på individet også kommer til udtryk i danskernes individuelle brug af folkekirken. Men den udvikling, der finder sted i samfundet, påvirker også kirken. Ligesom det senmoderne liv er orienteret mod oplevelser, kan man i de danske kirker gå til spaghetti-, friluft-, meditations- og U2-gudstjeneste. Nogle kirker er også begyndt at genopdage fx pilgrimsfærden, hvor der er fokus på den religiøse oplevelse. Pilgrimsvandringen giver – ligesom tema-gudstjenesterne – mulighed for at søge indad og udvikle sig selv. Religion og ritualer handler i højere grad om at finde identitet og søge selvindsigt.

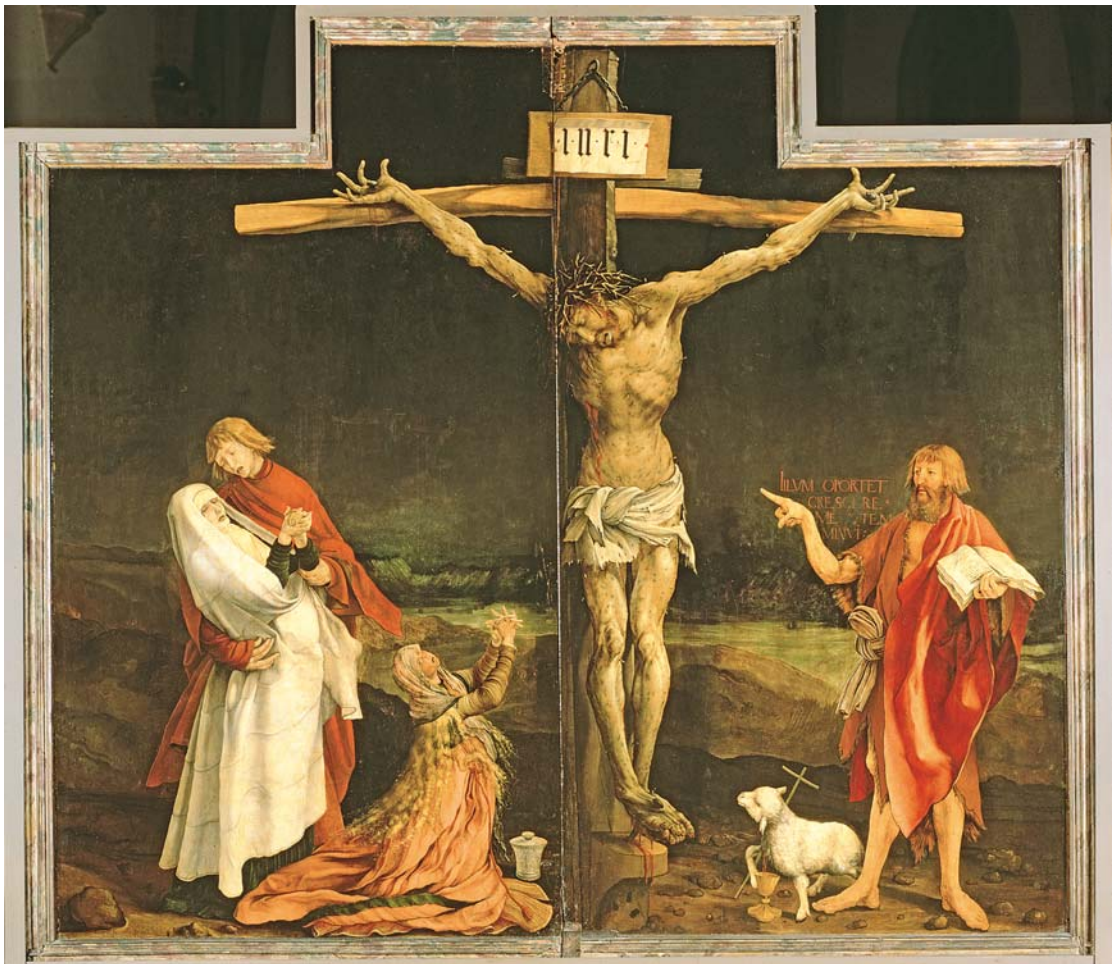
KRISTNE FORESTILLINGER

Hvad tror kristne på?

Hvorfor lader nogle kristne sig korsfæste under påskeritualerne? Og hvorfor indtager kristne hver søndag deres gud? Udefra kan ritualer se mærkelige ud. Det er først, når man får kendskab til *forestillingerne* bag, at ritualerne giver mening. Man kan sige, at forestillingerne er religionens teoretiske niveau, der forklarer og begrundet religiøs praksis. Forestillinger er en samlebetegnelse for, hvordan man forestiller sig fx Gud, menneske, medmenneske, natur, liv, død og frelse. De kommer til udtryk i myter, dogmer og etik. Men man kan ikke alene ud fra Biblen sige noget om, hvad kristne tror på. Myter og dogmer bliver nemlig udlagt forskelligt, og der er derfor stor forskel på, hvad kristne tror på. Forestillinger forandrer sig desuden over tid. Gundelachs undersøgelse af danskernes værdier fra 2011 viser fx, at færre kristne tror på mennesket som synder, på dommedag og kødets opstandelse. Det er ikke nyt, at kristne forestillinger ændrer karakter. Som billederne viser, har opfattelsen af Jesus ændret sig markant fra oldtiden til i dag.

- ▲ *Kvindelig Jesus med gafftape (2009).*
- ◀ *Mosaik af Kristus Pantokrator, Spanien (ca. 1100-tallet).*

▲ *Matthias Grünewald: Korsfæstelsen (1515).*

De dogmer, som udtrykkes i den apostolske trosbekendelse, kan næsten alle kristne kirkesamfund tilslutte sig. Trosbekendelsen fremstiller de kristne forestillinger i koncentreret form og er en slags sammenfatning af den kristne tro. Den går i sin nuværende form tilbage til 700-tallet, og den kaldes apostolsk, fordi man mente, den kunne føres tilbage til de første apostle.

Trosbekendelsen, der i sin nuværende form er formuleret af lærde teologer, består af tre led: 1. *Tro på Gud som himmelsk Fader*, 2. *Tro på Jesus som Gud i menneskelig skikkelse* og 3. *Tro på Helligånden*, dvs. Gud som ånd. Hermed formuleres dogmet om den treenige Gud: én Gud, der giver sig til kende på tre måder.

Den apostolske trosbekendelse

Vi tror på Gud Fader, den Almægtige, himlens og jordens skaber.

Vi tror på Jesus Kristus, hans enbårne Søn, vor Herre, som er undfanget ved Helligånden, født af Jomfru Maria, pint under Pontius Pilatus, korsfæstet, død og begravet, nedfaret til dødsriget, på tredje dag opstanden fra de døde, opfaret til himmels, siddende ved Gud Faders, den Almægtiges, højre hånd, hvorfra han skal komme at dømme levende og døde.

Vi tror på Helligånden, den hellige, almindelige kirke, de helliges samfund, syndernes forladelse, kødets opstandelse og det evige liv.

Amen.

Den danske Salmebog

Det første led i trosbekendelsen udtrykker troen på Gud som skaber, der har sat tiden og historien i gang ved at skabe verden og mennesket. Gud griber desuden ind i historien ved at lade Kristus opstå fra de døde. Sætningen fortæller også, at verden ikke er en fejl eller illusion. Den har mening og er ”god”, da den er villet af Gud. Dogmet om Gud som skaber og verden som skabt bygger videre på skabelsesmyten i Første Mosebog kapitel 1-2.

Det andet led bekender sig til Jesus Kristus som Guds søn. Jesus skildres dels som et menneske: han fødes, pines, korsfæstes, lider og dør – og dels som Gud: undfanget ved helligånden, opstået fra de døde, opfaret til himmels, og mod slutningen af den kristne frelseshistorie vender han tilbage til jorden som Guds redskab for at holde dom. Ifølge den kristne lære er Jesus 100 % menneske og 100 % Gud. At Gud kommer til verden i menneskelig, kødelig skikkelse, kaldes inkarnation (*in: i, caro: kød*). Det giver ikke mening logisk set, men udtrykker et *paradoks*. Tanken er, at hvis Jesus kun havde været menneske, havde der ikke været grund til at tilbede ham – og hvis han kun havde været Gud, ville lidelsen på korset og den efterfølgende død ikke have været ægte. Dogmet om Jesus som den inkarnerede Gud er udledt af evangeliernes mytiske fortællinger om hans korsfæstelse, død og opstandelse.

SYNET PÅ JESUS

- Sammenlign Jesus' sidste ord på korset hos Mark 15,34, Luk 23,46 og Joh 19,30. Vurder også, om det er den menneskelige Jesus eller den guddommelige Kristus, der taler.
- Hvilket af evangeliene giver den mest interessante og for mennesker brugbare tolkning af Jesus' korsdød?
- Hvordan tolker billederne på side 70-71 Jesus' korsdød? Kan hvert billede siges at illustrere et bestemt evangelium?

Det tredje led handler om Gud som ånd, dvs. Guds usynlige virke mellem mennesker, fx i form af tillid, kærlighed og hjælpsomhed. Men det handler også om kristendommens syn på frelse: syndernes forladelse, kødets opstandelse og det evige liv. *Syndernes forladelse* hentyder til den opfattelse, at Jesus på korset har lidt stedfortrædende for alle mennesker. Siden Adam i Det Gamle Testamente syndede, har alle mennesker været syndere. Jesus' korsdød neutraliserer syndefaldet. Syndernes forladelse får man her og nu del i ved at blive døbt og modtage nadver. Men mennesket er stadig en synder, da man fortsat går sine egne vegne og sætter sig op imod Gud. Den endegyldige sejr over synden kan først vindes ved dommedag, hvor Jesus vender tilbage til jorden for at bekæmpe Guds fjender: synd og død. Det betyder også, at den kristne forestilling om frelse indeholder en fremtid, hvor døde genopstår i kødelig skikkelse, og hvor mennesket lever evigt i Gudsriget. Fundamentalistiske kristne er tilbøjelige til at opfatte dommedagsforestillingerne meget bogstaveligt, mens liberale modernistiske kristne tolker dogmerne symbolsk. For dem er Gudsriget fx en tilstand, mennesket kan være i her og nu, når man ikke er optaget af sig selv, men giver sig hen til sit medmenneske.

Boksen nedenfor viser forholdet mellem dogme, myte og ritual. Bag alle ritualer ligger der en myte. Den mytiske fortælling re-aktualiseres i ritualerne, dvs. gentages med henblik på at genskabe de begivenheder, der fandt sted i fortiden. Dogmet formulerer grundlæggende sandheder på baggrund af myterne.

DOGMER, MYTER OG RITUALER I KRISTENDOM		FAKTABOKS
Dogme	Myte	Ritual
Gud som almægtig skaber	Skabelsesmyterne (1 Mos 1-2)	Søndag som hellig- og hviledag
Jesus som Guds søn, der fødes, korsfæstes, opstår, vender tilbage til jorden og holder dom	Evangelierne om Jesus' liv på jorden Visionen om dommedag i Johannes' Åbenbaring	Julegudstjeneste Påsegudstjeneste Nadver og dåb
Helligånden som udtryk for Guds kraft mellem mennesker Syndernes forladelse Kødets opstandelse og evigt liv	Pinseberetningen, hvor Helligånden kommer til disciplene (ApG.), og Paulus' Romerbrev	Pinsegudstjeneste Nadver og dåb Begravelse

Det kristne menneskesyn

Er mennesket godt eller ondt? Fødes vi med en bestemt natur, eller er vi frie til selv at skabe, hvem vi er? Er det syndige en integreret del af os, eller har vi potentiale til at gøre det gode? Alle religioner har en forestilling om, hvordan mennesket er, og kristendommen er ingen undtagelse, men synet er ikke entydigt. På en og samme tid er mennesket unikt, ophøjet og syndigt.

Mennesket er skabt i Guds billede – det positive menneskesyn

Mennesket fremstilles i skabelsesberetningen som unikt og ophøjet: Det er skabt i Guds billede og sættes til at herske over jorden og navngive dyrene. Det har desuden mulighed for at træffe egne valg, hvorved mennesket også tildeles en frihed. I den senere kristne tradition er Grundtvig (1783-1872) repræsentant for dette positive menneskesyn. Han fokuserer i sine salmer på, at mennesket er ”en mageløs, underfuld Skabning”, der – som et ”guddommeligt Eksperiment” – har potentiale og forpligtelse til aktivt at engagere sig i samfundet. Grundtvig var mere optaget af menneskets evne og muligheder på jorden end af det hinsidige liv og menneskets synd og utilstrækkelighed.

De ubrugte muligheder i mennesket

TEKST 12

KFUK's Sociale Arbejde bygger på det kristne menneskesyn. Det indebærer [...] at vi arbejder ud fra den opfattelse, at hvert eneste menneske er unikt og skabt som noget helt særligt. Der er ingen, der bare er en kopi af andre. Enhver er uundværlig og værdifuld. Hvert enkelt menneske har derfor en plads i samfundet, ligesom det har ret til at blive behandlet med ligeværd.

Kristelig Forening for unge Kvinder, kfukssocialearbejde.dk

N.F.S. Grundtvig: De levendes land

TEKST 13

O, Kiærlighed selv!
Du rolige Kilde for Kræfternes Elv!
Han kalder Dig Fader, som løser vort Baand,
Al Livs-Kraft i Sjælen er Gnist af din Aand;
Dit Rige er dér, hvor Man Død byder Trods,
Det komme til os!

O, Christelighed!
Du skiænker vort Hjerte hvad Verden ei veed;
Hvad svagt vi kun skimte, mens Øiet er blaat,
Det lever dog i os, det føle vi godt,
Mit Land, siger Livet, er Himmel og Jord,
Hvor Kiærlighed boer!

1824. Strofe 11 og 13

Mennesket som synder – et negativt menneskesyn

Adam bruger ifølge syndefaldsberetningen (Første Mosebog kapitel 3) den frie vilje til at sætte sig op imod Guds forbud. Han gør sammen med Eva oprør mod Gud ved at spise af det forbudte træ. Dette valg udgør syndefaldet og gør – allerede ifølge Paulus – mennesket til en synder. For Paulus er mennesket ikke i stand til at leve op til Guds bud og derigennem blive frelst. Kun gennem troen på Kristus kan man opnå Guds tilgivelse og frelse. Kristne retninger som Indre Mission, der fokuserer på, at mennesket er svagt og afmægtigt, bliver repræsentant for et mere negativt menneskesyn. Frelse er kun for de troende og døbte, og kristne skal aktivt tro og få Kristus ind i deres hjerte ved at gå i kirke og føre et liv med bøn og bibellæsning.

I mit kød bor der intet godt

TEKST 14

Jeg ved, at i mig, altså i mit kød, bor der intet godt. Viljen har jeg, men udføre det gode kan jeg ikke. For det gode, som jeg vil, det gør jeg ikke, men det onde, som jeg ikke vil, det gør jeg. Men når jeg gør det, jeg ikke vil, er det ikke længere mig, der handler, men synden, som bor i mig.

Romerbrevet 7, 18-20

Den fraskilte synder

TEKST 15

Indre Mission ønsker at fastholde Bibelens syn på ægteskabet: som en Gud villet skaberordning mellem én mand og én kvinde. [...] Hvordan forholder det sig med troende mennesker, som i strid med Guds vilje på et eller andet tidspunkt i deres liv har skilt sig fra sin ægtefælle og har indgået nyt ægteskab?

Her må vi møde sådanne forhold på samme måde, som vi møder al anden synd: Ethvert menneske, som erkender og bekender sin synd som synd og skyld over for Gud, vil møde Guds ubetingede kærlighed og tilgivelse. Ingen synd er her undtaget!

Indre Mission: Den gengiftes tjeneste i Indre Mission, 1991

MENNESKESYN OG FRELSE

ØVELSE 12

- a) Sammenlign opfattelsen af frelse på jesusnet.dk og folkekirken.dk.
- b) Vurder derefter, hvilket menneskesyn de to hjemmesider repræsenterer. Diskuter, hvordan de ligner eller adskiller sig fra de ovenstående citater.

Kristen etik: Hvad er næstekærlighed – og hvem er næsten?

Etiske principper

I det senmoderne samfund, hvor alt er til diskussion, bliver der oftere stillet spørgsmål ved religioners – og kristendommens – svar på livets etiske spørgsmål. Kristendom må i højere grad end tidligere forholde sig til, hvordan man skal opføre sig i den komplekse verden: Er det næstekærligt at begå medlidenhedsdrab på et menneske, der lever i et smertehelvede og ingen udsigt har til helbredelse? Er det etisk forkert at være homoseksuel, når Gud har indstiftet ægteskab mellem mand og kvinde? Bør kirker gå forrest i kampen for en mere grøn livsstil for at undgå klimaændringer, der ofte går ud over klodens fattigste mennesker? Er kristne forpligtet til at skjule udviste asylansøgere for myndighederne, så de undgår hjemsendelse til umenneskelige forhold? Bag de aktuelle spørgsmål ligger principielle etiske problemstillinger:

PRINCIPIELLE ETISKE PROBLEMSTILLINGER

FAKTABOKS

Er jeg mere forpligtet over for det menneske, jeg konkret står over for, end et menneske på den anden side af jordkloden?

Er næstekærlighed at følge bestemte regler (biblicistisk etik), eller er næstekærlighed det, den enkelte vurderer

gavner medmennesket bedst i den konkrete situation (situationsetik)?

Er næstekærlighed kun den spontane handling i øjeblikket, eller kan næstekærlighed professionaliseres til nødhjælpsarbejde eller omsættes i politiske programmer?

BIBLICISTISK ETIK OG SITUATIONSETIK

FAKTABOKS

Biblicistisk etik mener, at man ud fra Biblen kan formulere en generel kristen etik. Mennesket kan finde målestok for sin handling ved at analysere Biblen, hvor vi møder entydige handlingsnormer, der kan oversættes til vores tid.

Situationsetik forkaster tanken om, at der findes faste etiske normer. Den eneste forpligtende norm er buddet om næstekærlighed, men dette bud giver ikke en indholdsbestemmelse af, hvad der skal gøres. Mennesket må selv finde ud af, hvad kærligheden kræver i den bestemte situation.

Hvad ville Jesus have sagt?

For at finde svar på livets dilemmaer går kristne tilbage til bibelske tekster for i Jesus' lignelser og belæringer at finde et brugbart svar. Det etiske budskab "elsk din næste som dig selv" står så centralt i Jesus' belæringer, at hensynet til

næsten for kristne oftest er vigtigere end at overholde regler. Jesus praktiserede også næstekærlighed, fx ved at omgås spedalske, prostituerede og andre udstødte i datidens samfund. Der er især tre evangelietekster, der anvendes i diskussionen om, hvad kristen næstekærlighed er:

NÆSTEKÆRLIGHEDSBUDET I TO EVANGELIER OG HOS PAULUS

Lignelsen om den barmhjertige samaritaner (Luk 10,25-37)

I teksten spørger en jødisk lovkyndig Jesus, hvordan man bliver frelst. Jesus svarer: "Du skal elske Herren din Gud af hele dit hjerte og af hele din sjæl og af hele din styrke og af hele dit sind, og din næste som dig selv". Jøden vil derefter have Jesus til at uddybe, hvem hans næste er. Som svar fortæller Jesus en lignelse om en berøvet, forslået og halvdød mand, som først en jødisk præst og dernæst en hjælpepræst går forbi. En samaritaner (jøder fra Samaria, der ikke var anerkendt som rene jøder) på gennemrejse får medlidenhed med manden, forbinder hans sår og bringer ham til et herberg, hvor han betaler for ham. På Jesus' spørgsmål om, hvem der var næste for den berøvede, svarer den lovkyndige: "Han, som viste ham barmhjertighed". Jesus svarer: "Gå du hen og gør ligeså!"

Bjergprædikenen (Matt 5,21-22 og 43-48)

Jesus omtolker Moselovens etiske krav og opstiller et nyt ideal for menneskets opførsel over for andre, fx: I har hørt, at der er sagt til de gamle: "Du må ikke begå drab", og "Den, der begår drab, skal kendes skyldig af domstolen". Men jeg siger jer: Enhver, som bliver vred på sin broder, skal kendes skyldig af domstolen.

Verdensdommen (Matt 25,31-46)

Teksten beskriver Menneskesønnens dom over menneskene ved dommedag. Det, der afgør, hvem der bliver frelst, og hvem der fortabes, er folks handlinger over for deres medmennesker. Menneskesønnen belønner de retfærdige med disse ord: "For jeg var sulten, og I gav mig noget at spise, jeg var tørstig, og I gav mig noget at drikke, jeg var fremmed, og I tog imod mig, jeg var nøgen, og I gav mig tøj, jeg var syg, og I tog jer af mig, jeg var i fængsel, og I besøgte mig". De retfærdige forstår det ikke, for de har aldrig gjort nogle af disse ting over for Menneskesønnen. Menneskesønnens svar er: "Alt, hvad I har gjort mod en af disse mine mindste brødre, det har I gjort mod mig".

Paulus (1 Kor 6,9-11)

Ved I ikke, at uretfærdige ikke skal arve Guds rige? Far ikke vild! Hverken utugtige eller afgudsdyrkere eller ægteskabsbrydere eller mænd, der ligger i med mænd, eller tyve eller griske mennesker, ingen drukkenbolte, ingen spottere, ingen røvere skal arve Guds rige.

NÆSTEKÆRLIGHEDSSBUDET

- Find og læs de tre evangelietekster, der præsenteres i faktaboksen side 77, i deres fulde udformning i NT. Lav for hver tekst en beskrivelse af de etiske krav, der stilles til mennesket. Sammenfat, hvad det indebærer at handle næstekærligt ifølge kristendommen.
- Brug teksterne til at besvare de etiske spørgsmål i faktaboksen ”Principielle etiske problemstillinger”, side 76. Er det entydigt, hvilket svar bibelteksterne giver?
- Sammenlign evangelieteksterne med Paulus’ syn på, hvordan mennesket bør handle.

▲ Statue af Frelseren Jesus i Rio de Janeiro viser Jesus som den altomfavnende og kærlige frelser, der tager imod alle.

Nutidige holdninger til næstekærlighed

Det kan være svært at oversætte Biblens ord til en konkret virkelighed. I Biblen står der fx ikke noget om, hvordan Jesus forholder sig til fattige børn i Afrika. Da Biblen ikke er målrettet det samfund, vi lever i, kan man ikke uden videre overføre dens ord på vores egen tids problematikker. Det er den troende, der skal lave dette oversættelsesarbejde. Forskellige retninger inden for kristendommen fortolker det samme bibelsted forskelligt, fordi svarene afhænger af, hvilken grundholdning (se faktaboks ”Biblicistisk etik og situationsetik”, side 76) man læner sig op ad.

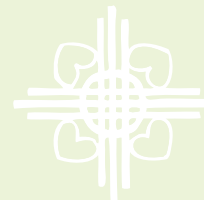
ER NÆSTEKÆRLIGHED EN INDIVIDUEL PLIGT ELLER EN SOCIAL FORPLIGTELSE?

Næstekærlighed som individuel pligt

Nogle kristne mener, at næstekærlighed er en *individuel pligt*. Det enkelte menneske har pligt til at handle næstekærligt over for den konkrete anden, som man møder på ens vej. Denne fortolkning læner sig bl.a. op ad den danske filosof Søren Kierkegaards eksistentielle syn på næstekærlighed, der beskrives som ”en sag mellem den enkelte og den anden enkelte”. Fra 1960’erne udviklede der sig en retning inden for Tidehverv (dansk folkekirkelig bevægelse), der understregede, at næstekærlighed ikke skulle gives til hele verden, og at fx professionelt nødhjælpsarbejde intet har med næstekærlighed, som er et personligt anliggende, at gøre.

Næstekærlighed som social forpligtelse

Andre mener, at man som kristen har en *forpligtelse* til at gøre noget ved verdens problemer såsom fattigdom, ulighed og sygdom. Man skal være aktiv i sociale spørgsmål og udvise et konkret og praktisk engagement. En repræsentant for dette perspektiv er teologen Dorothee Sölle, som understreger, at Gud er lidelsens gud, der solidariserer sig med den sårbare og viser sig i relationerne mellem menneskene. Kristendom får i denne tolkning en politisk betydning, der fx viser sig i nødhjælpsorganisationer og Kirkens Korshærs varmestuer.

NUTIDIGE HOLDNINGER TIL NÆSTKÆRLIGHED

ØVELSE 14

- a) Diskuter, hvad der er de enkelte teksters grundholdning (se teksterne 16-19) til næstekærlighed.
Placer dem i forhold til de etiske spørgsmål i faktaboksen ”Principielle etiske principper”, side 76.
- b) Hvordan stemmer holdningerne overens med Jesus’ budskab i evangelieteksterne side 77?

Tommy Kjær Lassen: Gud vil gerne være beskidt

[Jeg] genkender i kristendommen indignationen (harme, *red.*) over verdens lidelser og problemer. For eksempel er hele idéen om inkarnationen, med forestillingen om Gud, der som Kristus træder ind i den menneskelige virkelighed, netop motiveret af denne indignation. [...] I kirken kalder vi det for næstekærlighed, og al næstekærlighed begynder med, at man stiger ned (eller op) fra sin egen selvskabte forestilling om sig selv, til dér hvor man ser medmennesket i øjenhøjde. Næstekærligheden har en nærmest terapeutisk funktion, i og med at den reducerer afstanden imellem os og bekæmper det, der skiller os ad. Endvidere besidder kristendom-

men en slags virkeligheds-entusiasme. Den præsenterer forestillingen om en gud, der gerne vil være beskidt og som går efter livets snavsetøj, for det er jo dér, hvor livet leves, at der spildes. Man kan sige at kristendom har en fetich for problemzonerne, for livets bagsider, for absurditeterne, tragedien, smerteerfaringerne, fiaskoen, afmagten og døden. Kristendom går efter problemerne og har mere end nogen anden religion (måske undtagen buddhisme) leveret det værdimæssige grundlag for hospitalsvæsnet og meget socialt og humanitært arbejde.

Strategy-Lab, Handelshøjskolen,
Aarhus Universitet

Thorsten Asbjørn Lauritsen: Valget mellem sin familie og den hjemløse

I dag har de fleste kirkesamfund og retninger en social profil. En institutionalisering og systematisering, hvor kirken i næstekærlighedens tegn rækker hånden ud til fattige og nødlidende. Sådan er det også i Baptistkirken i Roskilde. Her ser baptistpræst Claus Bækgaard stor værdi i den julegavehjælp, som kirken i samarbejde med kommunen har ydet de borgere, som har brug for støtte. Samtidig oplever han, at næstekærligheden altid rejser en række spørgsmål og dilemmaer på det personlige plan. Valg og fravalg.

”Vi bor lige ved siden af kirken. Og som præst er der tit nogen, som har brug for mig. Sidder jeg og spiser med min familie, og en hjemløs banker på døren, kan jeg godt bede ham om at komme igen om en time. Fordi min familie i den situation har brug for mit nærvær, og jeg samtidig ved, at den hjemløse i den konkrete situation kan vente. Det er vigtigt at tage ejerskab og selv have en følelse af at styre, hvornår man skal række hånden ud”, siger Claus Bækgaard.

Kristeligt Dagblad, 25.01.2011

Thorsten Asbjørn Lauritsen: Næsten er lige foran dig

Den tidehvervske fløj har i Jesper Langballe, præsten og folketingspolitikeren fra Dansk Folkeparti, en markant stemme. Med udgangspunkt i næstekærlighedens grundstof – Jesu ord om, at du skal elske din næste som dig selv – plæderer han for næstekærlighedens stærkt personlige element. ”Næstekærligheden kan ikke sættes i system. Den er en befaling til det enkelte menneske om at øve kærlighedens gerninger over

for den, du møder på din vej. Næsten skal du ikke ud at finde, næsten er lige foran dig”, pointerer Jesper Langballe. Den tidehvervske tone er slået an. Næsten er ikke hele verden. Moderne indsamlingsshow's og nødhjælpsorganisationers aktive indsats for nødlidende verden over kan være fine initiativer, men det har intet som helst med næstekærlighed at gøre, mener Langballe.

Kristeligt Dagblad, 25.01.2011

Johannes Nissen: Gud har identificeret sig med de fattige

Sult og fattigdom kan aldrig være nogen ligegyldig ting for den kristne etik. Omsorgen for de fattige og solidariteten med de nødlidende udspringer af livsnerven i den kristne tro. Kampen mod udbytningen af de fattige har sit grundlag i det teologiske, dvs. i selve gudsforestillingen. Fordi gud har identificeret sig med de fattige, må den kristne menighed også gøre det. ”Godt nyt til fattige” er således ikke blot en konsekvens af – eller et tillæg til – evangeliet, men det er den del af selve evangeliet.

Modsætningen mellem nutidens økonomiske system og evangeliet er iøjnefaldende. Midt i vores økonomiske

velstand er vi udleveret til nogle økonomiske mekanismer, der begrænser vores handlefrihed og hindrer os i at gøre sådan, som vi måske synes, evangeliet byder os. Over for en sådan tænkning vil det mest nærliggende måske være at resignere og affinde sig med tingenes tilstand. En sådan tankegang synes endog at sætte sit præg på kirkerne selv, dvs. deres forvaltning af egne midler. ”Har kirken kun økonomi til ’indvortes brug’? Er kirker blevet bundet så meget til samfundssystemet og det økonomiske system, at vi alle sammen har overtaget den herskende mentalitet? Den går ud på: ’Rag til dig’.

Bibel og etik, 2003

RELIGIONEN I SPIL: KAN KRISTENDOM OG NATURVIDENSKAB FORENES?

Kristne reaktioner på modernisering

I 2003 erklærede præsten Thorkild Grosbøll, at han ikke troede på en skabende og opretholdende Gud, der griber ind i naturens lovmæssigheder. Sagen skabte stor mediebevågenhed. Det var nemlig nyt for befolkningen, at præster ikke nødvendigvis bogstaveligt tror på Gud. Samtidig var det et eksempel på, at samfundsmæssige forandringer – her det naturvidenskabelige verdensbillede – udfordrer kristendommen til at *nytolke* sit budskab. Det moderne verdensbillede opstiller nemlig andre forklaringer på fx skabelse og årsag-virkning, end kristendommen traditionelt har gjort. Grosbøll, der repræsenterer *radikal modernistisk kristendom*, er et eksempel på en kristen reaktion på moderniteten.

VIDENSKABELIGE UDFORDRINGER FRA GALILEI TIL DARWIN

FAKTABOKS

Allerede i 1633 hævdede Galilei, at det var Biblen, der tog fejl, hvis der var uoverensstemmelser mellem hans observationer af universet og Biblens ordlyd. Den katolske kirke tvang Galilei til at tilbagekalde sin revolutionerende påstand om, at ikke jorden, men solen var universets centrum, og kirken søgte dermed med magt at lade den bibelske tro overtrumfe den naturvidenskabelige erkendelse. Først med Darwins evolutionsteori i slutningen af 1800-tallet

blev befolkningens kristendomsopfattelse dog for alvor udfordret af naturvidenskaben. Darwin argumenterede videnskabeligt for arternes udvikling som et resultat af en naturlig udvælgelsesproces, hvor de bedst egnede formerer sig og udvikles til nye arter. Det var en bombe under den kristne skabelsesforestilling, hvor mennesket som noget unikt forstås som skabt af Gud og placeret i naturen som kronen på skaberværket.

I USA opstod der først i 1900-tallet en anden kristen reaktion på det nye verdensbillede og den moderne livsførelse, som fulgte i kølvandet på urbanisering, industrialisering og begyndende kvindefrigørelse. Det var en protestbevægelse, der, modsat Grosbøll, ønskede at bevare en bibelsk tolkning af tilværelsen og afviste den moderne moralske løssluppenhed. Den udgav et tidsskrift, *The Fundamentals*, som argumenterede for Biblen som fundament og vejviser i den moderne verden. Og som en konsekvens af fundamentalisternes livssyn, anlagde de sag mod en lærer, der insisterede på at undervise i Darwins lære.

KRISTEN FUNDAMENTALISME

Den amerikanske kristne protestbevægelses tidsskrift *The Fundamentals* har lagt navn til betegnelsen fundamentalisme. Religiøs fundamentalisme kan defineres som en bevægelse, der:

- tolker sine helligskrifter bogstaveligt
- anser helligskrifterne for ufejlbarlige
- bekæmper den moderne verdens sekularisering og moralske frigørelse
- finder normer for livsførelsen i helligskrifterne.

Fundamentalisme er en kamp mod det moderne, sekulære samfund og en kamp for at fastholde den religiøse virkelighedsforståelse.

De kristne fundamentalisters bogstavelige tolkning afviser sider af den moderne virkelighed. Grosbøll – og radikal modernisme – ser anderledes på forholdet mellem kristendom og modernitet. De mener, at man både kan rumme naturvidenskabelige og kristne forklaringer på samme tid. De bibelske tekster skal nemlig ikke læses som videnskabelige sandheder, men som myter (religiøse grundfortællinger), der har et *eksistentielt* budskab til mennesket. Man skal derfor ikke læse Biblen bogstaveligt, men nyfortolke teksterne sådan, at de fortæller om grundlæggende eksistentielle forhold ved det at være menneske. Det naturvidenskabelige verdensbillede forholder sig ikke til menneskets eksistentielle vilkår, men til verdens opståen og truer derfor ikke det kristne budskab. Ophavsmanden til denne tankegang, *Rudolf Bultmann*, formulerer i 1941 ideen om ”afmytologisering”: De kristne tekster, der indeholder overnaturlige hændelser, som ikke passer ind i den naturvidenskabelige tankegang, skal ”oversættes” – afmytologiseres – til et budskab, der vedrører det at være menneske i den moderne verden. Skabelsesberetningen handler ikke om, hvordan jorden og mennesket er opstået, men om at mennesket er skabt i Guds billede og har fået en opgave og et ansvar i tilværelsen. Grosbøll stod altså på skuldrene af Bultmann.

► *Kan kristendom og naturvidenskab forenes?*

EKSEMPLER PÅ HVORDAN MAN LÆSTE BIBELEN FØR BULTMAN

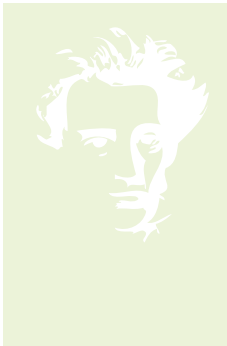
De tre teologer fra 1800-tallet er eksempler på forskellige opfattelser af kristendommens rolle i den moderne verden.

Søren Aabye Kierkegaard (1813-1855) var teolog og filosof. Han var optaget af at finde den sandhed, man kan leve og dø for som menneske – dvs. den personlige, subjektive sandhed. For Kierkegaard er det bevidste og reflekterede menneske også et fortvivlet menneske, fordi det har gennemskuet, at tilværelsen i sig selv ingen mening har, og at mening kun kan skabes ved, at mennesket vælger sig selv og sin tilværelse helt og fuldt. Men også dette projekt er naivt, for mennesket kan slet ikke acceptere alle sider ved sig selv. Der er derfor kun en mulighed tilbage: at kaste sig ud på troens dybe vand og overlade det til Gud at acceptere én som den ufuldkomne størrelse, man er. Kristendommen bliver hos Kierkegaard derfor et inderligt, personligt og eksistentielt projekt. Han afviste ”udvendig kristendom” (fx organiseret kristendom og kirkelige retninger), som en flugt fra den indre nødvendige kamp. De fleste modernistiske teologiske retninger står i gæld til Kierkegaard, som er åndelig fader til centrale eksistensteologer som Bultmann, Johannes Sløk, P.G. Lindhardt, Johannes Møllehave, Jan Lindhardt og Kathrine Lilleør.

Nikolaj Frederik Severin Grundtvig (1783-1872) var teolog og præst. Han afviste datidens rationalistiske kristendom, der opfattede Biblen som den eneste autoritet, og at den kun kunne

udlægges korrekt af teologer. Han mente derimod, at den levende menighed var kernen i kristendom. Kristus er det levende ord, der er til stede blandt menigheden under dåb, bøn og nadver. Grundtvig er især kendt for sine salmer, som i dag udgør en stor del af Den danske Salmebog. Salmerne er overvejende lyse i deres livsindstilling, da de udtrykker menneskets lovprisning af Gud og glæden over livet på jorden og frelsen. Han fokuserer mere på Jesus’ overvindelse af døden end på hans lidelse og død. Hans formulering ”menneske først, kristen så” dækker over, at menneskelivet har værdi i sig selv, også før kristendom kom til.

Vilhelm Beck (1829-1909) var præst og formand for Indre Mission fra 1861-1909. Indre Mission blev grundlagt som en vækkelsesbevægelse, hvis formål var at forkynde evangeliet for dem, der endnu ikke var vakte til kristendommen. Bevægelsen hørte under folkekirken, men Indre Mission opfattede ikke kirken som ”de helliges samfund”, da der i folkekirken også fandtesantro mennesker, dvs. dem, der ikke var gået over til missionen. Dem skulle Indre Missions medlemmer, Guds børn, holde sig fra. Samvær med dem kunne nemlig føre væk fra Guds vej til Satans vej og fristelser som druk, dans og hor. Bibelen opfattes som den absolutte og ubøjelige sandhed.

Kristendom ifølge Kierkegaard

TEKST 20

Mængde er Usandheden. Derfor blev Christus korsfæstet, fordi han, om han end henvendte sig til Alle, ikke vilde have med Mængde at gøre, fordi han ikke paa nogen maade vilde have en mængde til Hjælp, fordi han i denne Henseende ubetinget stødte fra, ikke vilde stifte Partie, ikke tillade Ballotation (hemmelig afstemning, *red.*), men være, hvad han var, Sandheden, der forholder sig til den Enkelte.

Til Dedikationen Hiin Enkelte, SV bd. 18

Kristendom ifølge Grundtvig

TEKST 21

O kærlighed selv!
du rolige kilde for kræfternes elv!
du fylder med Frelserens gavmilde ord
velsignelsens kalk på det kristne Guds-bord;
o, vær du vor livdrik på jorden og bliv
vort evige liv!

O kristelighed, 1853

Bibelen ifølge Beck

TEKST 22

På spørgsmålet om ikke skabelsens 6 dage skal "oversættes" til fx 6000 år, svarer Beck: "Det er en grundregel, som aldrig slår fejl, at når man først begynder at rokke ved Biblens ligefremme ord, så kan man være vis på, at fjenden står bagved og vil tage noget godt fra os. Og sådan er det også her. Det er djævelen, som vil tage hvile- og helligdagen fra os. Det er denne velsignelse, der skal tages fra os ved at forandre de 6 skabelsesdage til 6 større tidsrum."

Min konfirmationsforberedelse, 1902

Kristne retningers holdninger til naturvidenskaben

Man kan systematisere holdningen til naturvidenskab i fire grundpositioner.

Tabel 2: Holdninger til naturvidenskaben

	Udelukkelsestesen		Kombinationstesen	
	Kristendom eller naturvidenskab		Kristendom og naturvidenskab	
Syn på forholdet mellem kristendom og naturvidenskab	Ved uoverensstemmelse mellem den kristne og naturvidenskabelige forklaring tager naturvidenskaben fejl	Ved uoverensstemmelse mellem den kristne og naturvidenskabelige forklaring tager kristendommen fejl	Kristendom og naturvidenskab er i virkeligheden det samme	Kristendom og naturvidenskab supplerer hinanden, idet de beskriver to forskellige sider af virkeligheden
Retning	Kristen fundamentalisme	Ateisme	New Age og Intelligent Design	Modernistisk kristendom
Hvilke teorier forklarer skabelsen?	Kreationisme: Verden er skabt, som det fremgår af skabelsesberetningen	Big Bang-teorier, darwinisme	Intelligent design: Arterne er udviklede, som Darwin beskrev det, men en intelligent designer stod bag	Big Bang og Darwinisme er sandheden om, hvordan mennesket opstod Biblen er sandheden om, hvad det vil sige at være menneske

DEN MODERNE KRISTENDOMS REAKTION PÅ DET NATURVIDENSKABELIGE VERDENSBILLEDE

ØVELSE 15

- Hvilke af teksterne nedenfor repræsenterer hhv. kristen fundamentalisme og kristen modernisme?
- Undersøg teksternes syn på naturvidenskaben, Biblen, Gud og frelsen.
- Placer teksterne i forhold til udelukkelses- og kombinationstesen.

Mickey Gjerris: De tågede beretninger i Mosebogen kan ikke forklare livets udvikling

Vores videnskabelige erkendelse af universets og livets udvikling er langt klarere og langt mere velbegrunderet end de tågede og modsigelsesfyldte beretninger, man kan finde i Første Mosebog. Når vi spørger, hvordan det kan være gået til alt sammen, er den metode, vi må hænge vores hat på, den naturvidenskabelige. Spørger vi til gengæld, hvorfor vi er her, hvad meningen er med universet og livet, så falder den naturvidenskabelige forklaringsmodel sam-

men. Den kan ganske enkelt ikke besvare sådanne spørgsmål. Når vi spørger hvorfor, må vi derfor vende os mod tilværelsesfortolkninger, der har et langt bredere sigte end naturvidenskabens. Her er religion, filosofi og æstetik langt mere oplagte kandidater i vores søgen efter et sammentænkt udtryk for vores erfaring af, at universet har mening og betydning.

Jyllands-Posten, 15.10.2002

Tobias Stern Johansen: Den uforanderlige Gud findes ikke

Ateisterne har på mange måder ret. Der er ikke nogen overnaturlig og uforanderlig Gud, som helt bogstaveligt har skabt universet. Den forestilling er både fejlagtig og forældet og bundet i religiøs fundamentalisme. [...] Kristendommens Gud er nemlig ikke en overnaturlig og død Gud. Men en levende Gud, der kan bevæges og hjælper mennesker til at tolke tilværelsen, fastslår præsten for Københavns og Vartov Valgmenigheder, Niels Grønbæk. [...] ”Jeg mener ikke, at Gud ikke har skabt verden. Men Gud er ikke den uforanderlige årsag til verdens tilblivelse. Når skabelsesberetningen fortæller, at Gud var der fra begyndelsen, betyder det, at vi mennesker altid er midt i noget, som allerede er påbegyndt af Gud. Det er li-

gesom at vågne om morgenen. Vi ved aldrig, hvornår vi vågner. Vi ved kun, at vi er vågne. Mennesket kan ikke erfare sin egen begyndelse og sin egen afslutning. Vi hviler i noget, der er før os selv. Vi er ikke vores eget ophav. Sådan skal skabelsen forstås. Jeg finder det derimod ikke særlig interessant at drøfte forholdet mellem Guds skabelse af verden og naturvidenskabelige teorier om dens tilblivelse. Skabelsesberetningen skal ikke forstås bogstaveligt på den måde.” [...] ” Gud blev menneske i Jesus for at forstå mennesket, for Gud ved, at man kun kan forstå noget ved at erfare det. Jesus gjorde til fulde alle de erfaringer, som mennesker gør.

Kristeligt Dagblad, 22.10.2010

Christian Hedegaard: Bibelen som manual for god livsførelse

Det handler om indholdet, ikke om indpakningen. Og indholdet kan ikke diskuteres. Vi tror på hele Bibelen som Guds ord og den højeste autoritet, nedskrevet af mennesker ved Helligåndens inspiration. Bibelen er manualen for god livsførelse, ikke bare i ord, men i kraft, så vi kan leve livet som kristne

og gøre de samme gerninger, som Jesus Kristus, apostlene og andre kristne har gjort det op gennem kirkehistorien og frem til i dag. Ikke blot gennem Ordets forkyndelse, men ved praktisk næstekærlighed, helbredelse af syge, udfrielse fra dæmoner, Helligåndens dåb osv.

evangelist.dk

Brian Christensen: Den almægtige Gud

At tro er for det første at mene, at Gud er til. I den betydning, så handler det om at regne med Gud som ligeså virkelig som én selv. Han er en magt uden for os, som er almægtig og som har skabt os. At tro på Gud er det modsatte af at være en ateist, der jo ikke tror at der findes nogen Gud. [...]

Det er svært ikke at have sympati for ethvert synspunkt, der vil redde mennesker ud af evige pinsler. Men uanset hvor sympatisk tanken om at afskaffe helvede forekommer, så er den umulig at tilslutte sig. Når det kommer til stykket, så kan vi nemlig ikke afskaffe helvede. Nøjagtig som vi ikke kan afskaffe naturlovene. Vi kan godt holde op med

at tale om helvede, men det bliver den ikke mindre virkelig af. Bibelen er uhyggelig klar i sin tale om, at der findes to udgange på menneskelivet: Frelse eller fortabelse, evigt liv eller evig død. Udsagnene er så klare, at de er umulige at omtyde til at betyde noget andet. For eksempel siger Jesus som afslutning på sin bjergprædiken:

”Gå ind ad den snævre port; for vid er den port, og bred er den vej, der fører til fortabelsen, og der er mange, der går ind ad den. Hvor snæver er ikke den port, og hvor trang er ikke den vej, der fører til livet, og der er få, som finder den!” (Matt 7,13-14)

jesusnet.dk

Øjenåbner: Hvorfor være muslim?

Islam er, med sine ca. 1,5 mia. tilhængere, den næststørste religion i verden kun overgået af kristendommen. Muslimer verden over har deres tro til fælles, men det er vidt forskelligt, hvordan den kommer til udtryk både på det personlige plan og samfundsmæssigt. Mediernes dækning af islam i vesten resulterer ofte i et øget fokus på problemer, hvilket kan give et lidt skævt billede af religionen. Nedenfor følger nogle billeder og citater af muslimer, der giver nogle bud på, hvordan islam opfattes og praktiseres.

Muslimer i bøn foran Kabaen under den årlige pilgrimsfærd til Mekka. ▼

▲ ”Islam betyder meget for mig, det er noget jeg er født og opvokset med. Lige siden jeg var lille har mine forældre lagt meget vægt på, at vi fik en god islamisk opdragelse.

Jeg har ifølge min religion altid vidst, hvad der er rigtigt og forkert, og det er det, jeg altid prøver at leve efter.

Islam betyder for mig, at man er bevidst om, hvem man er som menneske med handlinger og intentioner, et menneske med rent hjerte og som er barmhjertigt.

Hele mit liv er baseret på islam, fra den dag, jeg blev født, til jeg dør. Ordet Islam betyder fred, og min livsstil er, at jeg lever på min måde med, hvad jeg må og ikke må ifølge islam, det giver mig fred.”

Muqadas Newas, 26 år

▲ ”Jeg tror på den sidste profet og den sidste religion. Det er min pligt at bede, det er en af de fem søjler. Og så giver det mig sindsro.”

Memet Ekiz, 21 år

▲ ”Jeg er muslim, fordi jeg føler, at det er den rette vej. Vi er skabt for et bestemt mål, og islam er vejen. Min religion betyder alt for mig, og jeg retter mit liv efter islam.”

Israr Khan, 22 år

◀ ”Islam er ikke kun en religion for mig, men også min vejviser. Islam viser vejen til et bedre og sundere liv og gør mig til et bedre menneske.”

Besime Hakkilen, 22 år

Hizb ut-Tahrir i demonstration pga. genoptrykningen af Muhammed-karikaturerne.

Ali: At forlade islam

Når jeg tænker tilbage på min barndom i Iran, som min familie forlod, da jeg var 7 år, og min barndom i Danmark, er det med blandede følelser. Egentlig har jeg en kærlig familie, og jeg elsker alle mine familiemedlemmer. I dag er det dog kun min mor, jeg har kontakt til. Dette skyldes en begivenhed, der skete for nogle år siden, da jeg var med familien i Iran. Ferien faldt sammen med den shia-muslimske helligdag Ashura. På denne dag pisker shia-muslimer sig selv til blods for at mindes profetens barnebarn Hussein, der døde som martyr.

Jeg var 16 år, og det var forventet at både mig, min bror og vores fætre skulle deltage i optøget. Den dag skete der noget i mit sind, jeg begyndte at stille spørgsmålstegn ved det hele. Hvorfor skal man slå sig selv og sine børn? Hvilken gud kan pålægge sine skabninger disse frastødende og ulogiske handlinger?

Jeg gik med de forbudte tanker i hovedet i lang tid, indtil jeg en dag var sikker på, at en religion, der beordrer sådan en praksis, ikke kan være sand. Det var befriende for mig ikke længere at skulle tænke på den straf, jeg ville møde, for alle de ting, jeg gjorde, der er i strid med religionen, men som for mig virkede naturlige. Den dag, jeg fortalte mine forældre om det, slog de hånden af mig, min far sagde, at jeg havde skændet familiens ære og gode navn. Jeg fandt dog heldigvis en vennekreds af folk, der kunne rumme min personlighed og acceptere mine valg. Men den dag i dag skal jeg stadig tage mig mine forholdsregler, når jeg færdes visse steder, selv om vi er i et land som Danmark. Men jeg fortryder ikke mit valg, da jeg ikke kan leve et liv, jeg ikke kan stå inde for. (Ali, 22 år)

Interview ved forfatteren, 2011

MUSLIMSKE HOLDNINGER OG UDTRYK

Ovenstående billeder og udsagn side 90 samt tekst 1 repræsenterer forskellige muslimske udtryk.

- Undersøg hvilke af religionens dimensioner der er i spil i ovenstående billeder og tekster. Brug Ninian Smarts model (se side 268).
- Diskuter om aktørernes religiøse engagement på billederne og i teksterne er minimalistisk eller maksimalistisk (se side 15).

FAKTA OM ISLAM

NAVN

Ordet islam kommer af ordet *salama*, som betyder fred, harmoni, hengivelse. Islam er et verbum, som betyder at underkaste sig eller at være lydig.

De, der er tilhængere af islam, kaldes *muslimer*. Muslim betyder ”den, der underkaster sig”.

Den teologiske forklaring er, at guden er almægtig og har krav på menneskets absolutte lydighed. Underkastelsen skal forstås som en underkastelse i taknemmelighed over for den, man skylder alt. Hermed understreges den etik, som betegner islam, nemlig ydmyghed.

OPSTÅEN

Islam opstod i begyndelsen af 600-tallet e.v.t. på den arabiske halvø, da Muhammed og hans tilhængere introducerede en monoteistisk opfattelse af Gud for det polyteistiske samfund i Mekka og Medina. Islam har hentet en del af sit teologiske stof fra jødedom og kristendom, bl.a. idéen om én gud (monoteisme) og profeterne.

UDBREDELSE

I løbet af 700-tallet ekspanderede det muslimske ummayyade-kalifat, således at næsten hele Mellemøsten, Nordafrika og det meste af den iberiske halvø kom under muslimsk herredømme. I 754 opstod abbaside-kalifatet med hovedsæde i Bagdad. I 1000-tallet opstod fatimidekalifatet som konkurrent til umayyaderne og abbasiderne. Da tyrkiske nomadestammer invaderede det muslimske imperium i 1100-tallet og samtidig konverterede til islam, skabtes det hidtil største muslimske imperium, det osmanniske rige. Det osmanniske rige opløstes i 1923.

Islam er i dag udbredt over hele Mellemøsten, dele af Asien, Nordafrika og Indonesien. Desuden er en stor del af Nordindiens befolkning muslimer, og i Bangladesh er majoriteten muslimer.

HOVEDRETNINGER

Der er to hovedretninger inden for islam: *sunni* og *shia*. Det anslås, at mellem 80 og 85 % af alle muslimer er sunni-muslimer. I Iran, Bahrain og Irak udgør shia-muslimer dog majoriteten.

ANTAL TILHÆNGERE

Nordamerika	2,8 mio.
Sydamerika	0,9 mio.
Europa	44,1 mio.
Mellemøsten	252,2 mio.
Afrika	412 mio.
Centralasien	76,1 mio.
Østasien	20,2 mio.
Sydasien	456,1 mio.
Sydøstasien	239,6 mio.
Australien	0,3 mio.
I alt	1,5 mia.

Central Intelligence Agency: *The World Factbook*, United States Department of State, 2008.

HELLIGSKRIFTER

Koranen: Muslimernes hellige bog er ind delt i 114 *suraer* (kapitler). Kapitlerne er igen inddelt i *ayat* (vers). Koranen indeholder de åbenbaringer, Muhammed fik ifølge den muslimske tradition. Koranen blev samlet som skrift og autoriseret af kaliffen Uthman omkring år 650 e.v.t., hvorved alternative kopier af Koranen blev destrueret.

Sunnaen: Overleveringer om, hvad Muhammed gjorde, sagde og forbød. Disse beretninger blev samlet i *Hadith*-tekstsamlinger under abbaside-kalifatet efter år 750 e.v.t. Der er ikke enighed om, hvilke Hadith-tekster der er troværdige. De opdeles i kategorierne: sande, accepterede, svage eller fabrikerede efter beretterens troværdighed. Til de mest kendte hører *al-Bukhari* og *al-Muslim*. Hadith-litteraturen bliver ikke opfattet som åbenbaringer og har derfor ikke samme status som Koranen.

ISLAMS HISTORISKE UDVIKLING

Tilblivelse

Islam opstod på den arabiske halvø i 600-tallet e.v.t. Samfundet på den arabiske halvø var i 600-tallet præget af rivaliserende nomadestammer, som levede af karavanehandel og kameldrift. Hvor karavaneruterne mødtes, opstod der byer. En af de centrale byer var Mekka. Mekka blev derfor et vigtigt kultsted for mange af de centrale guder, fx Hubal, Astarte og ikke mindst gudinderne Manat, Allat og al-Uzza. I byens midte lå *Kabaen* (ordet betyder kubus, terning), som på Muhammeds tid var indviet til guden Hubal. Også guden Allah havde sin kult omkring Kabaen. Man ofrede korn og kvæg til guden Allah. Det var kun medlemmer af byens mest indflydelsesrige slægter, der kunne fungere som præster ved byens helligdom.

Islams tilblivelse beror på manden *Muhammed ibn Abdallah*, som kom fra en af områdets mest indflydelsesrige stammer Quraysh-stammen. Den fik bl.a. en del af de store indtægter, valfarterne til Kabaen gav. Historisk set ved man ikke meget om Muhammeds opvækst, men man ved, at Muhammeds far døde før Muhammed blev født, og at hans mor døde, da han var seks år gammel. Muhammed voksede derfor op hos sin bedstefar, og Muhammeds onkel, Abu Talib, tog sig af Muhammeds opvækst, da bedstefaren senere døde. Man ved kun ganske lidt om hans religiøse interesser, ud over hvad sunnaen (se faktaboks side 92) foreskriver, men han har sandsynligvis været interesseret i religiøse spørgsmål.

Muhammed har kendt til de to skriftreligioner, jødedom og kristendom, idet der både var jødiske stammer og enkelte kristne grupperinger i området. Muhammed har muligvis stiftet bekendtskab med kristne munke og menigheder på karavanerejser til Syrien og gennem sin kone Khadidjas fætter, som var kristen. Den jødiske tro og jødiske ritualer var almindeligt kendt i de arabiske byer.

Ifølge sunnaen kunne Muhammed hverken læse eller skrive. Det ser muslimerne som et bevis på, at de åbenbaringer, han fik, måtte komme fra Gud. Det er dog tvivlsomt, at Muhammed hverken kunne læse eller skrive, for på et tidspunkt var han gift med en rig købmandsenke, Khadidja, og havde tilmed ansvar for forretningen.

FORTÆLLING OM MUHAMMEDS ÅBENBARINGER

ØVELSE 2

- Lav en analyse af nedenstående tekst ud fra analysemodellen i bogens værktøjskasse, side 271.
- Hvilke overnaturlige ting sker i teksten? Hvordan kan de forklares udefra og indefra?
- Hvad viser teksten om Muhammed og hans status inden for islam?
- Overvej, hvorfor Muhammed har så stor en betydning for muslimer.

Fortælling om Muhammeds åbenbaringer

Kåre Bluitgen genfortæller her Ibn Ishaqs overlevering om Muhammeds åbenbaringer.

Da Muhammed var 40 år, nød han at være alene. Han gik tit op i højdedragene omkring Mekka, hvor der ikke boede et menneske. Og det skete oftere og oftere, at han hørte en stemme sige: "Fred være med dig, guds sendebud". Når han vendte sig eller kiggede omkring, så han ikke andet end sten, som var det dem, der havde talt til ham. [...] Men en nat, da han sov i en lille hule på Hira, kom en skikkelse til ham med et tæppe med indvævede silketråde. Noget stod skrevet på det, og skikkelsen sagde: "Fremsig!" "Hvad skal jeg fremsige?" spurgte Muhammed. Nu pressede skikkelsen ham så voldsomt ind til sig, at Muhammed frygtede, han skulle dø, og da den fremmede endelig slap ham, gentog han: "Fremsig!" "Hvad skal jeg fremsige?" spurgte Muhammed igen, og endnu engang blev han favnet så hårdt, at han troede, at nu skulle han dø. For at undgå, at det skulle gentage sig, spurgte Muhammed atter: "Men hvad skal jeg fremsige?" "Fremsig i din her-

res navn, Han som skabte mennesket af størknet blod. Fremsig, for din Herre er Den Gavnilde, der lærte mennesket det, som det ikke kunne: kunsten at bruge pennen".

Muhammed gentog ordene, skikkelsen forsvandt, og så vågnede han af sin drøm. Da var det, som om ordene stod skrevet i hans hjerte. Men mest af alt hadede Muhammed digterne, der var inspireret af dæmoner, og han frygtede, at han nu også var besat af en dæmon. Han blev så ulykkelig, at han ville stige op på bjergets top og kaste sig i afgrunden for at få fred.

Inden Muhammed nåede toppen, hørte han en stemme, der kom fra himlen: "Muhammed, du er Guds sendebud, og jeg er Gabriel". Da Muhammed kiggede op, så han englen med de seks hundrede vinger stående med fødderne skrævende over horisonten. Længe stod Muhammed og betragtede synet.

Koranen og profeten Muhammeds liv, 2006

Da Muhammed begyndte at udbrede sine åbenbaringer til befolkningen i Mekka, blev det anset for en trussel imod de indtægter, valfarten til Kabaen gav byen.

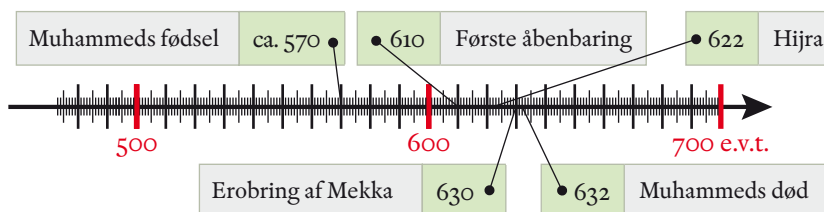
Efter Abu Talibs død voksede kritikken af Muhammed, og han indgik aftaler med de ledende jødiske klaner i byen Yatrib (Medina) om at slå sig ned der.

I år 622 udvandrede Muhammed og hans første tilhængere. Denne begivenhed kaldes *hijra* og markerer år 1 i den muslimske tidsregning.

Muhammed drog med sine tilhængere 300 km til Medina, hvor de grundlagde det første muslimske samfund (*ummah*).

Muhammed vendte efter mange kampe tilbage til Mekka, hvor han i år 630 indviede Kabaen som muslimsk kultsted.

Figur 1: Muhammeds liv

ISLAM INDEFRA OG UDEFRA

ØVELSE 3

- a) Besvar følgende spørgsmål ud fra en udefra- og en indefra-synsvinkel:
- Hvem er gud?
 - Hvem var Muhammed?
 - Hvad er Koranen?
 - Hvornår er Koranen blevet til?
 - Hvordan opstod islam?
- b) Overvej, hvordan man kan omformulere indefra-svarene, så de bliver til udefra-sætninger.

Den nye religions udvikling

Ifølge sunni-muslimske overleveringer havde Muhammed ikke udpeget nogen til at lede det muslimske samfund, hvorimod shi'a muslimske overleveringer anfører, at Muhammed havde udpeget sin svigersøn (og fætter) Ali som sin efterfølger.

Det blev Abu Bakr, en af dem, som fra starten havde fulgt Muhammed, der blev udpeget som hans efterfølger (hans *kalif*, som betyder stedfortræder) og dermed leder af det nye samfund. Ali må have accepteret dette valg, for han fortsatte i kredsen af ledende personer. Da Abu Bakr efter to år blev slået ihjel, overtog Muhammeds anden svigerfar Umar lederskabet. Da også han blev dræbt, blev Uthman den tredje kalif. Kaliffen Uthman sørgede ifølge den islamiske tradition for, at de åbenbaringer, som var blevet nedskrevet, blev samlet til værket Koranen.

DE FIRE RETLEDEDE KALIFFER

FAKTABOKS

Abu Bakr (kalif 632-34):
Far til Aisha, Muhammeds kone.

Umar ibn al-Khattab
(kalif 634-644): Far til Hafsa, Muhammeds kone.

Uthmân ibn Affan
(kalif 644-656): Gift med to af Muhammeds døtre.

Ali (kalif 656-661):
Søn af Abu Talib, der havde været værge for Muhammed. Gift med Fatima, Muhammeds datter. Far til Hassan og Hussain.

Det var imidlertid ikke alle, der var tilfredse med lederskabet efter Muhammeds død. En gruppe mente, at Ali var blevet forbigået. De kaldtes Alis parti Shi'at (*Shi'at* betyder "Alis parti" på arabisk). Da Uthman også blev myrdet, valgte folk i Medina Ali som den fjerde kalif. Man skulle tro, at en yderligere splittelse var undgået. Men sådan gik det ikke. En af Uthmans slægtninge var utilfreds med, at Ali undlod at retsforfølge dem, der havde myrdet Uthman. Efter et mislykket mæglingsforsøg udviklede uenighederne sig, og Ali blev myrdet i byen Kuffa i Irak. Dermed var det muslimske fællesskab splittet i to fløje: 1. *Sunni-muslimerne*, der mente, at den nye leder skulle findes blandt Uthmans efterfølgere (*Yazid*), og 2. *Shi'a-muslimerne*, der så Alis søn Hussain som den nye leder. Shia-muslimerne begrundede det med, at den legitime leder skal være blodsbeslægtet med Ali og Fatima. Da Hussain var på vej til Irak for at lade sig hylde som leder, blev han og hans følge indhentet ved Kerbala og dræbt.

SHIA

Ordet shia kommer af *shi'at*, som betyder Alis parti.

Shia-muslimernes leder har titlen imam, og de anfører en række af fem, syv eller tolv imamer i lige linje efter kaliffen Ali.

Marjaen eller **ayatollahen** er en nulevende lærd (*mujtahid*), der kan fortolke islam.

Shia-muslimer er opdelt i: **Tolv-imam**-linjen, der tæller 12 imamer efter Muhammed. **Zaidiya**, som anerkender fem imamer, og **Ismailiyya**, som anerkender syv imamer.

FAKTABOKS

Ashura-dagen er den mindededag, hvor Shia-muslimer markerer dagen for Hussains martyrium. Dagen falder hvert år på den dag, Hussain blev dræbt ved Kerbala, 10. i Muharram-måned. På denne dag sørges højlydt over martyriet, og disse ritualer involverer optog med piskning og andre former for ritualer, hvor man slår sig selv til blods.

Ghadir-Khumm-dagen fejres som dagen, hvor Muhammed udpegede Ali som sin efterfølger.

Efter mordet på Hassan og Hussain fastlagde den sunnimuslimske ummah, at enhver i princippet kunne blive valgt til leder (*kalif*), når blot han levede op til den sædvane (*sunnā*), Muhammed havde gjort gældende. I praksis blev det Yasid, Uthmans efterkommer, der blev den nye leder i det daværende ummayyade-kalifat.

Ideelt set skal den muslimske ummah ledes af en folkevalgt, retfærdig kalif, der regerer i overensstemmelse med Koranen. I praksis kan det diskuteres, om der nogensinde har været et muslimsk samfund, der levede op til dette ideal.

RELIGIØS PRAKSIS I ISLAM

I den periode, hvor islam blev til, var ritualer som bøn, faste og valfart allerede kendte fra bl.a. jødedom og kristendom. De første muslimer har angiveligt forsøgt at adskille sig fra de kendte religioner ved at lave lidt om på ritualerne. Fx blev bederetningen (*qibla*), som for jøder er vendt mod Jerusalem, ændret, så muslimer vender sig mod Mekka. Helligdagen, som for jøderne var lørdag og for de kristne søndag, blev bestemt til at være fredag.

OMRÅDER I LIVET SOM MUSLIM

FAKTABOKS

Iman (troen): Centrale dogmer som fx troen på Guds enhed.

Ibadat (pligterne): De fem søjler er de pligter, som er pålagt en muslim.

Muamalat (dagligdags handlinger): Fx spiseregler. Islam anses for at være et alt-omfattende system. Derfor fastlægger de lærde regler for alle livets gøremål. Men det er den enkelte muslim, der afgør, hvorvidt han/hun vil følge reglerne.

Obligatoriske ritualer

Muslimerne tror på, at de åbenbaringer, Muhammed fik fra Gud, udgør en vejledning i, hvordan livet skal leves på den bedst mulige måde for at tjene Gud. De påbudte ritualer bygger alle på Koranen og omtales som de fem søjler. Man kan anskue dem som de søjler, religionen hviler på. Selv om de fem søjler er nævnt i Koranen, er ritualernes detaljer ikke beskrevet. Derfor bruger muslimerne profetens sunna som vejledning til ritualernes konkrete udførelse.

DE FEM SØJLER

FAKTABOKS

Shahada: Trosbekendelsen

Salah: Fem daglige bønner

Zakat: Almisse

Sawm: Faste

Hadj: Valfart til Mekka

DE FEM SØJLER

ØVELSE 4

- Redegør kort for de fem søjler på baggrund af de følgende seks sider.
- Forklar, hvilken funktion de forskellige ritualer har for individet og for det muslimske samfund. Inddrag udefra- og indefra-forklaringer.
- Undersøg, hvordan de fem søjler forklares på forskellige danske muslimske hjemmesider.
- Overvej, hvilke af de fem søjler der kan være problematiske at overholde i et samfund (som fx det danske), hvor islam er minoritetsreligion.

1. søjle Trosbekendelsen – *shahada*

”Gud bevidner, at der ikke findes nogen anden gud end Ham; og det samme gør englenerne og de, der har viden –til varetagelsen af retfærdigheden. Der findes ingen anden gud end Ham, Den Mægtige og Den Vise.” (Koranen, Sura 3,18)

Når en muslim bliver født, hviskes trosbekendelsen ind i øret på barnet. Dermed er barnet indlemmet i den muslimske ummah. *Shahada* lyder en lille smule anderledes end ovenstående koranvers: ”Jeg bevidner, at der ikke findes nogen gud foruden Gud, og Muhammed er hans profet.”

Trosbekendelsen bruges også, når ikke-muslimer konverterer til islam. Her er det nødvendigt med to vidner. Endelig bruges trosbekendelsen i forbindelse med de fem daglige bønner.

2. søjle De fem daglige bønner – *salah*

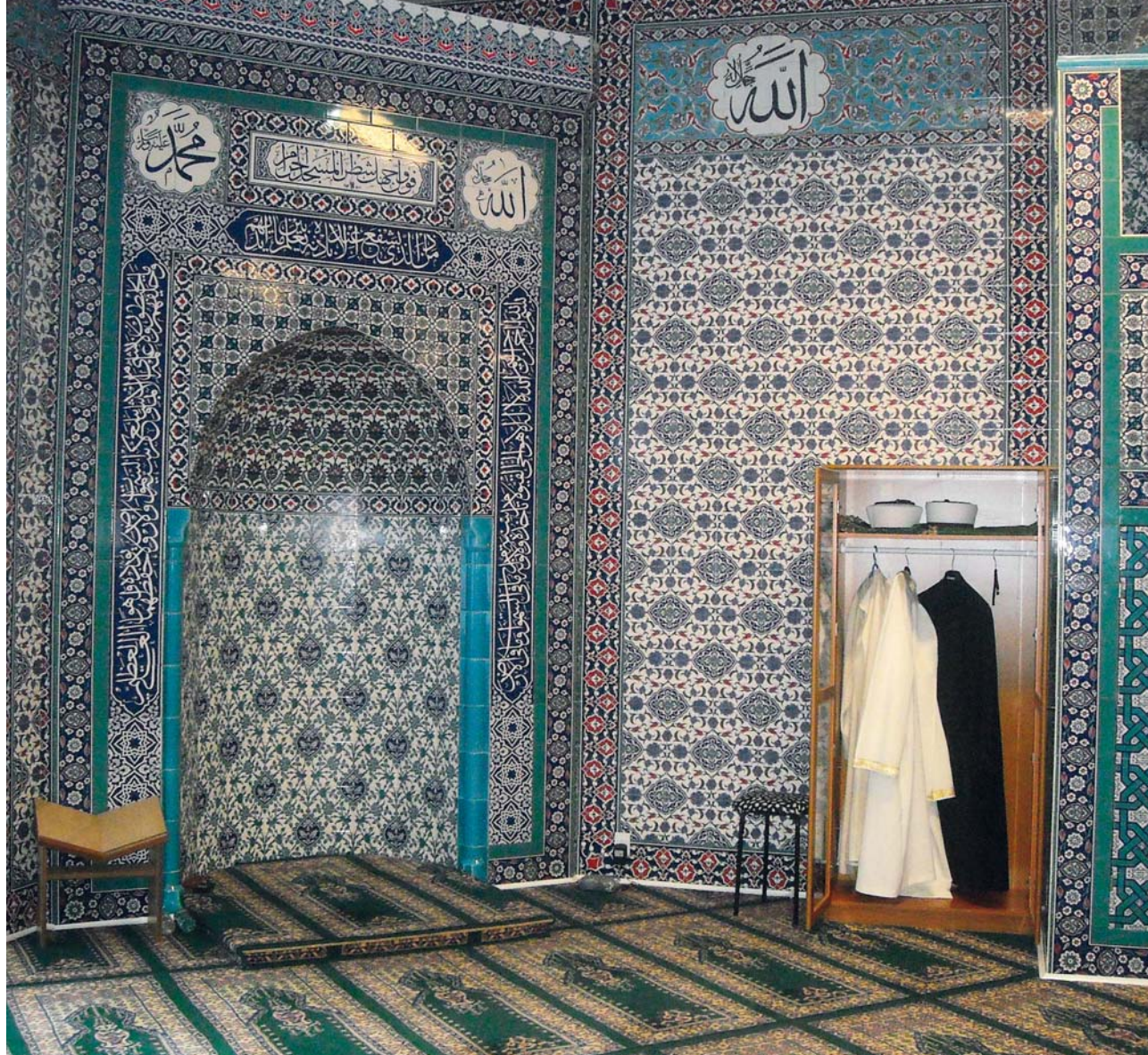
”Overhold bønnerne, også den midterste bøn! Stå i ydmyghed overfor Gud.” (Koranen, Sura 2,238)

Salah betyder tilbedelse og ihukommelse, og meningen er, at det er Gud, der skal tilbedes og huskes.

De betingelser, der skal være til stede, for at man som muslim kan forrette sin bøn, er, at man er ren, korrekt tildækket, overholder bedetiderne, har vendt sig mod bederetningen (*qibla*), som er mod Mekka, og at man erklærer sin hensigt om, at man vil bede. I en hadith om Muhammeds himmelrejse forklares det, hvordan det lykkedes Muhammed at forhandle 50 pålagte bønner ned til kun fem daglige bønner. Dette kan betragtes som en mytisk fortælling, men siger alligevel noget om holdningen til antallet af bønner. Sunnaen anbefaler, at børn lærer at bede, når de er syv år gamle.

Table 1: Bedetider i København (16.03.2011)

Navn	Betydning	Starttidspunkt
Fajr	Morgenbønnen	04.43
Dhurh	Middagsbønnen	12.20
Asr	Eftermiddagsbønnen	15.26
Maghrib	Aftenbønnen	18.17
Ishaa	Nattebønnen	19.49

▲ Bederetningen qibla angives med en bedeniche.

Bønnen indledes ved, at muezzinen kalder til bøn fra minareten (i flere lande er dette dog ikke tilladt, herunder Danmark). Bønnekaldet *Adham* lyder: *Allah Hu Akbar* (Allah er større).

Inden selve bønnen kan forrettes, skal muslimer foretage den rituelle afvaskning – *Wudu*. Her kræves det, at hænder, næse, mund, ansigt, arme, hår, nakke, ører og fødder vaskes. Det kan gøres på ganske få minutter og kræver blot, at der er vand eller i nødstilfælde sand eller jord.

Selve bønner er en cyklus af særlige ord og handlinger. Hver cyklus kaldes en *rakah*. Antallet af rakaher varierer alt efter, hvilket tidspunkt på døgnet man beder, men består altid af mindst to rakaher og evt. de frivillige individuelle bønner derefter (*dua*). Muslimer kan vælge at bede alene i hjemmet, på arbejdspladsen eller i moskeen sammen med andre. Om fredagen er det påkrævet for mænd at deltage i den fælles fredagsbøn med tilhørende prædiken (*khutba*).

3. søjle Almissen – zakat

”De, der tror og gør gode gerninger, holder bøn og giver almisse, de vil få deres løn hos deres Herre. De skal ikke være bange og bliver ikke bedrøvede.” (Koranen, Sura 2,277)

Ordet *zakat* betyder renselse og vækst. Zakat omtales i Koranen som en obligatorisk handling, dvs. en pligt. Forklaringen kan findes i Sura 3,180, hvor overflod omtales som noget, der er dårligt og vil tynde de hengivne på dommedag. Almissen kan derfor anses som en renselsesproces, der luger ud i ophobede rigdomme.

Almissen er fastlagt til at være 2,5 % af den formue, man har haft i overskud efter et år. Dog ikke, hvis det er under et beløb, der svarer til 10.000 kr. Ofte er det i ramadanmåneden, dette opgøres.

I Danmark er det som regel moskeer eller muslimske foreninger, der organiserer indsamlingen af zakat.

Pengene går til de fattige, i praksis er det muslimske nødhjælpsorganisationer som fx Danish Muslim Aid, der får pengene og sørger for at de bliver uddelt til de fattige og trængende.

4. søjle Fasten – sawm

”Måneden ramadan, hvori Koranen blev sendt ned som en retledning til menneskene, som klare beviser på retledningen og sondringen, i den skal enhver af jer, der er hjemme i denne måned, faste. For den, der er syg eller på rejse, gælder et antal andre dage. Gud ønsker at gøre det let for jer og ikke svært. Så overhold antallet, og lovpris Gud, for Han har retledt jer! Måske er I taknemmelige!” (Koranen, Sura 2,185)

Ramadanmåneden er den niende måned i det muslimske år. Her er det påbudt alle voksne muslimer at overholde fasten, som består i at afholde sig fra at spise, drikke, ryge og have seksuel omgang, fra solopgang til solnedgang. Da det muslimske år er baseret på månens cyklus, betyder det, at ramadan rykker ti dage frem i kalenderen hvert år. Muslimer vil derfor opleve at faste på mange forskellige årstider i løbet af livet.

Særlige omstændigheder kan føre til, at fasten kan undlades eller udsættes til et andet tidspunkt, eksempelvis hvis man er på rejse eller er syg. For kvinder gælder desuden graviditet, at de er ammende eller har menstruation. I visse tilfælde kan der betales almisser i stedet for at faste.

Der er mange forskellige bud på, hvad meningen med fasten er. Set indefra, er fasten den tid, muslimer gør sig spirituelt og rituelt rene, idet ramadan var den måned, hvor Koranen blev åbenbaret. En af de nyere islamiske forklaringer er, at fasten er en måde, hvorpå muslimer kan mærke på egen krop, hvordan det er at være fattig, og dermed føle solidaritet og medfølelse med de fattigste i verden samt taknemmelighed over selv at være privilegeret.

Fastens afslutning markeres med festen *eid al-Fitr*, som ofte overgår offerfesten *eid al-Adha* i forbindelse med *hadj*.

5. søjle Valfart – hadj

”Valfarten finder sted i nogle bestemte måneder. Hvis nogen påtager sig at udføre valfarten i dette tidsrum: Der er ingen kønslig omgang, ingen gudløshed og ingen strid under valfarten! Gud ved besked med det gode, I gør”. (Koranen, Sura 2,197)

Hvert år i årets sidste måned, drager omkring to mio. pilgrimme til Mekka i Saudi-Arabien for at udføre *hadj*. Det er pålagt enhver muslim, for så vidt det kan lade sig gøre økonomisk og helbredsmæssigt, mindst en gang i livet at tage til Mekka og deltage i omkredsningen af den hellige bygning, Kabaen.

Hadj består af flere forskellige ritualer, og disse er spredt over lange afstande. Disse ritualer kan ses som en aktualisering af myterne omkring Abraham. Ifølge sunnaen udførte Muhammed den første muslimske hadj, da han vendte tilbage til Mekka i år 630.

▲ Pilgrim iført den obligatoriske hvide Ihram umiddelbart før afgang til Kabaen.

Tabel 2: Faser i valfarten

1	Rensningen uden for Mekka. Alle renser sig og ikklædes den særlige hvide valfartsdragt (<i>ihram</i>), dermed understreges, at alle er lige.
2	Vandring syv gange rundt om Kabaen, mod urets retning, imens der reciteres bønner. Ifølge traditionen var det Abraham, der byggede Kabaen.
3	Løb syv gange frem og tilbage mellem den store moske og zamzam-kilden (en afstand på 400 meter), henviser til myten om Hagar, der ledte efter vand til Ismail. Englen Gabriel ledte dem til kilden.
4	Bønnen på Arafat bjerget anses for at være valfartens højdepunkt, fordi det var her, Muhammed ifølge traditionen holdt sin afskedsprædiken.
5	Steningen ved Mina på tilbagevejen fra Arafat sletten. Syv små sten kastes på hver af de tre stensøjler, der symboliserer Satan, jf. myten, hvor Satan forsøger at lokke Abraham.
6	Offerfesten – <i>Eid al-Adha</i> . Her ofres får, geder eller kameler for at mindes Abrahams lydighed over for Gud. Ifølge myten skulle Abraham vise sin lydighed over for gud ved at ofre sin søn Ismail. Gud greb ind, og han ofrede en vædder i stedet. Offerfesten markerer samtidig valfartens afslutning.

Alle disse ritualer bliver organiseret og administreret af Saudi-Arabien, og i praksis er nogle af ritualerne omformet, fx forestår den enkelte muslim ikke ofringen, men betaler for et certifikat, der viser, at man har betalt for et dyr. Kødet bliver delt ud til de fattige.

En person, der har udført hadj, har ret til at tage tilnavnet *hadji* (for kvinder er det *hadja*).

Årsagen til, at muslimer skal udføre ritualerne i de fem søjler, er som før nævnt, at de står i Koranen og derfor er pålagt af Gud. Religionsfagligt er der mange forskellige grunde til, at muslimerne gør, som de gør. Nogle er måske drevet af en fast tro på, at de kan blive straffet på dommedag, hvis ikke de har fulgt gudens anvisninger. For andre er opdragelsen den primære årsag, og de har måske ikke taget stilling til de mere abstrakte tanker om døden og efterlivet.

Religionernes ritualer kan også fungere på et samfundsmæssigt niveau. Den muslimske fredagsbøn er fx en kollektiv handling, der styrker det muslimske fællesskab udadtil. Imam Abdul Wahid Pedersen forklarer, at den muslimske bøn er fastlagt til bestemte tider på døgnet, for at der altid er en bøn i gang et eller andet sted på kloden. Hvis man ser kloden udefra, vil den muslimske bøn kunne ses som en dynamisk bevægelse, der bølger omkring jorden

i en kontinuerlig bølge. Den enkelte muslim kobler sig på denne bølge hver gang, han forretter sin bøn. På den måde får bønnen en kosmisk funktion, ligesom den binder alle muslimer sammen i en fælles ummah.

Andre ritualer

Ud over de obligatoriske fem søjler findes der andre ritualer, som er ønskværdige eller frivillige. Det kan fx anses for særligt fortjenstfyldt at recitere Guds 99 smukke navne eller dele af Koranen. Disse handlinger kaldes *dhikr*, som betyder ihukommelse eller at huske.

Muslimer tror på, at alle mennesker i princippet er født som muslimer. Det muslimske konversionsritual foregår derfor allerede ved fødslen og består i, at det nyfødte spædbarn får hvisket trosbekendelsen i øret. Hvis en person ønsker at konvertere til islam, er det eneste krav, at vedkommende fremsiger trosbekendelsen: ”Jeg bevidner, at der ikke er nogen gud undtagen Allah, og at Muhammed er hans profet” af et oprigtigt hjerte. I Danmark er det kutyme, at konvertitten desuden tager et muslimsk navn. Nogle gange kan en imam udstede et certifikat på, at man er muslim.

Det muslimske begravelsesritual kan findes i profetens sunna og udføres lidt forskelligt alt efter geografi. Nogle af de ting, der er fælles for alle begravelsesritualer, er renselsen af liget, ligets placering i graven (liget lægges på ryggen med ansigtet vendt mod Mekka) og fremsigelsen af Sura 1, efter at graven er blevet tilkastet med jord. Muslimer tror på at englene Munkar og Nakir begynder at afholde dom, når den døde er gravlagt. Derfor fremsiges bønner for at sikre en så gunstig dom som muligt. En muslimsk grav må ikke nedlægges, fordi de døde ifølge troen skal genopstå med både sjæl og legeme til den endelige dom på dommedag.

Sufisme udgør en mere spirituel side af islam. Sufierne har yderligere udviklet en rituel praksis, der har til formål at komme tættere på Gud og på den måde indoptage islam i hjertet. Denne form for islam er mere indadvendt og kommer somme tider på kant med, hvad andre muslimer kan acceptere. Fx beskrives den ideelle tilstand *Ehsan* som at være tæt på Allah. Ligeledes kan mange af sufiernes digte og sange antage former af magiske formler. Sufismen er lige så gammel som islam selv. Den er udbredt over hele verden i form af broderskaber, ofte med en *sheikh* som spirituel leder. Sufierne har udviklet andre ritualer end de obligatoriske. Det skal dog understreges, at de opfattes som absolut frivillige og er ment som supplement til en spirituel dyrkelse af Gud.

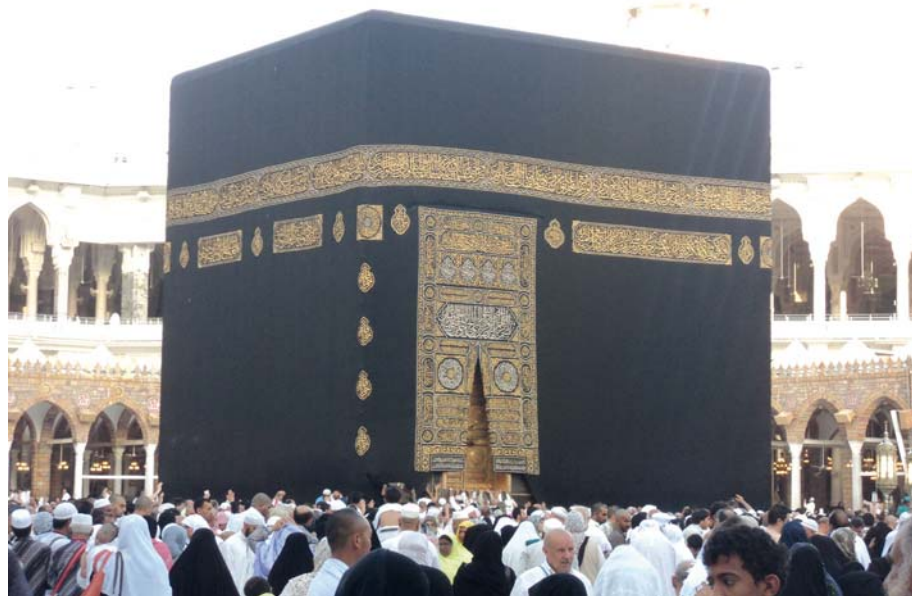
Helligsteder

Enhver religion opdeler verden i en hellig og en profan (almindelig) sfære. Et helligsted er kendetegnet ved, at der findes særlige forbud og regler (tabueringer), der gælder på netop det sted. Ofte betragtes helligstedet som særligt kraftfyldt (manafyldt), ved at guden eller det guddommelige er til stede på en eller anden måde. Inden for islam understreges det gang på gang, at det udelukkende er Gud, der bør dyrkes (*tawhid*). Derfor er helligstederne som regel koblet til dyrkelsen af den ene gud.

Mekka

I islam er Abraham en vigtig mytologisk figur, fordi muslimer anser ham for at være den første, der modtog Guds budskab, og dermed den første monoteist (*hanif*). Religionshistorisk set er der her tale om synkretisme. Jødernes (og de kristnes) religion knyttes på den måde sammen med islam. Ved at gøre jødernes mytologiske stamfader til den første muslim var der grobund for at omvende de jøder, der var i Medina, til islam. De første muslimer havde be-deretning (*qibla*) mod Jerusalem ligesom de jødiske stammer i byen Medina. Da det viste sig, at Medinas jødiske stammer ikke ville anerkende Muhammed som profet, førte det til et brud, som markeredes ved, at Muhammed den

▼ *Kabaen i Mekka dækket med sort stof. Den store guld-dør anes bag forhænget.*

11. februar 624 fik en åbenbaring, der påbød muslimerne en ny bederetning, nemlig mod Mekka (Sura 2,139).

Da Kabaen i Mekka blev erobret i 630, blev de gudestatuer, der stod derinde, fjernet. Kabaen blev fremover udelukkende brugt som muslimsk helligsted. Også Kabaen hævdes ifølge myterne at være bygget af Abraham på foranledning af Gud. På den måde blev Mekka etableret som verdens centrum (*axis mundi*). Enhver moske er lige siden blevet indrettet således, at bederetningen er vendt mod Mekka, uanset hvor i verden man befinder sig. Mekkas hellige status understreges ved, at Mekka er *haram* (forbudt) for ikke-muslimer, og det er således kun tilladt muslimer at besøge den hellige by.

Medina

Byen Medina (oprindelig Yatrib) er næst efter Mekka det væsentligste helligsted i islam. Islam blev til i opposition til de polyteistiske religioner i byen Mekka, men det var i byen Medina, det første muslimske samfund reelt blev til. Muhammed boede en stor del af sit liv i Medina, hvor han også er begravet. Mange af dem, der tager på hadj, tager desuden de ca. 300 kilometer til Medina for at besøge profetens grav.

Jerusalem

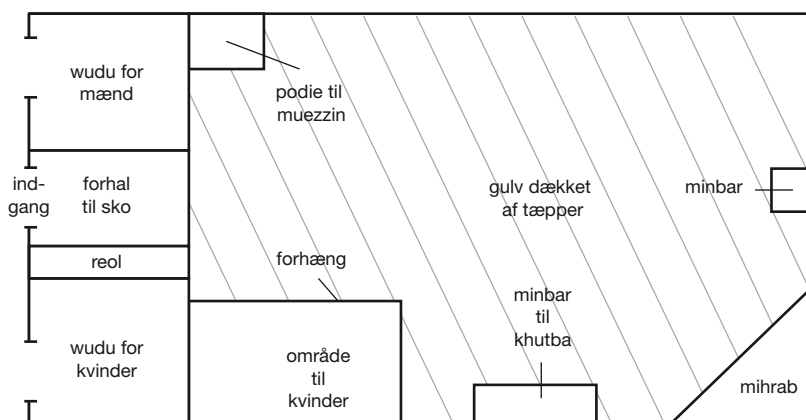
Jerusalem er endnu et vigtigt helligsted. Modsat Mekka, som er forbeholdt muslimer, er Jerusalem helligsted for både jøder, kristne og muslimer. En mytologisk fortælling kobler byen Jerusalem til den muslimske tradition. Ifølge myten vækkede englen Gabriel en nat Muhammed og førte ham hen til et ridedyr med vinger, Buraq. Sammen fløj de til Jerusalem, hvor Buraq blev bundet ved Vestmuren (Grædemuren). Under natterejsen mødte Muhammed flere af profeterne, heriblandt Abraham, Moses og Jesus. Senere i myten stiger Muhammed op igennem de syv himle, hvor han igen møder forskellige profeter. Ud fra en religionsvidenskabelig synsvinkel opstår myter som Muhammeds natterejse for at legitimere og give nye ritualer autoritet. Jerusalem inddrages i islam for dels at sammenkoble islam med jødedom og kristendom, dels for at overbevise de jødiske stammer om islam. I dag ligger der to moskeer på Tempelbjerget i Jerusalem. Klippemoskeen, der rummer et fodaftryk, som Muhammed ifølge traditionen satte, da han steg til himmels, og Al-Aqsa Moskeen, som bliver anset for at være den tredjehelligste moske efter moskeerne i Mekka og Medina.

Moskeen

I forbindelse med karikaturkrisen 2005-2006 rejste danske imamer til Mellemøsten, og de medbragte en mappe med klager over de forhold, muslimer i Danmark levede under. Et af kritikpunkterne var bl.a., at muslimer ikke havde lov til at bygge moskeer, og at de derfor måtte bruge fabrikker og lagerbygninger som bedesteder.¹ Der er intet i dansk lovgivning der forhindrer moskebyggeri, alligevel er ganske få muslimske foreningers tilholdssteder bygget som moske fra grunden. I forbindelse med den islamiske ekspansion i det 7. århundrede var det almindeligt at ombygge kirker til moskeer, som det fx skete med Hagia Sofia i det daværende Konstantinopel (i dag Istanbul). Den islamiske kunst har udviklet sig i mange retninger og har med sin arkitektur frembragt mange former for moskeer verden over, fx den store moske i Cordoba (Spanien), Samara-moskeen i Irak og klippemoskeen i Jerusalem.

I Danmark anslås det, at der er 134 moskeer, hvoraf de fleste er ombyggede ejendomme. Men der er også moskeer, der er bygget til formålet. En af disse er Yunus Emre Camii i Taastrup, som blev bygget 2007.²

Figur 2: Grundplan over Yunus Emre Camii

MOSKEEN SOM HELLIGSTED

ØVELSE 5

Undersøg følgende på internettet:

- Hvilken funktion har de forskellige steder, som er nævnt i Yunus Emre-moskeens grundplan?
- Hvordan markeres moskeen som helligsted, og hvordan markerer den enkelte muslim sin overgang fra den profane sfære til den hellige?
- Hvilke ligheder og forskelle er der på en muslimsk moske og en kristen kirke?

1 Islamisk trossamfunds mappe, dec. 2005.

2 Yunus Emre-moskeen er tilknyttet Diyanetet, som er støttet af det tyrkiske Diyanet i Ankara.

▲ London Central Mosque ved Regent park er bygget som moske og har stået opført siden 1978.

ISLAMISKE FORESTILLINGER

Hvad tror muslimer på?

Et dogme kan karakteriseres som en religiøs grundantagelse, der ikke står til diskussion. Dogmer kan således ikke gøres til genstand for bevisførelse og afvises som regel ikke af religionens egne aktører.

Det vigtigste dogme i islam er troen på én Gud. *Allahs* navn betyder oversat ”Guden” i bestemt ental: Hans almægtighed og barmhjertighed understreges gennem hele Koranen. Forholdet mellem Gud og mennesket kan karakteriseres som forholdet mellem herre og tjener. Mennesket har Gud at takke for sin eksistens og skylder derfor at tjene guden. Mennesket skal underkaste sig Guds lov, fordi det står i Koranen, og fordi det er det bedste for mennesket.

GUDSOPFATTELSEN I SURA 1

- Redegør for kommunikationen i Sura 1, se tekst 3.
- Hvad står der konkret om Gud?
- Hvad står der om forholdet mellem Gud og mennesket?

ØVELSE 6

FAKTABOKS

DE SEKS TROSARTIKLER

Gud: Gud er én, alvidende og almægtig. Begrebet *tawhid* er en understregning af gudens enhed.

Englene: Gud har skabt englene af lys. Englene har til opgave at tilbede Gud.

Bøgerne: Mosebøgerne, Evangelierne, Salmerne og Koranen er sendt af Gud. Koranen er den eneste af disse, hvis oprindelige budskab ikke er blevet forvansket med tiden.

Profeterne: Gud har sendt sin vejledning gennem profeterne: Moses, David, Jesus og Muhammed. Muhammed er den sidste profet; der vil således ikke komme flere efter ham.

Dommedag: Alle stilles til regnskab på dommedag, hvor de kommer i paradiset eller helvede.

Forudbestemmelsen: Gud har forudbestemt ethvert menneskes skæbne, men mennesket har den fri vilje til at vælge den rette vej.

I islam kan kun Gud være genstand for dyrkelse. Derfor tilbeder muslimer hverken Muhammed eller englene. Ifølge Koranen har Gud skabt en skare af engle ud af lys og jinner (ånder) af ild. Englenes opgave er at tilbede og hylde Gud. Der er fire ærkeengle: Gabriel, Israfil, Mikael og Azrael. Der er desuden en række andre engle, bl.a. de to engle Munkar og Nakir, der udspørger de døde i graven, om de har levet et liv i overensstemmelse med islam.

Et andet dogme er profeternes status og ufejlbarlighed. I Koranen står omtalt 25 profeter, bl.a. Adam, Noah, Abraham, Moses og Jesus. De 25 profeter anses alle for at være perfekte mennesker, som har overbragt Guds budskab til mennesket. Af denne årsag bliver jøder og kristne anset for at være ”bogens folk”. Under de muslimske kalifater havde jøder og kristne derfor relativt gode vilkår.

Muhammed bliver anset for *profeter-nes segl*, dvs. den sidste profet. I dette system kan der således ikke tilføres flere profetier eller skrifter. Koranens status som en eviggyldig og fuldstændig anvisning for alle livets vilkår kan ikke anfægtes.

Koranen rummer ikke nogen sammenhængende skabelsesmyte, men enkelte sura hentyder til, hvordan Gud har skabt menneskene, jinner, engle og verden. Således angiver Sura 32, 7-9, at Gud har formet mennesket af ler og en væske, som han har blæst sin ånde ind i og dermed givet liv. Mennesket er født syndfrit og har derfor alle muligheder for frit at træffe sine egne valg. Anderledes forholder det sig med englene, som er skabt af lys (*nous*), og ånderne, som er skabt af ild. Når mennesket alligevel vælger nogle gange at træffe de forkerte valg, kan det vælge at underkaste sig guden og angre, eller det kan vælge at fortsætte med at træffe forkerte valg og dermed være syndig. Konsekvensen indtræder på dommedag, hvor muslimer tror på, at mennesket bliver stillet til regnskab for alle sine gerninger igennem livet. I Koranen Sura 56 står, at på dommedagen bliver mennesket delt op i tre arter. Den ene art kommer hen til dem, der går forud (sandsynligvis martyrer). Den anden kommer til højre, hvor der er rigeligt med vand, frugter og smukke jomfruer. Den tredje art kommer til venstre, hvor der kun vil være skoldhedt vand at drikke, og hvor man aldrig bliver mæt. Denne tro på efterlivet ses også i den muslimske bøn, hvor den bedende til sidst hilser på hhv. englen på højre og på venstre skulder. Idéen er, at disse to engle holder regnskab med gode og dårlige handlinger. I dette system er guden almægtig og alvidende.

TEKST 3

Sura 1, vers 1-7 (Åbningen)

1. I den nådige og barmhjertige Guds navn.
2. Lovet være Gud, alverdens Herre,
3. Den Nådige og Den Barmhjertige,
4. Herskeren på dommens dag!
5. Dig tjener vi, og Dig beder vi om hjælp.
6. Led os ad den lige vej!
7. Vejen, der følges af dem, som Du viser nåde; ikke den, der følges af dem, som vreden rammer, eller af de vildfarne.

DOGMER I ISLAM OG KRISTENDOM

ØVELSE 7

- a) Hvilke af dogmerne kan også findes i kristendom?
- b) Hvilke ligheder og forskelle er der på den muslimske og den kristne gudsopfattelse?
- c) Hvilke ligheder og forskelle er der på den kristne og den muslimske menneskeopfattelse?
- d) Sammenlign Muhammeds rolle i islam og Jesus' rolle i kristendom.

Det islamiske samfundssyn

Efter Muhammeds død i år 632 var det nødvendigt at finde en leder, der kunne viderebringe den rette fortolkning af Koranen. De fire første kaliffer var også de første ledere, men i takt med den muslimske ekspansion udviklede islam sig i meget forskellig retning, og dermed blev indretningen af det islamiske samfund i praksis noget forskellig.

Det islamiske retssystem kaldes *sharia*, og de regler, retsskolerne fremkommer med, kaldes *fiqh*. Sharia er et noget misforstået begreb i den vestlige verden. Ordet *sharia* står kun nævnt en gang i Koranen, og her betyder det ”vejen” (til kilden). Meningen er, at hvis man følger den rette vej, nemlig den, der er åbenbaret i Koranen, vil man finde frem til kilden: Gud. I den seneste tid bruges begrebet sharia oftest til udelukkende at betegne den islamiske straffelov, men sharia er også tro, moral og leveregler. De fire retsskoler, der findes i dag (fem med Jafari retsskolen, som er shia muslimsk), forsøger alle at videreføre den rette vej, idet de henviser tilbage til Muhammed og de første lærde (*salaf* – de tre første generationer, der fulgte Muhammed). De fire retsskoler respekterer hinanden og dermed, at der er forskellige måder, hvorpå man kan udlede sharia af Koranen og af de andre kilder, der bruges.

DE FEM RETSSKOLER					FAKTABOKS
Retsskole	Hanafi	Shafi	Maliki	Hanbali	Jafari
Stifter	Abu Hanifa (699-767)	Shafi'i (760-820)	Malik ibn Anas (714-796)	Ahmad ibn Hanbal (780-855)	Jafar (765)
Geografisk udbredelse	Balkan Irak Pakistan Tyrkiet Syrien Libanon	Indonesien Malaysia Yemen Syrien Egypten	Marokko Algeriet Tunesien	Saudi- Arabien	Iran

Retsskolerne udleder sharia gennem forskellige autoriteter. For at kunne fortolke islam kræves det, at man er *mujtahid*. Mujtahid betyder, at man har den øverste religiøse uddannelse og derfor kan udøve *ijtihad* – dvs. fortolke traditionen. Et eksempel på en person, der er mujtahid, er *muftien*, som kan udlede *fiqh* af de fire kilder (se faktaboks side 111) og udstede fatwaer. En fatwa kan udstedes, når der er en eller anden aktuel problemstilling, som skal besvares. Det kan fx være, om rygning er en tilladt handling, om den kvindelige tildækning er påkrævet, eller hvordan man som muslim skal forholde sig til Irak-krigen. Ud over muftierne er *qadierne* personer med autoritet. Qadierne har ligesom muftierne den højeste religiøse uddannelse og fungerer som dommere.

En anden type autoritet inden for islam er imamerne og sheikherne. I sunni-islam er enhver, der leder bønnen, *imam*. Hvis imamen leder en moske, har han som regel en religiøs uddannelse. En *sheikh* er en titel, der bruges til at tilkendegive et særlig ærefuldt forbillede indenfor undervisning, ofte i broderskaber. Især i sufismen bruges denne titel.

Det er kendetegnende for alle disse autoriteter, at de alle er mænd. Der findes ganske vist kvindelige imamer, men det hører endnu til undtagelserne.

Koranen opfordrer til, at muslimer afholder fælles rådslagning (*shura*). Det kan ses som en måde at skabe et politisk, demokratisk system, som skaber retfærdighed ved at tilgodese alle parter. I praksis er det ikke muligt for muslimer at afholde shura. Den muslimske organisation OIC (Organization of the Islamic Conference), der etablerede sig i 1971, har forsøgt at skabe et fælles muslimsk organ, som kan tale den muslimske fællessag.³ Det er fx blevet til en muslimsk menneskerettighedserklæring i 1990. Da karikaturkrisen var på sit højeste i Danmark i 2006, var det OIC, der udtrykte bekymring for de danske muslimer i et brev, som de sendte til den daværende danske statsminister Anders Fogh Rasmussen.⁴

De fleste muslimer er muslimer, fordi deres forældre er det. Det er gennem opvæksten og den primære socialisering, de mange handlinger i livet som muslim bliver indlært. De særlige regler for, hvordan man som muslim optimalt skal være klædt, hilse, spise, gå på toilettet osv. anses derfor ikke for at være til besvær. Man kan sige, at gennem den muslimske opdragelse er alle livets handlinger blevet ritualiseret. Begrebet *muamalat* (se faktaboks side 97) udtrykker dette særlige forhold.

I Koranen understreges det gang på gang, at Gud er barmhjertig og tilgivende. Derfor er konsekvenserne ved ikke at overholde de mange regler ikke altid særlig store. Der er i praksis stor forskel på, i hvilken grad de forskellige handlinger bliver overholdt. Der er ligeledes stor forskel på holdningen til, hvorvidt det er det enkelte individ, familien eller samfundet, der skal håndhæve reglerne.

DE FIRE KILDER, SHARIA BYGGER PÅ

Koranen: Hvad der direkte står i Koranen.

Sunna: Profeten Muhammeds sædvaner, dvs. hvad profeten har gjort, sagt og forbudt. Findes nedskrevet i Hadith-samlinger.

Qiyas: Analogi. Sammenligninger fra Koranen. Der står fx i Koranen, at vin er forbudt. Man kan drage en parallel til at andre former for alkohol ligeledes er forbudt.

Idjma: Enighed, konsensus. Det, man ved muslimsk rådslagning (*shura*) kan blive enige om.

3 Der er p.t. 57 stater foruden 3 stater – som er observatører – som er medlem af OIC. Det anslås, at organisationen repræsenterer omkring 1,2 mia. eller næsten hele verdens muslimske befolkning.

4 Brevet er trykt i Politiken 04.03.2006.

Nedenstående skema viser de seks kategorier, hvori handlinger kan opdeles. Der er givet nogle enkle eksempler på handlinger, men i princippet kan alle livets handlinger sættes ind i skemaet. Nogle handlinger kan skifte status. Det skyldes, at der kan være uenighed om retsskolernes konsensus. Fx er holdningen til prævention skiftet, fra frarådet til anbefalet.

Figur 3: Klassifikation af handlinger

Handlingsstatus	Påbudt <i>fard</i>	Tilladt <i>halal</i>	Anbefalet <i>mustahab</i>	Neutralt <i>mubah</i>	Frarådet <i>makruh</i>	Forbudt <i>haram</i>
Hvis de udføres	+	○	+	○	○	-
Hvis det undlades at udføre	-	○	○	○	+	+
Eksempler:	De fem søjler Omskæring af drenge	Spise alt, hvad der ikke er frarådet eller forbudt	Ægteskab Spise med højre hånd	Prævention Spise <i>halal</i>	Obduktion Spise hestekød	Sex uden for ægteskab Spise svinekød

▲ Nogle lufthavne har valgt at lave særlige steder for den påbudt rituelle renselse (wudu), som her i Birmingham lufthavn, England.

RELIGIONEN I SPIL: KAN MAN VÆRE MUSLIM I DET DANSKE SAMFUND?

Islam i Danmark

MUSLIMER I DANMARK

ØVELSE 8

Undersøg nedenstående tabel:

- Hvor mange muslimer er der i Danmark?
- Hvilken national baggrund har de tre største grupper af muslimer i Danmark?
- Er der nogle af tallene, der er særlig bemærkelsesværdige?

Tabel 3: Muslimer i Danmark

Land	År	Årsag	Antal	Procent
Tyrkiet	1965-	Arbejde	51.106	24,7 %
Pakistan	1965-	Arbejde	17.163	8,3 %
Marokko	1965-	Arbejde	8.966	4,3 %
Eksjugoslavien	1965-	Arbejde	6.217	3 %
Iran	1985-	Flygtning	8.231	4 %
Palæstina/Libanon	1986-	Flygtning	22.261	10,7 %
Bosnien/Herzegovina	1992-	Flygtning	13.179	6,4 %
Somalia	1993-	Flygtning	16.398	7,9 %
Irak	1998-	Flygtning	24.149	11,7 %
Afghanistan	1996-	Flygtning	11.032	5,3 %
Andre (inkl. danske konvertitter)	-	-	28.484	13,8 %
I alt			200.747	100,1%

Kilde: Warburg, Margit m.fl.: *Tørre tal om troen – Religionsdemografi i det 20. århundrede*, Univers 2007.

Muslimer i Danmark fordeler sig på gæstearbejdere, flygtninge og deres efterkommere samt konvertitter med dansk baggrund. Gæstearbejderne kom hertil i 1960'erne, da der var brug for arbejdskraft i Danmark. I 1980'erne kom mange flygtninge hertil som en konsekvens af krige, politisk og religiøs forfølgelse. Det gælder især muslimer fra Iran og Palæstina. I 1990'erne kom mange muslimske flygtninge fra Balkan som en konsekvens af opløsningen af det daværende Jugoslavien.

De muslimske indvandreres børn kaldes 2. generationsindvandrere, 3. generationsindvandrere eller betegnes simpelthen som efterkommere i Danmark. Disse er inkluderet i tabel 3. Der er ikke nogen præcise tal omkring de danske konvertitter, men det anslås, at der er et sted mellem 3.000-5.000 personer.

I Danmark er det formelt set op til det enkelte individ at beslutte, hvilke religiøse regler man vil leve efter og i hvilken grad. Det er selvfølgelig lettere at overholde de islamiske regler i et muslimsk land, hvor hele samfundet er indrettet således. Spørgsmålet er, om det overhovedet kan lade sig gøre at leve op til de islamiske krav i et land som Danmark.

SHARIA I DANMARK

ØVELSE 9

- Lav en sammenligning af tekst 4 og tekst 5 ud fra til deres holdning til forholdet mellem stat og islam.
- Hvilke argumenter bruges i de to tekster?
- Diskuter, hvorvidt disse samfundssyn er forenelige med det danske samfund.

Moustapha Kassem m.fl.: Vi tror på en sekulær islam

TEKST 4

Moustapha Kassem er professor ved Odense Universitetshospital og formand for Demokratiske Muslimer i Danmark. Akmal Safwat er overlæge på Århus Sygehus og næstformand i Demokratiske Muslimer.

Da profeten Mohammed forlod Mekka og drog til sine tilhængere i Medina, ankom han til en by, der var splittet på grund af længerevarende konflikter mellem de to største arabiske stammer dér. Det var naturligt, at den udefra kommende profet Mohammed med sin markante religiøse gennemslagskraft og neutralitet i forhold til den historiske og politiske konflikt skulle blive leder af det første muslimske samfund i Medina.

Dette faktum, at profeten både var en religiøs og en politisk leder, bruges ofte af islamister til at retfærdiggøre forholdet mellem stat og religion. Men at Mohammed skulle være en religiøs skikkelse og samtidig en hersker, var en historisk tilfældighed og ikke et resultat af islamiske doktriner og islamisk lærdom.

I Koranen er der hverken politiske teorier eller principper, ikke engang for det traditionelle samfund. Dette betyder, at der ikke er et politisk system i Koranen. Der nævnes intet om staten og om, hvordan staten skal herskes. Det er derfor op til de enkelte muslimer at vælge, hvilken statsform de foretrækker.

Politiken, 08.02.08

Hizb ut-Tahrirs mål

Hizb ut-Tahrirs mål er genoptagelsen af den islamiske levemåde samt at bære den islamiske da'wah¹ til verden. Dette mål går ud på at få muslimerne til at leve en islamisk tilværelse i Dar al-Islam² og i et islamisk samfund, hvori alle livets anliggender styres ifølge de islamiske love, og hvori livsperspektivet er Halal & Haram³ under en islamisk stat, som er khilafah-staten⁴, hvori muslimerne udpeger en khalifah, til hvem de giver bai'a om at høre og adlyde, mod at han styrer med Allahs Bog og Sendebudets Sunnah⁵, og at han bærer Islam, som et budskab til verden gennem da'wah og jihad⁶.

1 *Da'wah*: invitation eller mission
2 *Dar al-Islam*: islams hus
3 *Halal & Haram*: tilladt og forbudt

4 *Khilafah*: kalifatet
5 *Sunnah*: profeten Muhammeds sædvane
6 *Jihad*: anstrengelse

Partiet sigter efter at oprejse ummah⁷ med den sande oprejsning via oplyst tænkning, og tilstræber at bringe denne tilbage til sin forrige ærekærlighed og hæderlighed, for således at den islamiske ummah river initiativtøjlerne fra andre stater, nationer og folk, og igen bliver verdens førende stat, som den tidligere var, og kommer til at politisere verden ifølge Islams love.

Partiet sigter ligeledes efter at retlede menneskeheden, og at lede ummah i kamp mod kufr⁸, dens systemer og tanker, indtil Islam omfatter hele kloden.

hizb-ut-tahrir.dk, 02.03.11

7 *Ummah*: det muslimske fællesskab
8 *Kufr*: de vantro

Der er stor forskel på, hvordan muslimer i Danmark opfatter islam og især forholdet mellem islam og samfundet. Da politiker Naser Khader i forbindelse med karikaturkrisen i 2005-06 i 2006 oprettede foreningen *Demokratiske muslimer*, var en forudsætning for at blive medlem af netværket, at man skrev under på, at man ikke gik ind for sharia som lov. Ifølge Naser Khader kan sharia og det danske samfund ikke forenes. Naser Khader kritiserede formanden for *Forum for kritiske muslimer*, Sherin Khankan, for ikke at ville afsværge sharia.

◀ *Sherin Khankan mener, at islam kan tilpasses ethvert samfund, fordi islam er dynamisk. Hendes opfattelse af sharia er, at det er en holistisk livsvejledning, som kommer fra Gud, derfor kan man ikke som muslim afsværge sharia.*

Organisationer som fx *Hizb ut-Tahrir* (Befrielsespartiet) mener, at sharia ikke kun er en privatsag, men at samfundet ideelt set bør befries fra de vestlige (vantro) ideer og islamiseres som et muslimsk kalifat, hvor sharia skal styre alle livets områder. Hizb ut-Tahrir ser sig selv som dem, der skal retlede den muslimske ummah, så kalifatet kan blive realiseret.

Mange af de danske muslimske foreninger er godkendt som trossamfund.⁵ Muslimer i Danmark er ikke grupperet i en fælles organisation. Det kan derfor være vanskeligt at gå i dialog om forskellige samfundsrelevante emner. Fra 2006 er der opstået to paraplyorganisationer *Muslimernes Fællesråd* og *Dansk Muslimsk Union*, som tilsammen repræsenterer omkring 50.000 muslimer.

Nedenstående skema er et forenklet forsøg på at gruppere de forskellige holdninger, der er til retsskolerne og dermed til sharia.

Tablet 4: Former for Sharia

	Traditiona- lisme	Modernisme	Fundamen- talisme	Sekularisme
Oprindelse	Bygger videre på traditionen fra 800-tallet	Opstod i forbindelse med reformbevægelser i 1800-tallet	Bruges især efter 1980'erne om grupper der vil fjerne kulturelle tilføjelser til islam	Bruges især om indvandrere eller efterkommere med muslimsk baggrund
Betydning	Bygge på traditionen	Islam skal tilpasses den moderne verden	Vende tilbage til fundamentet (Koranen)	Islam har ingen eller kun ringe betydning for den måde, man lever på
Holdning til retsskolerne	Tilslutter sig retsskolerne	Skeptiske ift. retsskolerne, men de kan inspirere en personlig tolkning	Skeptisk ift. retsskolerne Nytolkning af skriftlære	Ingen betydning
Holdning til vestlige værdier	Skeptisk	Accepteres	Afvises	Accepteres og praktiseres
Sharia skal styre	Familien	Den personlige tro og moral	Samfundet	Afvises
Eksempler fra muslimske grupperinger i Danmark	Diyanetet	Kritiske muslimer	Hizb ut-Tahrir	Demokratiske muslimer

Skemaet er en bearbejdning af Jens Formans skema i *Muslimernes religion*, Systime 2006, side 120 og Deniz Kitir: *Klassisk og moderne islam*, Systime 2010, side 96-97.

5 Ifølge familiestyrelsen under justitsministeriet var der, april 2011, tale om i alt 23 muslimske foreninger, nogle af dem med underafdelinger.

Den globaliserede verden giver nogle udfordringer, fordi mennesker fra forskellige kulturer med forskellige livssyn er nødt til at forholde sig til hinanden. Dette kan nogle gange resultere i reformer i religionerne. Islam er ingen undtagelse. Reaktionen på moderniteten og senmoderniteten er vidt forskellig alt efter den politiske, historiske og geografiske kontekst.

Traditionalister reagerer ved at ignorere det nye og idylliserer tidligere tiders tilstand. De forsøger således at fastholde traditionen ved hjælp af en af retsskolernes fortolkninger. Den traditionalistiske holdning er mest udbredt i landsbymiljøer og har til formål at undgå forandring.

Modernister reagerer på moderniteten ved at insistere på, at Koranen bør kunne gøres gældende også i en moderne kontekst. Da modernister anser Koranen for at være en logisk livsvejledning, gælder det om at forstå Koranens budskab. Derfor er det ikke nok at leve efter retsskolernes fortolkning. For modernister er det det enkelte individ, der skal studere og fortolke Koranen og således implementere islam som en holistisk livsvejledning.

Fundamentalister ligner traditionalister, for så vidt de ønsker at vende tilbage til tidligere tiders samfund. Men hvor traditionalisten ignorerer den moderne verdens udfordringer, forsøger fundamentalismen at gøre op med det moderne gennem kritisk stillingtagen til det moderne samfund. Fundamentalisten er desuden udadvendt i forhold til at praktisere og udbrede islam. *Fundamentalismen* ligner også modernismen, idet den ønsker at forene det at være muslim med det at leve i en moderne verden. Eksemplet med Sherin Khankan og Hizb ut-Tahrir ovenfor viser forskellen på modernisme og fundamentalisme. Modernister gør islam til en privatsag, hvorimod fundamentalister gør det til et samfundsanliggende.

I den senere tid er der en tendens til at bruge begrebet islamisme, især i medierne. Islamismen kan ses som en form for politisk islam, hvor der insisteres på, at islam er en samfundsideologi. Det kan diskuteres, om både modernister og fundamentalister kan kaldes islamister.

Muslimere, der lever i et vestligt senmoderne samfund som Danmark, må tage stilling til, hvordan de ønsker at leve med deres religion. Spørgsmålet er, om

FAKTABOKS

BEGREBET JIHAD

Jihad betyder anstrengelse. Meningen er, at man som muslim skal anstrenge sig for en levevis i overensstemmelse med islam. Dette kan være både indadvendt og udadvendt.

Store jihad: Den indadvendte kamp imod egen egoisme.

Lille jihad: Den udadvendte kamp for at forsvare islam.

Hjertets jihad: Den indre anstrengelse for at fremme det gode i sig selv.

Ordets jihad: Den skrevne og talte anstrengelse, eksempelvis mission.

Pennens jihad: Religiøse studier.

Håndens jihad: Anstrengelse gennem arbejde, fx ved at donere penge eller tage på pilgrimsfærd.

Sværdets jihad: Væbnet kamp for islam.

Mujtahid: Person, der praktiserer jihad med pennen.

Mujahid: Person, der praktiserer jihad med sværdet.

muslimer skal tilpasse deres religion til det omgivende samfund, eller om de aktivt skal søge at omforme det omgivende samfund ud fra islamiske idealer. Dette er dybest set spørgsmålet om, hvordan man udøver *jihad*.

Da de første muslimer omkring Muhammed i 600-tallet dannede deres fællesskab i Medina, var det i opposition til de jødiske og de polyteistiske stammer. Derfor udviklede islam sig ved at ekspandere og gå i krig og udryddede dem, der modarbejdede den nye religion. Ifølge Koranen er det en pligt at udøve jihad. Begrebet jihad betegner både en personlig indre krig og en udadvendt direkte krig for at sikre islams beståen. I de vestlige medier er der en tendens til, at der lægges vægt på den sidste opfattelse.

JIHAD

ØVELSE 10

- Lav en analyse af tekst 6, brug analysemodellen i bogens værktøjskasse (se side 271).
- Overvej, hvordan hhv. en traditionalist, en modernist og en fundamentalist ville fortolke disse skriftsteder.

Jihad i Koranen

TEKST 6

”Bekæmp dem, indtil der ikke længere er nogen fristelse til frafald, og indtil al religion tilhører Gud.” (Sura 8,39)

”Når de fredhellige måneder er omme, skal I dræbe dem, der sætter andre ved Guds side, hvor som helst I finder dem!

I skal pågribe dem, belejre dem, og ligge på lur efter dem i hvert et baghold! Men hvis de omvender sig, holder bøn og giver almisse, så lad dem frit gå! Gud er tilgivende og barmhjertig.” (Sura 9,5)

Der vil være stor forskel på hvordan en fundamentalist og en modernist vil opfatte og bruge Koranens ord. En fundamentalist vil fortolke Koranen bogstavelig, derfor vil jihad være en pligt, der stadig gælder. Modernisterne vil derimod fortolke begrebet ind i den historiske kontekst og dermed anse den ydre jihad for at være noget, der hører Muhammeds tid til, og lægge vægten på den indre personlige jihad.

ISLAM PÅ INTERNETTET

ØVELSE 11

- Analyser ved hjælp af værktøjsskassens analysemodel til hjemmesider (se side 274), tre forskellige muslimske hjemmesider på internettet. Fx Wakf, Muslimer i dialog og Hizb ut-Tahrir.
- Hvad er deres forhold til retsskolerne, til staten, til sharia og til jihad?
- Diskuter, i hvilken grad foreningerne repræsenterer traditionalisme, modernisme, fundamentalisme eller sekularisme.

HINDUISME

Øjenåbner: Hinduismens mangfoldighed

Hinduisme beskæftiger sig med alle typer spørgsmål af både samfundsmæssig og personlig art. Mad, tøj, kønsroller, sindets udvikling, naturen, brugen af vold, social lighed osv. spiller en væsentlig rolle. Samtidig er man inden for denne religion uenig om svaret på stort set alle disse spørgsmål. Dette kapitel har til formål at kaste lys på nogle af årsagerne til denne mangfoldighed.

Hvis man skal nævne en hindu, som næsten alle kender, må det være *Mahatma Gandhi* (1869-1948). Gandhi har inspireret mange mennesker verden over, såsom Martin Luther King fra Borgerrettighedsbevægelsen i USA i 1960'erne, USA's præsident Barack Obama og de unge mennesker, som har indledt kampen for retfærdighed i Mellemøsten i 2011. Hvad er det, som gør Gandhis budskab så stærkt, og hvad har det med hinduisme at gøre?

GANDHI

ØVELSE 1

- Hvilke emner beskæftiger Mahatma Gandhi sig med i citaterne?
- Er det emner, du normalt forbinder med religion?
- Prøv selv at finde flere Gandhicitater, og udvid listen over emner, som Gandhi udtaler sig om?
- Forestil dig, at Gandhi kom til Danmark i dag. Hvad ville han synes om det, han så?

Citater af Mahatma Gandhi

- Jordan kan frembringe nok til at opfylde alle menneskers behov, men ikke alle menneskers grådighed.
- Intolerance er i sig selv en form for vold og en hindring for udvikling af en ægte demokratisk ånd.
- Der er mange sager, som jeg er parat til at dø for, men ingen sager, som jeg er villig til at dræbe for.
- Den svage kan aldrig tilgive. Tilgivelse er den tapres privilegium.
- Du kan kaste mig i lænker, du kan torturere mig, ja selv dræbe mig; men du kan aldrig indespærre min sjæl.
- Du må selv være den forandring, som du ønsker at se i verden.
- Styrke kommer ikke fra fysisk kapacitet. Den kommer fra en ukuelig vilje.
- I samvittighedssager har flertalsafgørelser ingen berettigelse.
- Først vil de ignorere dig, så vil de grine af dig, så vil de bekæmpe dig, og så vinder du.
- Ingen kultur kan overleve, hvis den forsøger at være den eneste.
- Ikkevold er den stærkes våben.
- Den bedste måde at finde dig selv er at give dig hen i andres tjeneste.
- Det, der er opnået med vold, mistes ved vold.
- Jeg tror, at der er en grundlæggende sandhed i alle store religioner i verden. Jeg tror, at de alle er givet af gud. Jeg er kommet frem til den konklusion for lang tid siden [...] at alle religioner er sande og at der er nogle fejl i dem alle.
- Der er ingen skønhed i selv det fineste stykke tøj, hvis den har medført sult og ulykke.

erslev.org

Gandhi i 1924, 1931 og 1944.

Er Gandhi så repræsentant for hinduismen, og vil alle hinduer være enige med ham i det budskab, han spreder? Svaret er klart "nej". Paradoksalt nok blev Gandhi myrdet af en hindu, som så helt anderledes på hinduismen end Gandhi. Gandhis morder var såkaldt hindunationalist og medlem af en or-

ganisation kaldet RSS (Rashtriya Swayamsevak Sangh: National Patriotisk Organisation). RSS har gennem historien været aktiv i væbnet kamp mod muslimer og hinduer, der ikke som RSS mener, at Indien kun er for hinduer.

GANDHI OG RSS

ØVELSE 2

Sammenlign tekst 1 og 2. Find modsætningspar, der karakteriserer de forskellige holdninger (fx ekskluderende/inkluderende), og uddyb dine ord.

Citat fra RSS¹

TEKST 2

Kun hinduerne har levet her med overbevisningen om, at de er landets sande børn. Her findes jøder, parsere, muslimer og kristne; de bor her alle sammen, (men) at betragte dem som landets børn ville være generøst, men ikke sandheden.
[...]

Alle de, som ikke tilhører den nationale race, dvs. hinduracen og dens religion, kultur og sprog, står selvsagt uden for det virkelige nationale liv. Jeg gentager: I Hindusthan, hinduernes land, lever og bør kun leve hindu-nationen. Kun de kan være nationalister og patrioter i Indien, som med hele deres hjerte higer efter at forherlige hinduracen og hindunationen og som med dette mål for øje kaster sig ud i kampen (for Indien).

1 Et medlem stod bag mordet på Gandhi.

M.R. Gowalkar: *We or Our Nationhood Defined*,
1924 og 1939

Gandhi og RSS repræsenterer to hovedtendenser inden for hinduisme. Den ene er den materialistisk orienterede hinduisme, som er knyttet til det hellige land Indien. Den vil give velstand og lykke til dets retmæssige borgere, hinduerne. Denne position er repræsenteret i RSS' tekst. Den anden hovedtendens er den mere individuelle, som Gandhi står for. Her handler det om udvikling af sindet, som vejen til det gode liv og det retfærdige samfund.

Ser man på hinduer i og uden for Indien, er der uendelig mange retninger, men det er alligevel muligt at placere dem alle i forhold til disse to hovedtendenser, alt efter hvilke handlinger man udfører og hvorfor. Det er dog langt fra alle hinduer, der forholder sig til politiske spørgsmål.

Hvorfor kan hinduisme tolkes så forskelligt? Inden for alle religioner kan man finde eksempler på medlemmer, der har et inklusivt og eksklusivt syn på deres religion. Dvs. nogle, som har et tolerant og åbent forhold til andre trosretninger, og nogle, som har en intolerant og ligefrem fjendtlig holdning til andre trosretninger. Når retningerne inden for hinduismen bliver så forskellige, som tilfældet er i ovennævnte eksempler, kan det skyldes hinduismens historie og tankegang.

FAKTA OM HINDUISME

NAVN

Ordet hinduisme kommer af ordet ”Indus”, som er den store flod, der løber i Pakistan og den vestlige del af Indien. Ordet ”hinduisme” betyder altså ganske simpelt ”én, der bor ved floden Indus”. I modsætning til andre verdensreligioner er hinduismen ikke defineret ud fra indhold, altså troen på noget bestemt, men ud fra geografi. Det er da heller ikke inderne selv, der har opfundet ordet ”hindu”, men derimod briterne, da de i 17- og i 1800-tallet overtog det politiske herredømme i Indien.

OPSTÅEN

Man kan ikke datere hinduismens opståen, og der er ingen stifter, men man kan datere de ældste skrifter, *Rig Veda*, tilbage til ca. 1300 f.v.t.

UDBREDELSE

Langt de fleste hinduer er i Indien, men der findes også hinduer uden for Indien. Dette gælder især England, fordi Indien tidligere var en engelsk koloni.

HOVEDRETNINGER

Skal hinduerne selv gruppere sig, vil de ikke bruge opdelingen, som blev opstillet i det indledende afsnit. De vil snarere definere sig selv ud fra den gud, de tilbeder.

De populære guder er Shiva, Kali, Ganesha, Vishnu, Krishna og Radha.

ANTAL TILHÆNGERE

Hinduismen er verdens 3. største religion. Ca. 80 % af Indiens befolkning er hinduer. Det svarer til ca. 1 mia. hinduer. Der skønnes at være ca. 1 mio. hinduer i England.

I Danmark er der ca. 8.000-10.000. Disse er både tamiler og etniske indere, som er immigreret til Europa, og etniske danskere, der er konverteret til hinduismen.

HELLIGSKRIFTER

Der findes ikke en kanon i hinduismen, men følgende tekster har alle en vis status:

Vedaerne
(1300 - 900 f.v.t.)

Upanishaderne
(800 - 400 f.v.t.)

Bhagavad Gita (indgår i Mahabharata)
(200 f.v.t. - 200 e.v.t.)

Purana
(ca. 200 e.v.t.)

▲ Vest for Indien, i det nuværende Pakistan, ligger floden Indus. I det nordlige Indien ligger den hellige flod Ganges. Sri Lanka, hvorfra tamilerne kommer, er den store ø, der ligger ved Indiens sydspids. Det indiske flag er tegnet ind i kortet. Flaget blev lavet i forbindelse med Indiens selvstændighed i 1947. Den orange farve symboliserer hinduismen, den grønne farve islam, og den hvide farve i midten repræsenterer alle andre religioner. Hjullet i midten symboliserer samsara, livshjulet.

HINDUISMENS UDVIKLING OG FORESTILLINGER

Hvis man ser på indernes hudfarve den dag i dag, vil man bemærke, at sydindere og tamiler fra Sri Lanka er meget mørke i huden, hvorimod nordindere er lysere. Sprogligt tilhører de fleste indiske sprog den indoeuropæiske sprogstamme og minder altså om de europæiske sprog, hvorimod sydindisk, tamilernes sprog, er helt anderledes. Det skyldes, at der for ca. 3000 år siden skete en immigration, hvor en gruppe såkaldte *ariere*, formentlig fra områder omkring Rusland, trængte den lokale befolkning, *draviderne*, væk. Ariernes kultur kom til at dominere i Indien, og de har formuleret hinduismen, som man kender den i dag.

Vedaerne – forestillingen om de mange guder

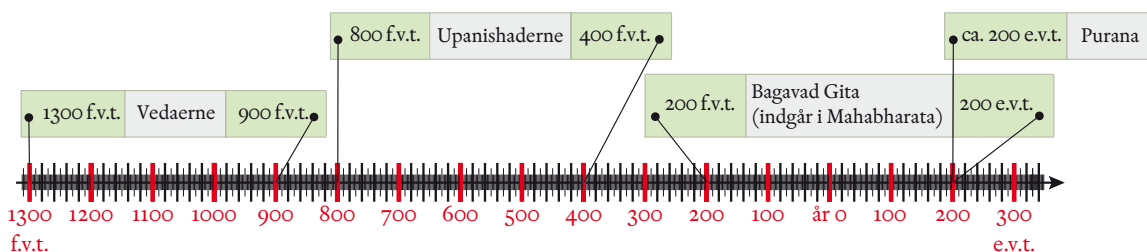
De ældste af indernes skrifter, Vedaerne, blev skrevet ca. 1300-900 f.v.t. Ordet *veda* betyder ”viden”, og især viden om, hvordan man kan sikre velstand i form af mange børn, køer, regn til markerne osv., er vigtig. Det er således en livsglad, optimistisk religion, der har fokus på det gode liv i materiel forstand. På den måde minder vedatidens religion om andre naturfolksreligioner, som vi kender fra fx græsk og nordisk mytologi, hvor guderne er naturkræfter, fx ilden (Agni), torden (Indra) osv. Der er et *do ut des*-forhold til guderne. *Do ut des* er latin og betyder ”jeg giver for at du skal give”. Dvs. menneskene giver guderne noget via ofringer, og guderne giver til gengæld frugtbarhed.

VEDAERNE

ØVELSE 3

- Lav to tegneserier til tekst 3. Den første skal gengive teksten bogstaveligt, og den anden skal være en tolkning, som passer ind i din hverdag. Dvs. den skal vise belønninger, som ville være attraktive for dig, og den skal vise, hvem der giver disse gaver.
- Diskuter herefter, hvorvidt man kan finde Vedaernes idealer i verden i dag.

Figur 1: Hinduistiske helligskrifter

Vedaerne: Om ofringer

Lykkebringende floder og køer strømmer
til ham, som har ofret og vil ofre.
Ham der giver i mængde tilkommer
allestedsfra hæderbringende strømme af offersmør.

På himlens hvælving står han,
som giver; Ja, han går til guderne.
For ham flyder vandene og floderne med smør,
for ham bugner offerlønnen altid.

For ham, der giver offerløn, så vist er disse herligheder til;
for ham der giver offerløn, er himlens sole til.
De, der giver offerløn får del i udødeligheden.
De, der giver offerløn, de lever et langt liv.

Rig Veda I, 125, 4-6

Med til denne glæde ved livet hører tanken om koens og floden Ganges' helighed. Både floden og køerne er indbegrebet af noget livgivende, der dermed får hellig status. Den dag i dag ser man køerne gå rundt i gaderne, mens folk hensynsfuldt flytter sig, og floden Ganges spiller en meget stor rolle for pilgrimme fra hele verden.

Et andet centralt element fra vedareligionen, som spiller en meget vigtig rolle i det indiske samfund i dag, er *kastevæsenet*. Vedareligionens skabelsesmyte skildrer, hvordan urvæsenet Purushas lemmer bliver rammen om skabelsen af forskellige samfundsgrupper.

Vedaerne: Om verdens skabelse

Da de sønderdelte Purusha, hvor mange dele delte de ham så i? Hvad kaldtes hans mund, hans arme, hans lår og hans fødder? Hans mund var brahmanen, hans arme blev lavet til krigerkasten, hans lår var vaishyaen, og af hans fødder fødtes shudraen.

Rig Veda X, 90, 11-12

Purusha kan sammenlignes med Ymir i nordisk mytologi, altså urjætten, der deles i flere dele og dermed former verden. I denne skabelsesmyte bliver mennesker inddelt i fire grupper, på sanskrit kaldet *varna*. Formålet er at placere folk i et hierarki i forhold deres agtelse i samfundet, men selv om der er et hierarki, er alle uundværlige, ligesom de forskellige dele af kroppen alle har en funktion. Dette system er i princippet uafhængig af materiel status.

▲ En ko med ophøjet ro midt i gademylderet.

Der er også en gruppe mennesker, som ikke er en del af dette system. Ordet *varna* betyder ”farve” og hentyder til, at det ikke er alle, men kun de lyse, altså indvandrerne og ikke den oprindelige befolkning, der overhovedet har en *varna*. Når man derfor bruger ordet *kasteløs*, betyder det, at man er uden for varnasystemet og ikke regnes for noget som helst. Heller ikke selv om man er rig. I dag er det dog ikke primært urbefolkningen, der betragtes som *kasteløs*. Over tid er nogle grupper faldet uden for systemet, sådan at de i dag betragtes som *kasteløse*, fx folk, der kommer i berøring med blod, lig og affald.

Ordet *kaste* er portugisisk og betyder egentlig ”ren race”. Dette portugisiske ord dækker to begreber. Den ene betydning er *varna*, som er beskrevet ovenfor. Den anden betydning af ordet er *jati*. Ordet *jati* betyder ”fødsel”. Denne kategorisering placerer *alle* hinduer og er med til at fastholde bestemte grupper i bestemte erhverv. Mens der findes fire *varnaer*, findes der tusindvis af *jatis*.

KASTESYSTEMET		FAKTABOKS
Varna (farve)	Jati (fødsel) historisk set	I praksis i dag
Brahmin	Præster. Nyder højeste samfundsmæssige respekt.	Personer fra alle varnaer/jatis kan findes i alle erhvervsgrupper. Dette gælder specielt blandt it-folk, ingeniører, skuespillere og andre erhverv, som er kommet til inden for de seneste år. Kaste og klasse bliver derfor i stigende grad uafhængige af hinanden. En brahmin kan således være fattig, og en varnaløs kan være rig.
Kshatriya	Øverstbefalende i hæren eller politikere.	
Vaishya	Bønder, håndværkere og handelsfolk.	
Shudra	Arbejdere og tjenestefolk. Varetager urene jobs som omgang med blod, affald, afføring osv.	

Uanset religiøst engagement bliver alle i Indien nødt til at forholde sig til kastesystemet, som stadig spiller en enorm rolle i det moderne Indien. Denne gruppeinddeling bestemmer i princippet alle relationer: både hvem man må gifte sig med, have social omgang med, hvilket job man må varetage osv. Blandt de fattige går erhverv stadig i arv, sådan at man kan tilhøre en tømrerfamilie, en slagterfamilie osv., så hvis faderen er tømrer, bliver sønnen det samme. Nøjagtig som det var i Danmark før i tiden. Som i alle andre samfund spiller globaliseringen imidlertid en stor rolle, og kastesystemet er i forandring. Flere og flere gifter sig, ikke bare uden for deres kaste, men uden for deres religion, og flere og flere finder jobs, som ikke er defineret ud fra deres kastetilørsforhold.

◀ *Indisk brud.*

VÆRDIER I DET INDISKE SAMFUND

I et land som Indien, hvor arrangeret ægteskab med udgangspunkt i bl.a. kaste stadig er det almindeligste, også blandt veluddannede, er ægtekabsannoncer et godt sted at søge, hvis man vil undersøge et folks værdier. Kig på følgende hjemmeside (eller en anden hjemmeside, hvor du ikke behøver at oprette en profil): matrimonialsindia.com, og overvej følgende:

- a) Lav en optælling af, hvilken rolle kaste spiller i annoncerne. I hvor mange af annoncerne oplyses kaste, og i hvor mange siges det, at kaste er uden betydning? Vurder, om kastevæsenet spiller en væsentlig rolle for ægteskab, og om der er sammenhæng mellem fx velstand og synet på kaste.
- b) Undersøg, hvilken type jobs der hører under de forskellige kaster.
- c) Hvilke andre af Vedaernes idealer spiller en rolle, fx materiel velstand, lys hud og frugtbarhed.
- d) Bemærk, at også kristne og muslimer definerer deres kaste. Hvad fortæller det om forholdet mellem religion og kultur?

Upanishaderne – forestillingen om gud som en kraft

Upanishaderne er den næstældste gruppe af tekster, som er centrale i hinduismen. De er skrevet fra ca. 800-400 f.v.t. Værdierne i Upanishaderne er grundlæggende helt anderledes end i Vedaerne. Navnet på denne gruppe skrifter antyder, hvad teksterne drejer sig om: Ordet *upanishad* betyder "at sidde hos". Den, man sidder hos, er guruen eller læremesteren, som vejleder og hjælper eleven til at udvikle sit sind og derved overvinde sit begær. Upanishaderne er et oprør mod Vedaernes kastedelte samfund, hvor materielle goder er i centrum. I Upanishaderne er idealet derimod at leve i skovene, væk fra samfundet og leve et liv i askese, dvs. i afholdenhed i forhold til alle materielle goder.

I Upanishaderne formuleres mange af de begreber, som i dag anses for at være centrale for hinduismen.

Brahman er det nærmeste, Upanishaderne kommer en gud. Man kan forestille sig brahman som en sæk med perler. På et tidspunkt er nogle af perlerne blevet kastet ud i verden, og hvert menneske har sådan en perle i sig, kaldet atman. Dvs. alle mennesker har en del af det guddommelige i sig. Det er imidlertid de færreste,

FAKTABOKS**CENTRALE BEGREBER I UPANISHADERNE**

Atman: Menneskets sjæl

Brahman: Verdenssjælen, upersonlig gud

Samsara: Verdens kredsløb, genfødsel

Karma: Handlinger føder: summen af gode og dårlige handlinger

Yoga: Fysiske og mentale øvelser, meditation

▲ Yoga i hhv. klassisk indisk tradition og i Vesten. Herover ses en person, der dyrker yoga efter Upanishadernes ideal om at vende denne verden ryggen.

▲ Herover ses en kvinde, der dyrker yoga efter vestlige idealer om udvikling af sindet.

der har erkendt, at deres egen sjæl er den del af verdensaltet, brahman. Dette skyldes begæret, som medfører karma. Man kan forstå karma som to sække: Én med gode gerninger og én med dårlige gerninger. Karmaloven baserer sig på loven om årsag og virkning: Er der overvægt af gode gerninger, bliver man i næste liv født ind i en højere kaste, og har man overvægt af dårlig karma, bliver man født i en lavere kaste eller som et dyr. Hermed er Vedaernes tanke om kaste tænkt ind i Upanishadernes system. Der er altså ikke nogen Gud, der styrer sjælenes vandring fra krop til krop, men en proces, der kører af sig selv. I forlængelse af tanken om samhørigheden mellem alt levende stammer også traditionen om at være vegetar: alt levende er en del af et større kredsløb. Dette kredsløb kaldes samsara, eller på dansk, livshjulet.

Målet i Upanishaderne er imidlertid ikke at komme op i en højere kaste, men helt at komme ud af kredsløbet. Alt i verden er forgængeligt og at knytte sig til noget, der alligevel forsvinder, er nyttesløst. Denne erkendelse opnås gennem yoga. Yoga er øvelser, som har til formål, at man skal erkende, at atman er en del af brahman, dvs. at man ikke ser sig selv om et unikt individ, men som en dråbe i havet, der ligner alle de andre dråber. Har man erkendt dette, kommer man ud af samsara, og den lille perle kommer tilbage til den store sæk, brahman, og man er udfriet fra denne verden, som alligevel ikke er andet end tomhed. Hvor Vedaerne havde et særdeles optimistisk syn på verden og livet, bliver tankegangen i Upanishaderne det stik modsatte.

VEDAERNE OG UPANISHADERNE

- Sammenlign tekst 5 fra Upanishaderne med tekst 3 og 4 fra Vedaerne, og find modsætningspar.
- Kig på Skandinavisk Yogas hjemmeside eller en anden gruppe, som er inspireret af hinduismen, og undersøg, hvad formålet med yoga er ifølge gruppen.
- Sammenlign formålet med yoga i Skandinavisk Yoga og i Upanishaderne.
- Diskuter hvorvidt det er i orden at bruge yoga-metoder på en anden måde, end de oprindeligt var tænkt.

TEKST 5**Upanishaderne: Forholdet til kroppen og den forgængelige verden**

Denne krop er blevet til ved et samleje, og som siver ned i helvede når bevidstheden er væk, ligesom urinen i jorden, den er bygget om af knogler, belagt med kød og snøret sammen med hud, smækfyldt med alskens urenheder; skidt og møg, luft, galde, gylle, marv, lymfe, fedt og alt muligt... At nyde glæder i denne krop, der ikke er noget gods i, der er et ildelugtende rodsammen af knogler, hud, sener, marv, sæd, blod, slim, tårer,

snot, skidt, og møg, luft, galde og gylle, hvad skal det sige?... For ham der befinder sig i en sådan forgængelig verden (samsara) hvad skal det da sige at nyde glæder, der må være ligeså forgængelige? Derfor hjælp mig ud herfra! Jeg har det i denne verden som en frø i en ud-tørret brønd, O ærværdige. Du er vejen fremad for mig!

Maitrayania Upanishad 1

Bhagavad Gita – forestillingen om den personlige og kærlige gud

Bhagavad Gita bygger videre på de centrale begreber fra Upanishaderne, men de bruges i en ny sammenhæng. Upanishadernes vej var for de få, som forlod et almindeligt liv til fordel for et liv alene ude i skovene. Bhagavad Gita henvender sig til dem, der fortsætter med at leve et almindeligt liv med familie og arbejde.

Bhagavad Gita betyder ”Herrens Sang”. Teksten er skrevet fra ca. 200 f.v.t. til 200 e.v.t. Den er en del af et større værk, Mahabharata, som handler om den store (maha) Bharataslæggt. I Bhagavad Gita står hovedpersonen Arjuna midt på slagmarken og skal sætte en krig mellem to grene af Bharataslægten i gang. Arjuna er den mægtigste kriger, og krigen går i gang, når han blæser i sit horn. Da han står der, siger han til sin vognstyrer, guden Krishna, at han ikke vil kæmpe. Hele Bhagavad Gita er Krishna og Arjunas samtale, hvor Krishna argumenterer for, at Arjuna skal kæmpe. Guden Krishna giver følgende grunde, som både bygger videre på Vedaerne og Upanishaderne og tilføjer noget nyt:

1. Som medlem af krigerkassen er det hans pligt at kæmpe (Vedaerne).
2. Han kan ikke slå nogen ihjel. Den dræbtes atman er uforanderlig og vil blot leve videre i en anden krop, hvis han bliver slået ihjel (Upanishaderne).
3. Så længe han handler uden begær, kun i kærlighed til gud, uden tanke om belønning, giver det hverken god eller dårlig karma at kæmpe i krig (nyt i forhold til Vedaerne og Upanishaderne).

Målet med enhver religiøs stræben er ifølge Bhagavad Gita den samme som i Upanishaderne: udfrielse fra samsara; men hvor Upanishaderne kun viste én vej, nemlig vejen gennem meditation og askese, viser Bhagavad Gita tre veje, hvoraf den ene er Upanishadernes vej:

- A. Jnana Marga – erkendelsens vej
- B. Karma Marga – handlingens vej
- C. Bhakti Marga – kærlighedens vej

Jnana Marga er den vej, som anbefales i Upanishaderne. Den er svær, fordi den kræver en fuldstændig afvisning af denne verden.

Karma Marga kan udledes af Vedaerne, idet der lægges vægt på pligten, som kassen dikterer, og på ceremonielle handlinger i templet, hvor guderne passes og plejes.

Bhakti Marga er den nye vej, som tilføjes i Bhagavad Gita. *Bhakti* betyder ”hengivenhed”. Hengivenheden skal rettes mod guden Krishna, som har skabt hele verden og er en personlig form af verdensaltet brahman. Samtidig har denne almægtige gud inkarneret sig og sidder ved siden af Arjuna som vognstyrer. I hindutraditionen vil man bruge betegnelsen *avatar* om det fænomen, at gud tager forskellige skikkelser. Gud kan i princippet være en tilfældig tigger på gaden, hvilket leder frem mod argumentet om næstekærlighed, altså kærlighed til alt levende, som kunne være Krishna selv. Handler man uden begær, udelukkende i kærlighed til Krishna, kan man udføre enhver handling uden, at man ophober karma. Det er ikke selve handlingen, der afgør, om den er god eller dårlig, men motivet bag.

Når Bhagavad Gita taler om de tre frelsesveje, bruges begrebet yoga om den handling, der skal udføres. I Upanishaderne var yoga meditation, hvor man sad stille i en bestemt position med benene over kors. Dette begreb udvides nu til også at omfatte handlinger, som er udført med det rette motiv.

Bhagavad Gita er i høj grad den tekst, som har gjort hinduismen tiltalende for et vestligt publikum, idet det aktive liv og kærligheden til andre spiller en

stor rolle. Samtidig ligner gudsbegrebet i Bhagavad Gita den kristne gudsopfattelse med den kærlige gud, der tager menneskeskikkelse.

Paradoksalt nok er Bhagavad Gita også hovedinspirationskilde for Gandhi, som bruger teksten til at argumentere for ikkevold, *ahimsa*, selv om teksten i sig selv er en opfordring til krig. Det, han lægger vægt på, er den uselviske handling, hvor kærligheden til alle er den drivende kraft.

BHAGAVAD GITA

ØVELSE 6

Lav ud fra teksterne en liste med adjektiver (tillægsord), som karakteriserer den, der følger Bhagavad Gita og loven om ikke-vold, *ahimsa*, ifølge Gandhi.

Mahatma Gandhi: Om Bhagavad Gita

TEKST 6

Bhagavad Gita er den universelle moder. Hun afviser ikke nogen. Hendes dør er åben for alle som banker på den. En sand tilhænger af Gitaen ved ikke, hvad skuffelse er. Han hviler altid i evig glæde og fred [...] Men denne fred og glæde kommer ikke til dem som er skeptiske eller til ham som er stolt af sit intellekt eller visdom. Den er kun for den, som er ydmyg og som tilbeder hende (Bhagavad Gita) opfyldt af tro og et udelst sind [undivided singleness of mind]. Der har aldrig været nogen, som har tilbedt hende i denne ånd, som er blevet skuffet. Jeg finder en trøst i Bhagavad Gita, som jeg savner selv i Bjergprædikenen.

Gandhi: *Young India*, 1924

Mahatma Gandhi: Om Ahimsa

TEKST 7

At identificere sig med alt der lever, er umuligt, uden at rense sig selv. Uden selvransagelse er det en tom drøm, at loven om *ahimsa* skulle kunne overholdes. Gud kan aldrig realiseres af en, som ikke har et rent hjerte. Selvrenselse må derfor betyde renselse af alle livets områder [...] Men selvrenselsens vej er stenet og stejl. For at opnå fuldstændig renhed må man blive helt lidenskabsløs i tanke, ord og handling. Man må have sig over de modstridende strømme af kærlighed og had, bundethed og forstødelse. Jeg ved, at jeg endnu ikke har nået den trefoldige renhed, på trods af en helhjertet og uophørlig stræben. Det er derfor at Verdens hyldest ikke bevæger mig, den gør mig faktisk ofte ondt. Jeg synes det er langt sværere at overvinde de u håndgribelige lidenskaber, end at erobre verden med våbenmagt.

Gandhi: *My Experiments with Truth*, 1927

Gandhi brugte altså selvrensagelsen, som ligger i Bhagavad Gita, politisk. Udvikling af sindet har således ikke primært til formål at give bedre livskvalitet hos den troende, men at sætte personen i stand til at vise kærlighed i tanke, ord og handling.

Puranaerne – forestillingen om de mange guder

De hinduistiske templer i Indien er hjemsted for et utal af guder. Den traditionelle hinduteologi opererer med tre hovedguder: Brahma, Vishnu og Shiva, som er henholdsvis skaber, opretholder og ødelægger. I praksis vælger den enkelte hindu som oftest én af disse guder og tillægger deres gud alle tre roller. Således optræder Shiva til tider som en Lingam, det mandlige kønsorgan, som er symbolet på frugtbarhed og dermed skabelse. De tre guder findes i mange manifestationer, og ud over de tre er der også andre centrale guder som dødsguden Kali, der har givet navn til storbyen Kolkata – Kalis land. Også elefantguden Ganesha er en elsket og central gudeskikkelse.

Hinduisme kan betegnes som både en monoteistisk og polyteistisk religion. På den ene side er hinduismen polyteistisk, da der er mange guder. På den anden side vil de fleste hinduer sige, at gud er én med forskellige former og navne, hvilket er et argument for at betegne hinduismen som monoteistisk.

Gudernes opgave er som i Vedaerne at sikre frugtbarhed. Historierne om guderne finder man i Puranaerne, som er mundtlige overleveringer, skrevet ned fra ca. 200 e.v.t. og fremefter. Det er især disse historier, som danner grundlag for tempelkulten.

Skulle man få lejlighed til at besøge et Krishna-tempel, vil det yderst sjældent være Krishna i den form, som han har i Bhagavad Gita. Det vil snarere være Krishna som hyrdedrengen fra Puranaerne. Han elsker pigerne, især Radha, og de elsker ham.

KRISHNA I BHAGAVAD GITA OG GITA GOVINDA

ØVELSE 7

Sammenlign den Krishna, der er i Bhagavad Gita, med den, som er i Gita Govinda, både mht. idealer, kaste, opførsel, job osv.

Gita Govinda: Bhakti – kærligheden til Gud

TEKST 8

Du [Krishna] min vej der længe har ligget på mit bryst i favntag og nippet en drik fra min fugtige læbe, du ædle dæmonbetvinger, fryd dig med mig som med svulmende higende lyst blev lagt på et leje af spæde, grønne blade for at kramme dig og kysse dig, fryd dig vildt. [...]

Du [Krishna] min ven der kan den kunst at elske en kvinde, og med neglene kradse i de faste brysters kød, du ædle dæmonbetvinger, fryd dig med mig der med svulmende higende lyst kom med kælnelude som skovduers kurren, og fik

håret bragt i uorden så blomsterpynten faldt af, fryd dig vildt. [...]

Da Krishna i lang tid havde beluret hyrdindernes meget sigende smil, deres flettede håropsætning der faldt ned og kom i slem uorden, deres slyngplanter til flotte øjenbryn, deres bryster som de fik lejlighed til at vise frem, idet de løftede hænderne op til skulderen for at rette på frisuren, efter alt dette tænkte han ved sig selv, at det her bedårer kun en dåre, og hans interesse var væk. Må ynglingen Krishna fjerne din sorg.

Jayadeva, ca. 1100

◀ *Krishna som han optræder i Gita Govinda.*

Som teksten antyder, er der et seksuelt element, men paradoksalt nok er ovennævnte tekst af mange bevægelser blevet brugt som inspiration til cølibat, inklusiv ISKCON, som er i Danmark. Logikken er, at den stærkeste kærlighed, man kan have, er kærligheden til én, man ikke kan opnå, og den troende skal have samme forhold til Krishna, som Radha og de andre piger har til ham. Derfor er det ideelle gudsforhold det forhold, den elskende har til den elskede, når han/hun ikke er der. Eller kærligheden til den, man ikke kan få.

Dette hengivne gudsforhold, Bhakti Marga, genfindes i mange hinduistiske tekster og afspejler det forhold, man har til guderne. De opfattes som mennesker, der skal passes og plejes med mad, nyt tøj osv., sådan som man vil passe en kær slægtning eller en kæreste.

Denne gudedyrkelse kan virke helt fjern fra tanken om atman og brahman, men tankerne kan alligevel forenes, idet det gælder om at tjene guden uden tanke på selv at opnå noget. Dog kobles gudedyrkelsen ofte sammen med materielle ønsker, hvilket er svært foreneligt med Upanishadernes og Bhagavad Gitas tanker om at bekæmpe begæret.

RELIGIØS PRAKSIS I HINDUISMEN

Indien

Puja

Som i et hvert andet samfund er nogle mere praktiserende end andre. I den ene ende af skalaen findes den såkaldte religiøse elite, saddhuerne, som også præger det indiske bybillede. Det er mænd, som har fortaget denne verdens goder for at udvikle sindet. Gandhi kan i nogen grad betragtes som saddhu, idet han praktiserede både meditation og meget simpel livsstil. I den anden ende af skalaen findes de indere, som ikke forholder sig til hverken gudedyrkelsen i templet eller udviklingen af sindet.

Dog er religion enormt synlig i Indien. Religion er til stede over alt. Går man en tur på en hvilken som helst gade i Indien, vil man hele tiden

støde på større eller mindre templer. Mange templer er kun "et hul i væggen", hvor der står en gudestatue, som bliver tilbedt af de forbipasserende. De gør det enten i form af en hilsen eller en ofring, som kan bestå af mad eller blomster. Andre templer er på størrelse med kirker, som man kender dem i Danmark.

Templerne betragtes i bogstaveligste forstand som gudens bolig. Man har her et udpræget antropomorft gudsbegreb, hvor guden har menneskelig form. Præsternes opgave er at sørge for guden,

som man vil sørge for et kært familiemedlem, der har brug for ens hjælp. Man vækker således guden om morgenen, giver den tøj på, mad osv. Til højtider er der processionser, hvor guderne køres rundt i gaderne og æres og tilbedes. Guderne har ofte meget flot og farverigt tøj på, og der er røgelsespinde, ofringer i form af frugt og blomster, hvilket alt sammen er med til at gøre tempelkulten meget farverig, levende og konkret. En udenforstående ville måske næsten kalde den barnlig.

▲ *Hindu-guder opfattes og plejes som levende mennesker.*

PUJA

- Find et klip med en puja på nettet, hvor præstens handlinger omkring alteret er i centrum, og foretag en analyse af gudsopfattelsen og forholdet mellem gud og menneske.
- Sammenlign gudsopfattelsen, som kommer til udtryk i puja, med den kristne gudsopfattelse.
- Diskuter, hvad styrkerne/svaghederne ved de to gudsopfattelser kan være.

Pilgrimsfærden: Khumb Mela

Skal man nævne én særlig højtid for hinduerne, er det pilgrimsfærden, Khumb Mela, til floden Ganges.

KHUMB MELA

Find et klip fra Khumb Mela på YouTube, læs tekst 9, og foretag en religionsfaglig analyse af festivalen. Du kan evt. bruge Ninian Smarts model, og du kan også sammenligne den med muslimernes pilgrimsfærd til Mekka.

▼ *Folkefest i forbindelse med Khumb Mela.*

Hinduer strømmer til Ganges

Ardh Kumbh Mela-festivalen er en af verdens største religiøse begivenheder og strækker sig over de næste seks uger ved den hellige flod

I går markeredes begyndelsen på en af verdens største religiøse begivenheder, Ardh Kumbh Mela-festivalen, hvor hindu-pilgrimme mødes over seks uger ved den indiske flod Ganges.

Op imod en halv million hinduer trodsede på førstedagen temperaturer tæt på frostgrader for at vaske deres synder væk i floden i det nordlige Indien.

Omkring 70 mio. mennesker, både fra Indien og fra udlandet, ventes at besøge Indien i løbet af festivalen.

Mænd, kvinder, børn, hellige mænd klædt i safrangult, ældre og svagelige, var kort før daggry samlet i den hellige by Allahabad ved Ganges-floden for at være de første til at bade i det hellige vand, når solen brød frem. Mens de begav sig ud i det iskolde vand, messede pilgrimmene fra hinduistiske skrifter og sang religiøse sange.

Efter et bad i det forurenede, men hellige vand, fylder mange dåser eller flasker med vand til familiemedlemmer og venner, som ikke havde mulighed for at deltage denne gang.

– Det har længe været et stort ønske for mig at bade her. Oplevelsen har til fulde indfriet mit ønske, og selve mit inderste selv er blevet rensset, fortæller Naba Kumar Gosh, der er lærer i delstaten West Bengal i det østlige Indien.

Shakuntala, der er en kvinde på 70 år, fortæller om, hvordan hun har rejst hele natten fra delstaten Madhya Pradesh i det centrale Indien for at bade i Ganges, præcis som hun har gjort ved hver enkelt Ardh Kumbh Mela-festival i de seneste 25 år.

– Det var en guddommelig oplevelse, det er som at være ét med Gud, når man sænker sig ned i det hellige vand. Er det Guds vilje, vil jeg også komme her til den næste festival, siger hun.

En anden, ældre kvinde fra Allahabad, som ikke kan huske sin alder, fortæller, at hun ikke er gået glip af én eneste festival, og at hun var fast besluttet på også at komme i år, selv om hun ikke kan gå. Vejene er lukkede for al trafik, og hendes søn på 35 år, der er soldat i den indiske hær, bar hende på sine skuldre de 10 kilometer fra deres hus til flodens udmunding.

Allahabad ligger i hinduernes højborg i delstaten Uttar Pradesh og er et af de steder, hvor Garuda, guden Vishnus ørn, ifølge sagnet skulle have hvilet ud under et stort slag med dæmoner. Stridskernen var en krukke med udødelighedens nektar.

De lokale myndigheder oplyser, at der på de 1600 hektar land, hvor festivalen finder sted, er opstillet tusinder af telte for at huse pilgrimmene og de mere end 10.000 politimænd, der har brug for overnatning.

Kristeligt Dagblad, 04.01.2007

Livets overgange

Som i alle andre kulturer har hinduerne deres overgangsriter i forbindelse med fødsel, ungdom, bryllup og død. Især ritualer i forbindelse med død understreger væsentlige aspekter ved den hinduistiske religion. Der findes ikke begravelsespladser af den simple grund, at hinduerne brændes. Symbolikken er, at når kraniet sprænges pga. varmen fra bålet, forlader sjælen kroppen, og den fortsætter i kredsløbet. Det samme sker for de jordiske rester, som spredes i en flod, ideelt set den hellige flod Ganges. Ganges er selve symbolet på livet.

Danmark og England

Selv om hinduerne ikke har missioneret, har hinduismen bredt sig til hele verden. Hinduismen kom første gang til Vesten i 1960'erne med The Beatles og ungdomsoprøret, hvor en række mennesker konverterede til hinduismen på grund af fascinationen af hinduismens stræben mod at forstå sindet. Igen i 1980'erne steg antallet af hinduer i den vestlige verden. Denne gang var det på grund af tamilske flygtninge fra Sri Lanka. Disse mennesker er altså født hinduer, men bor ikke længere i det hellige land.

Tamiler i Danmark

De etniske hinduer i Danmark kommer for langt de flestes vedkommende fra Sri Lanka. De er knyttet til tempelkulten og dens fællesskab, men der er også mange, som slet ikke kommer i templet. Dette gælder mest unge mennesker, der ligesom etniske danskere statistisk set også tillægger den religiøse institution mindre betydning end ældre. Stadig må de etniske hinduer i Danmark dog forholde sig til spørgsmålet om kaste uanset, hvor stort engagement de i øvrigt har i forhold til religionen.

DANSKE TAMILERS VÆRIDER

ØVELSE 10

- a) Find eksempler på, hvordan danske tamiler forholder sig til spørgsmål som kaste, ægteskab, påklædning og templet. Du kan fx tage udgangspunkt i en artikel fra Information fra 2009: *Danske tamiler foretrækker kasteægteskab*. Prøv også at google *Tamiler i Danmark* og se, hvad der kommer frem.
- b) Tamilerne betegnes ofte som én af de mest velintegrerede grupper i Danmark. Diskuter mulige årsager hertil.

Etniske indere i England

Da Indien er en tidligere britisk koloni, findes en stor hinduistisk menighed i London. Dette har resulteret i et af de mest prangende og største hindutemp-

ler, Swaminarayan Mandir, uden for Indien. Templet er fra 1995 og bygget udelukkende ved hjælp af midler og frivillig arbejdskraft fra menigheden. Templet rejser det meget interessante spørgsmål, om et sådant tempel fremmer eller hindrer hinduerne i at være gode samfundsborgere. Medlemmerne selv vil klart hævde det første: Stedet giver dem selvbevidsthed og personlig stolthed, hvilket de ser som væsentlig forudsætning for at fungere i samfundet som helhed.

◀ Sri Swami Narayan Mandir, London.

Det store tempel oplever dog det samme som så mange etablerede religiøse grupper, nemlig at de unge ikke har samme engagement og interesse i at lave frivilligt arbejde som den ældre generation. Spørger man nogle af de bærende kræfter i hindutemplet, om et sådan projekt ville være muligt i dag, er svaret klart nej. Ifølge dem er 1995, hvor templet blev bygget, en anden tidsalder. I dag er de unge blevet mere og mere selvstændige og vil selv bestemme over deres liv, hvilket har medført, at hindutraditioner, herunder arrangerede ægteskaber, fylder stadig mindre.

Konvertitter i Vesten

Hvis man definerer en hindu som én, der bor omkring Indus, kunne man få den opfattelse, at man ikke kan konvertere til hinduismen eller som hindu bo uden for Indien. Men ville Gandhi være enig i det? Det ville han ikke. For ham er hinduisme en vej til sandheden. Sandheden er den samme, men vejene dertil er mange. Alle, som skulle have lyst til at følge hinduismens vej, er velkomne uanset nationalitet og race.

For danskere, der konverterer til hinduismen, spiller tempelkulten og kastesystemet en uendelig lille rolle, hvis nogen overhovedet.

Den gruppe, som først satte hinduismen på europakortet, var the Beatles med temaet om *Peace, Love and Harmony*. Et eksempel på dette er George Har-

risons sang, *My Sweet Lord* (1970). Her tilbedes en bestemt gud, Krishna, som han kendes fra Puranaerne, og George Harrison kan derved placeres inden for den del af hinduismen, hvor dyrkelsen af guderne spiller en stor rolle.

THE BEATLES

ØVELSE 11

Find sangen *My Sweet Lord* på nettet med tilhørende live-koncert, og foretag en religionsfaglig analyse af teksten.

My Sweet Lord af George Harrison, 1970 (uddrag)

TEKST 10

Now, I really want to see you (hare rama)
Really want to be with you (hare rama)
Really want to see you lord (aaah)
But it takes so long, my lord (hallelujah)

Hm, my lord (hallelujah)
My, my, my lord (hare krishna)
[...]

Dog var det udviklingen af sindet, der for alvor interesserede George Harrison. I mødet med hinduismen kvittede han LSD og andre hårde stoffer til fordel for meditation og andre teknikker inspireret af hinduisme.

Ser man på udviklingen af hinduisme i Danmark fra 1980'erne til nu, bygger den videre på George Harrisons tolkning af hinduisme, men der er kun få, som konverterer og bliver medlemmer af en menighed eller knyttes til en læremester/guru. I stedet bruger mange nogle af de teknikker, som hinduismen tilbyder i forhold til at udvikle sindet. George Harrison var i høj grad inspireret af den indiske guru Maharishi, som har udtrykt følgende:

Maharishi: Om åndelig udvikling

TEKST 11

Åndelig udvikling er en proces, hvor vi bringer et reservoir af fred og glæde, som ligger gemt i os alle, frem på overfladen.

meditertm.dk

Ovenstående citat står på hjemmesiden for Transcendental Meditation, der har netop Maharishi som forbillede. For dem som følger Transcendental Meditations vej, gælder det om ved hjælp af meditation at fremme sundhed, velvære, kreativitet, undgå stress, få livsglæde og jobtilfredshed, øge intelligens og indlæringssevne og endelig at få fred i verden.

TRANSCENDENTAL MEDITATION

Se på hjemmesiden for Transcendental Meditation, og vurder, hvor mange af Ninian Smarts dimensioner man lægger vægt på i organisationen. Prøv samtidig at finde træk fra den klassiske hinduisme.

ISKCON

Der er dog stadig en lille gruppe af danskere, der konverterer til hinduismen. De fleste tilhører ISKCON, International Society of Krishna Consciousness, også kaldet Hare Krishna. Bevægelsen er en gren af en større antal hindu-bevægelser, der opstod i slutningen af 1800-tallet. ISKCON kom til Danmark i 1979 og har siden haft forskellige centre, hvor munke og lægfolk har samlet sig omkring dyrkelsen af guderne Radha og Krishna og udviklingen af sindet. I dag er der kun ét center i København med ca. ti munke og en nonne.

ISKCON

Undersøg ISKCONs hjemmeside, og overvej, hvilke af Ninian Smarts dimensioner der kommer i spil, og prøv at finde elementer fra den klassiske hinduisme.

RELIGIONEN I SPIL**Dialog mellem etniske hinduer og konvertitter**

Hinduer i Vesten udgør som nævnt to grupper: de etniske indere/tamilerne og konvertitterne. Nedenstående tekst er en dialog mellem en repræsentant fra hver af de to grupper, hvor en etnisk hindu svarer en dansk pige, som tænker på at konvertere til hinduismen.

TEKSTEN TIL DHAMU CHODAVARAPU

- Placer "den forvirrede" i forhold til Lewis Rambos model for konversion (du finder Rambos model i værktøjskassen).
- Hvilke af Ninian Smarts dimensioner lægger Dhamu vægt på ved hinduismen i sit svar?
- Hvilke af ovennævnte tekster (Vedaerne, Upanishaderne, Bhagavad Gita eller Puranaerne) har han primært hentet inspiration fra?

Oplev din indre guddommelighed

En ung pige overvejer at konvertere til hinduismen. Dhamu Chodavarapu, der selv er hindu, giver hende nogle råd om meditation.

Spørgsmål:

Kære Dhamu

Jeg er en dansk pige på 18 år, og jeg håber på, du kan svare mig på nogle af mine spørgsmål. Jeg har i en længere periode været optaget af emnet religion. Det optager mig meget, og jeg føler mig splittet hvad angår min egen religion. Jeg har i længere tid været af den overbevisning, at jeg vil konvertere til hinduismen.

Jeg har haft meget svært ved at finde nogen, man kunne blive henvist til. Jeg spekulerer også på, om det at konvertere er en umulig sag, når det nu er hinduismen (og dermed kastesystemet)?

Jeg er fuldstændig forvirret omkring, hvad jeg skal gøre, for jeg er overbevist om, at jeg har truffet den rigtige beslutning.

Håber du kan give mig nogle svar.

Med venlig hilsen
Den forvirrede

Svar:

Kære forvirrede

Jeg forstår dit fortvivlede ungdomssind, jeg kan trøste dig med, at du ikke er alene. Måske er du én af dem, der gør noget ved det. Dit ønske om at konvertere til hinduismen vil ikke løse de problemer, du døjer med. Men hinduismen vil måske hjælpe dig til at forstå dig selv og guide dig i livet.

For hinduismen stiller, i modsætning til andre religioner, store krav til mennesker om at være selvstændige individer. Vi ser ikke Gud som én, der sidder fjernt og højt oppe i himlen, som man kan påvirke med en fjernbetjening ved at bede til fra morgen til aften.

Guds og menneskenes forhold er helt unikt i hinduismen.

For hinduer er Gud er ikke nogen regnskabsfører, der holder øje med din gøren og laden. Alle levende væsner har Guds element i sig. Vi mennesker har to universer i os selv, et guddommeligt og et menneskeligt. Hvert har sine behov og stræber efter det. Hvis det menneskelige univers får det

største fodfæste i os, vil det opføre sig som aske, der dækker den guddommelige "glød". For at puste den aske ud, sådan at den guddommelige glød forbliver frisk, foreskriver man i hinduismen visse daglige ritualer, som hjælper én til at finde fred og fordragelighed med livet.

Alle kan være hinduer, blot man opnår den erkendelse. At konvertere til en anden religion er lige som, hvis man skifter sin skjorte: Det lugter ens, hvis man ikke først vasker sin krop.

Jeg foreslår, du sidder hver dag ca. 5 minutter i dyb koncentration. Hver morgen efter badet sidder du på gulvet i afslappet tøj. Luk øjnene, forestil dig, at en blomst eller en ting du godt kan lide, er lige over for dine øjne, eller at du sidder på en stor lotus blomst og du skal balancere på vandet.

Alle hinduer har et mantra, som de får af deres "guru" (religiøse vejviser), men nu kan du bare bruge et simpelt ord, som er lidt eksotisk, som du ikke kender i forvejen, lad os sig "Rama" – en meget kendt retfærdig kong fra et indisk epos, som hinduer opfatter som Guds inkarnation..

Gentag "rama rama", mens du koncentrerer dig om at se din indre blomst eller om at sidde på lotusblomsten. Lad være med at skifte til en anden, hold fast på det, du starter med. Forsøg at udvide meditationstiden langsomt, eller brug det, når du har et uløseligt problem. Du bliver selv inspireret til en løsning, det vil få dig til at tænke "nej, hvor er det såre simpelt" eller "Yes I can do it."

Alle religioner foreskriver Guds tilbedelse, nogle endda flere gange om dagen, men hinduismen tilskriver den som vejen til at ophøje sin indre guddommelighed.

Så livet bliver nemmere, når man kan beherske og tage vare på sig selv. Det er essensen i hinduismen: At opleve Gud, som er i dig. Gud løser ingen problemer for dig, det gør du selv ved at vedkende dig problemerne.

Du er meget velkomme til at kontakte mig, hvis du har flere spørgsmål.

Med venlig hilsen
Dhamu Chodavarapu

religion.dk, 18.12.2008

Hinduisme og politik

Ser man på hinduisme i Indien i dag på individplan, er der i takt med globaliseringen flere og flere, der gifter sig uden for kasten, og flere og flere, for hvem tempelkulten og udvikling af sindet ved hjælp af yoga spiller en minimal rolle.

Ser man på hinduisme på samfundsplan derimod, spiller den en meget stor rolle. Som nævnt i indledningen til dette kapitel findes der en hindunationalistisk bevægelse ved navn RSS. Deres politiske parti i dag hedder Bharatiya Janata Party (BJP). Partiet havde regeringsmagten 1998-2004. Partiet spiller stadig en meget stor politisk rolle og ser Indien som det hellige land, der skal styres ud fra hindunationalistiske principper, som er imod den sekulære stat, indflydelse fra Vesten og ikke mindst kristne og muslimer. De priser Vedaerne, Puranaerne og ønsket om materiel velstand.

Kongrespartiet har siddet på regeringsmagten det meste af tiden siden uafhængigheden i 1947, og de har således også siddet på magten siden 2004. De har Mahatma Gandhi på deres forside på hjemmesiden og signalerer dermed, at han er et forbillede. Han var hovedsageligt inspireret af Upanishaderne og Bhagavad Gita, som i hans tolkning handler om at handle uden begær til gavn for alle mennesker uanset race og religion. Det interessante ved det er, at de gamle tekster, som de færreste i dag læser, sætter dagsordenen for politiske ideologier, som dominerer Indien og legitimerer både tolerante og knap så tolerante tilgange til samfundsmæssige spørgsmål.

RELIGION OG POLITIK I INDIEN

ØVELSE 15

- a) Sammenlign hjemmesiderne fra henholdsvis Kongrespartiet (congress.org.in/new) og BJP (bjp.org).
- b) Kan du finde direkte eller indirekte referencer til de klassiske indiske tekster?

BUDDHISME

Øjenåbner: Buddhisme i øst og vest

Der findes mellem 300 og 500 mio. buddhister på verdensplan. At tallet svinger så meget, skyldes simpelthen, at det er svært at fastslå, hvornår man er "rigtig" buddhist. For er man først buddhist, når man har taget "tilflugten til de tre juveler", dvs. sagt den buddhistiske "trobekendelse": "Jeg tager min tilflugt til *Buddha*, til *Dharma* (den buddhistiske lære) og til *Sangha* (det buddhistiske samfund af munke og lægfolk)"? Eller skal man også regnes som buddhist, når man blot går til kursus i meditation i et buddhistisk center eller besøger et buddhistisk tempel og køber en lykkebringende amulet mod barnløshed eller for sikkerhed i trafikken?

Buddhismen er den mest udbredte religion i det østlige Asien, hvor den i de fleste lande er majoritetsreligion. I den øvrige verden er den globaliserede buddhisme mange steder en betydelig minoritetsreligion. Der er et par millioner buddhister i Vesten, heraf ca. 18 - 20.000 i Danmark.

Buddhismen bliver i den vestlige verden ofte set i et positivt lys, helt ulig andre minoritetsreligioner, som bliver set på med mistænksomhed eller ligefrem anset for farlige. Ofte bliver buddhismen i Vesten ikke anset for "re-

▼ *Direktionen i Telia mediterer på et kursus i "indre lederskab" og mindfulness, et begreb hentet fra buddhismen.*

▼ Japanske turister klædt i traditionelle dragter tager billeder med mobiltelefonen af hinanden og den 13 meter høje statue af Amida Buddha i byen Kamakura.

ligion”, da man mener, det mere handler om ”en måde at leve på” frem for fx at tro på guder og udføre ritualer. I Vesten er det især buddhismens fokus på meditation og indre ro, der tilbyder et åndehul og et alternativ til et forjaget, senmoderne liv i forbrugersamfundet. Samtidig ser man også, hvordan det senmoderne fokus på individualisering og selvscenesættelse kan gøre fint brug af buddhistiske forestillinger om individets konstante selvudvikling.

BUDDHISME I ØST OG VEST

ØVELSE 1

- De følgende to tekster handler om buddhisme i to meget forskellige kontekster. Hvad lærer du om buddhisme i henholdsvis Danmark og Tibet?
- Skriv en lille liste over ting, du synes er spændende, mærkelige, overraskende eller uforståelige ved den buddhisme, du møder i hver af de to tekster.

Nanna Hyldgaard Hansen: Jeg vil gerne elske alle levende væsener lige højt

TEKST 1

[...] Ude i havestuen sidder Julie Strohbach på 29 år med en kop julete. Julie, der lige er blevet færdiguddannet bygningskonstruktør, blev buddhist i 1996 efter at have været til et foredrag om trosretningen.

”Det fangede mig, det med, at al lykke finder man hos sig selv. Buddhisme er som en værktøjskasse, man kan tage med sig rundt i sit liv. Til en hvilken som helst situation kan man finde et værktøj at håndtere den med”, forklarer Julie Strohbach. Hun står op hver morgen klokken 6 for at meditere i en times tid, inden dagen går i gang.

”Det giver en ro i sindet, når man finder ud af, at ens sind er kilde til enhver oplevelse. Meditation er en metode til at opnå ro. Man får tillid til, at alt, hvad der sker, er okay. Vores glæde og frihed er normalt betinget af oplevelser, om det er dårligt vejr, eller bussen ikke kommer. Friheden i sindet er ubetinget”.

Virker det?

”Ja. Det er selvfølgelig en gradvis vej til erkendelse, hvor man renser mere og mere af sindet”.

Er den ultimative frihed så ikke lig med ligegyldighed?

”Nej, det er en udbredt misforståelse. Det er sindets natur at være kærlig, og når man gør sig fri, har man mere overskud til at være kærlig. Buddhisme går ud på at træne sin kærlighed og medfølelse. Man ønsker lykke for alle levende væsener”.

Føles det lettere, når man mister?

”Ja. En stor pointe er, at man prøver at give slip på sin tilknytning til ting og mennesker, for tilknytningen er skyld i en stor del af vores lidelse og ulykke. Hvert øjeblik er rigt og fuldt af muligheder, så man skal ikke holde fast i ting, man tror, der giver lykke. En buddha er en, der har nået den højeste erkendelse, og en buddha føler ikke sorg. For en buddha er sygdom, alderdom og død fuldstændig lige så kraftfuldt og spændende som ungdom og kærlighed. Alt, hvad vi har, mister vi igen. Det eneste, vi har for altid, er sindet, som oplever. Man skal ikke holde fast i enkelte personer, for der er hele tiden nogen at hjælpe og gavne”. [...]

Politiken, 19.12.2004

Pamela Logan: Øjenvidne til en tibetansk himmelbegravelse

I det bjergrige Tibet har man i mange år praktiseret den såkaldte Himmelbegravelse. Dette overgangsritual er en måde at skaffe sig af med den afdøde persons krop, der bliver givet som et offer til gribbene. Ritualet har været forbudt af den kinesiske regering, men er nu på vej frem igen. Forfatteren til teksten er en amerikansk forsker i fysik på videnskabelig ekspedition i Tibet.

Drigung, Tibet, 26. september 1997

[...] Da munkene er færdige med at recitere deres bønner, går vi op ad en nedtrådt sti til en bakkekam, mens vi holder os i respektfuld afstand til begravelsesoptøget, som er kommet hele vejen fra Lhasa for at udføre denne sidste pligt over for deres afdøde ven. *Durtro*, dvs. det sted, hvor man anbringer liget, består af et stort indhegnet græsstykke med et par templer og en stor cirkel af sten i den ende, hvor ritualet finder sted. Fra talrige chorten¹ blafrer bedeflag, og en duft af enebærrøgelse rensrer luften. Over vores hoveder cirkler gribbene, og mange flere har samlet sig i flokke på græsset, få meter fra begravelsesforhøjningen. [...]

Tibetanerne mener, at den afdødes bevidsthed er vigtigere end kroppen. Når en person er død, må hans krop ikke

røres i tre dage, måske med undtagelse af issen, gennem hvilken bevidstheden, eller *namshé*, går ud. Lamaer² vejleder bevidstheden i en serie af bønner, som varer syv uger, mens personen går igennem *bardo*, som er mellemtilstande, der går forud for genfødsel. [...]

[*Et par mænd, der arbejder som såkaldte dødeopskærere, skærer den afdødes krop op og giver den til gribbene*]

I tretten minutter er gribbene optaget af et rasende ædevanvid. Det eneste, der høres, er lyden af kød, der bliver flået, og gribbenes indbyrdes kamp om de bedste stykker. Efterhånden begynder fuglene at blive mætte, og nogle flyver op, med store vinger, der lyder som damplokomotiver, når de basker over vores hoveder. Nu trækker mændene det ud, der er tilbage af liget – kun et blodigt skelet – og gænger de resterende fugle væk. De tager store køller frem og begynder at hamre og pulverisere knoglerne. Mændene snakker, mens de arbejder, og griner endda af og til, for ifølge tibetansk tro er de jordiske levninger kun et tomt hylster. Den dødes bevidsthed er væk, og dens skæbne bestemmes af den *karma*, der er akkumuleret gennem alle tidligere liv.

alumnus.caltech.edu

1 *Chorten* er den tibetanske oversættelse af sanskritordet *stupa*, som betegner en forhøjning eller et monument, i hvilket man opbevarer relikvier, tekster o. lign.

2 En *lama* er en religiøs specialist inden for tibetansk buddhisme.

BUDDHISME SAMMENLIGNET MED ANDRE RELIGIONER

ØVELSE 2

- Sammenlign nedenstående faktaboks med de andre religioners faktabokse.
- Diskuter, hvilke forskelle og ligheder du ser. Hvilken religion minder buddhismen mest om? Hvilken religion adskiller buddhismen sig mest fra? Hvorfor?

FAKTA OM BUDDHISME

NAVN

Buddhismen har sit navn efter *Buddha*, som betyder ”den oplyste”. Betegnelsen er oprindeligt et tilnavn til Siddharta Gautama Shakyamuni, der regnes som stifter af buddhismen.

OPSTÅEN

Buddhismen opstod i Nordindien som en af mange retninger inden for de indiske religioner, der begyndte at tage afstand fra offerkultur og præstekastens dominerende status. I stedet begyndte man at praktisere meditation under ledelse af omvandrende religiøse læremestre, såkaldte *guruer*. Siddharta Gautama Shakyamuni, der levede ca. 480-400 f.v.t., var en sådan guru. Hans tilhængere så ham som den første person, der ved hjælp af meditation opnåede oplysning og udfrielse af den endeløse række af genfødsler, som kendetegner menneskets lidelsesfyldte eksistens.

UDBREDELSE

Fra Nordindien bredte buddhismen sig mod syd, øst og nord ud over det øvrige Asien. Med den europæiske imperialisme i 1800-tallet kom Vesten for første gang i kontakt med buddhismen. Som en del af det kulturelle opbrud i slutningen af 1960'erne, også kendt som ”Ungdomsoprøret”, rejste mange unge fra Vesten ud på dannelsesrejse til Asien. En del kom hjem inspireret af buddhismen eller ligefrem som omvendte buddhister. Med globaliseringen er buddhismen og buddhistisk inspirerede forestillinger for alvor blevet synlige også i det senmoderne Vesten.

RETNINGER

Theravada: Sri Lanka, Thailand, Cambodia, Laos, Myanmar.

Mahayana: Kina, Korea, Japan, Vietnam, Singapore, Taiwan, Tibet, Mongoliet, Bhutan.

ANTAL TILHÆNGERE

Theravada: ca. 124 mio.

Mahayana: ca. 205 mio.

HELLIGE SKRIFTER

De buddhistiske religiøse forestillinger blev først nedskrevet flere hundrede år efter Siddharta Gautamas død. Ulig fx jødedom, islam og kristendom har man ikke én hellig autoritativ bog, som man henter sine religiøse forestillinger ud fra. Der er dog mange skrifter, der bliver anset som autoritative af de fleste buddhister.

Tripitaka eller ”Tre-kurven”, der blev nedskrevet på Sri Lanka i det 1. årh. f.v.t. var de første buddhistiske helligskrifter. Her findes klosterregler for munkene, prædikener, som man hævder, den historiske Buddha har holdt, og en mere systematiseret fortolkning af den buddhistiske lære, *dharmaen*.

BUDDHISMENS HISTORISKE UDVIKLING

I modsætning til den beslægtede religion hinduisme har buddhismen en religionsstifter. Ordet *Buddha* betyder ”den oplyste” og var et tilnavn til manden Siddharta Gautama, der også blev kaldt Shakyamuni, ”Vismanden fra Shakyaslægten”. De fleste beretninger om ”den historiske Buddha” Siddharta Gautama er mytisk stof, og historikerne er i tvivl om, hvornår han præcist levede. Dateringerne af Siddharta Gautamas liv svinger, men mange forskere vil i dag sætte Siddharta Gautamas liv til ca. 480–400 f.v.t.

Siddharta Gautama var en mand fra de højere sociale lag i det nordindiske samfund, ifølge den buddhistiske tradition en prins i byen Lumbini i området Kapilavastu på grænsen mellem det nuværende Indien og Nepal.

Buddhismens opståen skyldtes ikke én mand alene, men må forstås i sammenhæng med de opbrud, der skete i det indiske samfund på Siddharta Gautamas tid. I den tidlige indiske religion havde det hidtil været præsterne, kaldet *brahminerne*, der havde stået for de offerritualer, som skulle muliggøre et godt forhold til guderne. Samtidig fastslog det brahminernes position øverst i det religiøse og sociale hierarki, der kendes som kastesystemet (se afsnittet om hinduisme, side 123).

Nye religiøse tanker og praksis

På Siddharta Gautamas tid var der opbrud i bysamfundene, og der kom en ny gruppe af omvandrende *asketer*, som udfordrede brahminernes position og formulerede nye religiøse tanker og ny religiøs praksis. Disse asketer blev de nye religiøse specialister, kaldet *guruer*. Nye religiøse tekster, *Upanishaderne*, blev skrevet. Her lærte man om, hvordan sjælen, *atman*, er bundet til kroppen og bliver genfødt i en uendelig række af genfødsler, kaldet *samsara*. Ens *karma* bestemmer, i hvilken form man bliver genfødt. Karma skal forstås som en slags ”naturlov” af årsag og virkning, eller en ”handlingskonto”, hvor alle ens tanker og handlinger bliver indsat. Så længe man producerer karma, bliver man reinkarneret og er derved bundet til *samsara*, den endeløse cyklus af genfødsler. Men ved at følge sin guru og praktisere meditation og særlige åndedræts teknikker vil man opnå oplysning og udfries af *samsara* ved at forene sin *atman* med den guddommelige kraft bag hele universet, *brahman*. Denne udfrielse fra *samsara* kaldes *nirvana*, der egentlig betyder ”udslukkelse”.

Siddharta Gautama tog som andre religiøse reformatorer på den tid udgangspunkt i de oven for beskrevne religiøse forestillinger. Men Siddharta endte med at radikaliserer dem i en sådan grad, at han blev stifter af en ny religion. Han vendte sig mod kastesystemet som absolut sandhed og benægtede ligeledes, at mennesket havde et permanent ”jeg” eller en sjæl (*atman*), der

fulgte med genfødsel efter genfødsel. I stedet talte han om an-atman, et "ikke-jeg", der ikke har nogen fast kerne, men er foranderligt og hele tiden skifter ud fra de handlinger og tanker, der påvirker os. Derfor er det heller ikke ens "jeg", der bliver genfødt, men al den karma af tanker og handlinger, man har samlet sammen gennem livet.

Siddharta Gautama stiftede også det munkevæsen, der de første par hundrede år stod som garant for, at buddhismen kunne konsolidere sig og udvikle sig som selvstændig religion.

Buddhismen spreder sig

Da den indiske konge Ashoka i det 3. årh. f.v.t. tilsluttede sig buddhismen, fik buddhismen statsstøtte og mulighed for at sprede sig videre ud i verden. Buddhismen blev en slags statsreligion i Ashokas store multietniske imperium. Nye klostre blev bygget, og den buddhistiske mission kunne tage fart.

De første par hundrede år efter Siddharta Gautamas død blev de buddhistiske forestillinger og regler for munke og klostre overleveret mundtligt. Først på et *koncil* i det 1. årh. f.v.t. blev de første buddhistiske skrifter nedskrevet og samlet.

Omkring vores tidsregnings begyndelse kom det til et brud mellem de to store retninger *Theravada* og den nye retning *Mahayana*. *Theravada* betyder "De Ældstes Lære", mens *Mahayana* betyder "Det Store Fartøj". Tilhængerne af den nye *Mahayana*-retning kaldte *Theravada* for *Hinayana*, "Det Lille Fartøj", hvilket var en nedsættende betegnelse. I *Mahayana*s perspektiv misforstod *Theravada* Buddhas lære, for man mente, *Theravada* handlede om, at kun en lille gruppe munke selvisk arbejdede på egen oplysning og udfrielse. I stedet mente *Mahayanatilhængerne*, at den ægte buddhistiske medfølelse skulle vise sig ved, at man som en *bodhisattva* skulle arbejde uselvisk på alle væsensers frelse, også de buddhistiske lægfolks.

ORDFORKLARING

Asket: En *asket* er en person, der praktiserer *askese*, dvs. lever i selvvalgt fattigdom og afholder sig fra ting, der giver kropslig nydelse, som fx god mad, alkohol, sex og lign. Ved at afholde sig fra disse ting vil asketen i stedet øge sin selvkontrol og fokusere på at opnå åndelig og religiøs udvikling.

Koncil: Et *koncil* er et møde, hvor de mest magtfulde repræsentanter for religionen fastsætter, hvad der skal være religionens dogmer, ritualer og hellige skrifter.

BUDDHISMENS HISTORISKE UDVIKLING

ØVELSE 3

Print et verdenskort fra nettet. Marker, hvor buddhismen er opstået, og vis med pile, hvordan og hvornår den har bredt sig. Marker også, hvor de to store retninger hver især er udbredt.

RELIGIØS PRAKSIS I BUDDHISMEN

Når man tænker på, hvilke særlige handlinger buddhister udfører, ser man ofte for sig mennesker, der sidder med korslagte ben og lukkede øjne og mediterer. I virkeligheden er det kun en meget lille del af verdens buddhister, der mediterer. De fleste buddhister vil udføre fortjenstgivende ritualer som at bukke ærbødigt for statuer af buddhaer og bodhisattvaer, give små symboliske offergaver og recitere længere hellige tekster eller kortere *mantraer*, som er hellige lyde, der tænkes at indeholde ekstraordinære kræfter. Ved at sige mantraet forestiller man sig, at man kan påkalde den kraft, det repræsenterer.

▲ *Tibetanske buddhister udfører glidefald foran Jokhang-templet i Tibets hovedstad Lhasa. Ved at udføre glidefald og samtidig recitere "tilflugten til buddhismen" eller mantraer viser man sin hengivelse til buddhismen og forsøger at komme af med tilknytningen til sit ego. Samtidig giver det god fortjeneste og dermed god karma.*

► *Mange buddhister vil have et hjemmealter i stil med dette japanske, kaldet et butsudan. Her kan man ofre til de vigtigste bodhisattvaer og bede for de afdøde familiemedlemmer. På dette japanske hjemmealter kan man på øverste hyld se en såkaldt ihai, en mindetavle for et afdødt familiemedlem. Der er sat ofringer frem i form af blomster, frugt og lys.*

Nirvanisk, karmisk og apotropæisk (magisk) buddhisme⁶

Det er muligt at inddele buddhistisk praksis i tre typer, afhængig af, hvilket formål buddhisten har med sin praksis: Nirvanisk, karmisk og apotropæisk⁷ (eller magisk) buddhisme. Denne inddeling blev oprindeligt foretaget af antropologen Melford E. Spiro, da han studerede Theravadabuddhisme i Burma. De tre praksisformer kan iagttages på tværs af alle de forskellige buddhistiske retninger i dag.

Nirvanisk buddhisme praktiseres som regel af religiøse specialister som munke – eller af konvertitbuddhister i Vesten. Her fokuseres der på ved hjælp af meditation at slippe ud af samsaras kredsløb af død og genfødsel for at opnå nirvana.

Det er dog de færreste buddhister, der har tid og overskud til at meditere og praktisere nirvanisk buddhisme for allerede i dette liv at kunne slippe ud af samsara. De fleste læg-buddhister vil praktisere de to andre typer.

◀ *Buddhister giver ris som offergave til en munk i det thai-buddhistiske tempel Watpa i Dragør.*

6 Afsnittet "Nirvanisk, karmisk og apotropæisk/magisk buddhisme" bygger på Melford E. Spiro: *Buddhism and society: A great tradition and its Burmese vicissitudes*, University of California Press 1982

7 *Apotropæisk* betyder egentlig "ondtåfværgende".

◀ *Koreanske buddhister og turister går omkring Tabotap pagoden, en stupa ved Bulguksatemplet i Gyeongju, Korea. Stupaer var oprindeligt en slags gravhøje for vigtige personer inden for den tidlige buddhisme. De kan i dag også indeholde hellige skrifter eller andre genstande med tilknytning til buddhismen. Stupaer symboliserer oplysning og giver velsignelse, og ved at gå omkring dem kan man få del i denne særlige kraft.*

Karmisk buddhisme praktiseres som regel af lægfolk, der ved hjælp af gode gerninger og ritualer arbejder på at forbedre deres position i samsara og opnå en bedre genfødsel gennem opsparede fortjenester og god karma.

Apotropæisk buddhisme fokuserer endnu mere dennesidigt på at forbedre livet i samsara. Her forsøger man ved hjælp af ritualer at afværge sygdomme, beskytte mod dæmoner,

få høsten sikkert i hus osv.

Religionsfagligt set er ingen af de tre måder at praktisere buddhisme på bedre eller mere rigtig end de andre. Ofte vil de tre praksisser fungere helt uproblematisk sammen. Munken, der praktiserer nirvanisk buddhisme, må ikke eje noget, der kan give ham tilknytning og begær. For at han skal kunne meditere og belære lægbuddhisterne om dharmaen, dvs. den buddhistiske lære, går han først tiggegang for at få fyldt sin risskål. De lægbuddhister, der giver ham ris, opsparer derved god fortjeneste ved at praktisere denne form for karmisk buddhisme. Ligeledes er det munke og præster som religiøse specialister, der udfører apotropæiske ritualer for lægbuddhisterne i templerne.

Meditationspraksissen, der ofte vil forbindes med nirvanisk buddhisme, kan også tilhøre den karmiske eller apotropæiske type. Således vil man møde buddhister, der siger, at deres meditation skaber karmisk fortjeneste, eller at den skaber så meget kraft, at man ligefrem kan påvirke naturkræfterne, dvs. være apotropæisk. I denne kategori kan man også finde de vestlige konvertitbuddhister, der ikke nødvendigvis vil meditere for at opnå nirvana, men blot mediterer for at opnå bedre personligt velvære.

▲ Ved Bulguksatemplet i Gyeongju, Korea, har buddhistiske pilgrimme selv bygget hundreder af små stupaer af småsten. Ved at bygge en lille stupa yder man et offer ved at vise sin hengivelse til buddhismen, og man opnår derved god fortjeneste og forbedrer sin karma.

BUDDHISTISK PRAKSIS

ØVELSE 4

- Hvilke buddhistiske forestillinger kommer i spil i de følgende fire kilder (tre tekster og et fotografi) – dvs. hvilke ting viser, at dette er kilder til buddhisme?
- Hvilke af kilderne er *indefra*, og hvilke er *udefra*? Hvordan kan man se det?
- Forsøg at anvende Melford E. Spiros tre typer af buddhisme, og find ud af, hvor man kan møde henholdsvis nirvanisk, karmisk og apotropæisk buddhisme i de fire kilder.
- Hvilke af Ninian Smarts dimensioner kommer i spil i disse fire kilder?

Arakwa Genki: De hellige skrifers gode fortjenester

Sutraer er Buddhas nedskrevne ord, som hans disciple samlede efter at have fået dem fortalt. Sutra betyder ”tråd”, og buddhismens lære er skrevet ned som et stykke sammensyret stof. Sutraerne blev oprindeligt videregivet fra mund til mund. Når man læser dem højt, får man derfor stor fortjeneste. Det betyder ikke noget, hvis man ikke forstår ordene, for når man reciterer dem, viser Buddha sig for os igen.

Når vi reciterer sutraer, optjener vi god fortjeneste, som vi kan give videre til de døde, så vi derved kan hjælpe dem på Buddhas vej. For når man reciterer sutraer, læser man ikke kun for sig selv, men for alle. Alle får god fortjeneste, da vi alle står i dyb relation til hinanden. [...]

Zen – levende japansk buddhisme, 1998

Jørn Borup: Japanere på pilgrimsfærd

Hvert sjette år valfarter japanerne til Zen-koji-templet, hvor en kopi af den antagelig ældste japanske buddha-figur vises frem fra sine gemmer til fri beskuelse.

Allerede de fyldte busser fra stationen og reklameskiltene i gaderne viser, at der er noget stort på færde. Souvenir-butikkerne og de små tehuse har travlt fra morgenstunden med at gøre klar. Menneskemylderet tager til. Flere ældre er klædt på i pilgrimsuniform med hvide dragter, bambushat og stok. Andre er mest turister på spirituel vandring, nogle i grupper fra lokale menigheder. Ved indgangen til den første store port står to buddhist-præster med bambushat, sorte gevandter og hvide tabi-strømper. For mønten, de putter i skålen, får forbipasserende en velsignelse, healende kropsberø-

ringer med en lille klokke og et smil. På tempelpladsen bag hovedindgangen er handelen i boderne med amuletter, rosenkranse, røgelsespinde og alskens religiøst kitsch i fuldt sving. Et sted kan man nedskrive sine bønner om lykke, sundhed eller rigdom på »ønskelister«, som præster til senere ceremonier vil velsigne og sende det rette sted hen. Der kommer flere og flere hen og berører den høje træsojle i midten med de hellige ord. Røgelseskarret bagved oser ud på ivrige hænder, der »smører« røgen på kroppen. Enkelte rækker hatten ind for derefter at tage den nu rensede og lykkebringende beklædning tilbage på hovedet. Fotograferne har travlt og gyldne dage. Den ene gruppe efter den anden skal have foreviget denne store dag. [...]

Kristeligt Dagblad, 24.05.2003

Buddhistisk meditation

Målet i buddhismen er at erkende sindets natur – selv at blive en buddha. Til det formål mediterer man. Meditation består i at berolige sindet og øve sig i at overskride forestillingen om et fast og uforanderligt ”jeg” samt fastlåste ideer om den ydre verden.

I meditation kan man erkende sindets natur på tre måder: Via dets bevidsthed (indsigt), via dets kraft (energi) eller via dets evne til identifikation (hengivenhed). Sidstnævnte er igennem tiderne blevet priset som den hurtigste vej til erkendelsen. Her mediterer man på lama (guru yoga) og identificerer sig direkte med sin buddha-natur. Meditation på lama indeholder elementer fra både indsigtsens og energiens vej.

Vejen til befrielse og erkendelse

Buddhas lære består af viden om sindets natur (anskuelse), metoder til at virke-

liggøre dets kvaliteter (meditation), og råd om, hvordan man fastholder den opnåede indsigt i hverdagen (handling).

Befrielse er det første store mål på den buddhistiske vej. Befrielse betyder, at man erfarer, at krop, tanker og følelser er i stadig forandring og derfor ikke kan udgøre et virkeligt ”jeg”. Med oplevelsen af denne indsigt føler man sig ikke længere som skydeskive for livets lidelser.

Erkendelse er næste skridt og buddhismens endelige mål. Her gennemstråler sindets klare lys enhver erfaring. Der findes ikke længere nogen adskillelse mellem den der oplever, det der opleves og oplevelsen selv. I erkendelsen af sindets natur nyder sindet hvert øjeblik sine iboende egenskaber og er spontant og ubesværet til stede i alt.

buddha.dk

▲ Jizokult i Kamakura. Japansk kvinde ofrer vand til bodhisattva Jizo i Hasedera-templet i Kamakura. Jizo er især kendt som en bodhisattva, der hjælper folk ud af helvedes genfødselsverden og som beskytter af børn og vejfarende.

BUDDHISTISKE FORESTILLINGER

Den klassiske buddhisme

Buddhalegenden

En af buddhismens grundfortællinger er Buddhalegenden. Den kendes i mange forskellige udgaver, mundtlige som skriftlige. Religionsfagligt set er Buddhalegenden en myte, der vil give en forklaring på Siddharta Gautamas liv, oplysning og udvikling af vigtige buddhistiske begreber.

Ifølge Buddhalegenden blev Siddharta undfanget, da hans mor dronning Maya i en drøm så en hvid elefant trænge ind i sin mave. Sandsigerne ved hoffet forudsagde, at barnet ville blive enten en Buddha eller en verdenshersker. Prins Siddharta voksede op og blev gift med Yasodhara, med hvem han fik en søn, Rahula. *Rahula* betyder ”lænke”, hvilket henviser til, at Siddharta ved sønnens fødsel blev bundet til det dennesidige liv. Siddhartas far forsøgte at beskytte sin søn mod livets barske realiteter og holdt ham indespærret i nydelse og luksus. En dag begyndte den unge prins dog at tage på ture uden for paladset. Her mødte han ”De Fire Syn”: En olding, en syg mand, et lig og en asket. Disse oplevelser fik Siddharta til at indse, at livet er fuldt af lidelse, og at alt i tilværelsen er forgængeligt. Siddharta forlod derfor sin familie og blev en omvandrende asket. Efter i seks år at have praktiseret streng askese, hvor han skulle have levet af kun et riskorn om dagen, forlod Siddharta den uproduktive askese og valgte i stedet en mere moderat vej, *middelvejen*. Ved at følge den opnåede han i en alder af 35 år oplysning, *bodhi*, og var nu en Buddha. Efter denne spirituelle vækkelse samlede Buddha en række disciple og indstiftede den første munkeorden, *sangha*.

Benaresprædikenen

En anden vigtig fortælling inden for buddhismen kaldes for ”Benaresprædikenen” og er fortællingen om, hvordan Siddharta Gautama efter sin oplysning gik ind i en hjortepark i byen Benares og gav sin første prædiken for en flok tilhængere. Derved drejede Buddha ”lærens hjul” *dharma*, og begyndte at sprede buddhismen.

I Benaresprædikenen bliver læren om *De Fire Ædle Sandheder* fortalt af Buddha. Den første ædle sandhed er, at *livet er lidelse, dukha*. *Dukha* betyder egentlig ”unyttig og forgæves bestræbelse”. For alt er forgængeligt. Fødsel, alderdom, sygdom og død viser livet som forgængeligt og fuldt af lidelse.

De Fire Ædle Sandheder

- 1 Livet er lidelse (*dukha*)
- 2 Lidelsens årsag
- 3 Lidelsens ophør
- 4 Vejen til lidelsens ophør

Den anden ædle sandhed er *lidelsens årsag*, som er begær og livstørst. Begæret efter nydelse og tørst efter at være til og have magt producerer karma og forårsager genfødsel.

Den tredje ædle sandhed er *lidelsens ophør*, hvilket kan ske ved at gøre sig uafhængig af begæret og tilintetgøre livstørsten. Når begæret udslukkes, ophører man med at producere karma, lidelsen stopper, og man vil opleve nirvana som 'det evige nu'.

Den fjerde ædle sandhed er *vejen til lidelsens ophør*, som består af den ottelede vej, nemlig: 1. Ret anskuelse (at følge dharma, Buddhas belæringer). 2. Ret beslutning (tilflugten til Buddha, Dharma, Sangha). 3. Ret tale (fx ikke lyve eller tale nedsættende om andre). 4. Ret handlemåde (fx ikke slå ihjel). 5. Ret levemåde. 6. Ret stræben. 7. Ret besindelse/tanke. 8. Ret koncentration/selvfordybelse. Denne ottelede vej kaldes også *middelvejen* og omhandler tanke (punkt 1-2), handling/etik (punkt 3-5) og praksis, dvs. meditation (punkt 6-8).

Vejen til lidelsens ophør – Den ottelede vej		FAKTABOKS
Middelvejen	1 Ret anskuelse (at følge dharma, Buddhas belæringer)	Tanke
	2 Ret beslutning (tilflugten til Buddha, Dharma, Sangha)	
	3 Ret tale (fx ikke lyve eller tale nedsættende om andre)	Handling /etik
	4 Ret handlemåde (fx ikke slå ihjel)	
	5 Ret levemåde	
	6 Ret stræben	Meditation
	7 Ret besindelse/tanke	
	8 Ret koncentration/selvfordybelse	

For at komme så langt skal man som buddhist først erkende sin uvidenhed og den illusion, man har om et fast, uforanderligt "jeg". Det buddhistiske "jeg" er i virkeligheden et "ikke-jeg", idet det som alt andet i livet er under konstant forandring. I stedet for et permanent "jeg" har man ifølge buddhistisk opfattelse *De Fem Skandhaer*, som er *form, følelse, forestillinger, anlæg/drifter* og *bevidsthed*. Disse fem skandhaer står i relation til hinanden gennem karmiske handlinger og vil påvirke hinanden gensidigt og derfor være foranderlige.

BUDDHISTISKE FORESTILLINGER

ØVELSE 5

Lav en lille faktaboks, hvor du med dine egne ord opsummerer de vigtigste begreber og forestillinger fra den klassiske buddhisme.

Det Buddhistiske Livshjul

Bhavachakra, også kaldet *Det Buddhistiske Livshjul*, er her malet på væggen i det tibetanske Songzanlin-kloster. Livshjulet er en billedlig gengivelse af samsara, dvs. den endeløse cyklus, der holder mennesket fanget i uvidenhed og lidelse.

Inderst i hjulet ses *de tre rodårsager* (også kaldet *de tre sindsgifte*) til, at mennesket er fanget i livshjulet, nemlig *begær*, *vrede* og *uvidenhed*, symboliseret ved henholdsvis en hane, en slange og en gris. Dyrene bider hinanden i halen for at symbolisere, at de tre rodårsager hører sammen og betinger hinanden. I den næstinderste cirkel ses henholdsvis *den lyse og den mørke vej*, der viser væsener på vej opad mod en bedre genfødsel eller nedad mod en dårligere genfødsel, tynget ned af den dårlige karma. Den næste ring viser *de seks genfødselsverdener*, henholdsvis *gudeverdenen*, *halvgudeverdenen*, *menneskeverdenen*, *dyreverdenen*, *de sultne ånders verden* og *helvede*.

Gudeverdenen er umiddelbart den bedste verden at blive genfødt i. Men denne verden er, som hele livshjulet, også underlagt loven om karma. Dvs. når man har levet ubekymret som gud et stykke tid, har man opbrugt sin karma og bliver genfødt i en lavere verden. I halvgudeverdenen lever man også et liv i luksus. Men halvguderne bruger deres tid på at kæmpe mod sig selv og guderne i gudeverdenen. De arbejder derved heller ikke på at forbedre deres karma, men opbruger den kun. Menneskeverdenen er fuld af lidelse, men det er kun her, man kan arbejde på at forbedre sin karma og opnå bedre genfødsel eller blive helt oplyst, så man kan opnå nirvana og blive befriet fra genfødslerne. Dyrene i dyreverdenen er i endnu højere grad end menneskene underlagt begæret, for dyrene har ingen bevidsthed, men lever kun for at æde og parre sig. I de sultne ånders verden lever væsener med tynde halse og tykke maver. De går konstant omkring og søger efter mad og drikke. Men når de ser noget mad eller drikke, forsvinder det igen foran dem, eller det brænder dem hele vejen ned igennem halsen.

Helvede er den værste genfødselsverden. Helvede kan være inddelt i yderligere 18 verdener, der hver er kendetegnet ved konstant lidelse, fx enten uafbrudte flammer eller is. Dødsuden Yama, der sidder i helvede, skal ikke forstås som en straffende djævel, som man fx kender det fra folkelige kristne forestillinger. For Yama vil ofte sidde med et spejl, hvor man kan se sin egen dårlige karma, dvs. grunden til at man er havnet i helvede. Således er helvede ikke en udefrakommende straf for et dårligt liv, men bare genspejlingen af al den dårlige karma, man selv har opsparret. Alt det, man oplever i helvede, er altså kun ens egen dårlige karma. Helvede kan føles som en evighed, men man er der kun, indtil man har opbrugt sin dårlige karma, og bliver så genfødt et andet sted i livshjulet.

De seks genfødselsverdener kan opfattes som konkrete verdener, men ofte vil buddhister også tale om de seks verdener som sindstilstande. Således kan man føle sig som en ubekymret gud, der bare opbruger god karma for derefter at vågne op til det virkelige liv i lidelse. Eller man kan føle sig som et dyr, hvis man i en periode kun tænker på at få opfyldt sine kropslige behov. Endelig kan man føle sig som i helvede, hvis man har det dårligt og ikke føler, der er nogen vej ud af lidelsen.

Pointen er, at det kun er fra menneskeverdenen, man kan arbejde på at blive oplyst, frigjort og komme ud af samsara.

I den yderste ring ses 12 billeder, der symboliserer *opståen i afhængighed af hinanden*. Dette kaldes også *den 12-leddede årsagskæde*. Hvert billede er en effekt af det foregående billede og bliver til årsag og fører videre til det næste. Som årsag og effekt kommer 1. *en blind mand* (uvidenhed), 2. *en pottemager* (vilje), 3. *en abe* (bevidsthed), 4. *mennesker i en båd* (navn og form), 5. *en bygning med vinduer* (de seks sanser), 6. *et par i omfavnelser* (kontakt), 7. *en mand med pil i øjet* (følelse), 8. *en kvinde tilbyder mand noget at drikke* (livstørst, begær), 9. *en kvinde plukker frugt fra et træ* (vedhængen), 10. *et elskende par* (tilblivelse), 11. *en fødende kvinde* (fødsel) og 12. *en mand, der bærer lig til gravpladsen* (alderdom og død).

Hele livshjulet holdes af Mara, som er symbol på det begær, der frister os til at hænge fast i livshjulet og modarbejde vores befrielse. Uden for livshjulet ses den oplyste Buddha.

Mahayanabuddhismen

Da Mahayanaretningen brød med Theravada i det 1. årh. e.v.t., skrev man en hel del nye skrifter, kaldet *sutraer*, hvor de nye forestillinger kom til udtryk. Mahayana er en videreudvikling af en række af de religiøse forestillinger, der opstod i buddhismens formative periode.

I det følgende opridses en række forestillinger og begreber, der er centrale for Mahayana.

En *bodhisattva* er en person, der arbejder på at befri andre væsener fra samsaras lidelser. Dette begreb kendes fra både Theravada og Mahayana.

I Mahayana er begrebet *bodhisattva* dog mere radikalt opfattet. Mahayana brød med Theravada, bl.a. fordi man mente, at denne retning kun fokuserede på, at munke kunne arbejde på deres egen udfrielse af samsara og opnåelse af nirvana. Derved udviser disse munke faktisk egoisme og begær, hvilket jo ikke fører til oplysning. Heroverfor mente reformatorerne inden for Mahayana, at en *bodhisattva* er en person, der er ved at opnå oplysning, men udskyder sin egen udfrielse af samsara. I stedet arbejder *bodhisattva*en på at udfri alle levende væsener fra samsara. Ifølge Mahayana har alle mennesker nemlig en iboende *buddhanatur*, der bare skal vækkes, så man kan blive oplyst, dvs.

blive en buddha. Alle levende væsener er sådan set allerede potentielt oplyste, men skal bare erkende det. Det kan man gøre gennem meditation eller andre ritualer, der påkalder forskellige himmelske bodhisattvaer som hjælp. For i Mahayanas forestillingsverden er der en imponerende række af himmelske bodhisattvaer, der som gudelignende skikkelser skal hjælpe mennesker til oplysning eller blot bedre genfødsel.

Ved at påtage sig bodhisattvaløftet om at hjælpe andre væsener til oplysning, viser man både *visdom (prajna)* og *medfølelse (karuna)*, hvilket er to centrale begreber, der skal arbejde sammen for at være effektive. Hvis man kun har visdom, men ingen medfølelse, bliver man kynisk og ligeglad. Hvis man kun har medfølelse, men ingen visdom, bliver man sentimental og kan ikke handle til hjælp for andre.

Ved at vælge uselvisk at hjælpe andre frem for sig selv viser man også, at tanken om det ”jeg”, mennesket normalt forbinder sig med, kun er en illusion. Dette viser hen mod det næste centrale begreb inden for Mahayana, nemlig *Læren om altings tomhed, sunyata*. ”Tomheden” er et absolut begreb og er en videreudvikling af læren om ”ikke-jeg”. Intet eksisterer i sig selv, men kun i kraft af noget andet, det, det er relateret til. Alle fysiske objekter er ”tomme” for egenværen, de har ikke nogen særlig essens, men eksisterer kun i relation til noget andet. I dagligdagsprog kan det forklares således: En person kan være en ven, hvis man har nogen at være ven for; man kan være en datter, hvis man har forældre; eller elev, hvis man har en lærer; læreren er kun lærer, hvis hun har elever; en person kan være god, hvis hun gør en god gerning; eller personen kan være ond, hvis hun gør noget, der skader andre. Pointen er, at det, man er, er man aldrig bare ”i sig selv”, men altid i forhold til noget andet. Man er kun noget i kraft af sine relationer til andre, relationer, der er foranderlige og skifter gennem hele livet.

Nogle Mahayanaretninger går så vidt som til at hævde, at ”samsara er lig nirvana”. Umiddelbart kan dette lyde som et paradoks. Men disse retninger fokuserer endnu mere radikalt på at overvinde dualismen, dvs. opdelingen af verden i gensidigt afhængige modsætningspar. Hvis man stræber efter nirvana, fordi man vil ud af samsara, så er de to begreber jo relative i forhold til hinanden, og så er man stadig fuld af begær og underlagt illusionen om, at ens ”jeg” er noget særligt. Ved hjælp af meditation, hævdes det, kan man overkomme dualismen og opleve erkendelse og oplysning, når ens eget subjekt smelter sammen med det objekt, man mediterer på. Denne oplevelse påstås nemlig at være hinsides det sprog og de begreber, der inddeler verden. I det tilfælde er der ingen adskillelse mellem samsara og nirvana.

Det sidste centrale begreb er *upaya*, der kan oversættes som ”effektive midler”. Bag begrebet *upaya* ligger forestillingerne om, at en Buddha eller en bodhisattva ud af visdom og medfølelse kan anvise også lægfolk særlige teknikker og praksisser, der kan føre dem til kendskab til dharmen og frem

mod oplysning. Teknikkerne kan ses som en ”relativ forkyndelse” af dharmen, dvs. de er afhængige af og tilpasset tilhørernes omstændigheder. Upaya er således en anden religiøs praksis end meditation. Igennem meditation søger man ofte at nulstille sin karma for at blive oplyst. Men i upaya bruger man aktivt sin karma til at udføre fortjenstfulde ritualer og arbejde frem mod oplysning for sig selv og andre.

MAHAYANABUDDHISME

ØVELSE 6

- Hvilke buddhistiske begreber og forestillinger møder vi i tekst 6, 7 og 8 – dvs. hvilke ting viser, at dette er kilder til buddhisme?
- Hvilke forestillinger er karakteristiske for Mahayana, og hvilke forestillinger stammer fra buddhismens klassiske periode?

Jens Vilstrup:

Når man tror på tvivlen. Interview med Olaf Høyer

TEKST 6

Abrahams religioner – jødedom, kristendom og islam – de er eksistentielle religioner. De har monopol på sandheden. Nogle af mine muslimske kolleger inden for busfaget fortæller om den kolossale guds frygt, de har. De er bange for Gud, mange af dem, bange for at blive straffet, bange for ikke at følge reglerne. For en buddhist er det noget, der bliver afgjort i karmabanken. I buddhismen er der ingen Gud, og den har ikke monopol på sandheden. Den er bare et forslag. Man kan sige, at buddhisme er en tvivlsretning, frem for en trosretning. En systematisk måde at tvivle på, siger Olaf Høyer, der pludselig finder en vase frem.

– Egoets illusion er kernen i buddhismen. Og den her vase er et godt eksempel på, hvad sindet er. Man kan hælde vand, syre, sukker, salt, hvad som helst

ud af den og ned i den. Uanset hvad, så er sindet en beholder for vores oplevelser. Men i modsætning til den her vase, er der ingen bund, ingen væg og intet loft i sindet. Buddha søgte den ubetingede glæde, og han spurgte: Hvad er glæde og hvad er lidelse? Hans konklusion er, at glæde og lidelse er noget, man oplever. Og oplevelser er noget, man har i sindet. Det afgørende er at slippe af med lidelsen og opnå en glæde, som ligger i sindet og er ubetinget af omstændighederne. Det er det, der gør buddhismen til en psykologisk religion. Den er også et træningssystem. Med meditation som værktøj får vi en chance for at få indsigt, selv om der ikke er nogen garanti. Enten falder 10-øren, eller også gør den det ikke.

Ud & Se, juni 2007

Interview med tibetansk nonne i eksil

Interview med nonne og geshestuderende, Tenzin Choensum. Tenzin Choensum boede på et meget fattigt, lille kloster Jamyang Choeling Nonnekloster i Dharamsala, Indien.

– Hvorfor er det vigtigt at hjælpe andre og ikke blot selv blive oplyst?

Jeg har aflagt et løfte om at ville befri alle levende væsener, og derfor kan jeg ikke blive oplyst før alle andre er det. Der er seks paramitaer¹, som betyder fuldkommenheder, som vi skal træne i for at blive oplyst og for at tjene andre.

– Hvad skal jeg gøre for at blive oplyst?

Hvis du tror på, at du kan blive oplyst, må du sætte dig ind i paramitaerne, og du må forstå dem. Og du må rense dit sind for vildfarelser – og dem har vi mange af – fx had, uvidenhed og begær. Du må først studere dem i mange bøger.

Der kan du finde forskellige typer illusioner og uvidenhed.

Jeg vil fremhæve, at vi har mange slags begær. Det allerførste er, at vi tænker på os selv hele tiden. Jeg vil være berømt – Jeg vil være kendt – Jeg vil have gode venner – Jeg vil have et godt hus, og vi bliver ved med hele tiden at tænke på os selv.

Tove Ahlmark & Anne-Sophie Bernstorff:
Håbet om at blive genfødt som dreng, 2002

- 1 De seks paramitaer er:
- Generøsitet, storsind.
 - Vagtsom opmærksomhed, agtpågivenhed.
 - Overbærenhed, rummelighed.
 - Begejstring.
 - Koncentration, meditation.
 - Intelligens, viden, visdom.

Uddrag af Lotus-Sutraen

Og alle her i verden er blevet buddhaer ved at have udført
Alle mulige former for tilbedelse af De lykkeliges relikvier,
Om det så er en nok så beskeden tilbedelse,
Ja ved blot at lade et enkelt instrument spille,

Eller ved at tilbede billederne af De velsignede
På freskoerne med blot en enkelt blomst
Eller ved ukoncentreret at tilbede dem,
Også de vil komme til at se millioner af Buddhaer.

De, som ved en stupa har udført en komplet *anjali*⁷
Eller blot rakt en enkelt hånd i vejret,
Som har bøjet deres hoved et øjeblik og
På samme måde har bøjet deres krop, og

Som en enkelt gang har sagt ”priset være Buddha” (*namu o-mito-fo*) og
Samtidig (sagt det) en enkelt gang ved relikvieskrinene,
Selv om de var ukoncentrerede,
De har alle fået del i den højeste oplysning (*agrabodhi*).

1 Dvs. har rakt de sammenlagte hule hænder frem i ærbødig hilsen.

Buddhisme i Japan

Mahayanabuddhismen kom til Japan fra Korea i 500-tallet e.v.t. Buddhismen blev forholdsvis hurtigt en anerkendt religion og smeltede sammen med de religiøse forestillinger og den praksis, der allerede var i Japan. Som i mange andre asiatiske lande, buddhismen blev bragt til, skete der en synkretisering i forhold til de lokale religioner. I mange år frem til Japans modernisering i sidste halvdel af 1800-tallet kunne det ofte være umuligt at skelne mellem, hvornår man havde med buddhisme at gøre, og hvornår det var de ”traditionelle” japanske religioner. Således blev de mange lokale japanske guddomme ofte forstået som udgaver af det væld af himmelske bodhisattvaer, Mahayana er så rig på. Disse bodhisattvaer og guder blev forstået som beskyttere af det japanske folk og de japanske øer. Efter den koreanske buddhisme tog kinesisk buddhisme over som hovedinspirationskilde for de mange japanske buddhistiske retninger.

Buddhisme i Japan kaldes ofte ”begravelsesbuddhisme”, fordi det er i den forbindelse, de fleste japanere deltager i buddhistisk praksis. Kun 55 % af japanerne kalder sig buddhister, men 90 % bliver alligevel genstand for et buddhistisk begravelsesritual.

TEKST 9

Håndbog for shinbuddist¹ præster: Regler vedrørende begravelser

1. Lige efter dødens indtræden opsøges præsten og ”Pude sutraen”² fremsiges. Det døde legeme vendes således, at hovedet peger mod nord og ansigtet vender mod vest. På en sådan måde døde den historiske Buddha og også Shinran³, iflg. biografien *Godensho*. Den dødes ansigt dækkes med et hvidt klæde. Oplæsningen finder sted foran *butsudan*⁴, ikke foran den døde.
2. Afvaskning af den dodes krop.
Liget vaskes rituelt førend det lægges i en kiste. Dette foretages i dag af en bedemand, men det blev traditionelt udført af et familiemedlem.
3. Rituel kronragning.
En symbolsk kronragning for at markere at den døde er blevet en buddha (*hotoke*), og den døde bliver givet et dharma-navn (*homyo*⁵). Stærkt troende buddhister kan have et homyo i forvejen, nogle får endog et homyo som barn. Dette efterfølges af fremsigelsen af en kort hymne, de første vers af Shandaos Kuan Wu-Liang-Shou Ching Shu⁶. [...]

Religioner i Japan, 2004

1 Shinbuddhisme er en af retningerne inden for ”Rene Land-skolerne”, som vi skal møde på de følgende sider.
2 Populær betegnelse for forskellige uddrag af sutraer og

hymner, som varierer fra sted til sted.

3 Shinran regnes som stifteren af shinbuddhismen.

4 Buddha-altret i private hjem (se side 150).

5 *Ho* betyder læren (dharma) og *myo* navn.

6 Shandao (613-681), shinbuddhismens femte patriark, fra Kina.

Brug Durkheims religionsdefinition til at finde ud af, hvilke forestillinger og praksis der gør tekst 9 til religion.

Der er mange retninger inden for japansk Mahayanabuddhisme. Her skal vi møde Zen- og Rene Land-buddhismen.

Zen

Zen betyder "meditation", hvilket fortæller om denne retnings primære praksisform. Zenretningerne regner Bodhidharma som deres grundlægger, her kaldet patriark. Bodhidharma var en indisk munk, der i 400-500-tallet kom til Kina og grundlagde zenbuddhismen ("chan" på kinesisk). Herfra nåede det Japan i slutningen af 1100-tallet. Zens fokus på meditation og streng disciplin gjorde den især populær i krigerklassen af soldater og samuraier. Op gennem Japans historie var zenklostrene således ofte befolket af krigermunke, der udviklede forskellige kampsportsgrene på grundlag af zenbuddhistiske forestillinger.

Zenbuddhismen er i forhold til andre buddhistiske skoler kendt for at lægge mindre vægt på helligskrifter og mere på praksis. Inden for zen er der også mange lægfolk, der blot benytter templerne uden at meditere. Ellers er zenbuddhismen kendt for sin praksis *zazen*, "siddende meditation", hvor man også kan meditere på en række tilsyneladende meningsløse historier eller spørgsmål, kaldet *koan*. En koan kan fx lyde: "Hvad er lyden af én hånd, der klapper?", eller når en elev spørger sin buddhistiske mester: "Hvad er Buddha?", og mesteren svarer: "Tørret lort."

Målet er, at den, der mediterer på disse paradoksale koaner, skal få nedbrudt illusionen om den ordnede verden, hvor alle fænomener er indrettet i relation til hinanden. Alt dette er jo ifølge buddhismen kun en relativ sandhed. Når man erkender dette, opnår man "den pludselige oplysning", *satori*, og erkender dermed den absolutte sandhed, altings tomhedsnatur.

Hvor zen for mange i Vesten er blevet synonym med japansk buddhisme, ser virkeligheden i Japan noget anderledes ud. For i Japan er zen en mindre retning inden for japansk buddhisme med kun ca. 3,3 mio. registrerede medlemmer.

Rene Land-buddhismen

Rene Land-buddhismen er langt den største buddhistiske retning i Japan med ca. 19,5 mio. registrerede medlemmer. Disse fordeler sig på forskellige skoler, der alle henviser til Rene Land-buddhismen som hovedretning.

Ligesom zenbuddhismen blev også Rene Land-buddhismen bragt fra Indien, videreudviklet i Kina og derefter eksporteret til Japan, hvortil den ankom i 900-tallet. I slutningen af 1100-tallet stiftede først munkene Honen og siden Shinran de første egentlige japanske Rene Land-skoler. Det var også Shinran, der som den første brød med hidtidig praksis og krav om, at religiøse specialister inden for buddhismen skulle være munke og leve i cølibat. Shinran indførte, at tempelpræster godt kunne være gift og have familie.

Det Rene Land skal ses som et slags forstadie til nirvana, et buddhistisk "paradis", der tilhører en bodhisattva. Den mest udbredte Rene Land-forestilling i Japan er forestillingen om bodhisattvaen Amitabha Buddhas Rene land. På japansk hedder han Amida Buddha (se side 144). Det Rene Land må ikke sammenlignes med fx gudernes genfødselsverden, som vi kender fra Livshjulet. For der er man jo kun, indtil ens karma bliver opbrugt, hvorefter man så bliver genfødt i en anden verden. At blive genfødt i Det Rene Land er at blive genfødt i et slags uendeligt Buddhaland, hvorfra intet forhindrer en i at opnå nirvana.

Nogle Rene Land-tænkere vil lægge vægt på, at Det Rene Land ikke er et *sted*, men snarere en *tilstand*. Det vil være den tilstand, man kan komme i, når man ved hjælp af meditation får opløst alle bindinger til samsara og kommer i en tilstand af uendelig lykke hinsides tid og rum. Man kan dog også møde forestillinger, hvor Det Rene Land forstås som vigtigere end eller lig nirvana selv.

Hvor man inden for zenbuddhismen lægger vægt på personens *jiriki*, "egen-kraft" til at opnå oplysning, fokuserer man inden for Rene Land-buddhismen på begrebet *tariki*, "anden-kraft", som den eneste vej til Det Rene Land. Denne "anden-kraft" er bodhisattvaens uendelige medfølelse, fx den medfølelse, man mener Amida Buddha føler for alle levende væsener. Således er frelse inden for Rene Land-buddhismen ikke et spørgsmål om en "egen-kraft", dvs. de fortjenester, man har kunnet opspare god karma gennem. Nej, det er udelukkende et spørgsmål om Amida Buddhas nåde. Den kan man kun opnå ved at glemme sit illusoriske "ego" og tro på den universelle buddhanatur, der kommer til udtryk gennem Amida Buddhas medfølelse. Menneskets frelse kommer altså gennem tro på Amida Buddha. Denne tro er dog ifølge Rene Land-skolen ikke "egen-kraft", dvs. noget, man vælger og kan opnå fortjeneste ved. Tro skal være tillid til "anden-kraften", Amida Buddhas frelsende medfølelse. Disse forestillinger om frelse gennem tro kan minde om de protestantiske forestillinger, der blev udbredt, da Martin Luther i 1500-tallet brød med den romersk-katolske kirke.

Derfor er den mest udbredte praksis inden for Rene Land-buddhismen ikke meditation, men igen og igen at hylde Amida Buddha ved at recitere ordene ”Ære Være Amida Buddha”, *Namo Amida Buddha*, eller forkortet *nembutsu*. At udtale nembutsu i tro på Amida Buddha er i princippet nok til at komme til det Rene Land.

Det Rene Land-buddhismen med dens ukomplicerede praksisformer og forestillinger om direkte oplysning har været og er populær blandt lægfolk. Det Rene Land-retninger kaldes derfor tit ”lægmandsbuddhisme”.

I nogle perioder i Japans historie har der været kampe mellem de forskellige buddhistiske retninger, og de enkelte retninger har forsøgt at vise deres egen overlegenhed over for de andre. Men der er også talrige eksempler på, at man har forsøgt at forene fx forestillinger fra zen med tanken om Det Rene Land.

Buddhisme i Tibet (Vajrayana/diamantvejsbuddhismen)

Buddhismen kom til Tibet fra Indien i 600-tallet e.v.t. De første par hundrede år måtte de buddhistiske klostre dog kæmpe en hård kamp mod udøverne af de traditionelle ikke-buddhistiske religioner i Tibet. Først fra 1000-tallet kan buddhismen siges at være blevet fast etableret i Tibet.

I dag indgår kampene mellem de første buddhistiske missionærer og de før-buddhistiske religioner som mytisk stof, når tibetanere fortæller om buddhismens sejr i Tibet. Her bliver de før-buddhistiske forestillinger og guder set som dæmoner, der blev nedkæmpet på magisk vis af de tibetanske buddhistiske mestre.

Fra 1100-1200-tallet begyndte den tibetanske buddhisme at samle sig i forskellige klosterordener eller skoler. De vigtigste kaldtes Sakyapa, Nyingmapa og Kagyupa, og fra 1400-tallet en fjerde, kaldet Gelugpa. På dette tidspunkt havde Tibet en svag central ledelse, og de forskellige buddhistiske skoler kæmpede om magten. Især Kagyupa- og Gelugpa-klostrene lå i krig med hinanden. Magtkampen blev afgjort til Gelugpas fordel, da de i 1500- og 1600-tallet gik i forbund med de stærke mongolske naboer. Det var mongolerne, der gav Gelugpa-skolens leder titlen Dalai Lama. *Dalai* er mongolsk for ”hav” og refererer til Dalai Lama som ”Visdommens Hav”. Fra midt i 1600-tallet frem til den kinesiske invasion i 1950 havde Gelugpa-skolen magten i Tibet. Tibet var et teokrati⁸, og den øverste leder af Gelugpa-skolen, Dalai Lama, var såvel det religiøse som det politiske overhoved i landet. Kina invaderede Tibet i 1950 og gjorde Tibet til en del af det kommunistiske Kina. I de første år var der væbnet modstand mod kineserne fra tibetanernes side, kulminerende med den store

8 Et *teokrati* er en styreform, hvor lederen baserer sin magt på sin religiøse autoritet, i modsætning til fx demokrati, hvor han skal vælges af folket.

opstand i 1959. Samme år flygtede Dalai Lama til Indien. Her har Dalai Lama fungeret som et overhoved for en tibetansk eksilregering, mens selve Tibet er blevet stadig mere integreret som en autonom region i Kina. I dag kan man derfor i Tibet blive arresteret for at besidde fotografier af Dalai Lama, der af de kinesiske magthavere ses som separatist. I marts 2011 trådte Dalai Lama officielt tilbage som Tibets politiske leder, efter sigende for at bane vej for en demokratisering af ledelsen i eksilregeringen. Dalai Lama regnes dog fortsat som den åndelige leder for tibetanerne.

Den udgave af Mahayanabuddhismen, som bliver praktiseret i Tibet, kaldes også *Vajrayana*, "Diamantvejen". Vajrayana er kendt for sin brug af *upaya*, de "effektive midler", til at opnå oplysning allerede i dette liv. Til dette gør man udstrakt brug af mantraer og ritualer. Man har fx bedeflag og bedehjul indeholdende bønner og hellige tekster. Disse hellige ord tænkes at give kraft i sig selv, når man selv eller vinden sætter det i gang. Mange ritualer bruger modsætningspar til at overvinde samsara. Dette kendes som *tantra*. Fx ser man på tantra-illustrationer ofte mandlige og kvindelige bodhisattvaer i seksuel forening. Denne forening af det mandlige og kvindelige aspekt kaldes *yab-yum*, egentlig "fader-moder". Her bruger man altså den dualistiske verdens modsætningspar som *upaya* til at opnå frigørelse fra sit ego og erkende altings tomhedsnatur.

Et særligt aspekt ved tibetansk buddhisme er den religiøse specialists, guruens, rolle. *Lama* er den tibetanske oversættelse af ordet guru. Lamaen som den personlige religiøse vejleder forstås ligefrem som den fjerde juvel i den buddhistiske "trosbekendelse". Således vil man inden for tibetansk tradition sige: "Jeg tager min tilflugt til Buddha, til Dharmen, til Sanghaen og til min lama".

Lamaen giver indvielse og overfører derved en særlig kraft til lægfolkene, så de kan udøve de mange ritualer, der skal hjælpe frem mod oplysning.

Et andet særegent aspekt ved tibetansk buddhisme er *tulku*-systemet. Dette kendes tilbage fra 1200-tallet og begyndte med Kagyupa-skolen, hvorefter det bredte sig til de andre skoler. En tulku er en bodhisattva, der bevidst vælger sin genfødsel som reinkarneret lama. På den måde sikrer man en arvefølge inden for de vigtigste lamainstitutioner, hvor man ellers lever i cølibat. Der er flere tusinde tulku-overførselslinjer inden for tibetansk buddhisme. Således er Dalai Lama et eksempel på en sådan tulkurække, hvor den nuværende Dalai Lama er den fjortende i rækken af Dalai Lamaer. Ideelt set skal den nuværende Dalai Lama således have den samme personlighed eller bevidsthed som den første Dalai Lama tilbage i 1400-tallet. Derudover tænkes disse særligt ophøjede lamaer, tulkuerne, ofte at være inkarnationer af himmelske bodhisattvaer. Både overhovedet for Gelugpa-skolen, Dalai Lama, og overhovedet for Kagyupa-skolen, Karmapa, tænkes at være inkarnationer af "Medfølelsens

Bodhisattva” *Avalokitesvara*. Tulkuer bliver pr. tradition fundet rundt omkring i Tibet som små drenge, der udviser særlige evner og siges at kunne huske ting fra deres tidligere liv som lamaer. De forskellige klostre sender ekspeditioner ud for at teste disse drenge. Hvis drengene består disse tests, bliver de oplært som den næste tulku i rækken.

Det siger sig selv, at et sådant valg kan være genstand for politiske magtkampe og kilde til stridigheder mellem og inden for de fire store skoler. Fx er Kagyupa-skolen i dag splittet i to fraktioner, fordi man har valgt hver sin person som den 17. Karmapa, overhovedet for skolen.

▼ *Kvinde bukker ærbødigt foran alter med fotografi af Dalai Lama. Flygtningelejr i Nepal.*

Buddhisme i Danmark

Buddhisme i Danmark ligner den øvrige buddhisme i den vestlige Verden.

Dansk buddhisme kan inddeles i to kategorier: Etnisk buddhisme og konvertitbuddhisme.⁹

De, der praktiserer etnisk buddhisme, er indvandrere eller efterkommere fra lande, hvor majoritetsreligionen er buddhisme. Dette er typisk asiatiske lande. Disse etniske buddhister vil ofte bruge det lokale buddhistempel som en form for kulturcenter, et samlingssted, hvor man lige så meget dyrker sin etnicitet og sit oprindelige hjemland som sin buddhisme. Den etniske buddhismes praksisformer vil ofte ligne karmisk eller apotropæisk buddhisme. Meditation er således ikke den mest udbredte praksis, men derimod andre ritualer såsom ofringer til Buddhastatuer, templer og lignende.

En del etniske buddhister er dog religiøse specialister, også inden for konvertitbuddhismen. Her fungerer de ofte som guruer, der vejleder i meditation, den mest udbredte praksis blandt konvertitbuddhister. Konvertitbuddhister er typisk etniske danskere. Disse konvertitbuddhister er opvokset i et Danmark, hvor den dominerende forståelse af religion kommer fra den lutherske kristendom, der er grundlaget for den danske folkekirke. Her bliver der lagt vægt på den indre tro, og ritualer ses generelt som mindre betydningsfulde. Derfor vil også konvertitbuddhismen lægge vægt på buddhismens ”indre ritualer” som meditation.

Den vestlige konvertitbuddhisme henter især inspiration i zenbuddhismens filosofi og meditationsøvelser og i tibetansk buddhisme.

Efterhånden ser forskellene mellem etniske buddhister og konvertitter ud til at blive udvisket, fx når børn af etniske buddhister identificerer sig mere som danskere end med kulturen i deres forældres eller bedsteforældres hjemland. Alligevel kan de to kategorier være gode at bruge i analytisk øjemed, da de kan give os et mere nuanceret billede af, hvem buddhisterne i Danmark er.

VAJRAYANABUDDHISME

ØVELSE 8

- Hvilke ting viser, at tekst 10 tilhører Vajrayana- eller Diamantvejsbuddhismen?
- Hvilke ting ved denne tekst gør, at den passer godt ind i Borups definition af konvertitbuddhisme?

⁹ Denne inddeling er oprindelig foretaget af religionsforskeren Jørn Borup.

Tilflugten forbinder os med buddhismen

Under tilflugtsritualet gentager man efter sin lærer, at man tager tilflugt, og bagefter får man et buddhistisk navn, og man får også klippet lidt hår af, skriver Merete Boe Nielsen.

I diamantvejsbuddhismen er det vigtigst at praktisere og bruge buddhismen ved at meditere, skriver Merete Boe Nielsen.

Spørgsmål:

Hvilke ritualer er der i buddhismen?

Julie

Svar:

Kære Julie

Der findes mange forskellige retninger af buddhisme, som overordnet set bliver inddelt i tre retninger: Den lille vej, den store vej og diamantvejen.

På den lille vej, hvor folk især bliver munke og nonner, er der flest ritualer, men jeg kan desværre ikke fortælle noget om dem, for jeg kender dem ikke.

Jeg praktiserer diamantvejsbuddhisme her i Danmark, og her har vi stort set ingen ritualer. Hos os er det vigtigst at praktisere og bruge buddhismen ved at meditere og bruge de buddhistiske belæringer i sin dagligdag, og der er ikke noget stift eller rituelt omkring det.

Vi bruger dog det ritual, der hedder tilflugt. Tilflugt vil sige, at man tager

tilflugt i buddhisme, dvs. at man beslutter sig for at forsøge at finde lykken gennem buddhismen i form af den erkendte tilstand, de belæringer, Buddha gav, de folk, som hjælper os på vejen, og vores lærer.

Man kan også sige, at tilflugten forbinder os med buddhismen. Den er en slags indgang til buddhismen. Under tilflugtsritualet gentager man efter sin lærer, at man tager tilflugt, og bagefter får man et buddhistisk navn, og man får også klippet lidt hår af. Det er symbolsk, og man gør det, fordi Buddha klippede sit hår af, inden han tog ud for at finde erkendelsen/oplysningen. På den måde signalerer nye buddhister, der tager tilflugt, at de vil gå samme vej som Buddha og selv forsøge at nå erkendelsen. [...]

Mange venlige hilsner

Merete Boe Nielsen

Oversætter og redaktør for bladet *Buddhisme i dag*.

religion.dk, 30.12.2005

RELIGIONEN I SPIL: KARMA I PRAKSIS

ØVELSE 9

KARMA I PRAKSIS

- Gør rede for, hvilket menneskesyn nedenstående tekst giver udtryk for.
- Sammenlign dette menneskesyn med det kristne menneskesyn, dvs. find ligheder og forskelle.

Man bestemmer selv sit liv

TEKST 11

Har handicappede været dårlige mennesker i et tidligere liv? Merete Boe Nielsen svarer.

Spørgsmål:

Har handicappede mennesker været dårlige mennesker i et tidligere liv ifølge karmaloven? Brænder man dårlig karma af, hvis man i dette liv er handicappet?

Venlig hilsen Martin

Svar:

I forhold til karmaloven planter alt, hvad man tænker, siger og gør i sit liv, indtryk i ens sind, som senere vil modnes og forme den verden og de omstændigheder, vi kommer til at opleve. På den måde kan man se på sit liv nu for at finde ud af, hvad man har gjort, sagt og tænkt tidligere, ligesom man kan se på, hvad man gør, siger og tænker nu for at finde ud af, hvordan ens fremtid bliver. Ens karma bestemmer blandt andet, hvor man fødes, hvilken krop man får, hvilke forældre man får og mange andre betingelser.

Det er vigtigt at understrege, at karmaloven – eller loven om årsag og virkning, som den også kaldes – er en neutral eller upersonlig 'naturlov'. Der er altså ingen, som for eksempel en gud, der sidder og måler straf og belønning ud. Andre folk dømmer eller stempler heller ikke folk, som har problemer, som et resultat af dårlig karma, men ønsker, at

det må gå alle virkelig godt, og man prøver at hjælpe, hvor man kan.

Set ud fra karmaloven har du ret i, at det er udtryk for, at man har lavet skadelige handlinger tidligere, hvis man er handicappet i dette liv. Hvis man er fysisk handicappet, har man højst sandsynligt skadet andre fysisk, og er man psykisk handicappet, har man sikkert skadet andre psykisk. Det gode ved karma er så, at den ændrer sig hele tiden. Hverken gode eller dårlige indtryk varer evigt – man lever 'bare' med resultatet af det indtryk, man har plantet, i et vist stykke tid.

Hvis man lever et liv med problemer nu, er det resultatet af tidligere tiders skadelige handlinger, som man er i gang med at brænde af, som du også er inde på. Hvis man sørger for bare at brænde dårlig karma af og ikke laver ny dårlig karma – og endda fortryder de dårlige handlinger og laver god karma i stedet – skaber man hele tiden betingelserne for et bedre liv for sig selv. På den måde bestemmer man selv sit liv. Man har selv ansvaret for sit liv, og man kan hele tiden bestemme sig for at ændre det til det bedre, ligegyldig hvad man har lavet tidligere.

religion.dk, 30.12.2005

Kapitel 7

af Lene Madsen & Sofie Reimick

RELIGIONER I KINA

Øjenåbner: Religion og stat

I Kinas hovedstad Beijing ligger verdens største plads – Den Himmelske Freds plads – der oprindeligt var anlagt som forplads til det kejserlige palads. Pladsens store portræt af Mao Zedong er et udtryk for, at Kina siden 1949, hvor Mao kom til magten, har været en kommunistisk stat, som endegyldigt har lagt fortidens kejserdynasti bag sig. Der er tilsyneladende ingen religiøse symboler på pladsen, hvilket harmonerer med, at Kina er et kommunistisk, ateistisk og sekulariseret land, hvor adskillelse mellem religion og stat er et ufravigeligt princip.

▼ På billedet ses det store portræt af Mao på Den Himmelske Freds port, som fører ind til Den Forbudte By, det kejserlige palads.

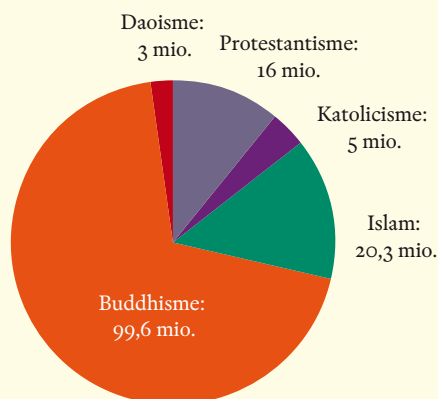
▲ Statuen af Kongfuzi, mens den endnu var placeret på Den Himmelske Freds plads.

Gennem flere tusinde års historie, fra kejserdynastiet frem til i dag, har ingen religion i Kina fået mulighed for at stå som en selvstændig magt som konkurrent til den verdslige magt. Det betyder ikke, at religion har haft en mindre betydning i Kina, men religion har været underlagt magthavernes kontrol og blev i kejsertiden brugt til at legitimere kejserens magt. Det var nemlig himlen (*Tian*) som den øverste hellige kraft, der gav kejseren ”himlens mandat”, dvs. retten til at herske. Derfor kaldte han sin plads for Den Himmelske Freds plads (*Tiananmen*). Ligesom kejseren blev også ateisten Mao genstand for religiøs tilbedelse. Han fik som grundlægger af det moderne Kina næsten guddommelig status. Noget tyder altså på, at religion i Kina er et komplekst fænomen. Det blev yderligere bekræftet, da der i 2011 pludselig blev opstillet en statue af Kongfuzi på Den Himmelske Freds plads. Kongfuzi var kinesisk filosof og grundlægger af konfucianisme, der sammen med daoisme er Kinas oprindelige religion. Mao havde i sin regeringsperiode bekæmpet religion, især konfucianismen, som var tæt forbundet med kejserdynastiet og derfor repræsenterede alt det, den kommunistiske revolution ville nedbryde. At statuen blev fjernet igen efter et par måneder, understreger, hvor vanskeligt det er at sige noget entydigt om vilkårene for religion i Kina. Men opstillingen af Kongfuzi-statuen åbner for spørgsmålet, om den kommunistiske regering har ændret holdning til konfucianismen og dermed også til andre religioner i Kina.

Antal religiøse i Kina – ifølge regeringen 2003

Diagrammet nedenfor angiver, hvor stor en del af Kinas befolkning på 1,3 mia., der er religiøse. Tallene er baseret på et skøn. De er offentliggjort af Kontoret for Religiøse Anliggender og

udgør derfor det officielle Kinas opfattelse. Konfucianismen er ikke medregnet. En anden undersøgelse fra East China Normal University fra 2005 skønner, at 300 mio. kinesere kan betegnes som religiøse.

RELIGIONSSTATISTIK

ØVELSE 1

- Hvor stor en procentdel af den kinesiske befolkning er religiøs ifølge de officielle tal fra 2003? Ifølge undersøgelsen fra 2005? Hvorfor er der så stor forskel mellem de to undersøgelser?
- Søg på nettet, og sammenlign antal religiøse (i procent) i Kina med antal religiøse i andre lande, fx Danmark og USA. Diskuter, hvilke årsager der kan være til, at Kinas tal skiller sig ud.

Ifølge Kinas forfatning har landet religionsfrihed. Friheden gælder for religioner, der er godkendt af regeringens organ, Kontoret for Religiøse Anliggender, nemlig buddhisme, daoisme, katolicisme, protestantisme og islam. Staten fører gennem Kontoret for Religiøse Anliggender fx kontrol med, hvordan religionerne tolker religiøse doktriner, og hvilke bygninger de må opføre.

Regler for religionsudøvelse i Kina

Artikel 2: Borgerne har trosfrihed. Ingen organisation og intet individ må tvinge en borger til at tro eller ikke tro på en religion. Religiøse borgere, ikke-religiøse borgere og borgere, som tror på forskellige religioner, skal respektere hinanden og leve harmonisk sammen.

Artikel 3: Staten beskytter ved lov normale religiøse aktiviteter og stadfæster religiøse grupper og borgeres lovformelige rettigheder og interesser samt steder for religiøs aktivitet. Ingen organisation eller individ må bruge religion til at forstyrre social orden, skade borgeres helbred eller genere statens uddannelsessystem eller til at engagere

sig i andre aktiviteter, der er i modstrid med nationale interesser.

Artikel 12: Religiøse grupperes aktivitet skal generelt udføres på registrerede steder for religiøs aktivitet (templer, moskeer, kirker og andre permanente steder for religiøs aktivitet).

Det understreges også i reglementet, at religiøse lærere og religiøse udgivelser skal godkendes af Kontoret for Religiøse Anliggender. Desuden fører staten kontrol med, hvordan religionerne tolker religiøse doktriner.

Dekret fra Folkerepublikken Kinas Statsråd, nr. 426

KINAS RELIGIONSPOLITIK

- Er der religionsfrihed i Kina? Begrund dit svar.
- Er der religionslighed i Kina? Begrund dit svar.
- Sammenlign graden af religionsfrihed og religionslighed i Kina med Danmark.
- Hvordan er forholdet mellem religion og stat i Kina?
- Hvad vil regeringen opnå med sin kontrol af religion i Kina?
- Forklar, hvordan Kinas religionspolitik har rod i Maos lære (inddrag faktaboks side 177 og tekst 3).

KINAS RELIGIONSPOLITIK HAR ROD I MAOS LÆRE

Mao (1893-1976) ønskede at omdanne Kina til en moderne stat uden sociale og økonomiske forskelle. Han var inspireret af Karl Marx' materialisme, der hævder, at det er de *materielle* forhold i samfundet (fx økonomi, produktionsforhold og teknologi), der skaber de *ideologiske* forhold (fx kunst, kultur, moral og religion). Det betyder, at religion ikke er skabt af guder, men opstår som følge af den måde, samfundet er indrettet på.

Marx mente, at religionen er de dårligt stillede måde at flygte fra virkelighedens utålelige, samfundsmæssige vilkår på. Religionens løfte om et bedre liv efter døden trøster de undertrykte og får dem til at acceptere undertrykkelse og ulighed i dette liv. Religion er derfor både et symptom på ulighed og undertrykkelse i samfundet, og de undertryktes flugt fra den utålelige virkelighed. Religion vil forsvinde af sig selv, i det øjeblik samfundets ulighed er ophævet.

På Maos tid var det kinesiske samfund et feudalsamfund med stor ulighed mellem godsejere, der ejede jorden og bønder, der dyrkede jorden. Uligheden var tidligere blevet retfærdiggjort af både konfucianismen, der lagde vægt på, at den overordnede skulle adlydes af den underordnede, og af buddhisme og daoisme, hvor klostermunke øverst i hierarkiet skulle adlydes af laverestående munke (se tekst 3).

Mao mente, at religionerne ikke skulle udryddes ved voldelige midler, men ville forsvinde, når revolutionen var ført til ende og samfundets ulighed ophørt. Det er dog et faktum, at religioner i perioder blev forfulgt, klostre og templer ødelagt, og religiøse ledere fængslet eller "genopdraget". Det gik ud over alle religioner, men både daoisme, buddhisme og konfucianisme blev hårdt ramt, da de ifølge Mao modarbejdede den kommunistiske revolution.

Mao om religion

Vi mener, at religionen er et naturligt produkt af det menneskelige samfund på et vist stadium af dets udvikling og et udtryk for menneskets anrøbelse af mystiske magter for at få hjælp mod uforklarlige og uimodståelige naturkræfter. Enkle religiøse forestillinger udvikledes allerede i det primitive samfund, men det er først i classesamfundet, at de antager skikkelse af syste-

matiseret religion og følgelig blomstrer ved at blive udnyttet af den besiddende klasse. Religionen er derfor en genspejling af klasse modsætningen i classesamfundet, og den er et hovedredskab for klassekampen, der anvendes af udbytterklassen for at beherske den udbytende klasse.

Rapport om en undersøgelse af bondebevægelsen i Hunan, 1927

TEKST 3

FAKTA OM KINESISK RELIGION

NAVN

Kinesisk religion består af fire forskellige traditioner, som gensidigt har inspireret hinanden: konfucianisme, daoisme, buddhisme og folkereligion.

UDBREDELSE

De fire traditioner er udbredte i hele Kina, men de praktiseres ikke – bortset fra buddhismen – i større omfang uden for Kinas grænser. Dog har regeringen siden 2004 oprettet konfucianske institutter over hele verden med henblik på at udbrede kinesisk kultur internationalt.

OPSTÅEN

De to "originale" kinesiske læresystemer, konfucianisme og daoisme, opstår begge i perioden 500-300 f.v.t. Kongfuzi, grundlæggeren af konfucianismen, lever 551-479 f.v.t. Omkring år 100 e.v.t. ophøjes konfucianismen til kejserrigets officielle ideologi og fundament i uddannelsessystemet i Kina. Daoismens grundlægger er ifølge traditionen Laoze. Den oprindelige filosofiske daoisme udvikles til en organiseret religion under Handynastiet (206 f.v.t. - 220 e.v.t.).

HOVEDRETNINGER

Inden for både konfucianismen og daoismen eksisterer et væld af fortolkninger af de oprindelige traditioner. Og begge læresystemer opfattes af nogle som rent moralske og filosofiske belæring – mens de af andre praktiseres som en religion.

ANTAL TILHÆNGERE

Ifølge officielle tal fra 2003 er der 99,6 mill. buddhister i Kina og 3 mill. daoister. Antal konfucianister er ikke oplyst, da konfucianismen ikke officielt opfattes som en religion. Folkereligøse træk kan ses hos 27,6 % af kineserne, idet de mener at ofringer til forfædre vil gavne nulevende generationer.

CENTRALE FORESTILLINGER

Et afgørende fællestræk i kinesisk religion, er forestillingen om sammenhængen mellem det enkelte individ, samfundet og kosmos. I den klassiske kinesiske kosmologi opfattes verden ikke som skabt. Der er intet absolut skel mellem mennesker og guder, denne verden og den guddommelige verden, levende og døde, godt og ondt. Disse tilsyneladende modsætninger er i stedet gensidigt afhængige størrelser, hvilket bl.a. udtrykkes i forestillingen om enheden af yin og yang. Målet med religionen og moralske belæring er at skabe harmoni mellem mennesker indbyrdes og mellem mennesket og kosmos.

RITUALER

Det mest centrale ritual i kinesisk religion på tværs af traditioner er offeret, typisk af røgelse eller af mad, som skaber harmoni og forbinder menneskenes verden med de himmelske ånder, de jordiske ånder og forfædre. I ritualudøvelsen spiller daoistpræster en særlig rolle, idet de udfører beskyttende og lykkebringende ritualer ved overgangene fødsel, bryllup og død. Men deres rituelle praksis efterspørges også ved sygdom og ved samfundsmæssige kriser for at balancen kan genoprettes.

HELLIGSKRIFTER

Konfucianismens kanon består af De Fire Konfucianske Bøger, nedskrevet mellem 4. og 3. årh. f.v.t. De indeholder belæring om, hvordan mennesket bør handle og samfundet indrettes. Daode Jing fra 4. årh. f.v.t. er daoismens ældste tekst (se side 187). I 1400-tallet samles forskellige daoistiske retningers helligtekster i Daozar, daoismens kanon. Daozar indeholder både filosofiske tekster, moralske belæring og ritualvejledninger.

KINESISK PRAGMATISME

Foruden de originale kinesiske religioner, *konfucianisme* og *daoisme*, har *buddhisme* siden 100 e.v.t. og vestlige religioner som *katolicisme*, *protestantisme* og *islam* fra 1500-tallet fundet vej til Kina. Især konfucianisme, daoisme og buddhisme har præget det kinesiske samfund. Det er dog vanskeligt skarpt at opdele de tre livsanskuelser. For det første har de påvirket og lånt fra hinanden i næsten 2000 år. I kinesernes religiøse praksis er det almindeligt, at både buddhistisk meditation, daoistiske leveregler og konfuciansk etik indgår, og at man som tilhænger af én retning kan udføre ritualer i en anden retnings tempel. Kinesisk religion er derfor præget af *inklusivitet*: De forskellige religiøse traditioner kan kombineres på kryds og tværs, og de udelukker ikke hinanden. Det står i modsætning til de vestlige, monoteistiske religioner, hvor dyrkelse af andre guder opfattes som vantro og frafald. For det andet er det uklart, hvor grænsen går mellem religion, moral og tradition. Mange vil mene, at konfucianismen slet ikke er en religion, men en morallære, hvis værdier påvirker alle kinesere, uanset om man tilslutter sig konfucianisme eller ej. På samme måde er kinesernes hverdag præget af mange handlinger, som ikke opfattes som religiøse, men som traditionelle. Det kan være en forklaring på, at så få kinesere ifølge statistikken fremgår som religiøse.

Kineserne anvender udtrykket *zongjiao* for religion. *Zong* betød oprindeligt et alter til ofringer til forfædrene og *jiao* betød en autoritets (fader eller religiøs lærer) belæring om at følge et godt eksempel. Betegnelsen viser, at det helt centrale i kinesisk religion var forfaderdyrkelsen. Ritualerne for forfædrene skulle udføres korrekt, for at der kunne være harmoni i slægten, og derfor skulle hver ny generation omhyggeligt undervises heri. Sådan kommer jiao til at betyde overførsel af viden fra generation til generation eller fra mester til discipel. Hermed har vi fat i tre centrale aspekter i kinesisk religion: Fokus på *harmonien i samfundet*, som igen er afhængig af et harmonisk forhold til *forfædrene*, og på bevarelsen af traditionen som den kæde, der forbinder fortid med nutid. Desuden er kinesisk religion meget *pragmatisk*: Religion opfattes som værdifuld, hvis den tjener et formål i denne verden, fx styrker livet i slægten eller skaber harmoni i familien og nationen. Det vil altså sige, at selv om mange kinesere ikke opfatter sig som religiøse, spiller det, man normalt forstår ved religion, en meget stor rolle. Dette kapitel behandler konfucianismen, daoismen og folkereligionen, da disse religioner har deres oprindelse i Kina.

FAKTABOKS

ER TEDRIKNING RITUAL ELLER TRADITION?

I Kina har man tedrknings-ritualer, hvor teen i familien serveres efter en bestemt rangorden, og hvor der også hældes te op til afdøde familiemedlemmer.

Ritualet bekræfter familiens hierarki og understreger, at døde slægtninge er en del af husstanden. Ritualet kan ses som et eksempel på, at skellet mellem det religiøse (det hellige) og det ikke-religiøse (det profane) er flydende.

KONFUCIANISME

Konfucianisme er et vestligt begreb for den kinesiske betegnelse *ru*, dvs. eksperter i traditioner og ceremonier. Konfucianisme er på en gang etik, politisk ideologi og kosmologi. Læren stammer fra Kongfuzi, der var en lærd mester (fuzi) fra slægten Kong. Kongfuzi levede 551-479 f.v.t. under Zhou-dynastiet, hvor man dyrkede *Tian*, himlen, som den øverste hellige kraft. *Tian* bestemte fx folkets skæbne og krigslykke og gav i form af "himlens mandat" kejseren magt til at regere. Når samfundet var i krise, riget truet af opløsning, og naturkatastrofer hærgede, blev det set som tegn på, at herskeren havde mistet forbindelsen til den øverste kraft, "himlens mandat", og derfor ikke længere var den legitime regent. Kongfuzi og flere andre mestre tolkede Zhou-dynastiets splittelse og nedgangstid netop som udtryk for, at kejseren havde mistet kontakten til *Tian*. De var derfor optaget af at finde den vej (*dao*), der igen ville sikre individ og samfund det gode og harmoniske liv.

Kongfuzis lære bliver kejserrigets officielle ideologi

Efter Kongfuzis død spredtes hans lære gennem disciple. Det førte til forskellige fortolkninger af konfucianismen, hvor især Mengzis (ca. 372-289 f.v.t) og Xunzis (313-229 f.v.t) modsatte syn på menneskets natur er kendte. Med tiden blev Mengzis lære den mest udbredte fortolkning.

KONFUCIANSKE HELLIGTEKSTER

FAKTABOKS

Efter Kongfuzis død blev hans tanker – og fortolkningerne af dem – nedskrevet i det, der senere blev de *klassiske konfucianske skrifter*. Skrifterne består af *De fire konfucianske bøger* og er alle nedskrevet mellem det 4. og 3. årh. f.v.t.:

1. **Daxue** (Den store Lære).
Daxue består af en tekst, der tilskrives Kongfuzi, og ni kapitler med fortolkninger af en af Kongfuzis disciple.
2. **Zhonggyong** (Middelvejsdoktrinen).
Handler om ligevægt og bestandighed.
3. **Lunyu** (Kongfuzi-samtalerne).
Skrivet af Kongfuzis disciple. Værket er en samling notater nedskrevet i dialogform af Kongfuzis disciple under deres undervisning i årenes løb, udgivet efter kongfuzi's død.
4. **Mengzi** (Mencius).
Kongfuzis berømte elevs udlægning af konfucianismen. Mengzi fik på sin vis mere indflydelse på eftertiden end Kongfuzi.

▼ *Statue af Kongfuzi foran Kongfuzis tempel i Beijing. I forbindelse med det kinesiske nytår er der hængt røde blokke med bønner til Kongfuzi rundt omkring statuen.*

Mengzis og Xunzis syn på mennesket

Mengzi: Medfølelsen er menneskekærlighedens udgangspunkt. Følelsen af skam og lede er retfærdighedens udgangspunkt. Beskedenhed og hensyntagen er udgangspunktet for den pligt-tro overholdelse af nedarvede ritualer. Evnen til at skelne mellem rigtigt og urigtigt er visdommens udgangspunkt. Disse fire moralske forudsætninger er en lige så naturlig bestanddel af mennesket som dets fire lemmer.

Søren Egerod: *Mencius' samtaler og sentenser*, 1953

Xunzi: Et krumt stykke træ må spændes, dampes og rettes til, før det bliver lige. En sløv klinge må poleres og slibes, før den bliver skarp. Nu er altså menneskets natur ond. Derfor må det underkastes lærere og love, før det kan blive retsindigt, og få adgang til ritualer og pligter før det udøver selvtugt.

Søren Egerod: *Kinas Religioner I*, 1987

ØVELSE 3

MENGZIS OG XUNZIS SYN PÅ MENNESKET

- Hvilken forskel er der på Mengzis og Xunzis menneskesyn ifølge tekst 4?
- Hvordan kan Xunzis opfattelse tjene magthavere i en stat?

Fra 100 f.v.t. fik konfucianismen for alvor indflydelse på det kinesiske samfund. Den blev kejserrigets officielle ideologi og blev tilpasset kejserrigets behov for enhed og harmoni i riget. Dermed blev den også grundlaget for den herskende klasses ritualer, moral, politik og uddannelse. Man udviklede et konfuciansk ”pensum”, som elever fra underskole til forskerniveau skulle undervises og eksamineres i. Især embedsmændene blev systematisk uddannet efter konfucianske principper.

ØVELSE 4

KONGFUZIS SYN PÅ DET GODE MENNESKE, DEN GODE LEDER OG DEN GODE STAT

- Hvilke etiske normer bør det ideelle menneske følge ifølge tekst 5?
- Hvordan er den ideelle stat bygget op? Hvordan ser Kongfuzi på ulighed? Inddrag de fem relationer (side 183).
- Hvordan hersker den ideelle hersker?
- Hvordan er forholdet mellem etik, politik og religion?

Konfuzis syn på det gode menneske, den gode leder og den gode stat

Mesteren sagde: Den fuldkomne dyd (*de*) ligger i den indre ligevægt. Den har længe været en sjældenhed blandt jævne mennesker.

Chung-kung spurgte, hvad der forstås ved virkelig godhed. Mesteren svarede: At du opfører dig overfor enhver, som om du stod overfor en fornem gæst; at du behandler folket, som om du medvirkede ved en stor offerhandling; at du ikke handler mod andre på en måde, som du ikke selv ønsker at blive behandlet på; og at du ikke skaber uvilje mod dig selv, hverken når du er hjemme, eller når du er ude.

Hertugen af Chi spurgte Kongfuzi til råds om et lands styre. Mesteren sagde: staten styres godt, når fyrsten er fyrste, når fædrene virkelig er fædre, og søn-

nerne opfører sig, som sønner bør opføre sig.

Ved kejser Yü kan jeg ikke finde den mindste fejl. Han nød tarvelig føde, og han udviste den største ærefrygt for guder og ånder. Han bar simple klæder, men ved offerhandlinger udfoldede han den højeste pragt i sin dragt og hovedbeklædning. Han boede i et beskedens hus, og han satte al sin kraft ind på anlæg af kanaler og grøfter til landets forbedring. Jeg kan bestemt ingen fejl finde hos kejser Yü.

Mesteren sagde: Hvis en søn efter tre års forløb ikke har overtrådt sin afdøde fars leveregler, kan han siges at være en kærlig søn.

Lunyu (Kongfuzi-samtalerne)

Det var Kongfuzis syn på myndighed og hierarki, der gjorde, at konfucianismen kunne bruges til at støtte kejsermagten. Det harmoniske samfund er et samfund, hvor den enkelte borger kender sin plads og viser respekt for den overordnede autoritet. Denne opfattelse er systematiseret i læren om ”*De fem relationer*”, som alle relationer mellem mennesker kan reduceres til: forholdet mellem hersker og undersåt, far og søn, ældre og yngre, mand og kvinde, ven og ven. Det er kun i forholdet mellem venner, at der er ligeværdighed. I alle andre relationer fastholdes uligheden: Den underordnede underlægger sig den overordnede og udviser respekt og ærbødighed, mens den overordnede udviser velvilje og venlighed over for den underordnede.

KONGFUZIS FEM RELATIONER		FAKTABOKS
Hersker (velvilje)	Undersåt (loyalitet)	
Fader (kærlighed)	Søn (hengivenhed)	
Mand (kærlighed)	Hustru (føjelighed)	
Ældre (venlighed)	Yngre (respekt)	
Ven (venskab/respekt)	Ven (venskab/respekt)	

Kongfuzi og ritualerne

Kongfuzi føjede en etisk dimension til sin samtids måde at tænke på. Tidligere ofrede man til de overnaturlige magter for at få velvilje og et godt liv. Formålet med ritualerne var derfor først og fremmest at påvirke guderne og forfædrene. Kongfuzi sætter derimod fokus på, hvordan det menneske, der udfører de rituelle pligter og følger regler, omgangsformer og traditioner (*li*), gør sin pligt og derigennem udvikler sit sindelag: fra at handle på baggrund af lyster og egoisme til at være styret af den højeste dyd, medmenneskelighed (*ren*). Det er udtryk for et positivt syn på mennesket, som gennem opdragelse og uddannelse kan virkeliggøre det ædle menneske (*junzi*). Og det er først, når man har udviklet dyden medmenneskelighed, at man kan tillade sig at herske over andre.

Konfucianske ritualer

De rituelle pligter var i kejsertidens Kina pålagt høj og lav. De blev i hovedstadens centrale tempel udført af kejseren, i de kinesiske distrikter af kejserens embedsmænd, og i familien af familiens overhoved (manden).

De hellige mænd stod frem, og menneskene lærte at [...] fostre de levende og tage afsked med de døde, at tjene ånder og guder samt den Øverste Hersker, Shangdi (Shangdi er den tidlige himmelgud, som senere blev erstattet af Tian, red.). [...] Offerdyrene er lagt frem, og de trebenede kar og standerne er

stillet op. [...] Bønner og velsignelser er omhyggeligt udformet, og således bringes de ophøjede guder og forfædre til at stige ned. På denne måde bliver forholdet mellem fyrste og undersåt korrekt og forholdet mellem fader og søn oprigtigt. Forholdet mellem ældre og yngre brødre bliver venligt og forholdet mellem høj og lav harmonisk. Mand og hustru indtager hver sin rette plads. Dette kaldes at modtage himlens velsignelser.

Liji (Ritualoptegnelser), konfucianismens 5. klassiske bog

TEKST 6

RITUALERS FUNKTION I KEJSERTIDENS KINA

- Hvem kommunikerer man med i ritualerne? Hvordan kommunikerer man?
- Hvad er ritualernes umiddelbare formål ifølge konfucianismen?
- Hvilke samfundsmæssige konsekvenser har ritualerne ifølge Kongfuzi? Brug begreberne *li* og *ren* (se ovenfor).
- Hvad viser ritualen om forholdet mellem det religiøse og det verdslige i kejsertidens Kina?

ØVELSE 5

Religiøs dyrkelse af Kongfuzi

Efterhånden begyndte man også at dyrke Kongfuzi religiøst. Hans tekster blev set som hellige sandheder, og han selv blev opfattet som menneskehedens frelser og den øverste hellige læremester, hvis mission var at bringe orden og fred til en kaotisk verden. Man byggede templer, hvor ofringer til ham indgik som en del af de officielle ceremonier i mere end 2000 år frem til kejserdømmets fald i 1912.

▲ *Templet i Konfuzis fødeby Qufo' rummer en statue af Kongfuzi fra 1700-tallet og en åndetavle foran statuen med indskriften: "Sjælesæde for Den Højeste Hellige, Den ærværdige lærer Kong Zi". Gennem ritualer kan man tilkalde afdødes ånd, der tager bolig i åndetavlen på alteret, hvor den nyder ofringer af fx røgelse. På den måde skaber ofringerne forbindelse mellem den tilbedende og Kongfuzi, nutid og fortid og himmel og jord.*

Den traditionsrige bøn til Kongfuzi

Oh Store Lærer, din moralske styrke (*de*) er større end tusinde vismænds, og din Vej (*dao*) overgår hundrede kongers. Du står mål med solen og månen, fordi dit lys skinner for evigt. Der er i sandhed ingen blandt os som du. Den

ærbødige og stadige fastholden ved din moralske lære er udtryk for vores taknemmelighed overfor dig. Gid du må nyde dette offer.

Birthe Mølhavn: *Kinesiske religioner i nutiden*, 1991

TEKST 7

Officielt ophørte tilbedelsen af Kongfuzi i 1949, da Folkerepublikken blev indført, og Mao kom til magten. Mao kritiserede konfucianismen for at fastholde det ulige, hierarkiske og feudale samfund og hindre udviklingen af et moderne samfund, hvor lighed var en central dyd. Efter Maos død i 1976 og

den kommunistiske ideologis faldende tilslutning i befolkningen, er regeringen igen begyndt at bakke op om de traditionelle ceremonier og ritualer for Kongfuzi. Mange af hans templer er blevet restaureret, og fødselsdagskulturfesten for ham fejres den 28. september mange steder i Kina. Ligeledes bekender det officielle Kina sig i stadig højere grad til konfucianske etiske værdier, som det fx fremgår af eksemplet fra skolen i Guangdong nedenfor. Konfucianismen opfattes dog officielt som en national kulturart og ikke som religion – så selv om konfucianismen ikke har samme rettigheder som de fem godkendte religioner, nyder den stor anseelse i vide kredse i Kina i dag.

TEKST 8

Kongfuzi bruges til at lære unge god opførsel

På en skole i Guangdong-provinsen afholdes en aktivitetsdag, som skal opdrage de unge i god opførsel.

Højdepunktet ved arrangementet finder sted, da de unge skal knæle foran deres forældre og modtage et brev. Mange af de unge elever fortalte efterfølgende til journalisten, som overværede begivenheden, at det er første gang, de knæler for deres forældre. [...] Ideen med, at forældrene overrækker et brev til deres knælende børn, var resultatet af en dialog mellem lærer og forældre. Skoleinspektøren mener, at det at gå ned på knæ hører til ét af Kinas ypperste ritualer for at vise respekt, og at dagens arrangement vil gøre et dybt indtryk, som vil følge eleverne resten af deres liv. Da eleverne skulle knæle for deres forældre, var der mange som tøvede. Der

opstod en pause, hvor de fleste elever var afventende og så på hinanden. Især var drengene tydeligvis usikre på, hvad de skulle gøre. Læreren forsøgte igen at opmuntre dem til at gå ned på knæ, og endnu flere knælede nu foran. Bagefter var de fleste forældre meget rørte. Én far i sort tøj, som under hele begivenheden havde set alvorlig ud, kunne ikke lade være med at fælde en tåre, da hans datter knælede foran ham.

”Jeg er meget rørt. Det er først i dag, jeg har opdaget, hvor voksen og fornuftig hun er blevet. Til hverdag giver jeg hende ikke nok opmærksomhed, det skammer jeg mig over”. Hans datter, som står ved siden af, har også røde øjne. ”Min far har aldrig sagt sådan noget til mig før, så jeg er meget overvældet.

sinofil.wordpress.com

ØVELSE 6

KONGFUZI BRUGES TIL AT LÆRE UNGE GOD OPFØRSEL

- Diskuter om ritualet (tekst 8) kan opfattes som et overgangsritual (se side 255).
- Hvilken funktion har ritualet? Kunne man have opnået samme virkning uden ritualet?
- Genlæs hele afsnittet ”Konfucianismen” for at få et overblik over de centrale konfucianske begreber og forestillinger.
- Analyser ritualet ved at anvende disse begreber og forestillinger.

DAOISME

Daoismens mål er, at mennesket (mikrokosmos) lever i overensstemmelse med universets kræfter (makrokosmos). Betegnelsen kommer af begrebet *dao*, som betyder ”vejen”. Daoismen opstår samtidig med konfucianismen i ca. 400 f.v.t. Men hvor man i konfucianismen taler om traditioners og de sociale relationers vej, opnår individet i daoismen lykken ved at følge *naturens* vej og blive et med *dao*. *Dao* forstås som det skabende, metafysiske princip bag naturens opståen, forfald og genopståen.

DAOISMENS KOSMOLOGI

Dao betegner altings oprindelige enhed. Enheden udgøres af kræfterne yin og yang, der både er universets kræfter (makrokosmos) og kræfter i mennesket (mikrokosmos).

Yin: himlen, sommeren, varmen, det mandlige, det lyse, det lette, livet.

Yang: jord, vinter, kulde, det kvindelige, det mørke, det tunge, døden.

Yin og yang er både modsatrettede og gensidigt betingede kræfter, hvilket vil sige, at de tilsyneladende modsatrettede fænomener er afhængige af og supplerer hinanden.

FAKTABOKS

Daode Jing og den daoistiske kanon

Værket *Daode Jing* (4. årh. f.v.t.) er en af daoismens ældste kanoniske tekster. Ifølge traditionen er vismanden Laotse værkets ophavsmand. *Daode Jing* er et filosofisk værk om, hvordan mennesket kommer i harmoni med livskraften *de*. I de følgende århundreder hævder forskellige daoistiske retninger at have fået åbenbaret et sæt hellige tekster. De er alle udtryk for forskellige veje til det samme mål: at individet og universet forenes. Disse tekster samles i 1400-tallet i det, der udgør daoismens kanon, *Daozar*. *Daozar* indeholder klosterregler, vejledning i meditation og andre ritualer, filosofiske tekster og moralske belæringer.

DAODE JING

ØVELSE 7

- Hvordan opfatter tekst 9 modsætninger i universet og samfundet?
- Hvordan handler det vise, dydige menneske?
- Sammenlign idealerne for mennesket i *Daode Jing* med konfucianismens idealer.
- Diskuter, hvorfor kommunistpartiet ikke opstillede en statue af Laotse (grundlæggeren af daoismen).

DAODE JING – EN KLASSISK DAOISTISK TEKST

Daode Jing stammer fra slutningen af Zhou-dynastiet (1045-249 f.v.t.), der er dynastiets nedgangsperiode. Skriftet forholder sig kritisk til sin samtids individualisme, materialisme og kejserens måde at lede samfundet på. Det har et romantisk syn på tidligere tiders stammesamfund, som var kendetegnet ved enhed i folket og et tæt forhold mellem folk og leder. Men målet er ikke at genoplive gamle normer, ritualer og omgangsformer. Mennesket skal i stedet opleve tilværelsens grundlag, der kaldes *dao*, roden eller vejen. Dao er at forstå, at naturens tilsyneladende modsætninger (kaos) mellem liv og død, dag og nat, forfald og opståen hænger sammen

og er udtryk for samme enhed. Man skal ikke stræbe efter at opnå denne viden, men snarere give sig hen til kræfternes virke ved spontant og uselvisk at være til (*wu-wei* = ikke-handlen). Derigennem vil mennesket virkeliggøre det gode liv, dvs. leve i harmoni og enhed med dao. Overført på herskeren betyder det, at idealet er en anti-hersker. Herskeren skal lytte til folkets sande natur og give det de bedste rammer ved ikke at tvinge eller kontrollere. Dette samfundsideal har ofte inspireret til bondeoprør, når kejserens og embedsmændenes magtudøvelse gjorde livet ulideligt for bønderne.

Uddrag fra Daode Jing

Når alle i verden ved at det smukke er smukt, så er der allerede noget, der er grimt. Når alle ved, at det gode er godt, så er der allerede noget, der ikke er godt. Således er det, at væren og ikke-væren afføder hinanden, vanskeligt og nemt fuldbyrder hinanden, langt og kort former hinanden, højt og lavt hælder mod hinanden, lyd og tone harmonerer med hinanden, foran og bagved følger hinanden. Derfor beror den vise på aktiviteter uden indgriben og giver belæring uden ord. Alle ting vælder frem, men han får dem ikke til at begynde. Han giver liv uden at besidde. Han handler uden at trænge sig på.

Bring tomheden til det yderste! Fasthold omhyggeligt stilheden! Alle ting

vælder frem side om side, og jeg betragter derigennem deres tilbagevenden. Tingene er mangfoldige, og hver for sig vender de tilbage til deres rod. At vende tilbage til roden kaldes stilhed. Stilhed kaldes at genskabe livet. At genskabe livet kaldes det konstante. At kende det konstante kaldes indsigt. Den, der ikke kender det konstante, styrter sig ubesindigt i ulykke. Den, der kender det konstante, er altomfattende. Den, der er altomfattende, er storsindet. Den, der er storsindet, er kongelig. Den, der er kongelig, er himmelsk. Den, der er himmelsk, er (ét med) Vejen. Den, der er (ét med) Vejen, varer længe. Til sine dages ende vil han være uden for fare.

Poul Andersen: *Daodejing*, 1999

TEKST 9

Daoisme som religion

Under Han-dynastiet (206 f.v.t. - 221 e.v.t.) udvikles daoismen til en organiseret religion med præsteskab, templer, guder og en forestilling om frelse. Målet er udødelighed, *xian*, der både kan forstås bogstaveligt (kroppens udødelighed) og som en åndelig tilstand.

Udødelighed opnås ved, at mennesket lever i harmoni med dao og lader sig gennemtrænge af universets kræfter. Det kan ske gennem forskellige teknikker, der har til formål at skabe balance mellem menneskets energier og de kosmiske energier: Gennem meditation styrkes den spirituelle energi *chen* i mennesket, gennem åndedrætsøvelser energien *qi*, og gennem seksuelle øvelser styrkes livskraften *jing*. Præsterne udøver også ritualer som besværgelser, renselser, recitation af helligskrifterne og offerceremonier.

Ritualerne skaber balance i lokalsamfundet ved fx at uddrive de onde ånder, som skaber ulykke i samfundet, og sikrer forbindelsen til guderne.

DAOISMENS GUDER

FAKTABOKS

Daoismen har et hierarki af guder og halvguder, som alle ses som personificeringer af dao. Øverst i hierarkiet er de kosmiske guder, der hører til den førhimmelske region. Hertil hører blandt andet *De Tre Rene*, der er daoismens højeste guder, der i en form for treenig-

hed symboliserer Dao. På andet niveau, den efterhimmelske region, befinder de udødelige guder sig, som oprindeligt var mennesker, men opnåede udødelighed ved at følge dao. Det laveste niveau er de folkelige guder, fx Guden for velstand, Køkkenguden og Jordguden.

Den kinesiske befolkning har fået fornyet interesse for daoismen, herunder de intellektuelle, der bruger den til at genopdage deres egen kulturarv. I 1956 blev Det Nationale Daoistforbund oprettet. Selv om de daoistiske forestillinger gennemsyrrer kinesisk kultur og folkereligion, er der kun ca. 15.000 fuldtidspraktiserende daoister i klostrene og ca. 100.000 læg-daoister.

◀ Daoistalter fra Macao.

▼ Helligsted for De Tre Rene, der er daoismens højeste guder. Guden i midten er den øverste gud, Yuanshi Tianzun, der repræsenterer al skaberkraft.

JIAO – ET DAOISTISK OFRINGSRITUAL

Jiao udføres ca. hvert 3.-5. år, enten for at sikre gudernes velsignelse eller som en reaktion på akutte problemer som tørke eller epidemier. Begivenhederne kan vare op til en uge og involverer hele lokalsamfundet med processioner, musik og danse. De centrale ritualer, der typisk ledes af daoist-præster, foregår bag lukkede døre i templet og overværes kun af udvalgte i lokalsamfundet. I kejsertiden blev daoistiske præster ofte bedt om at udføre jiao på hele nationens vegne. Det er en epokegørende vending for daoisterne, at kommunistpartiet siden 1990 har støttet Daoistforbundet i at gennemføre ritualer med det formål at beskytte nationen, forlænge livet og forløse de dodes ånder. Det første store jiao-offer i nyere tid blev udført i Daoistforbundets hovedsæde, De hvide Skyers tempel, i Beijing i 1993 for at skabe fred i verden og beskytte Kina og det kinesiske folk. Under ceremonien blev 1.200 guder tilbedt ved ti andre.

Ritualets struktur er tredelt:

Natlig påkaldelse: Det hellige område etableres, renses og indvies. Det indebærer fx, at de lokale skytsguder fjernes og erstattes af skriftruller, som repræsenterer de øverste daoistiske guder, fx De Tre Rene. De lokale skytsguder, som rangerer lavere i det daoistiske gudhierarki, anbringes med front mod

skriftrullerne, hvilket understreger, at de lokale guder får deres autoritet fra de højeste guder. Der afbrændes røgelse for at informere den spirituelle verden om offerstederne, og der udfoldes flag for at guide de nedstigende guder. Deltagerne faster og renser sig.

Præsterne i audiens hos de øverste guder: Præsterne har morgen, eftermiddag og aften "foretræde" for de øverste guder, hvor de præsenterer bønkrifter. Lokalbefolkningen lægger uden for templet madvarer, blomster, papirpenge m.v. foran en statue af den lokale skytsgud. Der opføres skuespil til gudens og folkets underholdning, og en statue af skytsguden føres igennem gaderne i en bærestol.

Fremførelse af Erklæringen: Ritualer udføres på en teaterscene over for templets indgang. Et dokument til Jadekejseren (den øverste gud i folkereligionen, se side 192) afbrændes af præsterne, hvorved de opnår kontakt til ham. Der læses et dokument op, som beskriver den virkning, man håber på ved at afholde jiao, og som opremser samtlige medlemmer af lokalsamfundet. Dokumentet er stilet til de himmelske guder. De ånder, der har hjulpet præsterne med at overføre deres budskaber til himlen, belønnes med ofringer. Flagene foldes sammen.

JIAO-RITUALET

ØVELSE 8

- Analyser ritualer ved hjælp af overgangsritualers tre-leddede struktur (se side 255).
- Hvad er ritualerets funktion? Hvilken rolle spiller præsterne?
- Hvilke daoistiske træk finder du i ritualeret?
- Hvorfor bekæmpede Mao denne form for religionsudøvelse? Hvorfor accepterer kommunistpartiet *jiao* i dag?

FOLKERELIGION

Kinesisk folkereligion omfatter forestillinger, skikke og ritualer, som ikke entydigt hører til blandt de officielle, godkendte læresystemer som konfucianisme, daoisme eller buddhisme. Men træk fra disse tre religioner indgår i folkereligionen, hvor de er vævet sammen med oldgammel forfædre dyrkelse og forskellige lokale kulturer. Denne ikke-officielle religionsform blev under Mao bekæmpet som overtro. Folkereligionen er dog igen blevet synlig som et resultat af en generel større åbenhed for religioner i Kina.

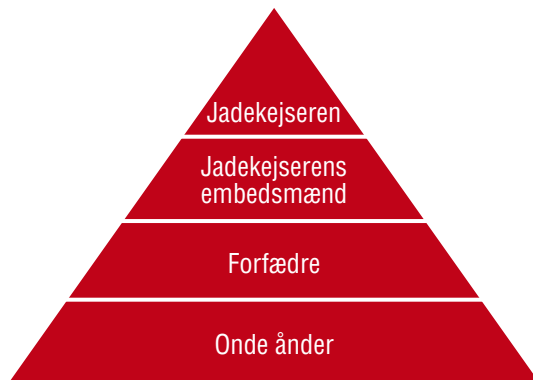
En undersøgelse af kinesernes tro og ritualer i 40 byer (2008) viser, at folkereligionen ikke kun er udbredt i fattige landområder. 12,1 % af de adspurgte familier i byerne angiver fx, at de tilbeder deres forfædres mindetavle i hjemmet. Folkereligionen er dels centreret om forfædrene og hjemmets skytsguder, dels lokale guddomme. I begge tilfælde er der tale om en slags kontrakt-forhold, hvor forfædrene og guderne er afhængige af menneskenes tilbedelse og ofringer og til gengæld sikrer husstandens og lokalområdets harmoni, lykke og velstand. Denne relation kaldes i religionsvidenskaben *do-ut-des*: jeg giver, for at du skal give.

Folkereligionens guder

Guderne i folkereligionen er især af daoistisk og buddhistisk oprindelse. Guderne kan placeres i et hierarki, hvilket spejler samfundets indretning i kejsertiden, der var understøttet af konfucianismen.

Øverst i hierarkiet er *Jadekejseren*, en yngre udgave af Himmeliguden. Han har sine *embedsmænd* under sig som bestyrere af universet og menneskelivet.

Figur 1: Hierarkisk inddeling af guder i kinesisk folkereligion

De repræsenterer forskellige niveauer: samfundet, lokalområdet eller husstanden. De registrerer menneskenes handlinger og regulerer deres skæbne i forhold til disse handlinger. Køkkenguden rapporterer fx en gang om året til Jadekejseren om familiemedlemmernes gode og onde handlinger.

Det tredje niveau er *Forfædrene*, som er godgørende hjælpere for familierne og slægterne. Forfædrene æres ved, at man ofrer til deres alter, som er placeret i hjemmets sydvestlige hjørne. Alteret består af en mindetavle med forfædrenes navne, billede, tallerkener til ofringer, en holder til røgelsespinde, tekopper og genstande, som de afdøde var særligt knyttet til. Forfædrenes gravsted er også genstand for ritualer, fx fejres gravene hver oktober måned, hvorefter der ofres mad og røgelse.

Nederst i hierarkiet er de *onde ånder*, som hjemsøger slægten og lokalsamfundet og volder skade, og som derfor skal hindres adgang til hjemmet gennem afværgende ritualer. De onde ånder er afdøde slægtninge, som ikke er blevet dyrket retmæssigt efter deres død, eller hvor begravelsen som overgangsritual ikke er blevet udført korrekt.

Folkereligionens ritualer

Ritualer rettet mod forfædre og husguder spiller en stor rolle i folkereligionen. I en undersøgelse fra 2005 tilkendegiver 27,6 % af de adspurgte, at ofringer til forfædre vil sikre beskyttelse af nulevende familiemedlemmer. Der er dels tale om tilbedelse i hverdagen, fx gennem afbrænding af røgelsespinde og ofring af blomster og te, dels om større kultfester, hvor forholdet til forfædre og husguderne fornyes. Nytårsfesten er en sådan folkereligøs begivenhed, der samler slægten. I 2010 blev der foretaget ca. 2,5 mia. rejser, fordi flertallet af Kinas befolkning skal hjem til nytårsfesten.

KINESISK NYTÅR

Det kinesiske månenytår fejres i januar/februar måned og kan vare op til en måned. Det starter med, at Køkkenguden sendes til Jadekejseren for at berette om familiemedlemmernes gode og onde gerninger. Det sker ved, at et billede af Køkkenguden afbrændes, fx sammen med et billede af en hest, så guden har noget at lade sig transportere på. Dernæst gøres huset omhyggeligt rent, og man betaler sin gæld. Alle døre forsegles, så onde ånder er hindret ad-

gang. Der udføres ritualer for forfædre-ånderne, ledet af familiens overhoved: rigelige mængder af de afdødes yndlingsretter anrettes på alteret, og familiemedlemmerne knæler for de afdøde forfædre. Ved dag gry åbnes hjemmet igen, og Køkkenguden – i form af et nyt billede på husalteret – bydes velkommen til et rent hus. Herefter fortsætter festligheder med besøg hos de øvrige familiemedlemmer med gaver, ofringer i templet m.v.

FAKTABOKS

▲ I april måned afholdes festen for de afdøde, hvor forfædrenes grave besøges. Først fejres gravene, og herefter pyntes de med fx papirpynt, og der ofres røgelse, slik m.v.

Folkereligionen omfattede desuden ritualer, der skal forny forholdet til de lokale skytsguder, fx kan offerfesten *jiao* (se faktaboksen side 191) også opfattes som et folkereligøst ritual. Ritualernes formål er at beskytte lokalsamfundet.

Mao-dyrkelse som folkereligion

Som det fremgår af billedet side 195, iscenesatte Mao sig som en guddommelig, alfaderlig skikkelse. Han lod sig hylde offentligt af titusindvis af unge sympatisører, der altid bar et eksemplar af Maos lille røde bog, hvor centrale citater af Mao var samlet. Den lille røde er bl.a. blevet beskrevet som de unges ideologiske bibel. Denne personkult omkring Mao var med til at sikre hans position som kommunistpartiets uovertrufne leder under kulturrevolutionen 1966-1969.

▲ På dette portræt fremstår Mao som udstyret med "Himlens mandat". I hjørnet til venstre ses Den Himmelske Freds port. Teksten betyder "Solen står op i Øst".

Under kulturrevolutionen var Jan Bredsdorff engelsklærer i Guangzhou fra 1965-67, og han beretter følgende om maokulten:

Jan Bredsdorff om Maokulten

TEKST 10

I det kompleks jeg boede i, havde personalet opstillet et legemsstort billede af Formand Mao. Den lille røde bog, som var blevet til under Lin Biaos auspicer (ledelse, *red.*), var i alles hænder, og hver morgen klokken syv skulle vi alle mødes til det, der kaldtes "andægtig alvor" foran ikonet. En efter en skulle vi træde frem med denne lille bog i sit højrøde plasticomslag, med knyttet løftet næve stå foran billedet af Formand Mao og erklære evig loyalitet og troskab. Endvi-

dere skulle vi fortælle, hvilke gerninger vi agtede at udføre for at fremme den Store Proletariske Kulturrevolution denne dag. Om aftenen gentog ceremonien sig, og hver enkelt stod frem og "aflagde højtidelig rapport til Den Store Rorgænger, Den Store Lærer og Den Store Leder Formand Mao", om de gerninger han eller hun havde fuldført i dagens løb. Ceremonien omkransedes af indledende og afsluttende sang.

Revolution tur/retur, 1978

Neomaoisme og folkelig maokult

Efter Maos død og under Deng Xiaopings økonomiske reformer i 1980'erne, der forandrede Kina i en mere vestlig, kapitalistisk retning, opstod en ny form for maodyrkelse, typisk blandt landbefolkningen. Under Deng Xiaoping fik intellektuelle, der havde været i miskredit under Mao, igen politisk indflydel-

se, og uligheden og korrupsionen voksede. Som en kinesisk historieprofessor udtrykker det: ”Jo mere intellektuelle hader Mao, jo mere elsker de fattige i befolkningen ham”. Maos nye beundrere fra de lavere sociale klasser mener, at Mao står for lighed og retfærdighed, i modsætning til den nye, intellektuelle elite, som de opfatter som grådig og korrupt.

Mao opfattes som en frelserskikkelse, der lovede et samfund med lighed. Han fik Kina på ret køl og genindførte harmoni og dyder blandt befolkningen. Imidlertid er Mao i mange kineseres øjne ikke bare en fortidig idealiseret politisk leder; han dyrkes også som en guddommelig skikkelse, der griber ind i nutiden. Guddommeliggørelsen af Mao kommer fx til udtryk i Shaoshan i Hunanprovinsen, hvor Mao blev født. Her skete et mirakel i december 1993 under præsident Jiang Zemin's afsløring af en 6 meter høj bronzestatue af formand Mao. I tekst 11 beretter Ian Buruma otte år senere om sit besøg i Hunan.

Ian Buruma: Guddommeliggørelse af Mao

TEKST 11

December i Hunanprovinsen er en kold, mørk måned med konstant regn eller slud. Den isnende vind stopper ikke før til foråret. Men lige da præsident Jiang, som ved en mirakuløs begivenhed, trak lagenet fra Maos skinnende ansigt, brød solen igennem skyerne og – hvilket var endnu mere mærkeligt – skinnede månen klart. Der blev vist fotografier af miraklet, da jeg for nyligt besøgte Shaoshan, på en typisk råkold, regnfuld dag. Man kunne købe billedet i alle størrelser, det dyreste i guldramme. Man kunne også købe guld- eller marmorbuster af formanden, optagel-

ser af hans taler, nøgleringe, cd'er, T-shirts og tekopper, alt med Maos billede på. [...] Gyldne amuletter, der skulle bringe godt helbred og lykke, havde indgraveret portrætter af den tidligere kinesiske formand, i stedet for de mere almindelige billeder af hellige personer fra buddhismen eller daoismen. Mao Zedong har tydeligvis fået plads i den kinesiske folkereligions guderække, sammen med Den gule Kejser og andre legendariske vismænd og helte i kinesisk historie.

The Guardian, 07.03.2001

MAODYRKELSEN

ØVELSE 9

- Hvor mange af Smarts dimensioner (side 268) kommer til udtryk i Mao-dyrkelsen (se tekst 10 og 11)?
- Vurder, om Mao-dyrkelsen virkelig er en religion.

RELIGIONEN I SPIL: KONFUCIANISMENS GENKOMST

ØVELSE 10

GENOPLIVNING AF KONFUCIANISMEN

- Opsamling: Hvordan har religion i Kina udviklet og forandret sig? Inddrag både konfucianismen, daoismen og kinesisk folkereligion.
- Brug teksterne 12-15 til at forklare, hvilke grunde der kan være til, at statuen af Kongfuzi blev opstillet på Den Himmelske Freds plads (se side 174).
- Giv derefter et bud på, hvorfor han blev fjernet igen. Inddrag de citater, I finder relevante, samt afsnittet om religionspolitik i Kina.
- Sammenlign Mao-dyrkelsen og konfucianismens genkomst. Er der tale om to former for civilreligion?

TEKST 12

Leksikonopslag: Anomi

Græsk, 'uden orden'. Begrebet betegner en krise for en social gruppe, fx et samfund, som opstår, når gruppens betydningsystem ikke længere kan modsvare eller forklare de kriser, som gruppen kommer ud for. En sådan krisesituation er kendetegnet ved, at fx fælles normer, moral, etik og religiøse grundlag sæt-

tes ud af spil, fordi de opleves som utilstrækkelige af gruppens individer. De kan ikke længere fungere som regulerende for adfærd og verdensforklaring. Begrebet blev introduceret af den franske sociolog Émile Durkheim.

GADs Religionsleksikon, 1999

TEKST 13

Konfucianismens comeback

Mange betragtede konfucianismen som en hindring for Kinas nødvendige modernisering. Det syn er nu helt ændret, især fordi marxismen er dømt ude i Kina: 'Der er opstået et etisk og moralsk tomrum, som kommunisterne ikke længere kan opfylde', siger Daniel A. Bell (professor i politisk filosofi på det kinesiske universitet Tsinghua, red.) Han har desuden udgivet bogen 'China's New Confucianism' om konfucianismens genkomst. 'Nogle har

søgt mod kristendommen, men for de fleste kinesere er det en fjern og fremmed religion. Konfucianismen byder derimod på et moralsk og filosofisk værdisæt, som tiltaler mange, fordi det er centralt i Kinas kultur'. I dag fremhæver forskerne ligefrem konfucianske dyder som en høj arbejdsmoral og vægt på uddannelse som fremmede for økonomisk vækst og modernisering.

Kristeligt Dagblad, 30.07.2008

Daniel A. Bell:

Kinas ledere tilskynder genoplivning af konfucianismen

I Kina er det moralske tomrum blevet udfyldt af kristne sekter, Falun Gong og ekstreme former for nationalisme. Men regeringen mener, at sådanne alternativer truer den hårdt tilkæmpede fred og stabilitet, så den har tilskyndet til genoplivningen af Konfucianismen.

Men som de fleste ideologier, kan Konfucianismen være et tveægget sværd. Præsident Hu Jintao konstaterede i februar 2005, at Konfucius havde sagt, at 'Harmoni skal værdsættes'. Et par måneder senere opfordrede han Kinas kommunistiske parti-kadrer til at opbygge et 'harmonisk samfund'. Hu sagde, i lighed med konfucianismen, at Kina bør fremme værdier som ærlighed og enhed, samt skabe et tættere forhold mellem folket og regeringen.

Gymnasiernes undervisningsplan omfatter nu undervisning af konfucian-

ske klassikere, og der er oprettet flere skoler, der i højere grad fokuserer på klassikerne. I udlandet har regeringen fremmet konfucianismen ved at oprette konfucianske institutter, der fungerer som kinesiske sprog- og kulturcentre. [...] For regeringen har det at fremme konfucianske værdier flere fordele. Indenrigspolitisk skal understregningen af harmoni afspejle regeringens omsorg for alle klasser. Truet af utilfredshed i landdistrikterne – ifølge officielle tal var der sidste år 87.000 ulovlige uroligheder – har regeringen indset, at de skal gøre mere for dem, der bærer størstedelen af Kinas udvikling. Internationalt er opfordringen til fred og harmoni en måde at afvæbne frygten for Kinas hastige udvikling.

*Kinesiske ledere genopdager konfucianismen,
New York Times, 2006*

Sara Lilja Steensig:

Kommunistpartiets politiske brug af Kongfutze

En anden af Konfutses tanker om at ære de ældre og forfædrene og passe på sin familie var før i tiden noget, som kommunisterne foragtede og forkastede, men i det nuværende kinesiske samfund kan den faktisk vise sig at være ganske nyttig for regeringen. Spørgsmålet om hvordan vi skal forsørge de ældre i frem-

tiden, er nemlig på dagsordenen i Kina præcis som herhjemme. Men mens vi taler om, hvorvidt efterlønnen skal afskaffes eller ej, så overvejer politikerne i Kina, om de skal gøre det strafbart ikke at tage sig af sine forældre, når de bliver gamle.

Kommunisterne kan bruge konfucianismen igen, 2011

Leksikonopslag: Civilreligion

Den civile religions funktion er at knytte en befolkning sammen i følelsen af at være 'en nation'. Betegnelsen 'civilreligion' dækker de forestillinger, symboler og ritualer, der forholder sig til fortiden, nutiden og / eller fremtiden, som

knytter et folk sammen i et fællesskab, og som transcenderer (overskrider) kulturelle, religiøse, etniske og politiske grænser mellem forskellige grupper i samfundet.

GADs Religionsleksikon, 1999

RELIGIONER I JAPAN

Øjenåbner: Tsunami, jordskælv og religion

JAPANERNE SØGER MOD GAMLE RITUALER

ØVELSE 1

Læs nedenstående artikel og svar på følgende spørgsmål:

- Hvilke ting er særligt karakteristiske for Japans religioner? Dvs. hvad adskiller de japanske religioner fra de religioner, du ellers kender?
- Hvilken funktion har religion generelt for japanerne? Dvs. hvad bruger japanerne religion til?
- Hvilke af Ninian Smarts dimensioner kommer i spil i denne tekst?

◀ *En statue af den religiøse frelserskikkelse bodhisattva Jizo er blevet placeret i ruinerne efter tsunamien, der ramte byen Natori i Miyagi, Japan, 11. marts 2011.*

Barbara Bradley Hagerty:**Efter tsunamien søger japanerne mod de gamle ritualer**

Japanerne er begyndt at afholde mindeceremonier for de mennesker, der blev dræbt i jordskælvet og tsunamien.

Krisetider får mange mennesker til at søge mod religion for trøst og støtte. I Japan vil fokus være på at ære de afdøde og komme videre med livet.

I mandags chokerede Tokyos guvernør Shintaro Ishihara mange, da han sagde: "Det japanske folk må drage fordel af denne tsunami til at bortvaske deres egoistiske grådighed. Jeg tror virkelig, at dette er en guddommelig straf."

Guvernøren undskyldte kort efter. Men folk var chokerede, ikke blot fordi guvernørens udtalelse syntes at lægge skylden på ofrene – men også fordi det ikke stemmer overens med moderne japaneres tro.

At komme videre fra "Hvorfor"-spørgsmålet

"De kender til tektoniske plader, geografi og geologi – de ved, hvorfor tsunamier sker," siger John Nelson, en ekspert i asiatiske religioner ved University of San Francisco.

"Og de behøver ikke nogen guvernør til at fortælle dem, at det er himlens vilje at dette skete," siger han.

Nelson siger, at selv om det japanske samfund er overvejende sekulært, leder særlige begivenheder dem jævnlige tilbage til de gamle traditioner.

"Der er en berømt talemåde på japansk, der siger, at "Mennesker søger guderne i krisetider," siger han. "Og jeg tror, vi vil se det her."

Ritualerne i Shinto og Buddhisme gennemtrænger japanernes liv. Og i disse to trossystemer fokuserer folk ikke på, hvorfor tragedien skete, men på, hvordan de kan komme videre, siger forskerne.

Efter dødsfald – buddhistiske ritualer

Duncan Williams er en buddhistisk præst, der netop er vendt hjem til USA fra Japan. "Vi kan ikke sige helt præcist, hvorfor det er blevet sådan," siger Williams. "Jeg tror, pointen er, at for buddhister betyder det stort set intet hvad der forårsagede denne situation; det, der er vigtigt, er, hvordan man reagerer på situationen."

"Og den måde, man skal reagere på," siger han, "skal være ved at udvise tålmodighed, styrke og selvopofrelse i tragediens stund, og at gennemføre mindeceremonier for de afdøde."

Ian Reader, der er professor i Japanske Studier ved University of Manchester, siger, at når japanere vil ære deres elskede, bruger de buddhistiske ritualer, hvor præster læser de hellige skrifter og messer sutraer, før liget bliver kremeret.

"Den generelle opfattelse er, at det er nødvendigt at gennemføre ritualer for at hjælpe den afdødes ånd med at komme fra de levendes til de dødes rige," siger Reader, "og derved samtidig få ånden afskåret fra de levendes rige."

"Og hvis ikke disse ritualer bliver gennemført," siger Brian Bocking, en ekspert i asiatiske religioner ved Irlands

(fortsættes)►

University College Cork, ”så kan der ske forfærdelige ting.”

”En forfaders ånd, der ikke bliver behørigt mindet, kan forårsage problemer i familien, i hjemmet, i økonomiske af-færer og så videre,” siger han, ”fordi den er ulykkelig over at den ikke bliver passet ordentligt på.”

Men hvad hvis et lig – eller tusinder af lig – er blevet skyllet ud i havet? Bocking og andre siger at buddhistiske præster kan afholde mindeceremonier som omfattende masseceremonier, og de vil sikkert gøre dette inden for de næste par dage.

En tid for Shinto

Efter begravelserne, når folk begynder at bygge nye huse og nye liv, vil shinto blive helt central. Hvis buddhismen tager sig af døden i Japan, så tager shinto sig af livet. I centrum for dette er kami – livsenergi, der er lidt lige som guder og allestedsnærværende.

”Guderne har to ansigter,” siger Nelson fra University of San Francisco. ”Det ene ansigt er velvilligt og hjælpsomt, da guderne hjælper menneskene i deres dagligdag. Men de samme guder

har også denne vrede side,” siger han, ”som kan vise sig pludseligt og uforudsigeligt.”

”Og folk søger shintopræster og ritualer,” siger han, ”for at genoprette balancen mellem det menneskelige og det guddommelige.”

Japanerne henvender sig til shintoguderne, når de skal begynde noget nyt: ved børnefødsler, bryllup, et nyt hus, en ny bil. Professor Brian Bocking siger, at japanske firmaer sender delegationer til shintohelligsteder, ligesom mange har deres egne helligsteder.

”Og dette er ikke fordi alle de ansatte er hengivne troende,” siger Bocking. ”Eller det er snarere sådan, at enhver japaner ved, at der kan ske alle mulige ting i livet – og hvorfor ikke så få guderne på ens side? Det vil sige, det kan være, de ikke eksisterer. Men hvis de gør, kan man lige så godt bede dem om hjælp.”

Hvilket er, hvad japanerne vil gøre, idet de forsøger at overkomme en tragedie, hvis omfang ikke er set i en hel generation.

Artikel bragt på den store amerikanske medie-koncern NPR's hjemmeside 17.03.2011.

Som man kan se af ovenstående artikel, spiller ritualer en stor rolle for mange japanere. Japanere har ikke noget problem med på samme tid at deltage i flere religioner. Netop det, at det for japanere synes vigtigst at *gøre* noget frem for at tro noget, kan være en forklaring på, hvorfor den almindelige japaner kan være udøver af flere forskellige religioner på samme tid.

De to største religioner er shinto og buddhisme. Shinto er en japansk udtale af det kinesiske begreb *shen dao*, der betyder ”gudernes vej”, hvilket skal forstås i forhold til *butsudo*, ”Buddhas vej” eller blot ”buddhisme”.

Således kan man allerede i navnet *shinto* se den kinesiske påvirkning af japansk religion, samt gudsbegrebet, der er polyteistisk.

Shinto og buddhisme i Japan har traditionelt haft en form for arbejdsdeling, sådan at shinto har taget sig af de overgangsritualer, der har med livet at gøre, mens buddhismen har stået for overgangsritualer, der skal sikre, at den afdøde får et ordentligt farvel til livet og kommer godt videre til den næste eksistens. ”Man fødes shinto og dør buddhistisk”, er en populær talemåde i Japan. Buddhisme i Japan benævnes derfor ofte ”begravelsesbuddhisme”.

Dette kapitel om religioner i Japan vil primært fokusere på shinto. Se de relevante afsnit i kapitlet om buddhisme for mere om japansk buddhisme.

FAKTA OM RELIGIONER I JAPAN

OPSTÅEN

Da de første mennesker for ca. 15.000 år siden udvandrede fra Sibirien til de øer, vi i dag kender som Japan, bragte de også religion med sig. De første skriftlige kilder til japansk religion er kinesiske kilder fra 300-tallet e.v.t. I 500-tallet blev buddhismen, konfucianismen og andet religiøst tankegods bragt til Japan via Kina og Korea. Under prins Shotoku (573-621) blev buddhismen en anerkendt, national religion. Under Shotoku hører vi også første gang om, hvordan det japanske samfund skulle fungere ”som en gryde, der holdes oppe af tre ben”, nemlig buddhisme, shinto og konfucianisme.

ANTAL TILHÆNGERE

Der er ca. 127 mio. indbyggere i Japan. Iflg. en undersøgelse fra 2002 mente kun 12 % af japanerne, at religion spillede en vigtig rolle i deres liv (i USA var dette tal 59 %).

Shinto	ca. 98 mio.
Forskellige buddhistiske grupper	ca. 56 mio.
Nyere religioner	ca. 6 mio.
Kristne	mellem 1 - 4 mio.

Shinto har ca. 98 mio. udøvere, mens de forskellige buddhistiske grupper samlet udgør ca. 56 mio. Der er ca. 6 mio. udøvere af nyere religioner, mens der er mellem 1 og 4 mio. kristne. Af tallene ses det, at mange japanere er udøvere af flere religioner på samme tid.

UDBREDELSE

Der findes også japanske religioner uden for Japan. Shinto bliver dog som regel praktiseret af folk af japansk afstamning. Buddhistske retninger, som associeres med Japan, fx zenbuddhismen, har opnået nogen udbredelse uden for Japan, især i Vesteuropa og USA.

HOVEDRETNINGER

Ud over shinto er der et væld af buddhistiske retninger i Japan. Af disse har Rene Landretningerne langt den største støtte. Der er derudover en hel del nye religioner, der dog ofte låner ritualer og tankegods fra shinto og buddhisme.

CENTRALE FORESTILLINGER

Kami: er et begreb, der er svært at oversætte. Begrebet, der ofte oversættes ”gud”, betyder noget i retning af ”ekstraordinær kraft”. Kami er altid knyttet til et sted. Traditionelt var kami knyttet til naturfænomener, men begrebet udvikler sig stadig og anvendes også i dag til at forklare ellers uforklarlige hændelser i det højt teknologiserede Japan. Kami er ikke i sig selv hverken god eller ond. En kami-kraft kan hjælpe en person i penge- eller familiesager, men også fx forårsage naturkatastrofer. Ved hjælp af ritualer som ofringer og bønner skal man holde sig på god fod med de mange kami, som Japan er så fuld af. Når en person dør, kan han eller hun blive en kami, som man bør passe ordentligt på.

Forfaderånder: Mens det synes lettere at få kami-begrebet til at passe til de buddhistiske begreber om karma og samsara, er det umiddelbart meget sværere at forene de japanske forestillinger om forfaderånder med den klassiske buddhistiske lære om et ”ikke-jeg”.

Dette gør sig dog også gældende for mange andre asiatiske kulturer, hvor buddhismen har inkorporeret den folkereligøse forfaderkult. Forestillingen om, at en person med særlige egenskaber bliver en kami, når han eller hun dør, bliver fra buddhistisk hold ofte sat sammen med forestillingen om, at personen derved har fået realiseret sin buddhanatur og nu er blevet en ”buddha”.

CENTRALE RITUALER

Det centrale offentlige ritual for mange japanere er at gå forbi et buddhistisk tempel eller en shinto-helligdom og bede for sig selv eller sin familie. I hjemmet har mange japanere et *butsudan* (”buddha-alter”) eller *kamidana* (”kami-alter”). Her foretager man sine ofringer til især de afdøde familiemedlemmer, der ofte vil være repræsenteret i form af fotografier, eller gennem en *ihai*, en særlig mindeplade med den afdødes navn på.

HELLIGSKRIFTER

Der findes ikke en fast kanon i japanske religioner. Men ud over de buddhistiske sutraer har følgende tekster høj status inden for shinto: historieværkerne *Kojiki* (fra år 712) og *Nihongi* (år 720), der bl.a. skal legitimere Japans forbindelse til de himmelske kami, og *Engishiki* (år 927), der er en samling ritualforskrifter. Alle tre skrifter blev fremstillet ved kejserhoffet.

RELIGIONER I JAPAN SAMMENLIGNET MED ANDRE RELIGIONER

ØVELSE 2

- Sammenlign ovenstående faktaboks med de andre religioners faktabokse.
- Diskuter, hvilke forskelle og ligheder du ser.
- Hvilken religion minder de japanske religioner mest om?
- Hvilken religion adskiller de japanske religioner sig mest fra? Hvorfor?

HISTORISK UDVIKLING

Religiøs pluralisme

Der er mange religioner i Japan, og der kommer hele tiden nye til. En af årsagerne hertil kan være, at man ikke fokuserer på at være tilhænger af én bestemt religion, men kan dyrke flere, afhængigt af hvad man skal bruge det til. Dette synes at være en rød tråd, der går igennem Japans religionshistorie.

Denne praksis stammer helt tilbage fra prins Shotokus regeringstid i 600-tallet. Flere nyere forskere taler om, hvordan det frem til slutningen af 1800-tallet var umuligt at tale om shinto som en selvstændig religion ved siden af buddhismen. Mange kilder viser, hvordan shinto-helligdomme var bygget sammen med buddhistiske, ligesom det var almindeligt for fx buddhistiske munke at tage på pilgrimsfærd også til shinto-helligsteder. Mange af de japanske himmelske guder, kami, blev set som buddhistiske *himmelske bodhisattvaer* og blev således smidigt inkorporeret i den officielle buddhisme. Skiftende buddhistiske retninger var den foretrukne religion ved det kejserlige hof og blandt de ledende samuraier, den japanske ridderstand, der var landets egentlige magthavere i det feudale Japan.

Frem til 1850'erne var den japanske kejsermagt svag og i realiteten underlagt den militære leder, *shogun*'en. På denne tid var Japan trængt af de imperialistiske magter fra Vesten og USA, der ville have fodfæste og dominere Japan på samme måde, som de dominerede det asiatiske fastland. Efter en borgerkrig kom den unge kejser Mutsuhitos parti til magten i 1868. Kejser Mutsuhito tog navnet *Meiji* ("oplyst styre"), og gennem reformer, kendt som *Meiji-restaurationen*, blev kejserdømmets genrejsning proklameret. I Japan fulgte nu en udvikling, som man kender det fra mange samtidige nationer i Vesten. Nemlig en industrialisering, modernisering og konstruktionen af en nationalstat, der gjorde brug af en aktiv nationalistisk politik for at definere sin nationale identitet.

Fra feudalsamfund til industrisamfund

Japan gennemgik en hastig udvikling fra feudalsamfund til industrisamfund ved hjælp af vestlig teknologi. Man var dog ikke interesseret i vestlig politisk påvirkning, fx i form af vestlige idéer om demokrati eller Vestens imperialistiske forestillinger om den hvide races særlige ret til at regere over resten af verden. Derfor arbejdede man ved kejserhoffet aktivt på at fremme japanernes nationalfølelse. Som noget af det særligt japanske opbyggede man en ideologi om kejserdømmets særstilling som indbegrebet af den særlige japanske kultur. De gamle myter fra Kojiki og Nihongi, der fortæller, at den japanske kejser nedstammer fra solgudinden, blev nu officiel statsideologi. På det

praktiske område kom den japanske nationalisme til udtryk ved, at man nu skilte shinto ud fra buddhismen og gav shinto særstatus som den religion, der stod for den særlige ”japanskhed”. Shinto som statsreligion blev en afgørende faktor, der legitimerede det enevældige kejserdømme som styreform, og gav samtidig religiøs begrundelse for det moderne industrialiserede Japans imperialistiske ekspansion i Asien. Efter atombomberne over Hiroshima og Nagasaki og Japans nederlag i 2. Verdenskrig i 1945 måtte kejseren frasige sig sin guddommelighed. Japan har stadig en kejser, men denne har i dag kun symbolsk magt, lidt i stil med det danske kongehus.

Shinto er i dag ikke længere statsreligion i Japan, og ingen religioner har særstatus. Dette er i modsætning til Danmark, hvor den lutheranske udgave af kristendommen, i skikkelse af folkekirken, er skrevet ind i Grundloven og bliver støttet økonomisk af staten og de danske skatteydere. Shinto fungerer som den største religion i dag på lige fod med de mange andre religioner i Japan. Kun et mindretal af japanerne vil have ”stats-shinto” og det stærke kejserdømme som styreform tilbage. Tilbage står dog, at shinto for mange japanere bliver set som den særlige japanske religion i forhold til buddhismen, som man deler med sine asiatiske naboer.

KONFUCIANISME

Konfucianisme er en af flere religiøse og filosofiske påvirkninger, som Japan har modtaget fra sin store nabo Kina.

Konfucianismen har fået navn efter den kinesiske filosof Konfutse, der levede ca. 551-479 f.v.t.

Konfucianismen har formuleret en række ”gyldne regler” for korrekt adfærd og et sæt etiske leveregler, der skal sørge for at bevare harmonien og modvirke, at samfundet går i opløsning. Som en slags livsfilosofi gennemsyrrer konfucianismen også i dag mange aspekter af det japanske samfund.

Et idealsamfund er ifølge konfucianismen opbygget omkring ”De fem rela-

tioner”, nemlig relationerne Hersker – Undersåt; Fader – Søn; Mand – Hustru; Ældre – Yngre; Ven – Ven. Kun i forholdet ven – ven er der ligeværdighed, mens der i de øvrige relationer er en frugtbar ulighed. Den underordnede skal adlyde den overordnede og vise loyalitet og ærbødighed, mens den overordnede på sin side skal vise velvilje og venlighed over for den underordnede.

Det religiøse aspekt af konfucianismen lever videre i den japanske forfaderdyrkelse. Her skal man udføre ritualerne korrekt for at vise sin respekt for de ældre, nu afdøde familiemedlemmer.

FAKTABOKS

RELIGIØS PRAKSIS

Praksis ved helligdommen

En japaner vil typisk gå igennem *torii*, der markerer indgangen til det hellige område. Som det første vil man gå hen og foretage en rituel renselse ved at vaske sine hænder og mund ved det rituelle vandbassin.

Derefter vil man gå hen til *haiden*, stedet for bøn, og klappe to gange i hænderne eller trække i en klokkestreng for at slå på en klokke, der hænger lige over *haiden*. Dette gøres for at tiltrække kami'ernes opmærksomhed.

Så vil man typisk bukke hovedet i respekt og bede en bøn for godt helbred, succes i forretninger, tryghed for familien eller noget andet, der er vigtigt for den pågældende person. For det er der, i dagliglivet, kami kan hjælpe.

Til sidst kaster man en mønt ned i en slags pengekasse, der er placeret foran *haiden*, bukker igen og går. Ligeledes kan man købe *omikuji*, orakelsvar, eller *ema*, små træplader, hvor man kan skrive sine egne bønner på og give til templet. Så vil præsterne senere sætte alle bønnerne i gang ved samlede ceremonier.

Den almindelige japaner kan, ud over at foretage sine renselsesritualer og bønner ved helligdommen, udføre ritualer hjemme foran *butsudan* eller *kamidana* og deltage i de forskellige lokale festivaler, *matsuri*.

Det vigtigste element i ritualen er at deltage i det korrekt; at udføre det rigtigt er det, der gælder, ikke om man nødvendigvis tror på den rigtige måde. Når man deltager i ritualen, bliver man en del af det fællesskab, der også udfører ritualen.

▼ Ved alle templer sælges *omamori*, små amuletter med bønner til hjælp i hverdagen.

SHINTOBEGREBER OG RITUELLE GENSTANDE

Gohei: En pind dekoreret med to *shide*. En *gohei* kan bruges på samme måde som en *haraegushi* eller være en genstand i en helligdom, der tilbedes.

Haiden: Den bygning i en shinto-helligdom, foran hvilken man kan bede til kami.

Harae: Renselse. En generel betegnelse for alle de ritualer i shinto, hvor man renser krop og sind for alle opsparede urenheder. Ud over mennesker kan også steder og ting være genstand for *harae*.

Haraegushi: En pind, dekoreret med *shide*, som er lange papirstrimler i zigzagformer. En *haraegushi* kan minde om en symbolsk kost. En shinto-præst vil bruge en *haraegushi* til de mange renselsesritualer, som shinto er så rig på, fx når en person eller et nyt hus eller bil skal indvies.

Honden: Den centrale bygning i en shinto-helligdom, hvor kami tænkes at blive opbevaret. Bygningen er så hellig, at den er lukket for lægfolk, og præster kommer der kun i forbindelse med ritualer. Inde i honden opbevares *shintai*.

Kami: Den særlige ekstraordinære kraft, der kan være en egenskab knyttet til mennesker, dyr, planter og ting.

Matsuri: En offentlig festival, hvor man i procession bringer *shintai* ud fra helligdommen for at lade *kami*-kraften helliggøre og forny den ellers profane verden. *Shintai* vil ved den lejlighed blive båret rundt i en *mikoshi*.

Mikoshi: Et stort, bærbart skrin, der opbevarer og bærer *shintai* rundt under en *matsuri*.

Shimenawa (el. shirikume): Et helligt reb, der markerer et helligsted.

Shintai: Den genstand, hvor kami tænkes at have taget bolig. *Shintai* kan være naturfænomener som bjerge og lign. I en helligdom vil en *shintai* ofte være et spejl.

Tamagushi: En gren af sakaki-træet, ofte beklædt med *shide*. En meget brugt symbolsk offergave til *kami*.

Torii: Den særlige port, der markerer indgangen til et helligsted, og viser, at man nu går fra den profane verden ind i den hellige verden, fuld af kami.

SHINTOBEGREBER OG RITUELLE GENSTANDE

ØVELSE 3

- Hvor mange shinto-rituelle genstande kan du få øje på (fotografierne side 208)?
- Hvilke særlige shinto-rituelle handlinger foregår der på de to fotografier?
- Anvend Durkheims begreber til at vise, hvilke forestillinger og praksis der gør, at objekterne er hellige og ikke profane.
- Find fotografier af andre shinto-rituelle genstande på internettet, og forklar, hvad de bruges til.

▲ En shinto-præst læser en norito, en shintobøn, ved Jishu-helligdommen i Kyoto.

▼ Nishiki Tenmangu-helligdommen i det centrale markedsquarter i Kyoto er indviet til Sugawara no Michizane. Sugawara var en digter og politiker i 800-tallets Japan, der faldt i unåde og blev sendt i eksil. Da Sugawara døde, blev det kejserlige hof ramt af uvejr, brand, pest og en række andre ulykker. For at formilde Sugawaras vrede kami blev der bygget flere helligsteder til hans kami rundt omkring i Japan. Ud af de ca. 80.000 shinto-helligdomme i Japan er de 11.000 indviet til Sugawara. Tenmangu-helligdommene bliver særligt opsøgt for at få held i studierne.

▲ *Et shinto vielsesritual ved Meiji-helligdommen i Tokyo.*

SHINTO VIELSESRIKUAL

ØVELSE 4

- Hvilke ting viser, at tekst 2 er repræsentativ for japansk religion?
Dvs. find de særlige japanske træk i teksten.
- Analyser teksten ved hjælp af en af de relevante ritualanalysemodeller.
- Find den danske folkekirkes vielsesritual på internettet. Sammenlign det med shinto-vielsesritualet, dvs. find ligheder og forskelle.

Shinto vielsesritual, en moderne norito

Først efter Meijirestaurationen fik man et standardiseret vielsesritual i shinto. Indtil da var det normal praksis blot at blive gift i brudgommens hjem uden et fast vielsesritual. Som led i re-traditionaliseringen af shinto ser man også i dag mange japanere, der klæder sig ud i traditionelle japanske dragter og bliver gift på "traditionel" japansk vis ved en shinto-helligdom. Dette vielsesritual er fra 1980'erne.

Vi taler ydmygt foran den majestætiske og ophøjede Guddom,
Der er frygtindgydende og højt æret.
Vi gentager de guddommelige handlinger, der blev udført i gammel tid.

Under opsyn af mellemmanden [*her indsættes navnet på den, der forestår ritualet*],
Som, ved at gribe om midten på det majestætiske spyd, byder bruden [*her indsættes kvindens navn*] og brudgommen [*her indsættes mandens navn*]
At give et bryllupsløfte.

Denne dag er blevet udvalgt til ritual.
På grund af dens lykkevarslende beskaffenhed fejrer vi bryllupsceremonien i dag.
Det er fordi ægteskabets lov bliver udført højtideligt foran de store guder
At ritualet bør udføres ret.
Vi giver ofringer af Hellig Føde og Hellig Sake¹;
En mangfoldighed af føde er her sat frem foran jer.
Spis med glæde, lyt til ofringernes dufte, nyd, og modtag dette.

Udvekslingen af sake, drukket tre gange, delt, og udgydt for hinanden.
Vi gør dette, fordi vi giver lykønskninger til hinanden.
Løftet udtømmes ikke; koppen er aldrig tør.
Løfterne, vi fremsiger, er spundet ind i vores liv i denne verden og den næste.

Vi er blevet bundet sammen og bliver gamle sammen, indtil vores hår er langt og hvidt.
Således eksisterer vores bånd i universet,
Ligesom solen og månen eksisterer i himlen,
Ligesom bjergene og floderne eksisterer på jorden.
Side om side, skulder ved skulder, indretter vi vores hjem og stifter familie.

Bevar familiens dør som en ærværdig dør.
Forbindelsen til forfædrene bør videreføres og ikke forsømmes.
Familiens navn skal blomstre, respekteres højt og kendes vidt omkring.

Vores børnebørn og oldebørn skal videreføre slægten,
Ligesom de halvtreds røde egetræer,
Ligesom de otte morbærtræer trives og formerer sig.

Således taler vi ydmygt og respektfuldt.

Cherish Pratt: *The Shinto Wedding Text: A Modern Norito*

¹ Japansk risvin.

RELIGIØSE FORESTILLINGER

Shinto-forestillingerne om de allestedsnærværende kami og forfaderånder er forestillinger, der trives side om side med de klassiske buddhistiske begreber, som Japan deler med mange af sine nabolande.

Det polyteistiske gudsbegreb, hvor der ikke er stor afstand mellem det menneskelige og det guddommelige, adskiller sig fra det, vi kender fra fx de tre store monoteistiske religioner fra Mellemøsten, jødedom, kristendom og islam.

En anden vigtig forestilling, der er karakteristisk for religioner i Japan, er den store vægt, man lægger på renhed over for urenhed. Dette er for mange japanere ikke kun noget, der har med hygiejne at gøre, men er også religiøse begreber. Traditionelt bliver shinto-helligsteder set som rene, mens den menneskelige profane dagligdag producerer en masse urenheder. Særligt forstås blod, sygdom og død som urent, hvorfor disse ting ikke bør bringes ind på et helligsted. Dette forklarer også, hvorfor død og begravelser traditionelt har været forbeholdt buddhistisk praksis, ligesom det også er med til at forklare det generelle japanske fokus på ritualer. For det er gennem ritualer, man kan genoprette harmonien og gøre det urene rent igen. Alle ritualer indebærer en eller anden form for renselse af *kegare*, det urene, der giver disharmoni og kan gøre kami vrede, så deres kraft bliver ødelæggende i stedet for velsignende.

Ud over at der lægges vægt på naturen og forfaderånder, ser vi især i shinto-myterne fokus på Japan som en guddommeligt udvalgt nation. I stats-shinto har man brugt myterne for at vise kejserens himmelske mandat. Og i de mange ritualforskrifter kendt som *norito* har man lagt vægt på det kejserlige hof som et slags mikrokosmos, hvor kejseren skulle gå i forbøn hos de himmelske kami for nationen Japan.

▲ Ved de fleste shinto-helligdomme kan man købe omikuji, en slags spåkort eller orakelsvar. Ved Nishiki Tenmangu-helligdommen i Kyoto kan man for 200 yen få en slags mekanisk heks til at vælge sin omikuji. Bemærk shimenawarebet med zigzag-papirstrimlerne shide, der markerer, at dette sted er fyldt med kami.

I historiebøgerne Kojiki og Nihongi findes versioner af nedenstående myte, der fortæller om vigtige shintobegreber og samtidig legitimerer Japans kejserdømme som guddommeligt.

TEKST 3

Myten om Japan og solgudinden Amaterasu

Izanagi og hans kone Izanami var to urkami, der kom ned fra Himmelsletten på Himlens Flydende Bro. Da de kom til Jorden, kunne de kun se et stort tomt ocean, så langt øjet rakte. Izanagi stak sit juvelbesatte spyd i vandet og rørte rundt, indtil vandet klumpede sig sammen, og der kom noget land til syne med spyddet i midten som den centrale søjle. De to kami mente, dette var et passende sted at være, og de begyndte da at avle alt, hvad der var smukt: Japans øer og kami for bjerge, hav, floder, træer og ris. Men da Izanami fødte en ildgud, brændte hun sig forfærdeligt og måtte trække sig ned til Yomi, underverdenen for de døde.

Izanagi fulgte fortvivlet efter, men så, at Izanami var rådnet og ikke kunne vende tilbage. Frastødt af rædslen og snavset på de dodes sted vendte Izanagi tilbage fra underverdenen.

Han badede i havet for at rense sig. Fra det vand, han vaskede sig i, opstod guder. Fra hans venstre øje dryppede den smukke solgudinde Amaterasu ud; fra hans højre øje måneguden Tsukiyomi; fra hans næse vindguden Susanoo. Men Susanoo var uregerlig og uforudsigelig, en rigtig ballademager, ligesom tyfonerne, der hærger Japan. Han tog op for at besøge sin smukke søster, og efter at de havde haft en konkurrence om, hvem der kunne forplante sig mest muligt, blev han rasende og ødelagde blandt andet hendes rismarker og vævehal. Ilde berørt trak Amaterasu sig tilbage til en klippehule i himlen.

De 800 myriader af guder samledes på bredden af Den Himmelske Flod for at finde en måde at få Amaterasu ud af hulen. De placerede hanner, hendes hellige fugl, der normalt forkynder morgengryet, tæt ved hulen. En kami fremstillede et specielt spejl; han ventede med det nær indgangen til Amaterasus gemmest. Så kom daggryets gudinde, Amano-Uzume, og dansede en vild og fræk dans, der fik alle kami'erne til at le højt. Solgudinden blev nysgerrig efter at se, hvad der var i gang, og stak hovedet ud af hulen. Hanerne galede, og guden med spejlet holdt det hen foran solgudindens ansigt. Fortryllet af sin egen skønhed gik hun længere ud af hulen, og en kami satte et shimenawa, helligt reb, på tværs af indgangen til hulen, så hun ikke kunne komme tilbage igen.

Susanoo blev forvist fra Himlen. [...]

Senere blev Amaterasu bekymret over de kaotiske forhold i Japan, hvor gode og onde kami'er kæmpede om magten, og sendte sit guddommelige barnebarn, prins Ninigi, ned for at etablere et kejserdynasti og få orden på tingene. Hun gav ham det hellige spejl med for at huske hende; det var det spejl, der fik hende ud af klippehulen og nu bliver opbevaret i helligdommen i byen Ise. Ifølge denne myte blev prins Ninigis tipoldebarn Jimmu den første kejsers og indsat i år 660 e.v.t. Kejsers Akihito, der blev indsat i år 1989, er den 125. kejsers i lige linje.

Gengivet fra Robert Elwood:
Introducing Japanese Religion

▲ Uddrag af tegneserie, der viser, hvordan solgudinden Amaterasu lokkes ud af sin hule, så solen atter kan skinne på Japan.

ØVELSE 5

MYTEN OM JAPAN OG SOLGUDINDEN AMATERASU

- Hvilke centrale shinto-forestillinger kommer til udtryk i tekst 3 og 4?
- Sammenlign denne myte med de kristne skabelses- og syndefaldsmyter med henblik på at finde ligheder og forskelle.

RELIGIONEN I SPIL: YASUKUNI-HELLIGDOMMEN I TOKYO

Yasukuni-helligdommen i Tokyo blev grundlagt i 1869 som en del af Meiji-restaurationens aktive politik for at gøre shinto til statsreligion. Her mindes man og ærer alle forfaderånderne af dem, der er døde i kamp for det kejserlige Japan frem til Japans kapitulation i 1945. Officielt er 2.466.000 soldater blevet erklæret kami, fordi de har forsvaret fædrelandet. Det er vel at mærke kun dem, der er faldet i kamp, ikke civile ofre, der bliver æret ved dette helligsted. De civile ofre æres ved et andet helligsted.

Yasukuni-helligdommen er kontroversiel, både i Japan, men især blandt Japans naboer. Mange af de soldater og officerer, der senere af internationale domstole er blevet erklæret krigsforbrydere under Japans imperialistiske politik frem til og under 2. Verdenskrig, er nemlig også inkluderet i Yasukunis officielle liste over ærefulde kami. Siden 1945 har stat og religion været adskilt i Japan, og Yasukuni er nu en uafhængig religiøs institution. Men for mange er helligdommen et symbol på Japans aggressive og militaristiske politik frem mod og under 2. Verdenskrig.

Den japanske kejser har ikke besøgt Yasukuni siden 1978, men skiftende politikere og premierministre har ofte besøgt Yasukuni og æret de kami, der har ofret sig for Japan. Ved hvert besøg bliver der stor debat såvel internt i Japan som eksternt, bl.a. i form af officielle protester fra Kina og Nord- og Sydkorea, der led meget under de japanske besættelser frem til 1945.

De, der forsvare Yasukunis tilstedeværelse, kan være nationalister, der hævder, at Japan aldrig var den aggressive part frem mod 2. Verdenskrig, men kun desperat forsøgte at forsvare sig mod den europæiske og amerikanske imperialisme. Disse nationalister hævder, at alle de mindede afdøde er kamimartyrer, der ofrede sig for fædrelandet. Denne fløj har bl.a. været aktiv i opbygningen af det museum, der også ligger inde på Yasukunis område. Her bliver Japans historie siden Meiji-perioden fremstillet som del af et asiatisk forsvar mod den europæiske og amerikanske imperialisme, der truede med at underlægge sig hele Asien.

Den mindre radikale fløj af Yasukuni-tilhængere argumenterer ikke så nationalistisk, men stadig ud fra et shinto-verdensbillede: nemlig at man, ved at mindes og ære de afdøde kami, der døde en voldsom død, får pacificeret dem, så deres hævnthørst og vrede ikke skal ramme Japan.

▲ Ved indgangen til Yasukuni-helligdommen kan man møde folk, der viser deres respekt for de afdøde soldater ved at marchere gennem torii med det japanske kejserflag med solskiven og de 16 stråler. Flaget med de 16 stråler blev brugt som krigsflag af den japanske kejserlige hær og flåde frem til 2. Verdenskrigs afslutning. Især blandt Japans naboer ses dette flag som symbol på den japanske militarisme og imperialisme i første halvdel af det 20. århundrede.

En guide til Yasukuni-helligdommen: Vores Yasukuni-helligdom

Nedenstående tekst er fra en brochure, der gives til børn ved indgangen til Yasukuni-helligdommen. I letforståeligt sprog forklares meningen med denne helligdom. I brochuren forklares det, at der er 600 hvide duer i Yasukuni-helligdommen, som symbol på fred. Man lader en af de hvide duer, "Poppo Den Kloge Due", tale til børnene:

Det ærværdige navn "Yasukuni" blev skænket til helligdommen af Kejser Meiji. "Yasukuni" betyder "Lad os gøre vort land til et sted for mildhed og ædel fred, et evigt fredeligt land", hvilket afspejler Kejser Meijis storladne og ædle følelser. Alle guderne, der bliver tilbedt ved Yasukuni-helligdommen, gav deres ædle liv for at beskytte Japan, mens de bad for evig fred fra deres hjerters dyb, ligesom Kejser Meiji. [...]

Ved du, hvor mange guder der er ved Yasukuni-helligdommen? Svaret er: over 2.467.000! Så mange guder er der foran alle jer, som er kommet for at tilbede her! Lad mig fortælle jer lidt om guderne [...]

Der er også alle dem, der påtog sig ansvaret for krigen og tog deres egne liv, da Den Store Stillehavskrig¹ sluttede. Og der er ligeledes 1.068, som blev grusomt frataget deres liv efter krigen, da de fejlagtigt og enøjet blev stemplet som "krigsforbrydere" af den selvbestaltede domstol, som de Allierede Styrker, der havde kæmpet mod Japan, oprettede efter krigen.

På Yasukuni-helligdommen kalder vi disse for "Showa²-martyrer" – inkl. General Tojo Hideki –, og de bliver alle tilbedt som guder.

Yasukuni er den helligdom, hvor alle japanere kommer hen for at tilbede.

Så nu ved du, hvilke guder der bliver tilbedt ved Yasukuni-helligdommen. Yasukunis guder gav deres ædle liv på slagmarken i det håb, at Japan vil bestå til evig tid i fred og uafhængighed, og at Japans storslåede historie og traditioner, som vores forfædre har ladet gå i arv til os, vil blive videreført for evigt. Det er takket være alle dem, der er blevet guder ved Yasukuni-helligdommen, at Japan er fredeligt og fremgangsrigt. Fra nu af må du værdsætte Vort Japan, som disse mennesker beskyttede ved at give deres liv i krigstid. Så lad os alle komme til Yasukuni-helligdommen og tilbede guderne ved at vise vores taknemmelighed og love, at vi vil være et storslået folk. Alle vi duer flyver over helligdommens område og glæder os til at se jer komme og tilbede.

Richard Gardner: *Nationalistic Shinto: A Child's Guide to Yasukuni Shrine*

¹ Den Store Stillehavskrig er den normale japanske betegnelse for det, der i Vesten kendes som 2. Verdenskrig.

² Showa, der betyder "oplyst fred og harmoni", er betegnelsen for kejser Hirohitos periode som kejser 1926-1989.

YASUKUNI-HELLIGDOMMEN

ØVELSE 6

- Hvilke centrale Shinto-forestillinger kommer til udtryk i tekst 5?
- Hvorfor tror du, nogle japanere kan have behov for at besøge Yasukuni-helligdommen?
- Søg på internettet, og find ud af, hvem General Tojo Hideki var.
- Søg på internettet, og find ud af, hvorfor Japans naboer bliver vrede og forargede, når Japans premierminister besøger Yasukuni.

VERDENSRELIGIONERNE

Øjenåbner: Hvad er verdensreligioner?

Ifølge Den Store Danske Encyklopædi er:

”Verdensreligioner, religioner med så stor geografisk eller folketalsmæssig udbredelse, at de hver især har global betydning. Til disse hører jødedom, kristendom, islam, hinduisme, buddhisme og kinesisk religion. Betegnelsen stammer fra de tidlige europæisk-kristne kategoriseringer, hvis formål var at forstå de fremmede religioner i forhold til kristendommen. Derfor er de monoteistiske religioner (jødedom, kristendom og islam) siden 1500-tallet blevet kaldt verdensreligioner”.

Da studier af religioner blev mere videnskabelige fra 1880'erne, udvides kategorien verdensreligioner til også at omfatte de østlige religioner, dvs. hinduisme og buddhisme. Med den seneste justering af læreplanen for de gymnasiale uddannelser i Danmark er kinesiske og japanske religioner også indregnet i denne kategorisering.

Verdensreligioner kan også defineres som religioner, der praktiseres over hele verden.

DEFINITION AF VERDENSRELIGIONER

ØVELSE 1

- Undersøg, hvor i verden de nævnte religioner, jødedom, kristendom, islam, hinduisme, buddhisme, kinesiske og japanske, er opstået, og hvor de er udbredt. Brug de indledende faktabokse i kapitlerne om de forskellige religioner i denne bog.
- Diskuter, om de kan kaldes verdensreligioner ifølge de to måder at forstå begrebet på.
- Hvilke religioner kender du ud over de nævnte verdensreligioner? Hvorfor kan de ikke betragtes som verdensreligioner?

Man kan tale om religionernes slægtskab i den betydning, at nogle religioner har samme udgangspunkt, men derefter har udviklet sig til forskellige

og selvstændige religioner. De monoteistiske religioner har troen på én gud som fælles udgangspunkt. For de semitiske religioner¹⁰, jødedom, kristendom og islam, udfoldes dette fælles udgangspunkt i fortællingen om Abraham i Første Mosebog. Her indgår Abraham en aftale med Gud om kun at dyrke den ene Gud, og til gengæld lover Gud Abraham, at han og hans folk skal få Kanaans Land samt blive talrige.

Det er kendetegnende for de monoteistiske religioner, at de ud over troen på kun én gud også har en lineær tidsopfattelse. En lineær tidsopfattelse vil sige, at man har en forestilling om verden som skabt af en gud og med en fremadskridende udvikling, der vil ende med en dommedag. De østlige religioner derimod har et animistisk, panteistisk eller polyteistisk opfattelse samt en cyklisk tidsopfattelse, hvor tiden er et kredsløb.

DEFINITION AF BEGREBER

ØVELSE 2

- a) Find ud af, hvad begreberne animisme, panteisme og polyteisme betyder. Brug fx leksikon.religion.dk eller denstoredanske.dk.

De tre monoteistiske religioner udvikler over tid hver deres forståelse og tolkning af det fælles udgangspunkt. Jødedommen, som er den ældste af de tre religioner, fokuserer på Moses som den centrale profet (guds udsendte budbringer) og Moseloven, Toraen, som det centrale trosgrundlag.

Kristendommen regner også Moses som profet, men lægger vægten i læsningen af Det Gamle Testamente på forudsigelserne om en kommende frelser, messias. Kristendommen anser Jesus af Nazareth for at være denne messias og mener derfor, at Moseloven er afløst af et andet og vigtigere budskab, nemlig budskabet om Jesus som messias og frelser, som det formidles i Det Nye Testamente.

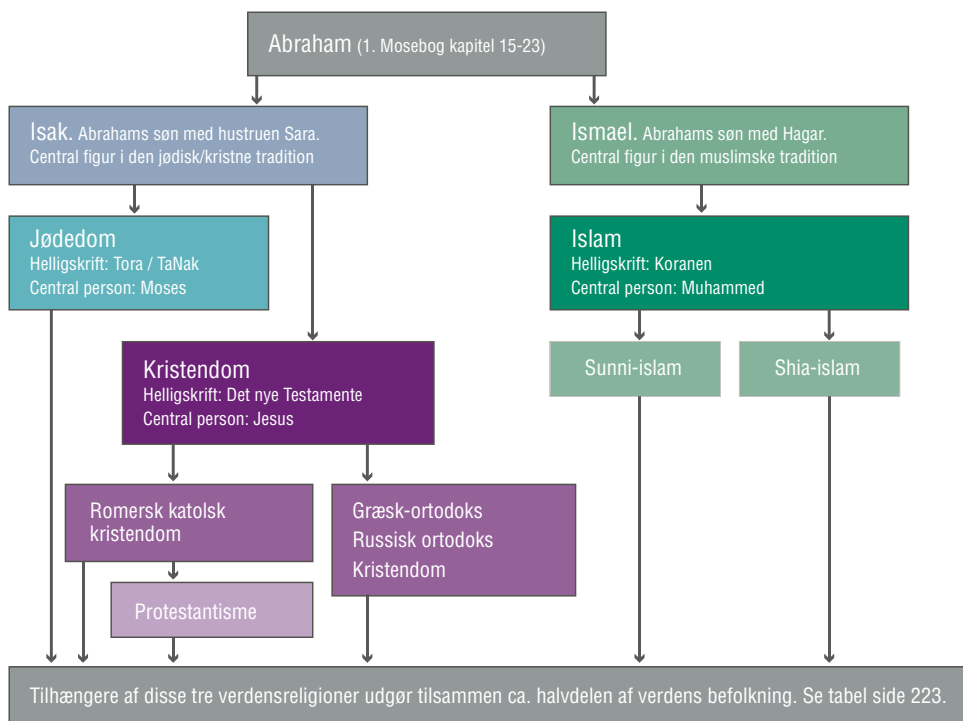
Islam, som er den yngste af de tre religioner, anerkender både Moses og Jesus som profeter, men mener at profeten Muhammed har fået åbenbaret Guds endelige vilje i Koranen, islams hellige bog.

Og endelig har alle tre religioner et helligt skrift, som betragtes som repræsenterende Guds budskab/vilje, og derfor er det kanonisk. *Kanon* kommer af det græske ord for en målestang og betyder her den regel eller rettesnor, der gælder for tilhængerne af den enkelte religion.

Nedenstående figur er en forenklet og skematisk opstilling af "slægtsforbindelsen" mellem de semitiske religioner.

¹⁰ Navnet *semitiske religioner* er baseret på betegnelsen for den sprogstamme alle tre religioner har deres oprindelse i. Semitiske sprog er hebraisk og arabisk.

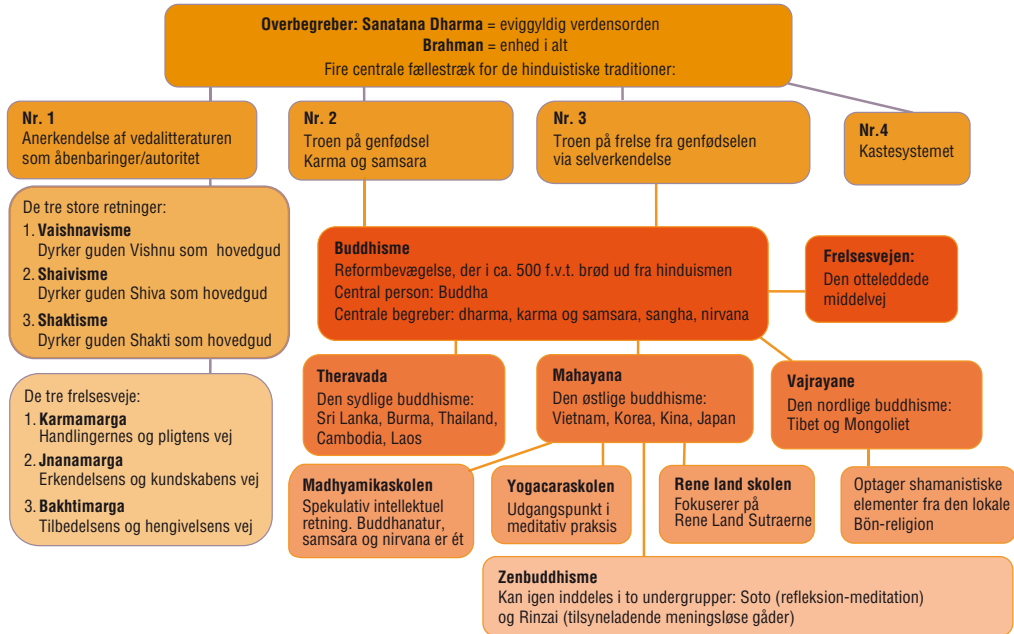
Figur 1: Oversigt over de semitiske religioner

Det er mere komplekst at anskueliggøre slægtskabet imellem de østlige religioner. Hinduismen er en videreførelse af den meget gamle vedareligion, som bl.a. byggede på kastesystemet og ofringer. Hinduismen supplerede med en filosofisk tankegang omkring livet som en evig strøm af genfødsel-død og genfødsel (se kapitlet om hinduisme). Verden ses ikke som noget, der har en begyndelse og en slutning, men som en kontinuerlig proces. Denne tankegang bringes videre i buddhismen, som spredte sig til store dele af østen. Derfor er de østlige religioner kendetegnet ved denne cykliske tankegang. I Kina og Japan har buddhismen antaget nye former, ligesom den er blevet blandet med de oprindelige religioner og folketro.

Nedenstående skema er en forenklet og skematisk opstilling. Skemaet skal læses således, at boksene med den mørkerøde kant og de mørkerøde forbindelsesstreger er hinduisme, og de gule streger til de gule bokse viser dels, hvad buddhisme har med fra hinduisme og dels forgreninger i buddhisme.

Figur 2: Oversigt over østlige religioner

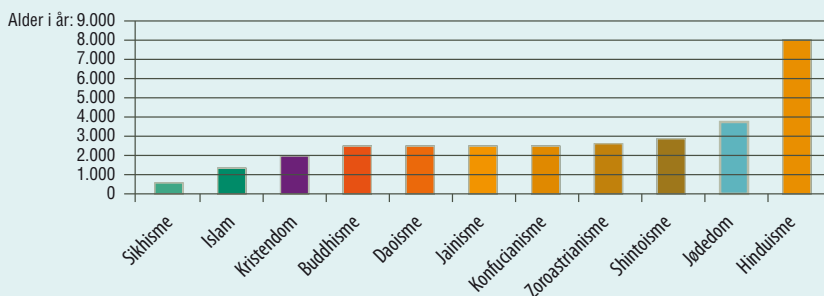
RELIGIONSSLÆGTSSKAB I HISTORISK PERSPEKTIV

ØVELSE 3

- Undersøg, hvor gamle de forskellige verdensreligioner er, både fra en udefra- og indefra-synsvinkel og overvej, hvilke grunde der kan være til, at en religion gerne vil fremstå som gammel. Brug de indledende faktabokse i kapitlerne om de forskellige religioner i denne bog samt nedenstående figur 3.
- Udarbejd en tidslinje, der afspejler den historiske udvikling og opsplitning inden for de semitiske religioner.
- Udarbejd en tidslinje, der afspejler den historiske udvikling og opsplitning inden for hinduismen og buddhismen.

Til øvelse b) og c) kan du evt. bruge religion.dk, relguide.sdu.dk eller religionstree.com. Som det fremgår af sidstnævnte, er den baseret på en evolutionistisk opfattelse – overvej, hvad det betyder for fremstillingen af religionerne.

Figur 3: Religionernes alder

RELIGIONERNES UDBREDELSE

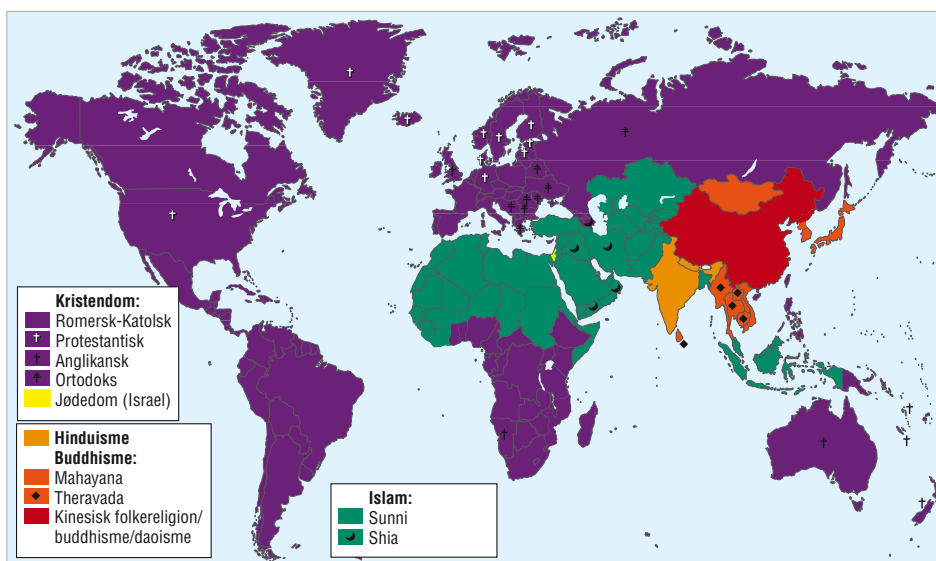
Hvis man laver et verdenskort over de to hovedgrupper af verdensreligioner, vil det se ca. således ud: Grå områder viser de semitiske religioner, og orange områder er de østlige religioner.

Kort 1: Oversigt over de semitiske og de østlige religioners geografiske udbredelse

Går man i detaljen, ændres billedet, og kortet kommer til at se således ud:

Kort 2: Oversigt over verdensreligionernes geografiske udbredelse

Af dette kort fremgår det tydeligt, at de forskellige verdensreligioner i høj grad har en geografisk koncentration, og kortet tydeliggør desuden de forskellige grene inden for de enkelte religioner: her skelnes mellem katolicisme, ortodoks kristendom og protestantisme, mellem sunni- og shia-islam samt mellem hinduisme og de forskellige grene af buddhisme.

Man kan så undre sig over, hvorfor og hvordan det er kommet til at se således ud.

For at forstå denne udvikling skal man kende lidt til verdenshistorie og vide, at den kristne kultur, og det vil i første omgang sige Europa fra middelalderen og frem til det 20. århundrede, var den altdominerende magtfaktor i verden. Det var de kristne europæiske lande, der drog ud og opdagede verden i slutningen af 1400-tallet (Columbus 1492) for derefter at erobre den. De steder, hvor europæerne kom frem, drev de kristen mission og omvendte de lokale til den, ifølge de kristne, eneste sande tro. Derfor er store dele af verdenskortet lyslilla.

Ligesom de kristne europæere havde de første muslimer også den opfattelse, at det var deres opgave at erobre verden og gøre befolkningerne til muslimer. Derfor er store dele af Mellemøsten og Nordafrika i dag grønt.

Med hensyn til de gule/orange områder er der i højere grad tale om en langsom spredning snarere end egentlig erobring og mission.

I det 20. og 21. århundrede er der som følge af øget globalisering sket en migration, der har medført, at vi i dag har en mere udstrakt grad af multikulturelle samfund. Det betyder, at de fleste af verdensreligionerne er repræsenteret ved større eller mindre menigheder mange steder i verden.

Tilslutning til religionerne

Vi kan med nogen usikkerhed opstille tabeller og statistikker over antallet af tilhængere af de forskellige verdensreligioner på verdensplan. Problemet er dels optællingernes nøjagtighed i forskellige egne af verden, dels definitionen

Wulffmorgenthaler-stribe fra Politiken, 2010

af, hvornår man tilhører en given religion: I nogle lande betragtes hele befolkningen som tilhængere af landets religion, uanset at mange i virkeligheden er ateister. Omvendt angives Kinas befolkning ofte som ikke-troende, selv om mange faktisk er religiøse.

Tabel 1: Tilhængere af udvalgte religioner (2010)

	Afrika	Asien	Europa	Latin-amerika	Nord-amerika	Oceanien	Hele verden	Procent	Lande
Tal: i tusinde									
Kristne	488.880.000	350.822.000	584.809.000	544.592.000	283.308.000	28.205.000	2.280.616.000	33%	232
Kristne, som tilhører en kirke	463.320.000	346.770.000	559.393.000	538.553.000	229.796.000	23.759.000	2.161.591.000	31,3%	232
Heraf: Romersk katolsk	170.484.000	139.526.000	279.688.000	470.622.000	84.400.000	8.941.000	1.150.661.000	16,7%	231
Protestanter	136.631.000	88.765.000	67.710.000	58.769.000	60.206.000	7.714.000	419.795.000	6,1 %	229
Uafhængige/frikirker fx Mormoner og Jehovas vidner	98.239.000	146.423.000	10.839.000	42.669.000	71.227.000	1.271,00	370.668.000	5,4%	220
Ortodokse	44.507.000	15.832.000	200.620.000	1.038.000	7.262.000	968.000	270.227.000	3,9%	136
Anglikanere	50.215.000	865.000	26.428.000	865.000	2.795.000	4.883.000	86.051.000	1,44%	161
Andre kristne	3.667.000	3.136.000	4.113.000	11.239.000	11.820.000	668.000	34.643.000	0,5%	217
Kristne, som ikke tilhører en kirke	25.560.000	4.052.000	25.416.000	6.039.000	53.512.000	4.446.000	119.025.000	1,7%	226
Muslimer	421.938.820	1.083.354.900	40.174.000	1.599.000	5.598.000	524.000	1.553.188.720	22,5%	209
Hinduer	2.945.000	953.753.000	991.000	789.000	1.867.000	526.000	942.871.000	13,6%	125
Buddhister	258.000	455.412.000	1.777.000	760.000	3.845.000	573.000	462.625.000	6,7%	150
Sikher	74.000	22.496.000	500.000	6.900	613.000	48.600	23.738.500	0,3%	55
Jøder	134.000	5.980.000	1.914.000	963.000	5.720.000	113.000	14.824.000	0,2%	139
Shintoister	0	2.700.000	0	7.800	64.200	0	2.772.000	0,0%	8
Tilhængere af andre religioner	112.818,100	805.871,100	17.942,000	22.989,890	7.432,100	1.219,300	968.272,570	14,0%	232
Befolkningen i alt	1.033.043.000	4.166.741.000	732.759.000	588.649.000	351.659.000	35.838.000	6.908.689.000	100%	232

Kilde: *Encyclopædia Britannica*. Oversat og tilpasset af Trine Ryhave.

RELIGIONER I DANMARK

ØVELSE 4

Gå ind på Center for samtidsreligions hjemmeside. Find nyeste årbog af "Religion i Danmark". Undersøg, hvor mange forskellige religioner, der er repræsenteret i Danmark.

- Undersøg, hvorledes antallet af tilhængere er fordelt i Danmark sammenlignet med på verdensplan. Hvor mange tilhængere har de østlige religioner, og hvor mange har de semitiske?
- Undersøg dernæst, hvordan den geografiske fordeling er. Hvor finder man de forskellige religioner? Og hvorfor?
- Sammenlign de danske oplysninger med oplysningerne for hele verden i tabellen ovenfor.

FORSTÅELSE AF EGEN RELIGION I RELATION TIL ANDRES – EN DISKUSSIONSØVELSE

Når man arbejder med religioner, skal man være opmærksom på, hvilken synsvinkel man lægger, og hvad det er, man ønsker at undersøge. Meget overordnet kan man tale om to tilgange: *essentialisme* og *socialkonstruktivisme*. Essentialister arbejder ud fra ideen om, at hver religion har en essens, en uforanderlig kerne, som er den ”rigtige” version af religionen. Problemet er bare, at tilhængere inden for enhver religion er uenige om, hvem der kan gøre krav på at repræsentere den sande kerne. Nogle essentialister mener endda, at alle religioner rummer samme sandhed. Socialkonstruktivister derimod ser religionerne som konstruktioner, der er skabt af mennesker under forskellige historiske og kulturelle betingelser. Denne tilgang giver en forklaring på, hvorfor religioner forandrer sig, og hvorfor der findes forskellige retninger inden for hver enkelt religion.

RELIGIØS SELVFORSTÅELSE

ØVELSE 5

- Undersøg hvorvidt de følgende udsagn om religion har en udefra- eller indefra-synsvinkel.
- Undersøg, om de har en essentialistisk eller socialkonstruktivistisk holdning til religion.
- Diskuter, hvilke fordele og ulemper der er forbundet med at anlægge den ene eller den anden vinkel på religioner?

I september 1893 blev der for første gang afholdt en kongres for alle verdens religioner i byen Chicago i USA. Ideen var, at repræsentanter for de forskellige religioner skulle holde oplæg for hinanden, og at man på den måde skulle udveksle viden og have en dialog. Det var langt fra alle religioner, der var repræsenteret. Det nye var, at det ikke længere var et kristent kirkemøde, som man kender det fra middelalderen, men at også ikke-kristne religioner var inviteret med. Som repræsentant for hinduisme holdt Swami Vivekananda en tale, som senere er blevet meget kendt, fordi han brugte følgende billede til at illustrere forholdet mellem religioner:

”As the different streams having their sources in different places all mingle their water in the sea, so, O Lord, the different paths which men take through different tendencies, various though they appear, crooked or straight, all lead to Thee!”

Wulffmorgenthaler-stribe fra Politiken, 2010

Religionsforsker Mikael Rothstein skriver i Politikens håndbog i verdensreligioner:

”Alle religioner skabes og forvaltes af mennesker [...] Alligevel kan man hævde, at religionerne ikke hører til i den samme virkelighed. Hver især producerer religionerne nemlig forskellige billeder af virkeligheden, og religiøse mennesker har derfor vidt forskellige begreber om sig selv og deres verden.”

Religionssociolog Morten Højsgaard fra Det Danske Bibelselskab drager en parallel til Kardemommeloven i sin bog ”Den Tredje Reformation” fra 2011.

”Den typiske danske tro handler om, at der er lidt mere mellem himmel og jord, at livet er godt at leve, og at vi skal være søde ved hinanden. Det er lidt ligesom kardemommeloven, at man skal være mod andre, som man vil have, at de skal være mod en”.

Morten Højsgaards bog er en undersøgelse af, hvor troen er på vej hen i Danmark i dag. Undersøgelsen viser, at befolkningens opfattelse af, hvad man kan tro på, samtidig med at man stadig er medlem af folkekirken, er mere end almindeligt rummelig. Kun 6 % af befolkningen er enige i udsagnet ”der er kun én sand religion”, samtidig er 80 % medlemmer af folkekirken. Hele 69 % af de adspurgte erklærer sig enige i, at det er fint, at hver enkelt former sin egen måde at tro på med det bedste fra forskellige religioner.

DISKUSSIONSØVELSE

Nedenfor ses en række citater af tilhængere fra forskellige religioner, om dels mission, dels diskussionen af, om der er flere veje til Gud, eller om der kun er én vej til den ene sande Gud.

Undersøg, hvad de forskellige repræsentanter mener om ovenstående spørgsmål, og vurder, hvordan de argumenterer for deres synspunkter.

TEKST 1**Safet Bektovic, muslim, Ph.D., filosof**

Det var først i Danmark, at jeg begyndte at interessere mig for begrebet ”mission”. [...] Da fik jeg at vide, at mission ikke udelukkende har med ”omvendelse” at gøre og ikke kan forklares som det at døbe andre, men mere går i retning af forkyndelse og er en inkluderet del af den kristne tro og det kristne liv. [...]

Kan man missionere uden at krænke den andens religiøse frihed? Kan man missionere over for et menneske og samtidig have respekt for dets egen religiøse overbevisning?

I mellemtiden mødte jeg også muslimer, som opfatter sig selv som missionærer,

og som mener, at da’wa (dvs. et kald til islam) er en pligt for hver enkelt muslim. Det er rigtigt nok, for islam er ligesom kristendommen en verdensreligion og kommer med et universalt budskab. Ligesom kristne har også muslimerne pligt til at viderebringe budskabet. De skal ikke – hverken i deres udtalelser eller handlinger – skjule, at de er muslimer. Muslimer tror altså – ligesom de kristne – at deres religion er universal og kan være gældende for alle mennesker.

ikstudiecenter.dk

TEKST 2**Kristine Stricker, sognepræst**

Vi mennesker tænker ofte Gud som vores ”egen”, dvs. at vi som kristne har én Gud, men muslimer har en anden og hinduer en tredje osv.

Men der kan kun være én Gud i dette univers. Og denne Gud tror jeg, har manifesteret sig på forskellige måder igennem historien, alt efter hvordan mennesker i forskellige kulturer opfatter det religiøse. Hos os har Gud vist sig

i Jesus Kristus, som måske kun er én af mange veje til Gud.

At tro på Gud er en måde at leve sit liv på, hvor man som menneske husker på, at man er skabt, og at livet er en gave, og kloden noget vi giver videre. Altså en taknemmelighedsholdning, ligesom vi som troende prøver at vende os selv ud ad – hen mod andre og ikke kun tænker ind i vores egen navle.

kristendom.dk

TEKST 3**Torben Bramming, sognepræst**

[...] Kristus viser med sin død og opstandelse, at én, Kristus, er død for alle mennesker. Derfor er én, Kristus, også alles vej til Gud.

Det skal naturligvis forkyndes som syndernes forladelse og frihed for den enkelte og ikke som en måde at sortere mennesker på i det verdslige rige, hvor vi over for Guds søn alle er i samme båd under loven uanset etnicitet og re-

ligion, for der er ikke forskel på mand og kvinde, træl og fri, græker og jøde, der er ikke noget rent og urent, og vi har alle syndet og mangler retfærdigheden fra Gud. Når Kristus er den eneste vej til Gud, er det, fordi han er den eneste, der kan hele det brudte forhold. Derfor kaldes han frelser og forsoner.

kristeligt-dagblad.dk

TEKST 4**Bent Lexner, overrabiner**

Den diskussion, der foregår i øjeblikket i folkekirken er en diskussion, der ikke vil kunne forekomme blandt jøder. Allerede Rambam – en stor rabbiner, der levede i 1200-tallet, har udtalt, at jødedommen ikke er den eneste vej til Gud. Dette gør blandt andet, at der ingen

mission er i jødedommen. Det er den almindelige teologiske forståelse i jødedommen, at mennesker, der tror på den ene usynlige, har del i den kommende verden.

religion.dk

TEKST 5**Dhamu Chodaverapu, hindu, debattør og foredragsholder**

Man kan ikke være andet end stolt over at tilhøre og være vokset op i en religion med verdens største tolerance. Men sociale ordninger som det ”kaste”-inddelte samfund kaster et dårligt og misforstået lys over Hinduismen. Hinduismens tolerance kan bedst illustreres med det ældgamle digt på telugu (mit modersmål), som siger, ”Alle regndråber falder forskellige steder, men samler sig til små vandløb, som strømmer i forskellige retninger og bliver til floder og til sidst ender i verdens have. Så fordampes det igen til regn og drysser ned et eller andet sted i verden. Så

livet er en uafbrudt cyklus”. Sådan er det for alle levende væsener, og en regndråbes vej er ikke bedre end de andres. Hinduismen tager ikke patent på vejen til Gud, for vi har alle Guds element i os. For at realisere det, foreskrives visse ritualer som Yoga, meditation, Puja mv. Hinduisme omfavner andre religioner. Vi tror, at Gud inkarnerer sig i menneskeskikkelse, ”avatarer” for at oprette lov og orden i verden og anser Buddha, Jesus og Mohammed for sådanne avatarer.

religion.dk

Naveed Baig, muslim, hospitalsimam og projektleder

Ingen har patent på erkendelse af Gud. Islam startede med profeten Adam, og Gud sendte ifølge Koranen spirituelle ikoner til enhver tid: "Ethvert fællesskab har en udsending. Når deres udsending kommer, vil der blive truffet afgørelse imellem dem med retfærdighed. De vil ikke blive gjort uret." (10:47) Et andet sted siger Koranen: "Vi har sendt dig ud med sandheden, som overbringer af det gode budskab og advarer. I ethvert fællesskab har der engang været en advarer." (35:24) Profeten Muhammad kom med sandheden og på samme tid understreges det at der

tidligere har været profeter/advarere, der også havde sandheden med sig. Det betyder derfor, at kun Gud er Haq eller sandheden i den mest absolutte forstand. "De, der tror, og de, der er jøder, kristne og sabier; de, der tror på Gud og den yderste dag og handler ret, de vil få deres løn hos deres Herre. De skal ikke være bange og bliver ikke bedrøvede." (2:62) Dette vers peger imod en religiøs pluralisme. Som Jalaludeen Rumi (f.1207) den verdenskendte poet, teolog og mystikere sagde: "Lamperne er forskellige, men lyset er det samme."

religion.dk

Øjenåbner: Hvad er en ateist?

Det er vanskeligt at undersøge, hvor mange ateister der er i verden¹¹, da ateismen hverken har en stifter eller udgør en samlet organisation. Alligevel er især den vestlige verden præget af den ateistiske livsanskuelse, ligesom der tilsyneladende bliver flere og flere ateister i verden. Men hvad er ateismen egentlig? Og hvem er disse ateister?

Hvad er en oplyst person?

Dette uddrag er fra hjemmesiden the-brights.net, som er en organisation, der arbejder for at fremme det videnskabelige verdensbillede og begrænse opfattelser, der bygger på religion. Organisationen er dannet af filosofen Daniel Dennett, og blandt medlemmerne tæller videnskabsmænd som Richard Dawkins og Steven Pinker.

Hvad er en oplyst person?

- En oplyst er en person, som har et naturalistisk verdensbillede
- En oplyst persons verdensbillede er fri for overnaturlige og mystiske elementer
- En oplyst persons etik og handlinger er baseret på et naturalistisk verdensbillede

Er dit verdensbillede naturalistisk?

Tænk over dit eget verdensbillede, og beslut, om det er frit for overnaturlige eller mystiske guddomme, kræfter og væsner. Hvis du beslutter, at du passer

til beskrivelsen ovenfor, kan du defineres som en oplyst person!

På denne hjemmeside kan du simpelthen sige, at du er (en oplyst person), og ved at gøre dette slutter du dig til de andre oplyste personer fra hele verden i et ekstraordinært forsøg på at ændre den måde, samfundet tænker på – Den oplyste bevægelse.

Bevægelsens tre største mål er:

A. Fremme den samfundsmæssige forståelse for og anerkendelse af det naturalistiske verdensbillede, der er fri af overnaturlige og mystiske elementer.

B. Opnå offentlig anerkendelse af, at personer, der deler dette syn på verden, er i stand til at handle moralsk ansvarligt i spørgsmål af samfundsmæssig betydning.

C. Udvikle samfundet til at acceptere alle sådanne individers fulde og lige deltagelse i samfundslivet.

Forfatterens egen oversættelse

TEKST 1

¹¹ *Encyclopædia Britannica* angiver i 2005, at 11,9 % af verdens befolkning er ikke-troende og 2,3 % er ateister. Forskellen skyldes, at mange mennesker ikke er erklærede ateister.

DEN NYE ATEISME

- Hvad kendetegner, ifølge tekst 1, en oplyst person?
- Diskuter organisationens mål og midler.
- Undersøg på organisationens hjemmeside, hvilke tiltag ateisterne har taget for at fremme deres mål.
- Vurder, hvorvidt denne organisation er repræsentativ for vestlig tankegang.

FAKTA OM ATEISME

NAVN

Ateisme: kommer af det græske *theos*, som betyder Gud. Det foranstillede *a* er en negation. Derfor betyder ordet ”gudløs”, eller ”uden Gud”. I dag dækker ordet opfattelsen af, at der ikke findes nogen guder eller andre overnaturlige væsner.

Agnosticisme: kommer af det græske *gnosis*, der betyder ”viden”. Det foranstillede *a* er en negation. Derfor betyder ordet ikke-viden. I dag bruges ordet om opfattelser, hvor man erkender, at man ikke kan vide, om der findes guder.

OPSTÅEN

Ateismen er en følge af den europæiske sekulariseringsproces, der begyndte i renæssancen. I oplysningstiden kom det naturvidenskabelige verdensbillede til at danne basis for de videnskabelige fremskridt i den vestlige verden. Selv om kristendommen tilpasser sig de nye tider, er den gradvis gledet ud af samfundsinstitutionerne og ind i den private sfære.

UDBREDELSE

Efter de to verdenskrige mistede religion tilsyneladende sin betydning i samfundet.

Den franske eksistentialisme i 1960’erne gav et filosofisk alternativ til religionernes funktion, og det syntes som om religion fuldstændig forsvandt i 1970’erne.

Religionerne fik en genkomst efter 1980’erne og i dag er det religiøse landkort præget af synkretisme og multireligiøsitet.

Ateismen har antaget karakter af religionskritik og udgør en alternativ måde at opfatte verden, mennesket og tilværelsen på.

VIGTIGE SKRIFTER

David Hume: *Religionens naturlige oprindelse*, 1757.

Friedrich Nietzsche: *Således talte Zarathustra*, 1885.

Jean Paul Sartre: *Eksistentialisme er en humanisme*, 1946.

Richard Dawkins: *Illusionen om Gud*, 2006.

ANTAL TILHÆNGERE

Tabel 1: 10 lande med flest ateister/agnostikere/ikke-troende (2004)

	Indbyggere i alt	Antal ateister/agnostikere	Ateister i %
Kina	1.298.848.000	104.000.000 - 182.000.000	8 - 14 %
Japan	127.333.000	81.500.000 - 82.700.000	64 - 65 %
Rusland	143.782.000	34.500.000 - 69.000.000	24 - 48 %
Vietnam	82.690.000	67.000.000	81 %
Tyskland	82.425.000	33.800.000 - 40.400.000	41 - 49 %
Frankrig	60.424.000	26.000.000 - 32.600.000	41 - 49 %
USA	293.028.000	8.800.000 - 27.000.000	3 - 9 %
England	60.271.000	18.700.000 - 26.500.000	31 - 44 %
Syd Korea	48.598.000	14.500.000 - 25.000.000	30 - 52 %
Canada	32.508.000	6.000.000 - 9.700.000	19 - 30 %

Tallene i tabellen er baseret på Phil Zuckermans analyser i: Michael Martin (ed.): *Atheism; contemporary Rates and Patterns*, Cambridge University Press, UK 2005. Tallene for Kina kan være misvisende, idet Kinas regering undertrykker religiøse anskuelser og ateismen således er påtvunget.

Tabel 2: 10 lande med flest ateister/gnostikere ift. indbyggertal (2004)

	Indbyggere i alt	Antal ateister/agnostikere	Ateister i %
Sverige	8.986.000	4.000.000 - 7.600.000	46 - 85 %
Vietnam	82.690.000	67.000.000	81 %
Danmark	5.413.000	2.300.000 - 4.000.000	43 - 80 %
Norge	4.575.000	1.400.000 - 3.300.000	31 - 72 %
Japan	127.333.000	81.500.000 - 82.700.000	64 - 65 %
Tjekkiet	10.246.100	5.300.000 - 6.200.000	54 - 61%
Finland	5.215.000	1.500.000 - 3.000.000	28 - 60 %
Frankrig	60.424.000	26.000.000 - 32.600.000	43 - 54 %
Syd Korea	48.598.000	14.600.000 - 25.000.000	30 - 52 %
Estland	1.342.000	660.000	49 %

Tallene i tabellen er baseret på Phil Zuckermans analyser i: Michael Martin (ed.): *Atheism; contemporary Rates and Patterns*, Cambridge University Press, UK 2005. Tallene er afrundet til nærmeste tusinder.

ATEISMENS HISTORISKE UDVIKLING

Renæssancen

Med renæssancen i 1400-tallet blev middelalderens fokus på Gud og kirke erstattet af et øget fokus på mennesket. Samtidig begyndte man at interessere sig for den gamle græske og romerske mytologi. Man genfandt de antikke grækernes videnskabelige ideer, filosofi, samfundslære og romernes etik og retspraksis og begyndte at fortolke og formidle dem. At det således var mennesket og ikke længere Gud, som var målestok for moral og etik, betød en svækkelse af den katolske kirke.

Reformatoren Martin Luther banede i 1500-tallet vejen for religionskritik, idet han med sine 95 teser anfægtede kirkens monopol på at fortolke og formidle kristendommen. Reformationen medførte bl.a. en række krige og folkelige oprør i Europa og kulminerede i adskillelsen af den katolske kirke og de reformerte trossamfund.

Oplysningstiden

I oplysningstiden blev det en del af dannelsen som oplyst menneske, at man havde en bred viden om forskellige discipliner, bl.a. naturvidenskab, filosofi og kunst. Oplysningsfilosofferne var stærkt præget af den græske og romerske filosofi, som derfor prægede den måde, hvorpå de anskuede verden, mennesket og religionen. Den form for kristendom der var udbredt i oplysningstiden var deismen, og de første ateistiske tanker blev formuleret af filosofen David Hume.

Den franske revolution

Under den franske revolution gjorde de revolutionære op med kirken, og kirkens folk fik frataget deres privilegier, jord og i flere tilfælde livet. Det nye ideal var staten og livet som borger. Derfor blev der udviklet nye religiøse former, som bl.a. gav borgerne nye helligdage baseret på årets gang og nye revolutionære symboler. Den traditionelle religion var ikke længere nødvendig.

Den franske revolution medførte bl.a., at kirken mistede sin særstatus i samfundet. Også kolonisterne i Amerika havde i 1776 vedtaget en grundlov, der gav det nye land – United States of America – et fundament, som ikke var baseret på religion. Disse erklæringer var ikke udtryk for, at religionen mistede sin betydning, eller at religion var forsvundet. De betød snarere, at religion havde fået en anden rolle i samfundet. Det, der gjorde Amerika til et foregangsland for religionsfriheden, var, at det var et forholdsvist nyt land, som rummede mange immigranter fra forskellige religiøse miljøer. Den ame-

rikanske uafhængighedskrig og den franske revolution handlede om helt basale rettigheder som lighed for loven, ytringsfrihed, ejendomsfrihed, forsamlingsfrihed og religionsfrihed.

DEN FRANSKE REVOLUTION

FAKTABOKS

Den 14. juli 1789 stormede utilfredse franskmænd fængslet Bastillen.

Baggrunden for denne begivenhed var bl.a. de franske oplysningsfilosoffer, der havde igangsat en kritik af den måde hvorpå det feudale Frankrig blev styret.

De revolutionære krævede frihed, lighed og broderskab. Disse krav blev formuleret af den franske nationalforsamling i menneskerettigheds-erklæringen 26. august 1789.

Revolutionen udviklede sig til et rædselsregime, hvor den franske konge Ludvig XVI og store dele af den franske adel blev henrettet.

Charles Darwin

I 1800-tallet fandt en masse forskellige opdagelser sted, der ændrede menneskets opfattelse af verden og sig selv. En af disse var biologen Charles Darwins (1809-1882) opdagelse af, at dyre- og plantearterne udvikler sig og tilpasser sig deres omgivelser. Hans konkluderede, at det er de bedst egnede, der overlever og derved bringer deres gener videre – dette blev til den såkaldte "Evolutionsteori". Teorien passede dårligt med de kristne skabelsesmyter og vakte derfor debat. Den blev anset for et angreb på den kristne kirke. Med Darwins teori var mennesket ikke længere noget, der stod over naturen, men et resultat af en lang evolutionsproces fra et encellet væsen til menneske.

Den klassiske tyske religionskritik

Det var ikke kun Darwin, der med sine teorier anfægtede religionen. Også den østrigske læge Sigmund Freud (1856-1939) revolutionerede opfattelsen af, hvad mennesket er for et væsen og ikke mindst, hvilke mekanismer der præger menneskets liv og handlinger. Freud interesserede sig for det menneskelige sind. Han udviklede særlige metoder til at afdække og afhjælpe forskellige psykiske lidelser som psykoser og neuroser – den såkaldte psykoanalyse. Ifølge Freud skulle religion ses som en kollektiv neurose. Når man som voksen opdager, at ens forældre ikke er fuldkomne og almægtige, flygter man så at sige tilbage til den trygge barndom ved at overføre disse egenskaber på en overnaturlig autoritet: Gud. Dermed kan man stadig føle sig beskyttet og elsket. Samfundet reagerer ved at opretholde og systematisere denne illusion, derfor bliver denne tilstand kollektiv.

▲ *Pave Benedict XVI's besøg i Storbritannien september 2010 blev indledt af tusindvis af protester. Bl.a. krævede journalisten og ateisten Christopher Hitchens (1948-2011), at paven blev arresteret og retsfulgt for forbrydelser imod menneskeheden.*

Darwin og Freud har på hver sin måde været med til at bane vejen for den religionskritik, der har præget religionsvidenskaben lige siden. Religionskritikken kan både ses som et udslag af den sekulariseringsproces, der har været i gang siden middelalderens slutning, og som en af de faktorer, der satte skub i sekulariseringen i det 20. århundrede.

SEKULARISERING

Sekularisering: af det latinske *saeculum*, der betyder "århundrede". I nyere tid bruges udtrykket om den proces, hvorved stat og kirke adskilles. Sekulariseringen har fundet sted i store dele af den vestlige verden.

FAKTABOKS

Afsekularisering: Nye religiøse strømninger tyder på, at sekulariseringsprocessen er vendt, således at man ser en tilbagevenden til religiøse værdier og verdensbilleder.

Den tyske filosofi beskæftigede sig en del med religionskritik i 1800-tallet. Først var det filosofen Ludwig Feuerbach (1804-72), der formulerede sin kritik af kristendommen. Grundholdningen er, at al religion er skabt af mennesket.

Disse tanker tages op af Karl Marx (1818-1883), der udbygger Feuerbachs teori i en række teser, som angiver, at religion bruges af magthaverne til at undertrykke folket.

Den tyske filosof Friedrich Nietzsche (1844-1900) anfører efterfølgende, at religion er opfundet af mennesker og bruges af svage mennesker, der ikke selv kan håndtere livets mange aspekter og derfor har brug for en overnaturlig instans at henvise til, når de vil have deres vilje igennem. Dette kaldte han *slavemoral*. I modsætning til slavemoralen så Nietzsche *herremoralen*, der kendetegnede det stærke menneske, som selv kunne håndtere livet og sætte de normer, der var nødvendige for at få sin vilje igennem. Nietzsche regnede med, at herremoralen på et tidspunkt måtte tage over, personificeret ved *overmennesket*. Et sådant fremtidsscenario måtte da være et samfund uden religion.

RELIGIONSKRITIK OG ATEISME

ØVELSE 2

- Diskuter hvilken af ovenstående tidsperioder der har været vigtigst i forhold til ateismens fremkomst og udvikling.
- Opstil en liste over faktorer, der har haft betydning for ateismen.
- Vurder, hvilke af disse faktorer der har været de vigtigste.

Sekulariseringen har også fået en betydning for religionerne verden over, således fx også for den katolske kirke både i Danmark, England og USA, idet der fra tid til anden kører en række anklager om seksuelt misbrug af børn, hvilket viser, at der er sket et skred i den måde, hvorpå man opfatter præster. Præster bliver således ikke længere anset som særlige personer, der står uden for det verdslige retssystem.

Den katolske kirke bliver undertiden også bedt om at redegøre for holdningen til prævention og homoseksualitet, hvilket igen understreger det problematiske i at bevare traditionelle og uforanderlige dogmer i en senmoderne og foranderlig verden.

ATEISMEN I DANMARK

Den danske kong Christian III havde i forbindelse med reformationen 1536 afskaffet kirkens privilegier og inddraget kirkens jord. Med indførelsen af den danske grundlov 1849 blev kirkens status fastsat som underlagt staten. Det betød dog ikke, at Danmark dermed var blevet et sekulariseret land, og det kan diskuteres, i hvilket omfang den danske stat er en kristen stat, der bygger på kristne værdier. Folketingets åbning markeres fx med en gudstjeneste, folkeskolerne har kristendomsundervisning, og årets helligdage er fastlagt ud fra de kristne helligdage.

SEKULARISERING OG FOLKEKIRKE

ØVELSE 3

- Læs tekst 2, og forklar, hvad de forskellige paragraffer betyder.
- Diskuter, hvem der har fordel af de forskellige paragraffer.
- Vurder folkekirkenes status i Danmark.

Folkekirken i Grundloven

TEKST 2

Danmarks riges grundlov af 5. juni 1953 (udvalgte paragraffer)

§ 4

Den evangelisk-lutherske kirke er den danske folkekirke og understøttes som sådan af staten.

§ 6

Kongen skal høre til den evangelisk-lutherske kirke.

§ 66

Folkekirkenes forfatning ordnes ved lov.

§ 69

De fra folkekirken afvigende trossamfunds forhold ordnes nærmere ved lov.

Den danske folkekirke har i dag 81 % af den danske befolkning som medlemmer.¹² Selv om den danske grundlov understreger, at den danske folkekirke understøttes af staten, er det ikke et krav, at befolkningen tilhører den evangelisk-lutherske kirke. Det er således ikke korrekt, at sekulariseringen har medført ateisme. Derimod har den måde, hvorpå folk forholder sig til kristendom og religion, i det hele taget ændret sig. En af konsekvenserne er, at de fleste danskere ikke går i kirke hver søndag, men kun ved særlige højtider såsom dåb, bryllup og begravelser. Præsterne i de forskellige kirker er derfor nødt til at revurdere deres funktioner og virke. Dette har i kirkelige kredse medført en del debat om, hvorvidt kirken skal omformes for bedre at kunne imødekomme folks krav, eller om den skal holde fast i traditionerne med risiko for at miste endnu flere medlemmer.

¹² Familiestyrelsens opgørelse af Den danske folkekirkes medlemmer 2011.

- Læs tekst 3, og forklar, hvad de forskellige paragraffer betyder.
- Diskuter, om der er religionsfrihed i Danmark.
- Sammenlign med paragrafferne om folkekirken, og vurder, om der er religionslighed i Danmark.

Folkekirken i Grundloven

TEKST 3

Danmarks riges grundlov af 5. juni 1953 (udvalgte paragraffer)

§ 67

Borgerne har ret til at forene sig i samfund for at dyrke Gud på den måde, der stemmer med deres overbevisning, dog at intet læres eller foretages, som strider mod sædeligheden eller den offentlige orden.

§ 68

Ingen er pligtig at yde personlige bidrag til nogen anden gudsdyrkelse end den, som er hans egen.

§ 69

De fra folkekirken afvigende trossamfunds forhold ordnes nærmere ved lov.

§ 70

Ingen kan på grund af sin trosbekendelse eller afstamning berøves adgang til den fulde nydelse af borgerlige og politiske rettigheder eller unddrage sig opfyldelsen af nogen almindelig borgerpligt.

§ 71

Den personlige frihed er ukrænkelig. Ingen dansk borger kan på grund af sin politiske eller religiøse overbevisning eller sin afstamning underkastes nogen form for frihedsberøvelse.

Dansk Ateistisk Selskab

Selskabet blev oprettet i 2002, og selv om ateisme har været udbredt i Danmark længe før, har oprettelsen betydet, at ateister har fået en platform at tale fra. Dermed har ateisterne bidraget til at få sat gang i debatten om forholdet mellem samfundet og religion og ikke mindst folkekirken særstatus i Danmark. Ateistisk Selskab forsøger også aktivt at forhindre folkekirken i at missionere i folkeskolerne. I 2010 har de udsendt folderen *Er du klar til at blive konfirmeret?* til landets folkeskoler. Dermed kan den danske ateisme karakteriseres som religionskritik. Ateismen har i Danmark udviklet sig i en særlig retning. Således arbejder Ateistisk Selskab aktivt på at få indført særlige begravelsesceremonier. Samme tendens findes andre steder i det danske samfund, hvor det ser ud til, at der er et nyt marked for denne slags livsceremonier, som ikke er knyttet til nogen speciel religion. Disse tiltag tyder på, at også ateismen udvikler dogmer og ritualer, der i nogen grad ligner de elementer, der kendetegner religioner.

- Hvilke begrundelser bruges i tekst 4 for at indføre ateistiske ritualer?
- Diskuter, hvilke fordele og ulemper det kan have at indføre ikke-kristne begravelser.
- Find ateistisk selskabs hjemmeside, og undersøg, hvilke af Ninian Smarts dimensioner der kan komme i spil.
- Diskuter, hvorvidt man kan anskue ateismen som en religion.

Ateister har også følelser

Stinus Lindgren, tidligere formand for Ateistisk Selskab, skriver i forbindelse med en debat omkring begravelsespladser for ateister.

Ateister er bare mennesker, der ikke tror på guder, og foreningen Ateistisk Selskab arbejder for reel religionsfrihed, hvilket for os også indebærer friheden fra religion, hvis det er det, man ønsker. Vi vil ikke indskrænke andres ret til at dyrke deres religion. Vi vil bare gerne have lov til at være her uden religioners indblanding i vores liv. [...]

Da vi som alle andre mennesker selvfølgelig er kedede af at miste dem, der står os nær, burde det være klart, at det også er vigtigt for ateister at markere døden. For nogle kræver det måske ikke det store, og det kan være en personlig stund, hvor asken spredes over havet. For andre er det vigtigt at have et gravsted, hvor man kan mindes den afdøde. Det burde ikke vække den store undren, medmindre man oprigtigt mener, at ateister ikke har de samme følelser som andre mennesker.

I Danmark er det imidlertid sådan, at et bestemt trossamfund – nemlig folkekirken – sidder på begravelserne. Det er jo lidt mærkværdigt, når nu vi alle skal den vej, hvad vi så end tror eller ikke tror på. Vi har længe undret os over, at en bestemt religiøs gruppe skal stå for noget så universelt. Da vi ikke tror på de religiøse påstande, handler det selvfølgelig ikke om, at vi frygter konsekvenserne ved at blive begravet i indviet jord. Jord er jord, uanset hvilke trylleformularer der måtte være udtalt.

I Ateistisk Selskab har vi igennem længere tid arbejdet for at få etableret begravelsespladser uafhængigt af folkekirken. Det er et ønske, der møder forståelse i alle de kommuner, vi har været i kontakt med. Desværre er det indtil nu strandet på økonomi. Nu har vi endelig fået en begravelsesplads som en del af Vestre Kirkegård i Aarhus, hvilket er et skridt i den rigtige retning. [...]

Kristeligt Dagblad, 03.06.2011

ER DANSKERNE ATEISTER?

- Undersøg brillekursets tekst 1 (side 13), og svar på, hvor mange danskere der er ateister.
- Brug denne bogs værktøjskasse til at lave nogle interviews, der anskuer, hvordan danske ateister forholder sig til meningen med livet og døden.

ATEISTISKE FORESTILLINGER

Det er uvist, om der altid har været ateisme. Ateismen forudsætter, at man har et samfund, hvor det er muligt at anfægte gældende normer. Der har til alle tider været religiøse uenigheder, og ofte har religiøse afvigere måtte lade livet på den bekostning. Det er dog først i nyere tid, at man ligefrem kan tale om livsopfattelser, som ikke er baseret på religiøse antagelser.

Ateisme er ikke det samme som religionskritik. Man kan godt være ekstremt kritisk over for religioner og stadig være religiøs. Der findes således eksempler på religionskritik inden for den kristne kirkes egne rækker. I nyere tid har der fx været debat i den danske folkekirke om, hvorvidt præster skal tro på en skabende gud, ligesom diskussionerne om vielse af homoseksuelle også er en form for religionskritik. Ateister nøjes ikke med at kritisere religion, men afviser fuldstændigt eksistensen af guder eller andre overnaturlige væsner. Med Darwins teori blev menneskets særstatus anfægtet, og det blev den gængse opfattelse, at mennesket ligesom dyrene blot er et biologisk væsen, som er underlagt naturens orden. Den ateistiske menneskeopfattelse tager udgangspunkt i Darwin, og derfor afvises idéen om, at et menneske har en sjæl. Siden har især hjerneforskningen anskuelliggjort, at menneskets tanker og følelser er processer, der foregår i hjernen.

Danmark er fra gammel tid et landbrugsland, og de ritualer der havde med god høst og vejrvarsler at gøre, har haft en stor betydning. Selv om kirken igennem middelalderen og frem har overtaget denne funktion, er religionens betydning fortsat helt frem til nyere tid. Meget tyder på, at industrialiseringen har medvirket til at sætte fokus på ikke-religiøse livsanskuelser. Når mennesket ikke længere er direkte afhængigt af naturen og årets gang for at skaffe livsfornødenhederne og derfor ikke længere bruger de ritualer, der

▼ *Det er blevet tradition at studenterhuens kokarde viser det religiøse tilhørsforhold. Således er ahornbladet (tredje hue fra venstre) blevet et symbol på ateisme.*

skulle sikre god høst eller tage vejrvarsler, mister religionerne langsomt sin betydning i hverdagen.

De to verdenskrige har været med til at sætte fokus meningsløsheden og dermed anskueliggjort, at religion ikke længere er nok til at forklare meningen med livet. De franske eksistentialister forfulgte op igennem 1960'erne spørgsmålet om meningen med livet. Det eksistentielle problem var, at hvis der ikke var nogen gud, der havde skabt verden samt begreberne godt og ondt, kunne der heller ikke være nogen mening med livet. Hvis der ikke var nogen mening, var alting ligegyldigt. Løsningen blev da, at alt hvis alt var ligegyldigt, var alt *lige* gyldigt, dvs. alle værdier var lige gode, ingen var mere rigtige end andre. Filosofen Jean-Paul Sartre (1905-1980) forklarer, at det basale er selve det, at vi eksisterer, meningen må komme siden. Det betyder også, at det må være mennesket, der selv beslutter, hvad der er godt og ondt.

AT BLIVE ATEIST

ØVELSE 7

- Læs tekst 5, og forklar, hvorfor Favrholt blev ateist.
- Forklar med egne ord forholdet mellem godt-ondt og en almægtig Gud (teodicé-problemet).
- Diskuter, om andre begivenheder kunne give anledning til ateisme.

Præstesøn gør op med kristentro

Filosoffen David Favrholt forklarer, hvorfor han er ateist.

Som 14-årig fik Favrholt noget af den værste ondskab at se med egne øjne. I 1945, mod slutningen af Anden Verdenskrig, arbejdede han ved en forsyningspost i hjembyen Kolding, hvor man lavede mad til de frigivne fanger fra kz-lejrene.

– Vi gik ind med suppe til de mænd, der sad eller lå i de hvide busser. Det var et uhyggeligt syn at se voksne mennesker, der vel vejede omkring 35 kilo, udmarvede og afkræftede. Hvor var Gud henne? Disse mennesker havde givetvis bedt til Gud hver eneste dag i koncentrationslejrene, men Gud hørte dem måske ikke, spørger Favrholt og fortsætter:

– Hvis der er en Gud, tænkte jeg dengang, så er han både ond og god, og nogle gange alt for ond.

Efter et langt liv med overvejelser og studier mener Favrholt i dag, at kristendommen er helt absurd. – Allerede flere hundrede år før Kristus, havde de første filosoffer rejst spørgsmålet om, hvor det onde kommer fra. Hvis Gud er god, så kan det jo ikke komme fra ham. Og hvis Gud oven i købet også er almægtig, så må han jo også være i stand til at tilintetgøre det onde. Men Gud kan ikke være både god og almægtig, når nu det onde er til, mener filosofen.

religion.dk, 06.03.2006

TEKST 5

ATEISMEN I SPIL: ATEISME OG SAMFUNDET

Der er to tendenser i reaktionen på sekulariseringen. Den ene er ateisme, hvor man vender sig imod religioner og finder andre måder at forstå mennesket og verden på. Den anden er en nyfortolkning af religionerne. Det kan være enten i form af en mere fundamentalistisk opfattelse af de traditionelle religioner eller ved simpelthen at skabe nye religiøse former.

REAKTIONER PÅ DET SENMODERNE SAMFUND

ØVELSE 8

- Læs nedenstående, og redegør for de tre måder, hvorpå man kan reagere på det senmoderne samfunds udfordringer.
- Undersøg, hvor mange og hvilke trossamfund der er godkendt i Danmark.
- Diskuter, hvordan folkekirken kan/bør forholde sig til befolkningens krav om indflydelse på den rituelle praksis.

Det senmoderne samfund og ateismen

Sociologen Anthony Giddens (f. 1938) har beskrevet det senmoderne samfund, og han mener, at nogle af de karakteristika, der kendetegner senmoderniteten, er refleksivitet, eklekticisme, og synkretisme. Det refleksive kommer til udtryk ved, at vi overvejer og tænker meget mere over de valg, vi træffer, når vi iscenesætter os selv og vores liv. Eklekticisme vil sige, at vi udvælger, hvad der passer ind i vores liv, og kasserer det, der ikke gør. Det betyder ikke, at vi ikke er bevidste om traditioner, blot at vi nøje udvælger, hvilke traditioner der passer ind i vores livsmønstre.

I forbindelse med religion betegner synkretismen de religionsformer, der er sammensat af forskelligt stof fra forskellige religioner. Det kan være nyreligiøse bevægelser som Scientology, Falun Gong eller de New age-strømninger, der har præget den vestlige verden siden 1980'erne. Den synkretistiske tendens, der viser sig i det senmoderne samfund, har måske altid været der. Kristendommen er trods alt en sammenblanding af jødedom, hellenisme og gnosticisme. Måske er der blot mere fokus på religionernes synkretistiske indhold på grund af den refleksivitet, der er gældende i det senmoderne videnssamfund. Det senmoderne samfund producerer således nye religiøse former, der udtrykker den synkretistiske tendens.

En anden tendens i det senmoderne samfund er, at gamle traditioner redefineres og bruges på en ny måde. Det ses fx ved Fornsidr og Hareskovens Blótgilde, der begge er religioner, som dyrker den gamle nordiske før-kristne religion. Fornsidr blev godkendt som trossamfund i 2005 og har omkring 200 medlemmer. Dette betyder, at Fornsidr har autoritet til at udføre vielses- og dødsritualer på netop den måde, der stemmer overens med medlemmernes

forestillinger. I den danske folkekirke ses ligeledes en tendens til, at folk selv vil bestemme, hvordan ritualerne skal udformes. Mange præster kommer ønskerne i møde ved fx at tilrette ritualerne, så de passer til de individuelle ønsker, mens andre afviser, at kirkens liturgi kan rumme moderne indslag.

HUNTINGTONS TEORI

Den amerikanske politolog *Samuel Huntington* (1927-2008) udformede i 1993 en teori om civilisationernes sammenstød.

Denne teori gik ud på, at verden kunne inddeles i syv forskellige civilisationer: den vestlige, den afrikanske, de hinduistiske, den islamiske, den latin-amerikanske, den slavisk-ortodokse, og den konfucianske (senere ændrer han det til ni, idet den japanske og den buddhistiske civilisation kommer med).

En civilisation er kendetegnet ved fælles kultur og fælles identitet med religionen som ideologisk holdepunkt.

Huntington mente, at visse civilisationer var uforenelige, og at der derfor ville opstå (voldelige) sammenstød, hvis de kom i forbindelse med hinanden. Fx den vestlige og den islamiske.

Med angrebet på World Trade Center 2001 mente mange, at Huntingtons profeti var gået i opfyldelse.

FAKTABOKS

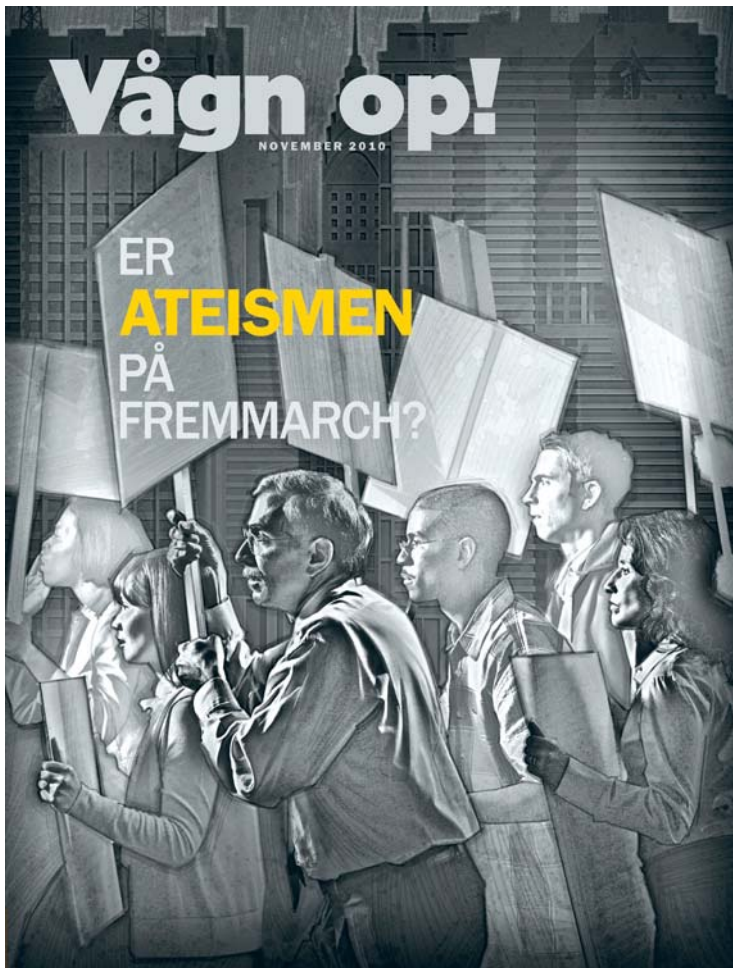
Fundamentalisme

Den religiøse fundamentalisme kan ses som en direkte kritik af det meget komplekse senmoderne samfund. Fundamentalisme vil sige at gå tilbage til fundamentet. I forbindelse med kristendom og islam, der begge bygger på kanoniske skrifter, er konsekvensen en bogstavelig læsning af hhv. Bibelen og Koranen. Bibelen giver nogle moralske retningslinjer, men også nogle helt konkrete bud på, hvordan verden og mennesket er blevet til. Følgelig afviser kristne fundamentalister Darwins evolutionsteori. Koranen rummer på samme måde retningslinjer og regler, om end ikke i lige så systematisk form. Den islamiske fundamentalisme synes at være tiltaget de seneste 20 år. Dette kan forklares med den vestlige krigsførelse i den arabiske verden, men også med den øgede indvandring fra muslimske lande til Vesten. Den øgede indvandring kan med Huntingtons teori forklare, hvorfor mange verdensopfattelser støder sammen, nogle gange med negative konsekvenser. Den kristne og den islamiske fundamentalisme kan forstås som et forsøg på at manifestere sig og agere i en sekulariseret verden.

The Bright Movement

Ateismen er ikke som de fleste religioner formuleret som et samlet system eller organiseret i grupper eller foreninger. I nyere tid er der alligevel dukket en hel del ateistiske grupperinger op, og nogle af disse formulerer de-

res holdninger på en måde, som kan sidestilles med religionernes dogmer. I USA oprettedes i 2003 en bevægelse kaldet The Bright Movement (se deres programerklæring i starten af dette kapitel), som har til formål at samle alle ateister, agnostikere, skeptikere, humanister og mange andre i en verdensomspændende kritik af verdensbilleder, der bygger på overnaturlige og mytiske guddomme og væsner. Mange kendte forskere, mediepersoner og kulturpersonligheder har meldt sig ind i bevægelsen, bl.a. Sam Harris, Christopher Hitchens og Richard Dawkins, der alle har udgivet bøger og lavet film, som fremhæver religionernes fejltagelser og dårlige sider. Man kan anskue "The Brights" som moderne religionskritik, og en del af deres arbejde går netop ud på at fremme deres eget ateistiske verdensbillede.

▲ Ateismen kan ses som en trussel imod de bestående religioner. Her ses forsiden fra et af Jehovas vidners blade. *Vågn op!* Nov. 2010.

Når bevægelser som The Brights offentligt agiterer for ateismen og samtidig afviser de alternative livsopfattelser, kommer de til at ligne den religiøse fundamentalisme. Det er imidlertid ikke alle ateister, der har opgøret med religiøse livsanskuelser på dagsordenen, idet langt de fleste ikke forholder sig til religion overhovedet.

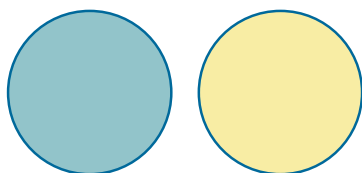
De tre følgende modeller kan anskueliggøre hvordan man kan se på den ateistiske og den religiøse måde, hvorpå man kan leve i et samfund.

ATEISME I SAMFUNDET

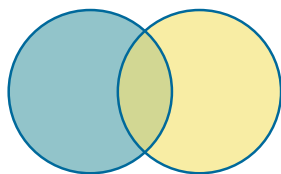
ØVELSE 9

- Undersøg modellen nedenfor, og forklar de tre samfundssyn.
- Giv eksempler på uforenelige holdninger mellem ateisme og religioner.
- Overvej, hvilke fordele og ulemper det kan have, at der eksisterer ateisme og religion i samme samfund.

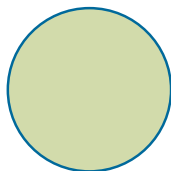
Figur 1: Opfattelser af ateisme og religions forenelighed

A. Ateistisk og religiøs livsopfattelse set som to uforenelige størrelser.

B. Ateistisk og religiøs livsopfattelse i samme samfund, hvor de kan enes om visse dele af samfundet, men hvor nogle dele af livet er uforenelige.

C. Ateistiske og religiøse livsopfattelser set som to livssyn, der eksisterer i samme samfund på samme tid.

TEORI, METODE OG ANALYSE

RELIGIONSFAGLIGE DISCIPLINER

Hvad er religionsfænomenologi og religionshistorie?

Når man arbejder religionsfænomenologisk, sammenligner man religiøse fænomener som myter, ritualer, helligsteder, magi, pilgrimsfærd osv. på tværs af religioner og kulturer. Formålet er at afdække generelle træk og ad den vej indkredse det særlige ved fænomenet religion. Religionsfænomenologi var oprindeligt baseret på en teori om, at man ved sammenligning (den *komparative* metode) kunne finde frem til *essensen* bag alle religioner. Dette har dog vist sig at være umuligt, da religion er et meget komplekst begreb, der tager forskellig farve og udtryk, afhængig af de forskellige kulturer, den optræder i. I dag har man i religionsvidenskaben derfor forladt tanken om at kunne finde en særlig essens, der skulle kunne sige én ting om, hvad religion er i sig selv.

I disciplinen religionshistorie undersøger man religioners historiske og kulturelle baggrund. Her arbejder man religionsfænomenologisk, dvs. sammenligner ligheder og forskelle gennem den komparative metode. Traditionelt har man i religionshistorie lånt metoder fra det beslægtede fag historie, og man anvender begreber som *kildekritik*, *tendens* og *repræsentativitet*. Man analyserer, hvorvidt kilden repræsenterer et indefra- eller udefra-syn på den pågældende religion, og hvordan den legitimerer sine argumenter. En kilde er nemlig en *religiøs* kilde, når den hævder at have fået sin viden fra myter om guddommelige væsener, guddommelige oplevelser og lign.

Hvad er religionssociologi?

Når man arbejder religionssociologisk, forsøger man først og fremmest at forklare religion som et socialt fænomen.

Religionshistorisk og religionsfænomenologisk fokuserer man ofte på en religions indhold, dvs. hvad religionen *er*. I religionssociologien fokuserer man derimod mere på, hvad religionen *gør*. Religion kan fx skabe en følelse af sammenhold inden for en gruppe af mennesker og samtidig adskille denne gruppe fra andre grupper, der er samlet om andre religioner eller slet ingen religioner har.

Når man forklarer noget sociologisk, lægger man vægt på, at menneskets tænkemåde, handlinger og selvforståelse finder sted i et samspil med de sociale omgivelser. Man siger, at *selvforståelsen er social*. Hvor stor en rolle det enkelte individ spiller i dette, kan ses af den diskussion, man kalder *aktør-struktur-diskussionen*: Er det overvejende individet selv som *aktør*, der træffer sine egne frie valg? Eller er det snarere den *struktur*, dvs. det omgivende samfund og sociale systemer, individet er en del af, der bestemmer over individet? Hvis det er *strukturen*, der vælger og begrænser individets handlemuligheder, er det nemlig meningsløst at tale om den enkeltes helt frie valg. Denne diskussion går igen i de forskellige teorier om, hvorfor mennesker er religiøse. I det følgende afsnit præsenteres i kort form fire sociologiske teorier om, hvorfor mennesker er religiøse.

Fire sociologiske teorier om, hvorfor mennesker er religiøse¹³

Deprivationsteori

I denne teori bliver menneskers religiøsitet forklaret med, at religionen giver dem trøst, når de er depriverede, dvs. mangler noget i deres tilværelse. Religionen er altså en erstatning for en utilfredsstillende mangelsituation. Denne teori fokuserer således mere på, at det er en oplevet krise, der giver religiøst engagement, end at det er religionen i sig selv, der kan få en person til at blive religiøs.

Man kan skelne mellem forskellige typer af deprivation:

- *Økonomisk deprivation*: Personen mangler økonomiske ressourcer, dvs. personen er fattig.
- *Social deprivation*: Personen mangler de ressourcer, der anses som vigtige egenskaber i det samfund, personen er en del af. Hvis det fx anses som vigtige egenskaber at være ung, hvid mand og hurtig i replikken,

¹³ De gennemgåede religionssociologiske teorier er fra I. Furseth & P. Repstad: *Religionssociologi. En Introduktion*. Oversat af Ole Thornøe, Hans Reitzels Forlag 2007, side 186-203

kan man føle sig socialt depriveret, hvis man er en ældre, mørk kvinde, der ikke siger så meget.

- *Organisk deprivation*: Personen er syg og har ikke ressourcer til at blive rask.
- *Etisk deprivation*: Personens egne værdier opleves enten ikke som ressourcer i forhold til det omgivende samfund, eller personen kan føle, at det omgivende samfunds værdier er moralsk forkerte.

Det, der er fælles for ovenstående deprivationstyper, er, at man føler sig depriveret i forhold til andre personer. Da en persons oplevelse af deprivation er en subjektiv følelse, taler man derfor om *relativ deprivation* i stedet for *absolut deprivation*. Det betyder, at det er forskelligt fra person til person, hvornår man føler sig depriveret. Pointen er, at man altid føler sig depriveret i forhold til andre. Alle *relativt depriverede* er fælles om at mene, at de mangler noget, som andre har. Her kan religionen give trøst.

Socialisationsteori

Socialisationsteorien forklarer menneskers religiøsitet med, at man bliver opdraget eller vænnet til religion. Når man socialiseres, bliver individet både bevidst og ubevidst påvirket af det sociale miljø, det er en del af. Man lærer, hvad der er rigtigt og forkert, og hvordan man skal opføre sig for at begå sig i det sociale miljø. Socialisation fungerer ved, at individet identificerer sig med rollemodeller og overtager deres normer og værdier. Ligesom man kan tilegne sig ikke-religiøse normer og værdier, kan man altså også tilegne sig religiøse normer, hvis det er religiøse normer og værdier, der er gældende som sociale spilleregler i det miljø, man er en del af.

En religiøs opdragelse kan være en del af ens *primære socialisation*, dvs. den socialisation, der foregår fra et tidligt stadie af en persons liv i familien og gennem andre nære sociale netværk. Det kan også være som del af ens *sekundære socialisation*, dvs. den socialisation, som foregår i skolen, gymnasiet eller på arbejdspladsen, hvor man kan møde personer, der påvirker individet i en religiøs retning.

Teorien om rationelle valg (Rational choice theory)

I denne teori bliver menneskers religiøsitet forklaret med, at mennesket aktivt vælger religion til, fordi man mener, det kan betale sig, og man opnår fordele ved det enten i dette eller det næste liv efter døden. Denne teori er inspireret af markedsøkonomiske teorier, der går ud på, at mennesket rationelt

vælger også sit sociale tilhørsforhold ud fra, hvad der kan gavne en, ligesom når man handler varer på et marked. Her er fokus altså på individet som bevidst, reflekterende aktør, hvis frie vilje vælger det (religiøse) tilbud, der lover det bedste udbytte. Fx hævder tilhængere af teorien om rationelle valg ofte, at mennesket altid vil ønske sig et evigt liv, hvorfor man vil vælge de religiøse bevægelser, der mest overbevisende kan tilbyde dette. Derfor vil denne teori også fokusere på de ressourcer, den pågældende religion råder over, og i hvilken grad den formår at sælge sig selv.

Teorien om søgen efter mening og tilknytning

I teorien om søgen efter mening og tilknytning bliver menneskers religiøsitet forklaret med, at religion giver mening og orden i menneskets liv. Til forskel fra fx deprivationsteorien er der i denne teori mere fokus på, at den religiøse person har ressourcer og overskud, som man bruger til at være aktivt søgende efter en højere mening med livet. Denne søgen efter mening kan foregå på det personlige plan, hvor mennesket til alle tider har søgt svar på eksistentielle spørgsmål som meningen med livet og forklaringer på døden. Men også på det sociale plan kan man opnå mening ved at udøve religiøse aktiviteter sammen med andre medlemmer i den gruppe, man er tilknyttet. Disse fælles religiøse aktiviteter giver meningsfuldhed også til de religiøse forestillinger, man er fælles om.

Vore dages senmoderne samfund er bl.a. kendetegnet ved fraværet af en alment accepteret definition af, hvad meningen med livet er. Dette er utilfredsstillende for mange mennesker. Og her kan religiøse bevægelser se ud til at få en genkomst, fordi de både tilbyder svar på spørgsmålet om en højere mening med livet, og en social tilknytning i kraft af det fællesskab af mennesker, der deler disse religiøse forestillinger.

ØVELSE 1

HVORFOR ER MENNESKER RELIGIØSE?

- a) Redegør med dine egne ord for, hvad hver af de ovenstående fire religionssociologiske teorier går ud på.
- b) Læs nedenstående fem fiktive cases om danskernes forhold til religion. Overvej, hvilken teori der bedst kan forklare, hvorfor den pågældende person er religiøs eller ikke religiøs.
- c) Find selv andre eksempler, hvor du kan anvende de religionssociologiske teorier til at forklare, hvorfor personen er blevet religiøs – eller slet ikke er blevet religiøs. Prøv også at anvende teorierne på dig selv.
- d) Overvej, hvilke begrænsninger der er i at ville forklare menneskers religiøsitet ud fra disse fire religionssociologiske teorier.

Fem fiktive cases om danskernes forhold til religion

Kirsten, 50 år, buddhist

Kirsten har i en del år syntes, der manglede noget i hendes liv. Hun er sund og rask, har et godt liv, men har altid betegnet sig selv som lidt af en søgende sjæl. Da hendes arbejdsplads for nogle år siden inviterede alle medarbejderne på meditationskursus, blev Kirsten "helt hooked", som hun sagde. Meditationen giver Kirsten et behageligt frirum og et dejligt afbræk i en travl hverdag. Gennem meditationen har Kirsten fået indblik i, at der er andre værdier end "bare at gå på arbejde og knokle til dagen og

vejen", som hun siger. Deres underviser på meditationskurset er praktiserende buddhist, og han inviterede Kirsten og hendes kolleger med til et foredrag, da en stor tibetansk guru kom på besøg i byen. Kirsten er meget fascineret af den buddhistiske lære om karma og det, at man lever mere end en gang, samtidig med at man skal leve i nuet. Nu går Kirsten sammen med et par kolleger regelmæssigt til foredrag og fælles meditation henne i den buddhistiske forening.

Finn, 71 år, kristen

Finn mistede sin kone for et par år siden. Finn og hans kone plejede kun at komme i kirke til højtiderne. Til konens begravelse holdt præsten en meget smuk tale, hvor han talte om, at man skulle forsones sig med livet, ikke dvæle ved døden, men i stedet fokusere på alle de dejlige år, Finn og hans kone trods alt fik sammen. Præsten og kordegnen

var i det hele taget utroligt søde ved begravelsen. Finn savner dog stadig sin kone. Han er nu begyndt at komme til gudstjeneste om søndagen. Bagefter får de kaffe nede i menighedshuset. Finn synes, det er dejligt at vide, at Gud tilgiver en, og at mærke et fællesskab med andre mennesker.

Casper, 18 år, ateist

Casper går i 3.g. i gymnasiet. Han synes, det er "åndssvagt", at man skal have religion i gymnasiet – "vi har jo allerede gået til præst", som Casper siger. Casper er konfirmeret, "men det blev alle de andre jo også, og det var mest for gavernes skyld". Da de havde kristendomsundervisning i folkeskolen, læste de bare gamle myter om Thor og Odin, eller fik lov til at lave matematik. Caspers forældre er heller ikke kristne,

selv om de ikke har meldt sig ud af folkekirken. Når de ser tv-programmer om fx kristendom, plejer Caspers far altid at kigge op fra computeren og sige, at det er "løgn og latin". Når de diskuterer religion i gymnasieklassen, er de fleste enige om, at religion kun er for sådan nogle mennesker, der mangler noget indhold i deres liv. Og "hvordan kan man dog også tro på, at Jesus har gået på vandet?", som Casper siger.

Shahela, 20 år, muslim

Shahela læser medicin på universitetet, fordi hun gerne vil være læge. Shahela er muslim, men går ikke med tørklæde. "Måske tager jeg det på en dag," siger hun. Shahela gik ikke i folkeskole, men på muslimsk friskole, "fordi der havde man respekt for lærerne", i modsætning til hende på den lokale folkeskole. I skolen havde de timer, hvor de skulle læse Koranen på arabisk. Shahela forstod ikke så meget af det, fordi arabisk er et fremmedsprog for hende. Derhjemme

taler de nemlig urdu. Det var dog spændende at lære noget om de værdier, der er i islam. Deres lærer var rigtig god til at komme med eksempler både fra Muhammeds tid og i dag på, hvorfor man skal tage sig af de svage i samfundet. Da Shahela gik i gymnasiet, deltog hun kun i starten af festerne, fordi hun ikke ligesom de andre drak alkohol. De var altid en lille gruppe, kaldet "muslimerne", der gik hjem, når klassekammeraterne begyndte at blive for fulde.

Pernille, 32 år, kristen

Pernille er zoneterapeut. Hun har prøvet en del religioner eller "livsfilosofier", som hun foretrækker at kalde det. Der er jo så mange at vælge af, "frit valg på alle hylder", som Pernille siger. Pernille synes ikke, hun mangler noget i livet. Når hun alligevel har "shoppet lidt rundt", er det mere, fordi hun synes, der har været en hel masse ting, hun kunne bruge, på de forskellige workshops.

Her har hun bl.a. lært om healing og hørt om folks nærdødsoplevelser. Pernille mener nemlig, der må være et liv efter døden, og det er altid interessant at møde mennesker, som har været dér. Pernille er nu begyndt at komme i en kristen frikirke, hvor man praktiserer tungetale og healing. Her forsøger hun at lære at heale og overvejer at bruge det i sin egen private praksis.

TRE CENTRALE RELIGIONSFAGLIGE BEGREBER

Dette afsnit¹⁴ giver tre eksempler på en religionsfænomenologisk undersøgelse af centrale religiøse fænomener, nemlig fænomenerne ”myte”, ”ritual” og ”helligt/profant”. Disse fænomener kan undersøges såvel religionshistorisk som religionssociologisk.

Myte

Når man i dagligsproget kalder noget en ”myte”, hævder man, at den pågældende fortælling er utroværdig, dvs. en ”røver- eller løgnehistorie”.

Men i religionsfaget er der ikke fokus på, hvorvidt en myte er ”sand” i objektiv forstand eller ej.

Her er fokus nemlig på myten som en særlig vigtig religiøs fortælling for tilhængere af religionen. Myten vil ofte være knyttet til et ritual i et kultudrama, et helligsted eller den eller de overmenneskelige aktører, der er *mytiske forbilleder* i den pågældende religion.

Religionshistorikeren Jørgen Podemann Sørensen taler om, at en myte sætter sin egen særligt *privilegerede talesituation*, dvs. hævder at kunne sige noget ud over det normalt menneskeligt mulige. Myten fortæller altså noget, vi mennesker normalt ikke kan vide. En myte er derfor en fortælling om urtiden eller skabelsens tid, hvor der sker ekstraordinære ting, og den ideelle orden – *kosmos* – bliver til ud af *kaos*. Således kan myter handle om *klassifikation*, dvs. hvordan verden er og bør være indrettet. Når vi i Første Mosebog kapitel 1 læser, at Gud skabte jorden og den ideelle verdensorden på seks dage ud af kaos, har vi således at gøre med en myte, der sætter sin egen privilegerede talesituation, og som skaber verden sådan, som vi kender den idag. Og når vi læser videre i syndefaldsmyten i Første Mosebog kapitel 3, får vi også forklaret nuværende forhold, som fx hvorfor mennesket er dødeligt.

Ud over at udspille sig i urtiden, dvs. en tid uden for tiden, kan myten også udspille sig i ”normal” historisk tid. Mange religioner har myter, der hævdes at udspille sig i religionens formative periode, dvs. den periode, hvor religionen blev til. En religions formative periode forstås ofte som religionens *hellige tid*, hvor religionens særligt vigtige personer – de mytiske forbilleder – gik på jorden og tænkte at have særlig kontakt til guder og andre væsener med ekstraordinære kræfter. Skriftet ”Apostlenes Gerninger” i Det Nye Testamente er blevet kaldt kristendommens første historieskrivning. Men Apostlenes Gerninger er samtidig et godt eksempel på, hvordan en religions formative periode kan blive forstået som den hellige tid og dermed selv kan blive en mytisk fortælling. For Apostlenes Gerninger fortæller, hvordan de første kristne kun kunne missionere og sprede det kristne budskab ud i verden, fordi Heligåndens ekstraordinære kraft stod bag dem.

¹⁴ Det følgende afsnit tager udgangspunkt i Jørgen Podemann Sørensen: ”Religionshistorie”, i: Rothstein et al.: *Humanistisk Religionsforskning*, Samleren 1997, side 31-133

De fleste religioner skaber hele tiden nye myter. Fx kan mirakelberetninger i nutidige religioner ses som mytiske fortællinger, dvs. fortællinger med privilegerede talesituationer, der ophæver de normale grænser for, hvad vi normalt kan opleve i tid og rum.

Den amerikanske religionshistoriker Bruce Lincoln fokuserer på, at det mere er fortællingers brug og funktion i et socialt fællesskab, snarere end deres særlige indhold, der gør dem til myter. Lincolns mytedefinition¹⁵ er derfor sociologisk, fordi den fokuserer mere på, hvad myten *gør*, frem for hvad den *er*. Når vi anvender Lincolns mytedefinition, kigger vi derfor på, hvordan en gruppe af mennesker opbygger deres fællesskab gennem fortællinger. En myte er altså den fortælling, som man bruger til at skabe et særligt fællesskab, som vi her kan kalde *religion*. For denne gruppe af mennesker er myten ikke kun en sand fortælling i betydningen ”en troværdig fortælling”. Myten har en særlig autoritet, der gør den *paradigmatisk sand*. Dette betyder, at en myte ikke kun er en ”model af” virkeligheden, men i endnu højere grad en ”model for” virkeligheden – dvs. sådan, som man mener, virkeligheden bør være. Derfor fortæller man myten og bruger den aktivt som et instrument, der skal give sammenhængskraft, når man konstruerer gruppens sociale fællesskab. Myter kan således også være politik. Lincoln taler i denne forbindelse om, at en myte er *ideologi i narrativ form*, dvs. en fortælling, der fremlægger en særlig ideologi om, hvordan verden skal forstås og bør indrettes.

Dette understreger endnu tydeligere, at myter ikke er fortællinger *om noget* i fortiden, men oftere er fortællinger *for noget* i nutiden – dvs. myten er et forbillede på, hvordan den ideelle orden, kosmos, *bør være* i den nutid, hvor myten fortælles. Islams fortællinger om Muhammeds liv og sædvane, kendt som *hadith*, vil derfor også kunne forstås som myter. For selv om også ikke-muslimske historikere er sikre på at Muhammed var en historisk person, og han ikke teologisk set bliver forstået som guddommelig, fungerer han alligevel som et mytisk forbillede for mange muslimer. For fortællingerne i Muhammeds hadith fungerer ofte som paradigmatisk sandheder inden for religionen islam, dvs. som model for, hvordan den ideelle muslim bør leve.

MARKUSEVANGELIET: OM DEN OPSTANDNE JESUS OG DISCIPLENE

ØVELSE 2

- Redegør for, hvad vi skal se efter, hvis vi vil analysere en tekst som en myte. Dvs. du skal med dine egne ord forklare begreberne fra Podemanns og Lincolns mytedefinitioner: Privilegeret talesituation, kaos til kosmos, mytiske forbilleder, ekstraordinære kræfter, paradigmatisk sandhed.
- Anvend disse begreber til at finde mytiske træk i tekst 2.
- Skriv din egen myte. Din historie skal indeholde *privilegeret talesituation, kaos til kosmos, mytiske forbilleder, ekstraordinære kræfter, paradigmatisk sandhed*.

¹⁵ Bruce Lincoln: *Discourse and the Construction of Society: Comparative Studies of Myth, Ritual, and Classification*, Oxford University Press 1989 og Bruce Lincoln: *Theorizing myth: narrative, ideology and scholarship*, University of Chicago Press 1999.

Markusevangeliet: Om den opstandne Jesus og disciplene

v9 Da Jesus var opstået tidligt om morgenen den første dag i ugen, viste han sig først for Maria Magdalene, som han havde drevet syv dæmoner ud af. **v10** Hun gik hen og fortalte det til dem, som havde været sammen med ham, og som nu klagede og græd. **v11** Men da de hørte, at han levede, og at hun havde set ham, troede de ikke på det.

v12 Derefter viste han sig i en anden skikkelse for to af dem, mens de var på vej ud på landet. **v13** De gik også hen og fortalte det til de andre; men heller ikke dem ville de tro.

v14 Til sidst viste han sig for de elleve selv, mens de sad til bords, og han bebrejdede dem deres vantro og hårdhertethed, fordi de ikke havde troet dem, der havde set ham efter hans opstan-

delse. **v15** Så sagde han til dem: »Gå ud i alverden og prædik evangeliet for hele skabningen. **v16** Den, der tror og bliver døbt, skal frelses; men den, der ikke tror, skal dømmes. **v17** Og disse tegn skal følge dem, der tror: I mit navn skal de uddrive dæmoner, de skal tale med nye tunger, **v18** og de skal tage på slanger med deres hænder, og drikker de dødbringende gift, skal det ikke skade dem; de skal lægge hænderne på syge, så de bliver raske.«

v19 Da Herren Jesus havde talt til dem, blev han taget op til himlen, og han satte sig ved Guds højre hånd. **v20** Men de drog ud og prædikede alle vegne, og Herren virkede med og stadfæstede ordet ved de tegn, som fulgte med.

Markus 16,9-20

Ritual

Ritualer er særlige symbolske handlinger, der er kendetegnet ved altid at skulle udføres på samme måde. For udefrakommende observatører kan de handlinger, der udgør et ritual, virke fuldstændig meningsløse. Sagt med andre ord giver disse handlinger kun mening inden for den kontekst, som det religiøse fællesskab og de religiøse forestillinger udgør. Her vil man se ritualerne som de handlinger, man skal udføre for at komme i kontakt med de mytiske forbilleder fra religionens hellige tid.

Hvis rituallet ligefrem gennemspiller en myte, taler man om rituallet som et *kultdrama*. Kultdramaet gentager og dramatiserer de mytiske forbilleders handlinger fra religionens hellige tid. Kultdramaet reaktualiserer den kraftfulde mytiske tid, dvs. ”gør den nutidig”. På den måde kan myten forbindes med nutiden og forny verden og genskabe den ideelle orden fra religionens hellige tid. Man taler her om rituallets *effikacitet*, dvs. rituallets tiltænkte virkning. Et kultdrama kan analyseres på tre planer ved hjælp af følgende ritual-myte-model, udarbejdet af Jørgen Podemann Sørensen:

RITUAL-MYTE-MODEL

1. **Det rituelle plan:** Det, man konkret gør i ritualen. Selve ritualhandlingen og den situation, hvori ritualen udføres.
2. **Det mytiske plan:** Det, man henviser til og legitimerer ritualen med. De mytiske forbilleder, som ritualhandlingen identificeres med.
3. **Virkningens plan:** Formålet med ritualen. Ritualens effektivitet.

Jørgen Podemann Sørensen i
GADs Religionsleksikon

Et ritual kan være et regelmæssigt *vedligeholdelsesritual*, der skal sørge for at vedligeholde eller forny forholdet til religionens mytiske forbilleder. Eller ritualen kan være et *afværgeritual* for at modvirke forskellige slags ulykker. Et ofte brugt ritual er bøn, hvor de mytiske forbilleder påkaldes for med deres ekstraordinære kræfter at hjælpe i den bedendes liv.

CHAUFFØRENS BØN**ØVELSE 3**

- a) Hvilken slags ritual er nedenstående tekst?
- b) Brug Podemann Sørensen ritual-myte-model, og find tekstens rituelle plan, det mytiske plan og virkningens plan.

Chaufførens bøn**TEKST 3**

Gud, Algode og Alnådige, der beskærmer alle med Din barmhjertighed og menneskekærlighed, ydmygt beder jeg Dig, ved Gudsfødernes og alle de helliges forbøn, beskyt mig, syndige, mod pludselig død og alskens ulykker, og hjælp mig at bringe de mennesker, der stoler på mig, uskadte frem, efter hver enkelts behov.

Barmhjertige Gud! Skån mig for den uforsvarlige kørsels onde ånd og druk-

kenskabens urene kræfter, der volder ulykke og pludselig død uden bod.

Frels mig, Herre, lad mig leve til sen alderdom uden at være bebyrdet af de mennesker, der er dræbt og lemlæstet som følge af min forsømmelighed, og lad Dit Hellige navn være priset, nu, for evigt, og til alle tider. Amen.

Molitva Voditelja. Fra russisk-ortodoks kristen bønnebog

En del religionsvidenskabelig forskning understreger ritualers sociale funktion, dvs. ritualer opretholder fællesskabsfølelsen hos den religiøse gruppe. Når alle udfører de samme handlinger, synes det at styrke gruppens sociale samhørighed. Det, at man bruger kroppen i ritualerne, betyder samtidig, at man bedre indlærer og husker de religiøse forestillinger. Når man fx udfører et ritual som at bukke sig i respekt foran et religiøst billede eller i retning mod Mekka, påkalder man sig på samme tid forestillingerne om de mytiske forbilleder, der med deres ekstraordinære kræfter kan give noget tilbage til den person, som udfører ritualen.

RITUALERS SOCIALE FUNKTION

ØVELSE 4

Kom med eksempler på, hvordan det at udføre ens handlinger (dvs. ritualer) i fællesskab i en gruppe styrker det sociale fællesskab og tilhørsforholdet til gruppen. Det kan også være eksempler uden for religionens område, fx fra din egen gymnasietid.

Overgangsritual

Når en person eller et samfund står for at skulle gennemgå et afgørende vendepunkt i livet eller et større skift i status, vil man ofte gøre brug af et *overgangsritual*. Begrebet "overgangsritual" blev første gang lanceret af den franske etnolog Arnold van Gennep i 1909. Van Gennep hævdede, at alle kulturer verden over gør brug af overgangsritualer, når de skal overvinde den krise, der kan være forbundet med et afgørende statusskift. Et overgangsritual vil således gennemgå tre faser:

1. En *udskillelses-* eller *ekskorporationsfase*, hvor personen eller objektet udskilles fra den normale dagligdag og sociale miljø, aflægger sit "gamle jeg", "nulstilles" og bliver gjort klar til næste fase, den vigtigste i ritualen.
2. En *liminal fase* eller *grænsefase*, hvor personen er isoleret fra sin normale kontekst og rituelt set føres tilbage til hellig, mytisk tid. Den liminale fase, hvor personen er blevet "nulstillet", er den vigtigste og samtidig mest kritiske fase, hvor personen er underlagt streng rituel kontrol. For det er her, overgangen sker, og ritualen henter sin effikacitet.
3. En *indlemmelses-* eller *inkorporationsfase*, hvor personen atter indlemmes i samfundet, nu med sin nye status. En række delritualer markerer, at den liminale fase og den rituelle kontrol ophæves, og personen har fået ny status. Der udveksles fx gaver og holdes taler.

Tabel 1: Overgangsritual – Analysemodel¹⁶

Ekskorporationsfasen/ Udskillelsesfasen	Den liminale fase – den vigtigste fase, her hvor rituallet henter sin effikacitet	Inkorporationsfasen
<p>Personen udskilles fra sin normale kontekst og ”nulstilles”</p> <p>Markering</p> <ul style="list-style-type: none"> • Særligt tøj • Smykker • Maling <p>Isolering</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hus/hytte • Udenfor civilisation • Helligt sted <p>Askese</p> <ul style="list-style-type: none"> • Faste • Seksuel afholdenhed <p>Ophør af navn</p> <ul style="list-style-type: none"> • Initiand • N.N. 	<p>Personen er isoleret fra sin normale kontekst</p> <p>Kaotisk tilstand Personen er ”nulstillet” og tilbage i mytisk/hellig tid, hvor Kosmos blev til</p> <p>Kritisk periode</p> <ul style="list-style-type: none"> • Unormale ting sker • Omvendt adfærd <p>Streng rituel kontrol</p> <ul style="list-style-type: none"> • Religiøs specialist styrer • Personen har ingen indflydelse <p>Siges/vises/gøres bestemte ting</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bøn, mytiske forbillede påkaldes • Billeder • Dans • Masker 	<p>Indlemmelse, personen har fået ny status og indgår i ny sammenhæng</p> <p>Den rituelle kontrol ophører gradvist</p> <p>Afsluttende riter</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mindetale • Bøn • Takketaler <p>Gaveudveksling</p> <ul style="list-style-type: none"> • Til personen • Fra personen <p>Personen har fået ny status</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nyt navn • Ny titel

PILGRIMSFÆRDEN TIL MEKKA

ØVELSE 5

Søg på internettet, fx YouTube, om pilgrimsfærden til Mekka.

- a) Analyser pilgrimsfærden som et *overgangsritual* ved at anvende analysemodellen for overgangsritualer.
- b) Analyser pilgrimsfærden som et *kultdrama* ved at anvende ritual-myte-modellen.
- c) Diskuter, hvilken af de to ovenstående analysemodeller der er mest relevant at bruge, når man skal analysere pilgrimsfærden til Mekka.

¹⁶ Denne model er udarbejdet sammen med Dorte Thelander Motzfeldt.

Helligt og profant

En anden måde at tale om religioners funktion på er at skelne mellem det hellige og profane. *Profan* betyder simpelthen ”det, der er uden for helligdommen”.

Ifølge den franske sociolog Émile Durkheim (1858-1917) er det et grundlæggende træk ved enhver religiøs tro at opdele verden i to forskellige kategorier: det hellige og det profane, som noget, der tilhører to helt forskellige verdener. Alt lige fra et ord til personer, ting og steder kan være helligt. ”Det hellige” er noget, der bruges af de religiøse udøvere mere eller mindre bevidst. Når vi skal bruge Durkheims begreb om ”det hellige” i analytisk øjemed, kan vi se på de religiøse udøvers *praksis*.

For religiøse menneskers praksis vil altid være rettet mod særlige genstande eller objekter. Disse objekter er ”hellige”, fordi de er genstande for en særlig adfærd eller er omgærdet af særlige forbud og regler. Man forventes med andre ord at opføre sig på en særlig måde, når man er i nærheden af de hellige objekter. Denne særlige adfærd er det, der adskiller de hellige objekter fra det hverdagsagtige eller *profane*. Og det er samtidig det, der adskiller en religiøs gruppe fra en anden gruppe. For det, der er helligt for den ene gruppe, vil ofte være profant for en anden gruppe.

► *Vrede muslimer i Pakistan brænder det danske flag af i protest mod genoptrykkningen af Jyllands-Postens karikaturtegninger af profeten Muhammed i februar 2008.*

Da sindene i 2010 kom i kog over et moskebyggeri tæt på Ground Zero i New York, kan det delvist forklares ud fra teorien om helligt og profant. I hvert fald blev det sagt, at det ville krænke ofrene, som døde på det sted, hvis der kom en moske tæt på dette særlige sted, eftersom det var muslimer, som sendte to flyvemaskiner ind i bygningerne. Som eksemplet nedenfor viser, er det hellige omgivet af en særlig respekt, der er belagt med forbud og tabuer, som skal beskytte og isolere det hellige.

Imam genovervejer Ground Zero-moske

Imamen, der står bag idéen om at åbne en moske tæt på Ground Zero, er bange for, at fundamentalister vil vinde gehør, hvis moskebyggeriet flyttes.

Den muslimske imam, som står bag planerne om at bygge en moske tæt på Ground Zero i New York, siger, at det kan styrke islamiske ekstremister, hvis moskeplanerne droppes.

Imam Feisal Abdul Rauf afviser dog ikke over for tv-stationen ABC, at moskeen måske flyttes et andet sted hen. – De beslutninger, jeg skal træffe – som vi skal træffe – baseres på, hvad der er bedst for alle parter, siger Rauf. Kritikerne har argumenteret for, at det er vanærende over for ofrene for terrorangrebet den 11. september 2001 at bygge et

islamisk kulturcenter og moske så tæt på gerningsstedet. Imamen siger, at han aldrig ville have udarbejdet moskeprojektet, hvis han havde vist, at det ville skabe så store kontroverser.

– Jeg er en fredens mand. Hele målsætningen med at udføre fredsarbejde er ikke at gøre noget, som skaber strid, siger Rauf.

– Min største bekymring i forhold til at flytte den (moskeen, red.) er, at overskriften i den muslimske verden bliver ”islam er under angreb i USA”, siger han og tilføjer: ”Dette vil styrke de radikale i den muslimske verden og deres rekruttering.”

Ritzau: *Imam genovervejer Ground Zero – moske, Nyhederne TV2, 13.09.2010.*

ØVELSE 6

HELLIGT OG PROFANT

- Find eksempler på objekter, der er hellige inden for religion. Hvilke *forestillinger* og særlig *praksis* gør, at vi kan se, at disse objekter er *hellige* og ikke *profane* for den pågældende religiøse gruppe?
- Find eksempler på, at grupper af mennesker støder sammen i konflikt, fordi deres forestillinger og praksis om det hellige er helt forskellige.
- Midt i den australske ørken ligger en kæmpe klippe, der hedder ”Ayer’s Rock” eller ”Uluru”. Klippen er ofte genstand for konflikt. Søg på internettet, og find ud af, hvad konflikten går ud på. Anvend Durkheims begreber om helligt og profant.
- Kan du komme i tanker om personer, steder eller ting, som du behandler med særlig respekt. Det kan være, at du gør det, uden at du egentlig har gjort dig klart hvorfor?

▼ *Er Ayer’s Rock/Uluru et helligt eller profant objekt? Det afhænger af, hvem man spørger.*

RELIGION I AT

Religion som fag tilhører både det humanistiske og samfundsvidenskabelige hovedområde. Det betyder, at man kan arbejde med forskellige metoder, afhængigt af, hvad man vil undersøge. Ofte arbejder man i undervisningen både humanistisk og samfundsvidenskabeligt uden at tænke over det. Det kan dog være en fordel at få klargjort, hvornår man arbejder inden for henholdsvis det ene og det andet hovedområde, fx i AT-sammenhæng.

Religionsfaget inden for det humanistiske hovedområde

Når man arbejder inden for det humanistiske hovedområde, analyserer man en religions tekster, billeder, genstande og bygninger for derigennem at få en forståelse af religionen. Ved hjælp af den hermeneutiske metode søger man at fortolke sig frem til kildernes motiv, intention, forestillinger og værdier. Det kan fx være en læsning af Paulus' Romerbrev i Det Nye Testamente med henblik på at undersøge, hvilke forestillinger Paulus havde om forholdet mellem synd og frelse, og hvordan han kommunikerede dem ud til den kristne menighed i Rom. Eller man kan analysere et religiøst billede af den hinduistiske gud Ganesha og finde religiøse elementer, der viser, hvordan Ganesha bliver set som en aktør med ekstraordinære kræfter.

Religionsfaget inden for det samfundsvidenskabelige hovedområde

Når man arbejder inden for det samfundsvidenskabelige hovedområde, vender man blikket udad og væk fra de materielle kilder i sig selv. Man fokuserer i stedet på de mennesker, der bruger de religiøse kilder i deres sociale fællesskaber. Her ser man i højere grad på praksis, dvs. på, hvad de religiøse udøvere rent faktisk gør, og ikke kun på, hvad de ifølge deres hellige skrifter bør gøre. Hvor man inden for det humanistiske hovedområde fortolker religiøse kilders intention, vil man inden for det samfundsvidenskabelige hovedområde først og fremmest årsagsforklare. Det gør man gennem kvalitative og kvantitative metoder. Fx kan man lave en spørgeskemaundersøgelse blandt danske folkekirkekristne med henblik på at bestemme, hvilken rolle begreber som synd og frelse spiller for danske kristne i dag. Eller man kan analysere de handlinger, der foregår omkring et billede af Ganesha, og derved få en forståelse af, hvilken rolle billedet af Ganesha spiller i hinduers religiøse praksis.

Det er inden for det samfundsvidenskabelige hovedområde, at de fleste teorier om religion er blevet udarbejdet. Således arbejder man her som regel hypotetisk-deduktivt, dvs. man opstiller og tester hypoteser, der kan forklare religionens rolle som en del af menneskelige fællesskaber.

RELIGION I AT

- a) Se dine øvelser i dette teori afsnit igennem igen. Hvornår har du arbejdet inden for det humanistiske hovedområde, og hvornår har du arbejdet inden for det samfundsvidenskabelige hovedområde?
- b) Hvis man vil vide noget om fx bønnen i islam, hvilke materialer og kilder kan man så arbejde med? Hvordan vil man besvare spørgsmålet inden for humaniora? Hvordan vil man besvare det inden for det samfundsvidenskabelige hovedområde?
- c) Kom med andre forslag til, hvordan man kan arbejde henholdsvis humanistisk og samfundsvidenskabeligt med et emne i faget religion.

VÆRKTØJSKASSE

Formålet med denne værktøjskasse er at give redskaber til at systematisere og kategorisere religion og religiøse mennesker. Ved at bruge bestemte begreber og metoder får man sprog for noget, som gør det muligt at sammenligne og karakterisere religiøsitet. Begreberne hjælper til, at man kan fokusere på ét aspekt ad gangen, sådan at man får øje på nuancer og væsentlige detaljer, som man ellers kunne have overset.

I faget religion forholder man sig ikke til, hvorvidt Gud eksisterer, da det ikke er muligt videnskabeligt hverken at bevise eller modbevise. Man er derimod interesseret i at forså, hvordan mennesket forstår og fortolker deres omverden. Man undersøger derfor især tekster og billeder med henblik på at få et indblik i menneskets forestillingsverden.

Det følgende afsnit er et katalog over begreber og metoder, som man kan bruge i den konkrete analyse. Det er naturligvis forskelligt, hvilke analyse-redskaber der er relevante i en konkret sammenhæng, alt efter, hvad man gerne vil undersøge.

GRUNDBEGREBER

Indefra (emic)/udefra (etic)

Indefra/udefra-distinktionen er meget brugbar, når man vil undersøge, hvem der er kommet med et udsagn, og hvad der er formålet med det.

Har afsenderen en *indefra*-synsvinkel, er han/hun personligt og positivt involveret i den pågældende religion. Indefra-synsvinklen har altså til formål at sige noget, der skal få religionen til at fremstå som meningsfuld og overbevisende.

Har afsenderen derimod en *udefra*-synsvinkel, kan der enten være tale om:

1. en objektiv videnskabelig analyse
2. en subjektiv holdning.

Udefra-synsvinkler kan have til formål enten at analysere, underminere eller forsvare det religiøse udsagn. En analyserende udefra-synsvinkel kan sagtens have en positiv holdning til den pågældende religion. De subjektive udsagn kan både være positive og negative.

Et eksempel på en udefra-synsvinkel i førstnævnte betydning, en objektiv videnskabelig analyse, kan være kapitlerne om de forskellige religioner i denne lærebog. Et eksempel på den anden udefra-synsvinkel, den subjektive holdning, kunne være et læserbrev, hvor man udtaler sig om moskebyggeriet tæt på Ground Zero, New York. Som ikke-muslim kan man både være tilhænger eller modstander af dette projekt. Desuden skal man være opmærksom på, at en udefra-tekst godt kan indeholde elementer af indefra-synsvinklen i form af citater af troende personer. Her skal man være særlig kildekritisk og være opmærksom på, at et citat kan være taget ud af sin sammenhæng.

INDEFRA/UDEFRA-SYNSVINKLEN

ØVELSE 1

Find religion.dk, og udvælg et par tekster, som omhandler religion.

- a) Undersøg, om teksterne har en indefra- og/eller udefra-synsvinkel.
- b) Ville emnerne være blevet behandlet på en anden måde, hvis indefra/udefra-synsvinklen havde været anderledes? I så fald, hvordan?

Elite og mainstream

Når man bruger begreberne elite og mainstream, ser man på to grupper, som begge har en indefra-synsvinkel. Det er brugbart at skelne mellem elite og mainstream, når man vil forstå forskelligheder inden for den enkelte religion.

Elite defineres som dem, der er religiøse specialister, dvs. de er uddannede i at læse og tolke de grundtekster, der hører til den pågældende religion. Herunder hører fx præster og imamer. *Mainstream* er menigheden, dvs. alle som tilhører en bestemt religiøs gruppe. Denne gruppes engagement kan variere enormt.

Elite- og mainstream-distinktionen sætter fokus – ikke bare på forskellige holdninger, men – på forskellige måder at argumentere på. Der vil ofte være en kamp mellem de to grupper om, hvem der sætter dagsordenen i forhold til omverdenen, dvs. hvem der synes, at de har mest ret til at udlægge religionens budskab. Et godt eksempel er terroraktionen mod World Trade Center, New York i 2001. Bombemændene, som var mainstream-muslimere og altså ikke havde nogen form for religiøs uddannelse, hævdede, at de gjorde det i islams navn, hvorimod 120 muslimske ledere i tiden derefter udsendte en skrivelse om, at terror var uislamisk¹⁷. Elite og mainstream havde altså diametralt modsatte opfattelser af, hvad sand islam var, og begge parter forsøgte at overbevise omverdenen om, at *deres* budskab var det sande.

Hvor elitens tolkninger ofte vil være sværere at forstå, fordi den forudsætter kendskab til religionens grundskrifter og begreber, er mainstream mere tilgængelig, da den typisk ikke forudsætter en særlig viden. Dette kan være en forklaring på, at bombningen af World Trade Center er kendt af alle, hvorimod de islamisk lærdes afvisning af terror i islams navn ikke vil være kendt af nær så mange.

ELITE OG MAINSTREAM

ØVELSE 2

Find religion.dk, og udvælg et par artikler:

- Er teksten skrevet af én, der tilhører elite eller mainstream?
- Handler teksten om elite eller mainstream?
- Er afsenderen overhovedet bevidst om den skelnen?
- Ville de emner, du fandt noget om, have været behandlet på en anden måde, hvis elite-mainstream-synsvinklen havde været anderledes? I så fald, hvordan?

17 Ritzau Bureau: *Amerikanske muslimer udsteder Fatwa mod terror, Information* 2005.

Konversion

Konversion defineres som det forløb eller den proces, der foregår, når en person omvender sig til en religion og derved antager en ny identitet. Der kan både være tale om personer, der ikke tidligere har været praktiserende inden for deres religion, og om personer, der går fra en religion til en anden. Konversion indebærer derved, at der sker en forandring med personen.¹⁸ Ofte vil en person, der er konverteret til en religion være mere engageret i den pågældende religion, end folk der er født ind i den.

Lewis Rambo (1993) har opstillet syv stadier, der karakteriserer den proces, som mange gennemgår, når de konverterer.

Tabel 1: Konversion

Kontekst	Personer, der konverterer, er ofte i en livssituation, hvor de er særligt modtagelige for input.
Krise	Det kan være unge, der lige er flyttet til en storby for at studere eller andre, som har svært ved at finde fodfæste i livet. Konversion foretages oftest af unge mennesker.
Søgen	I deres søgen efter mening kan religiøse grupper være dem, der kan hjælpe personen ud af krisen.
Møde	Mødet med den religiøse gruppe kan foregå på mange måder. Strøget i København og internettet er nogle af de hyppigste steder.
Interaktion	Herefter mødes de to parter for at finde ud af, om konvertitten finder det, han/hun søger.
Forpligtelse	Herefter kan personen antage en mere forpligtende rolle i forhold til at være trofast over for gruppens værdier.
Konsekvenser	Som slutstadium vil den omvendte tage konsekvenserne af at være omvendt i forhold til spiseregler, påklædning, opførsel, venner, økonomiske forhold osv.

Maksimalisme og minimalisme

Begreberne om minimalisme og maksimalisme kan bruges, når man vil forklare, hvorfor og hvordan religion kan skabe konflikter mellem forskellige personer eller mellem forskellige samfund.

Begreberne handler om, hvor meget religion bør fylde i et samfund eller i en persons liv. Modellen er udtænkt af den amerikanske religionsforsker *Bruce Lincoln*.

¹⁸ Inspiration fra: *Islam*, Danske Verdensreligioner, Gyldendal 2006.

Er man *maksimalist*, ønsker man, at religion omfatter alt i både det offentlige og private rum, dvs. alt lige fra påklædning og børneopdragelse til politik og uddannelse osv.

For *minimalisten* derimod vil religion kun fylde en lille del i personens liv.

Der er her tale om en skala fra at være super-maksimalist til at være super-minimalist. Et eksempel på en minimalist kan være en person, der betegner sig selv som kristen, men som kun går i kirke juleaften og ikke ellers interesserer sig for sin religion. Et eksempel på en mere maksimalistisk holdning kunne være folkekirke-kristne, som lever efter de kristne værdier, støtter folkekirken aktivt, og som deltager i den offentlige debat om fx kirkelig vielse af homoseksuelle.

Maksimalisme- og minimalisme-diskussionen har ikke noget med tekstforståelse at gøre (altså, om man læser Bibelen fundamentalistisk eller eksistentiaalistisk), og man kan derfor sagtens forestille sig, at maksimalisten udtaler sig positivt om vielsen af homoseksuelle.

Det er meget forskelligt, hvordan og hvor meget forskellige landes regeringer blander sig i befolkningens religiøsitet. I de fleste lande i Europa har statsmagten en minimalistisk rolle, idet den ikke blander sig ret meget i folks religiøsitet. Saudi-Arabien derimod har en maksimalistisk tilgang, idet kønsadskillelse, klædedragt, ægteskab og alkohol bestemmes og begrundes ud fra religiøse hensyn. Et land som USA ligger et sted derimellem, hvor fx abortlovgivning er streng med henvisning til religiøse holdninger.

Jan Hjärpe: Indhold, funktion og engagement

Den svenske forsker Jan Hjärpe har udviklet en model, der uddyber nogle af de aspekter, som berøres i minimalisme-maksimalisme-modellen. Han skelner mellem: Indhold, funktion og grad af engagement. Hans model er oprindeligt brugt i forbindelse med analyse af muslimer, men den kan bruges til at analysere alle trossamfund.

På indholdssiden definerer han *modernisten* og *traditionalisten*. Traditionalisten har konservative tolkninger, hvorimod modernisten vil forsøge at tilpasse tolkninger til tiden.

Begreberne *sekularist* og *islamist* drejer sig om, hvor meget religion skal fylde på samfundsplan. Sekularisten ønsker at adskille religion og politik, hvor islamisten/ikke-sekularisten ønsker at religion og politik er to sider af samme sag. Når Jan Hjärpe bruger ordet "islamist" om denne holdning skyldes det som sagt, at han analyserer muslimer.

Endelig vil man inden for den enkelte religion også finde personer med vidt forskelligt engagement.

Tabel 2: Jan Hjärpes model

Indhold	Modernist	Traditionalist
Funktion	Sekularist	Islamist /ikke sekularist
Engagement	Entusiasme – ligegyldighed – afstandtagen	

Jan Hjärpes model er god, hvis man vil påvise, at uenigheder mellem forskellige mennesker ikke kun defineres ud fra, om man er kristen, muslim eller jøde. Derimod vil tekstsyn, altså hvordan man tolker indhold, og religionens funktion i forhold til politik og den enkeltes engagement, spille en langt større rolle. Man kan derfor forestille sig, at en modernistisk, sekulær, ligegyldig kristen og muslim vil have meget mere til fælles end en traditionalistisk, islamistisk/ikke-sekulær, entusiastisk trosfælle.

Holdning til omverdenen

Det følgende handler om en række religionssociologiske begreber, som er nyttige, når man vil lave en religionsfaglig analyse af den troendes holdning til omverdenen.

Os og dem

Når man taler om andre mennesker eller religiøse grupper, kan der være en tendens til, at man forsøger at dele verden op i *os* og *dem* og gøre ”de andre” stereotype, dvs. ens. Det kan man kalde *essentialisme*. Det betyder, at man til lægger *den anden* nogle bestemte egenskaber. Et lignende eksempel kunne være eventyr, hvor personer i bestemte roller har bestemte karaktertræk og bestemte fjender: den onde stedmoder, den gode prins osv.

Der er mange årsager til, at man forsøger at dæmonisere eller idealisere ”den anden”. Én af årsagerne til, at man dæmoniserer ”de andre”, kan være, at man ligner ”fjenden” og har brug for at distancere sig fra ”de andre”. En anden årsag kan være konkurrenceforhold, som gør, at man vil markere sig over for den anden. Hvis man går til fodboldens verden, finder man den samme gensidige dæmonisering. Det gælder fx Liverpool og Manchester, hvor de to klubber set udefra ser temmelig ens ud. Ofte finder man imidlertid også en idealisering af ”de andre”, fx når indianernes harmoniske pagt med naturen idylliseres.

OS – DEM

- Beskriv en typisk dansker og en typisk kristen.
- Beskriv en tysker og en amerikaner og en muslim.
- Beskriv en sydafrikaner eller en canadier og en hindu.
- Er der forskel på den måde, de beskrives på?
- Hvis ja, hvorfor er der denne forskel, tror du?

Inklusiv og eksklusiv

Begreberne inklusiv og eksklusiv hører ofte sammen med os-og-dem-distinktionen. Inklusiv og eksklusiv er indefra-synspunkter, dvs. to måder, man som troende kan forholde sig til omverdenen på.

Har man en *inklusiv* opfattelse, vil man gerne invitere andre indenfor og finde værdi i deres religion, selv om den er anderledes end ens egen opfattelse. Man vil fx sige: selv om jeg har min religion, og du har din, kan vi godt lære noget af hinanden.

Har man en *eksklusiv* opfattelse, vil man derimod anse ikke-troende for fortabte, og i nogle tilfælde vil man kun omgås *de andre*, hvis de omvender sig. Har man en eksklusiv religionsopfattelse, vil man også dele verden ind i *os og dem*.

Ninian Smarts syv dimensioner

Alle har oplevet at have en diskussion, hvor man sidder med en fornemmelse af at tale forbi hinanden. I den offentlige debat sker det også igen og igen. Man kunne fx forestille sig en debat om, hvorvidt homoseksuelle skal have lov til at gifte sig i kirken. Måske siger den ene part, at det skal de ikke have lov til, fordi det er imod Bibelens ord. Den anden person kan derimod hævde, at det skal de have lov til, fordi kirken som institution har en forpligtelse over for alle dets medlemmer. Disse to personer vil aldrig nå til en forståelse af hinandens synspunkter, fordi de taler om to forskellige ting. Den ene taler om religionens indhold, og den anden taler om religionens funktion.

Med Ninian Smarts (1927-2001) model kan man kvalificere en diskussion som den ovennævnte.

Pointen er, at religion kan anskues fra syv forskellige vinkler. Nogle grupper og personer lægger mere vægt på noget end andre, og skemaet er således meget brugbart, hvis man vil have overblik over, hvad en religion står for, og hvad dens medlemmer lægger vægt på.

De syv dimensioner kan ses i følgende skema:

Tabel 3: Ninian Smarts model

Dimension	Forklaring	Eksempel
Den praktiske og rituelle dimension	Handlingerne: Ritualer og skikke	Overgangsriter Gudstjenester Pilgrimsrejser
Den oplevelsesmæssige og emotionelle dimension	Oplevelserne/følelserne: Religiøse oplevelser psykologisk betragtet	Meditation Dans og sang
Den narrative eller mytiske dimension	Fortællingerne: Religiøse tekster og fortællinger	Fortællinger fra de hellige skrifter om centrale personer Myter
Den dogmatiske eller filosofiske dimension	Læren: Systematisering og fortolkning af religionens lære	Tolkninger af helligskrifter, fx prædikener
Den etiske og juridiske dimension	Normerne: Leveregler Påbud og forbud	Normer for mad, påklædning og opførsel generelt
Den sociale og institutionelle dimension	Fællesskabet: Forholdet til samfundet og en menighed	Den religiøse institutions funktion og betydning.
Den materielle dimension	Bygninger, religiøs kunst, hellige steder	Hellige billeder, steder og bygninger.

NINIAN SMARTS MODEL

ØVELSE 4

Eksempel: En konfirmand siger, at han/hun bliver konfirmeret pga. oplevelsen ved at deltage i ritualer både i kirken og til festen derhjemme. Præsten derimod mener, at konfirmationen primært er en bekræftelse af dåben.

- Hvilke dimensioner lægger de to personer i eksemplet vægt på?
- Har den ene part mere ret end den anden? Hvad ville Ninian Smart svare? Hvad vil du svare? Hvorfor?

Kvantitativ og kvalitativ metode

Kvantitativ og kvalitativ metode bruger man inden for alle fagområder, når man på en systematisk måde vil indsamle viden om et emne.

Ordet *kvalitativ* hentyder til, at man vil undersøge kvaliteten eller indholdet af noget bestemt. Dvs. den kvalitative metode er god, når man gerne vil skaffe sig viden om bestemte personers eller gruppers holdninger. Her kan man foretage interviews og bruge alle sanser, så man ser og hører, hvad der foregår rundt om én.

Ordet *kvantitativ* betyder ”mængde”. Her er man interesseret i antal og i at putte folk i de kasser eller kategorier, som man på forhånd har defineret. Bruger man en kvantitativ metode, kan man lave en større eller mindre spørgeskemaundersøgelse eller selv lave en optælling af det, man er ude at undersøge.

KVANTITATIV OG KVALITATIV METODE

ØVELSE 5

- a) Lav en kvalitativ og kvantitativ undersøgelse af klassens religiøse tilhørsforhold. De kvantitative spørgsmål skal være entydige og målbare. Fx ”er du medlem af et trossamfund (folkekirken fx)?”. De kvalitative spørgsmål skal uddybe de kvantitative svar. Fx ”Hvis du er medlem af et trossamfund, hvad betyder det for dig?”.
- b) Lav herefter en sammenligning af de to undersøgelser. Man kunne forestille sig, at de kvalitative svar, som I får, dækker over noget vidt forskelligt. Måske er 70 % medlemmer af et trossamfund, men for nogen betyder det intet, hvorimod det for andre er grundlaget for deres identitet.
- c) Overvej desuden styrker og svagheder ved henholdsvis kvalitativ og kvantitativ metode.

ANALYSE AF TEKST, BILLEDE, FILM, HJEMMESIDE OG FELTARBEJDE

Tekstanalyse

Inden man starter med at analysere en tekst, er det vigtigt at gøre sig klart, hvilken type tekst der er tale om. Hvilke spørgsmål der er særligt relevante at stille, afhænger af, hvilken type tekst man arbejder med.

Der skelnes mellem tre typer tekster:

- *Religiøse grundtekster*: dvs. tekster, hvor religionen udlægges, fx Bibelen, Koranen, Luthers Katekismus, prædikener og andre udlægninger af grundteksterne (spalte 2).
- *Religionsteoretiske tekster og analyser*: dvs. tekster, som har til formål at analysere et emne inden for religion (spalte 3).
- *Argumenterende tekster*: dvs. tekster, som har til formål at diskutere et emne (spalte 4).

Karakteristik

At *karakterisere* en tekst vil sige, at man bestemmer dens særpræg. Følgende spørgsmål er på det redegørende niveau:

Tabel 4: Skema til tekstanalyse (del 1)

	Model til religionens grundtekster og tolkninger af dem	Model til religionsteoretiske og analyserende tekster	Model til argumenterede tekster
	Indefra-synsvinkel	Udefra-synsvinkel	Indefra- og udefra-synsvinkel
Resumé af teksten	Hvordan er teksten opbygget? Inddel den i hovedafsnit.		
Hvilken type tekst?	Klassisk, fx fra Veda'erne, Bibelen, Koranen, Luthers Katekismus, eller repræsentativ tekst, fx religiøse pjecer, plakater, prædikener	Fremstilling, sociologi, teori m.v.	Debatindlæg, interview, læserbrev m.v.
Hvad: Genre	Fx læretæst, myte, ritualbeskrivelse, prædiken	Fx lærebog, videnskabelig artikel	Fx debatindlæg
Hvem: Forfatter Kildekritik af afsender	Er der en navngiven forfatter? Hvis ikke, undersøg i hvilken sammenhæng er teksten blevet til	Fakta om afsenderen og sammenhængen, teksten indgår i	Ekspert eller lægmand, religionsudøver eller religionsforsker Niveau af religiøst engagement Elite eller mainstream Minimalist eller maksimalist Konvertit
	Har teksten en tendens, fx tilhører forfatteren en bestemt retning inden for religionen, og gør han/hun direkte eller indirekte reklame for den?		
Hvornår er teksten skrevet? Kommunikationssituation	Affattelsestidspunkt og begivenhedstidspunkt		Er teksten svar på en aktuell begivenhed?

Analyse (det vigtigste i tekstarbejdet)

Tabel 4: Skema til tekstanalyse (del 2)

Hvilke aspekter af den pågældende religion belyser teksten?	Forklar religiøse begreber, der optræder i teksten, fx synd, karma, dommedag, buddhisattva Hvilke af Ninian Smarts dimensioner berøres?		
Er teksten set indefra eller udefra?	Vis synsvinklen i teksten		
Hvem skal overbevises om hvad og hvorfor?	Grundpåstand		
Hvordan legitimerer teksten sit budskab?	Fx ved at henvise til ekstraordinære situationer som mirakler, åbenbaringer eller andre beskeder fra guddommelige magter		Glidbaneargumentation
		Bruger forfatteren kvantitativ og kvalitativ metode?	
Andet?	Appelformer (etos, patos, logos)		

Ved at besvare spørgsmål af ovennævnte type giver du et bud på/din tolkning af, hvad de vigtige begreber og centrale budskaber i teksten er.

Perspektivering

1. Du kan sammenligne med lignende tekster fra samme eller andre religioner.
2. Du kan sammenligne med lignende problemstillinger.
3. Du kan relatere teksten til andet, du finder relevant.

Billed-, genstands- og filmanalyse

Tabel 5: Skema til billed-, genstands- og filmanalyse

	Billeder/ genstande	Film
Tid og sted og kunstner	Af hvem, hvor og hvornår er billedet/filmen blevet lavet?	
Beskriv, hvad der umiddelbart kan ses	Hvad og hvem optræder? Er billedet/genstanden/filmen en fortolkning af en bestemt tekst?	
Formelle virkemidler	Komposition, rum, synsvinkel, lys, farver, form, det gyldne snit, forsvindingspunkt osv.	Kameravinkel, lys, baggrund, musik osv.
Tekstoplysninger	Hvilke tekstoplysninger knytter sig til billedet/filmen? Fx titel.	
Tolkning	Hvorledes virker de formelle virkemidler sammen med motivet/genstanden?	Hvilke filmiske teknikker er brugt for at fremme budskabet (farve, lyd, kameravinkel, musik osv.)?
Kontekst og funktion	Indgår billedet/genstanden i en rituel sammenhæng. Hvordan bliver den brugt og af hvem?	
Inspiration til skema er hentet hos Birgitte Bech: <i>Kristendommens billeder</i> , Systime 1991.		

Analyse af hjemmesider

Når man bruger hjemmesider, skal man bruge de samme metoder, som når man ellers analyserer tekst og billeder, men der er også noget særligt, man skal være opmærksom på, når man henter information fra nettet:

Tabel 6: Skema til analyse af hjemmesider

Kildekritik Indefra og udefra	<p>Gør dig klart, om du bruger hjemmesiden til informations- og materialsøgning (udefra-materiale søges), eller om du bruger den til at undersøge en bestemt gruppes holdninger (indefra-materiale søges).</p> <p>Er materialet på websiden aktuelt? Tjek hvornår siden sidst er blevet opdateret.</p>
Indefra-materiale	<p>Hvor vil du placere gruppens fokus i forhold til Ninian Smarts religionsmodel?</p> <p>Kan gruppen siges at være eksklusiv eller inklusiv?</p> <p>Hvordan forholder gruppen sig til det omgivende samfund?</p> <p>Hvad siger hjemmesiden om medlemmernes religiøse engagement?</p>
Udefra-materiale	<p>Har websiden en tendens? Repræsenterer den en bestemt politisk holdning?</p> <p>Hvad er formålet med hjemmesiden?</p> <p>Fremgår det, hvilke kilder materialet bygger på, eller er det uklart?</p>

Analyse ved feltarbejde og deltagerobservation

Feltarbejde og deltagerobservation er betegnelser for aktiviteter, hvor man møder religiøse mennesker. Ved feltarbejde indsamler man data i form af fx interview, og ved deltagerobservation er man blot tilstede.

Feltarbejde og deltagerobservation kan også ses som tekst og billedanalyse. Forskellen er bare, at *teksten* ikke er skrevet ned, men produceres i det øjeblik, du hører den.

Feltarbejde

Ved feltarbejde har du en central rolle i forhold til, hvad *teksten* skal handle om.

Tabel 7: Skema til brug ved feltarbejde

Emne	Prøv at præcisere dit emne, så dine spørgsmål har et fokus. Husk at din informant ikke er religionsforsker og måske ikke kender de faglige begreber, du har med dig fra undervisningen. Vær derfor forberedt på, at du skal omformulere dine spørgsmål i mødet med andre personer.
Spørgsmål	Sørg for, at dine spørgsmål er klare og entydige, så du får svar på det, du spørger om. Overvej, også brugen af åbne og lukkede spørgsmål. Eks. på et lukket spørgsmål: hvornår er denne moske bygget? Eks. på et åbent spørgsmål: hvad synes du, er denne moskes vigtigste formål?
Råd til dig	Husk, at du er gæst. Du har endda inviteret dig selv. Du er ude, og du skal opføre dig sådan, at informanterne gerne vil have gæster igen. Formålet med dit besøg er at blive klogere, ikke at ændre informantens synspunkt. Vær derfor venlig og imødekommende, også selv om du er helt uenig i de synspunkter, du hører.

Deltagerobservation

Tablet 8: Skema til brug ved deltagerobservation

Emne	Når du deltager i et ritual eller er på et helligsted, skal du på forhånd beslutte, hvad du vil fokusere på. Du skal overveje, om du vil lave en kvalitativ eller kvantitativ undersøgelse. En kvantitativ undersøgelse kunne være at observere, hvor mange der deltager i ritualen.
Hvordan får jeg information	Du kan udarbejde informationsskemaer, dvs. skemaer over, hvad du vil holde øje med (antal deltagere, antal mænd/kvinder/børn, bevægelser, aktiviteter osv.) Vær i første omgang så neutral og beskrivende som muligt.
Råd til dig	Hvis nogen spørger, hvad du laver, og hvor du kommer fra, skal du være åben og sige sandheden.

RELIGIONSFAGLIGE BEGREBER

ØVELSE 6

Genlæs teksten om moske-byggeriet ved Ground Zero, New York.

- Hvilken dataindsamlingsmetode er brugt: kvantitativ eller kvalitativ?
- Hvad er synsvinklen: indefra eller udefra, elite eller mainstream, os og dem osv.?

RELIGIONSFAGLIGE BEGREBER

ØVELSE 7

Prøv på baggrund af tekst 1 at besvare følgende spørgsmål:

- Find indefra- udefra-synsvinkler i teksten.
- Find eksempler på en minimalistisk eller maksimalistisk holdning i teksten.
- Placer Kirsten Pippi Poulsen i Jan Hjärpes model.
- Beskriv, i hvilket omfang hun følger Rambos model for konversion.
- Er der andet, som er vigtigt, når man vil karakterisere teksten?

Lene Skovmark: I kristendommen føler jeg mig ikke alene

Mellem gestaltterapi, buddhisme og kristendom

Kirsten Pippi Poulsen har været mange år i terapeutiske miljøer og har praktiseret buddhistisk inspireret meditation. Inden for de sidste par år er hun vendt tilbage til sine kristne rødder og fortæller, hvad hun oplever som styrken ved kristendommen.

– Fortæl om din omvendelse

Kirsten Poulsen har ikke nogen kristen baggrund. Men en venindes mormor var meget troende og havde mange kristne ting i hjemmet. Kirsten mærkede, at der var noget, hun ikke havde hørt om hjemme. Hun blev ikke konfirmeret; det virkede rigtigst, for hun var vokset op med, at de kristne fortællinger var noget pjat. På gymnasiet i begyndelsen af 80'erne var miljøet venstreorienteret og tro og religion var for dem, der ikke kunne klare sig selv.

Som ung begyndte Kirsten at gå til gestalt- og kropsterapi for at få bearbejdet nogle ting fra barndommen og for bedre at kunne mærke sine grænser. Senere fandt hun ud af, at den almindelige terapi ikke slog til i forhold til at finde og udvikle sig selv, og hun opsøgte en meditationsform, der var inspireret af tibetansk buddhisme: "Når man under meditationen skulle forestille sig et hvidt lys, Buddha eller Jesus, var Jesus det mest naturlige for mig," fortæller Kirsten.

Da hun var til en gudstjeneste i Vor Frue kirke blev ordene "jeg vil aldrig forlade dig" ved med at klinge inden i hende. For et års tid siden fulgte hun et kursus om Kristuskransen¹ og be-

gyndte at gå på kristne retræter. På en retræte med blev hun "konfirmeret" af præsten og sagde "ja" til at gå gennem livet med Jesus som ledsager. Det blev et vendepunkt.

– Hvad fik dig til at skifte religion?

"I den buddhistiske praksis var der ikke nogen, jeg kunne relatere mig til. Du er alene med din praksis. I kristendommen føler jeg mig ikke alene. Det er der jeg hører til. Der er jeg kommet fra, og det er jo den religion, der er udbredt her i landet."

Kirsten har ikke været buddhist, for det har altid været for fjernt for hende at bruge mantraer og recitere de buddhistiske bønner. Det blev for nylig bekræftet for hende ved et foredrag af H.H. Dalai Lama, hvor han opfordrede folk til at blive i deres egen religiøse tradition.

En anden grund for Kirsten til at vælge kristendommen er, at Jesus er der, og at der er absolutter. "I livet og i den terapeutiske verden kan man ikke sige, at du aldrig bliver forladt, men i kristendommen er der ubetinget kærlighed, for Jesus forlader dig aldrig!" forklarer Kirsten.

Hun finder mange fælles træk i de to religioner: "Som jeg ser det, peger buddhismen og kristendommen i samme retning i forhold til, hvordan du bør relatere til andre mennesker. Men i kristendommen står du ikke med hele ansvaret selv. [...]"

(fortsættes) ►

– Hvilken forskel har det gjort for dig før og efter omvendelsen?

”Jeg føler, at jeg vil kunne klare mere... jeg kan klare på en anden måde at blive forladt nu, for jeg bliver aldrig helt forladt mere.”

At være kristen har også betydning i forholdet til andre mennesker: ”Du kan se Kristus i det andet menneske, bedre bære over med andre og se et andet menneske som en, der også forsøger at være god.” Kirsten oplever mere hjertelighed, både mellem mennesker og i hendes eget forhold til andre. Hun har lært mange gode ting i terapien, som hun kan arbejde videre med, for eksempel at tale ud fra sig selv, når hun står i en konfliktsituation. ...

¹ *Kristuskransen* er en perlekæde, som kan bruges til kristen meditation. En *retræte* er en slags ferie, hvor man ”trækker stikket ud” for at finde indre ro.

– Hvordan ser du i dag på den religion, som du har forladt?

Kirsten Poulsen ser positivt på buddhismen, men det kunne for hende ikke blive noget religiøst. Hun vil sige det sådan, at andre religiøse retninger er spændende, men kristendommen virker mest tiltrækkende. Hun ser mange fælles træk i buddhisme og kristendom: ”Når du kommer langt nok i begge religioner, som munkene og nonnerne gør det, handler det om medfølelse og at vise kærlighed ...”

Lene Skovmark: *I kristendommen føler jeg mig ikke alene*

KILDELISTE

Brillekursus

Tekst 1: Peter Gundelach: *Den danske værdiundersøgelse*, 2008. Fra: Dansk Dataarkiv, 1. udgave, 4.6.2009. Tabel V0122, V0105, V0134, V0117, V0129.

Øvelse 3:

Citat 1: Blogindlæg fra <http://ask.iblog.dk/note/1892/hvad-er-en-religion.html>

Citat 2: Armin Geertz i *Chaos*, nr. 26, side 121.

Citat 3: G. A. Parwaz: "Islam – en udfordring til religion". www.koranselskab.dk.

Citat 4: Ugo Bianchi. www.ulriksunivers.dk.

Citat 5: Richard Dawkins: *Illusionen om Gud*. Thaning & Apple, 2007.

Citat 6: Leif Asmark Jensen: "Der findes kun én religion". www.religion.dk, 18.10.2010.

Citat 7: Jeppe Sinding Jensen: *Det er religion*. Gad 2003, side 58-59.

Citat 8: Carolina Schaffalitzky: "Kan en fanklub være en religion". www.videnskab.dk, 02.01.2010.

Citat 9: Mircea Eliade: *De Religiøse ideers historie 1*. Gyldendal, 1995, side 13.

Tekst 2: Michael Rothstein: „Den ugudelige religionshistoriker”. *Jyllands-Posten*, 10.10.2002.

Tekst 3: Anne Behr: "Bisættelse uden for kirkens stemningsfulde kulisse?". Dansk Ateistisk Selskab.

Jødedom

Tekst 1: Brian Murphy. "Rulleskøjter på sabbat?". *Jyllands-Posten*, 15.11.2005.

Tekst 2: Bent Melchior: "Det religiøse rum – Loven og livet". *Politiken* 23.11.2002

Tekst 3: Talmud. Traktat Baba Bathra. Oversat fra engelsk af Tine Ryhave.

Tekst 4: Anden Mosebog, kapitel 20, vers 8-11 og kapitel 35, vers 1-3.

Tekst 5: Siddur. Den jødiske bønnebog - Kiddush-bønnen(Uddrag). Kbh. 2002, Side 110.

Tekst 6: Kristian Ditlev Jensen: "Du skal fortælle det til dine børn"(Uddrag). Ud & Se. 01.05.2009, Side 31.

Tekst 7: Katrine Barslev: "Da muslimerne besøgte synagogen"(Uddrag). *Kristeligt Dagblad*, 24.07.2008.

Tekst 8: Line Steinholm: "Den jødiske gudstjeneste. Interview med tidligere overrabbiner Bent Melchior om den jødiske gudstjeneste"(Uddrag). *Ordet og Israel*, april 2005.

Tekst 9: Siddur. Den jødiske bønnebog – Amidah-bønnen. Kbh. 2002. Side 30-36.

Tekst 10: Første Mosebog, kapitel 17, vers 1-11.

Tekst 11: Rabbi Mordechai Bechers: "Soul Food. The Jewish Dietary Laws"(Uddrag). www.kashrut.com. Oversat af Trine Ryhave.

Tekst 12: Hanne Foighel: "Børn giver moderne jøder smag for religion igen"(Uddrag). *Politiken*, 01.04.2010.

Tekst 13: Rabbi Scheinerman: "The Meaning of Pesach"(Uddrag). www.scheinerman.net. Oversat af Trine Ryhave.

Tekst 14: Rabbi Greenberg: "The Jewish way. Living the Holidays" 1998. www.myjewishlearning.com. Oversat af Trine Ryhave.

Tekst 15: Lea Lea Braüner Larsen: "Jøderne venter stadig på Messias – interview med Bent Lexner". www.religion.dk, 24.12.2010.

Tekst 16: Thue Kjærhus: "Assimilation og syndefald"(Uddrag). Information, 05.05.2005.

Tekst 17: Bent Lexner: "Dobbelt kultur er en styrke"(Uddrag). *Uddannelse*, Undervisningsministeriet, 1996.

Tekst 18: Martin Selsøe Sørensen og Hanne Foighel: "Forsvinder de danske jøder?"(Uddrag). Politiken, 06.04.2010.

Kristendom

Tekst 1: Kilde: Christian Cohr Arffmann: "Præst undskylder hunde-nadver". www.kristendom.dk, 04.08.2010.

Tekst 2: Anders Kjærsg: "Den kristne kannibalisme"(Uddrag). *Kristeligt Dagblad*, 20.03.2005.

Tekst 3: Pastor Sørensen: "Herrens nadver eller saftevandsbuffet"(Uddrag). www.evangeliskluthersk.eftertanke.dk, 08.07.2010.

Tekst 4: William E. Paden: *Religious Worlds*. Beacon Press, 1994.

Tekst 5: Biblen, uddrag fra Matthæus-, Markus- og Johannesevangeliet, kapitel 1.

Tekst 6-8: Den danske Ritualbog. Det Kgl. Vajsenhus' Forlag, 1992.

Tekst 9: Carsten Riis Jensen: "En nadverprædiken – du er hvad du spiser"(Uddrag). www.riisjensen.dk, 2005.

Tekst 10: Trine Bjerre Larsen: "Rend os ikke i traditionerne"(Uddrag). *Kristeligt Dagblad*, 25.05.2001.

Tekst 11: Den apostolske trosbekendelse.

Tekst 12: Kristelig Forening for unge Kvinder's hjemmeside: "Det kristne menneskesyn". www.kfuks-socialearbejde.dk

Tekst 13: N.F.S. Grundtvig: "De levendes land", 1824. Strofe 11 og 13.

Tekst 14: Romerbrevet 7, 18-20.

Tekst 15: Indre Missions Hovedbestyrelse: "Den gengiftes tjeneste i Indre Mission". www.indremission.dk, 1991.

Tekst 16: Tommy Kjær Lassen: "Præsten som social entreprenør", Strategy-Lab, Handelshøjskolen, Aarhus Universitet, 2007.

Tekst 17 og 18: Thorsten Asbjørn Lauritsen: "Hvem gælder næstekærligheden". *Kristeligt Dagblad*, 25.01.2011.

Tekst 19: Johannes Nissen: *Bibel og etik*. Aarhus Universitetsforlag, 2003, side 66f.

Tekst 20: Søren Kierkegaard: "Til Dedikationen Hiin Enkelte". SV bd. 18, side 153f.

Tekst 21: N.F.S. Grundtvig: "O kristelighed", 1824 og 1853. Strofe 6.

Tekst 22: Vilhelm Beck: "Min konfirmationsforberedelse". København 1902.

Tekst 23: Mickey Gjerris: "Fundamentalismen har flere ansigter". *Jyllands-Posten* 15.10.2002.

Tekst 24: Tobias Stern Johansen: "En overnaturlig Gud er en død Gud". www.kristeligt-dagblad.dk, 22.10.2010.

Tekst 25: Christian Hedegaard: "Hvad tror vi på?". www.evangelist.dk.

Tekst 26: Brian Christensen: "Hvad vil det sige at tro på Gud?". www.jesusnet.dk.

Islam

Tekst 1: Forfatterens interview af ung muslimsk mand, 2011.

Tekst 2: Kåre Bluitgen: *Koranen og profeten Muhammeds liv*. Høst & Søn, side 35-36.

Tekst i afsnittet obligatoriske ritualer: *Koranen*. Oversat af Ellen Wulf. Forlaget vandkunsten 2006. Sura 2,238, Sura 2,277, Sura 2,185, Sura 2,197, Sura 3,18, Sura 9,5, Sura 8, 39.

Tekst 3: *Koranen*. Oversat af Ellen Wulf. Forlaget vandkunsten 2006, Sura 1, vers 1.

Tekst 4: Moustapha Kassem og Akmal Safwat: "Vi tror på en sekulær islam"(Uddrag). Politiken, 08.02.08.

Tekst 5: Hizb ut-Tahrir Mål.
www.hizb-ut-tahrir.dk, 02.03.11.

Tekst 6: Ellen Wulf: *Koranen*, Forlaget vandkunsten 2006. Sura 8,39 og sura 9,5.

Hinduisme

Tekst 1: Citater af Gandhi. www.erslev.org.

Tekst 2: M R Gowalkar: *We or Our Nationhood Defined*, 1924, fra Kaj Baagø *Samsara*, 1978, side 211-212.

Tekst 3: Rig Veda I, 125, 4-6. Fra Peter Andersen (Red.): *Hinduisme en splittet tradition*, 1989.

Tekst 4: Rig Veda X, 90, 11-12. Fra Sven Fenger: *Religionshistoriske Tekster*, 1919.

Tekst 5: Maitrayania Upanishad 1. Fra Peter Andersen (Red.): *Hinduisme en splittet tradition*, 1989.

Tekst 6-7: Gandhi: "My experiments with truth". Fra Peter Andersen (Red.): *Hinduisme en splittet tradition*, 1989. Side 163.

Tekst 8: Gita Govinda, Jayadeva, ca. 1100, Gendigtning af Bhagavata Purana. Fra Peter Andersen (Red.): *Hinduisme en splittet tradition*, 1989.

Tekst 9: Reuters: "Hinduerne strømmer til Ganges". Oversat af Malene Muusholm. Kristeligt Dagblad, 04.01.2007.

Tekst 10: George Harrison: My Sweet Lord (Uddrag). 1970.

Tekst 11: Maharishi, 1955. www.meditertm.dk.

Tekst 12: Dhamu Chodavarapu: "Oplev din indre guddommelighed". www.religion.dk, 18. december 2008.

Buddhisme

Tekst 1: Nanna Hyldgaard Hansen: "Jeg vil gerne elske alle levende væsener lige højt" (Uddrag). Politiken 19.12.2004.

Tekst 2: Pamela Logan: *Witness to a Tibetan Sky-Burial - A Field Report for the China Exploration and Research Society*. www.alumnus.caltech.edu. Oversat af Anders Nielsen.

Tekst 3: Jørn Borup: *Zen – levende japansk buddhisme*, Munksgaard 1998, side 80.

Tekst 4: Jørn Borup: "Japanere på pilgrimsfærd" (Uddrag). Kristeligt Dagblad, 24.05.2003.

Tekst 5: Svend Guttormsen, Karma Kadjy Skolen Danmark: *Buddhistisk meditation*. www.buddha.dk.

Tekst 6: Jens Vilstrup: "Når man tror på tvivlen. Interview med Olaf Høyer" (Uddrag). Ud & Se 2007, side 37.

Tekst 7: Tove Ahlmark & Anne-Sofie Bernstorp: "Håbet om at blive genfødt som dreng. Kvinder og tibetansk buddhisme – interviews og beretninger" (Uddrag). Dansk Selskab for Tibetansk Kultur 2002, side 41-47.

Tekst 8: Esben Andreasen: *Buddhismen i Kina*. Systime 2006, side 59-60.

Tekst 9: Esben Andreasen: *Religioner i Japan*. Systime 2004, side 121-123.

Tekst 10: Merete Boe Nielsen: "Tilflugten forbinder os med buddhismen". www.religion.dk, 31.03.2005.

Tekst 11: Merete Boe Nielsen: "Man bestemmer selv sit liv". www.religion.dk, 13.01.2005.

Religioner i Kina

Tekst 1: Bureauet for Religiøse Anliggender, 2003

Tekst 2: "Decree of the State Council of the People's Republic of China, no.426". www.purdue.edu. Oversat af Lene Madsen.

Tekst 3: Mao Zedong: "Rapport om en undersøgelse af bondebevægelsen i Hunan" (1927), oversat fra *Sources of Chinese Tradition II*. Fra Carl-Martin Esman: *Asiens hovedreligioner af i dag*, bind 2. Gyldendal, 1974.

Tekst 4: Søren Egerod: *Mencius' Samtaler og Sentenser*, Arnold Busk, 1953, side 6. Søren Egerod: *Kinas Religioner I*. Gyldendal, 1987, side 107-109.

Tekst 5: Olof Lidin: *GADs religionshistoriske tekster*, GAD's Forlag 1984, side 174. Knud Andersen & Erik Kjersgaard: *Historiebogen for 1.real*. Haase, 1964, side 86f.

Tekst 6: Tim Jensen (red): *Gyldendals religionshistorie*. Gyldendal, 1994, side 437-38.

Tekst 7: Birthe Mølhavn: *Kinesiske religioner i nutiden*. Systime, 1991, side 24.

Tekst 8: Sinofil: sinofil.wordpress.com, 20.05.2011.

Tekst 9: Poul Andersen: "Daodejing". Spektrum, 1999.

Tekst 10: Jan Bredsdorff: "Revolution tur/retur". Informations Forlag, 1978, side 161ff.

Tekst 11: Ian Buruma: "Cult of the chairman". The Guardian, 7.3.2001.

Tekst 12: Jørgen Podemann Sørensen et al.: *Gads religionsleksikon*. GAD's Forlag, 1999.

Tekst 13: Vera Bundgaard: "Konfucius gør comeback". Kristeligt Dagblad, 30.07.2008.

Tekst 14: Daniel A. Bell: "China's leaders rediscover Confucianism". *New York Times*, 14.09.2006.

Tekst 15: Sara Lilja Steensig: "Kommunisterne kan bruge konfucianismen igen". www.dk.radio86.com, 03.02.2011.

Tekst 16: Jørgen Podemann Sørensen et al.: *Gads religionsleksikon*. GAD's Forlag, 1999.

Religioner i Japan

Tekst 1: Barbara Bradley Hagerty: "After Tsunami, Japanese Turn To Ancient Rituals". Oversat af Anders Nielsen. www.npr.org, 17.03.2011.

Tekst 2: Cherish Pratt: "The Shinto Wedding Text: A Modern Norito". Fra George J. Tanabe, Jr.: *Religions of Japan in Practice*. Princeton 1999, side 137-138. Oversat af Anders Nielsen.

Tekst 3: Robert Elwood: *Introducing Japanese religion*. Routledge 2008, side 60-61. Oversat af Anders Nielsen.

Tekst 4: Amaterasu: Return of The Sun (A Japanese Myth) by Paul D. Storrie and illustrated by Ron Randall. Copyright © 2007 by Lerner Publishing Group, Inc. Reprinted with the permission of Graphic Universe, a division of Lerner Publishing Group, Inc. All rights reserved.

Tekst 5: Richard Gardner: "Nationalistic Shinto: A Child's Guide to Yasukuni Shrine". Fra George J. Tanabe, Jr.: *Religions of Japan in Practice*, Princeton 1999, side 335-339. Oversat af Anders Nielsen.

Verdensreligioner

Tekst 1: Safet Bektovic: "Mission og/eller dialog?" (Uddrag). Indlæg fra Debat Caféen i IKS, www.ikstudiecenter.dk, 03.10.2000.

Tekst 2: Kristine Stricker: "Måske findes der flere veje til Gud" (Uddrag). www.kristendom.dk, 10.02.2010.

Tekst 3: Torben Bramming: "Domprovst Gadegaards vej til Gud ender blindt" (Uddrag). www.kristeligt-dagblad.dk, 25.03.2010.

Tekst 4-6: Bent Lexner, Dhamu Chodavarapu, Naveed Baigs: "Der er mange veje til Gud" (Uddrag). www.religion.dk, 25.03.2010.

Ateisme

Tekst 1: Daniel Dennett: What is a Bright? www.the-brights.net. Oversat af Dorte Thelander Motzfeldt.

Tekst 2: Danmarks Riges Grundlov. §4, 6, 66, 69, 1953.

Tekst 3: Danmarks Riges Grundlov. §67, 68, 70, 71, 1953.

Tekst 4: Stinus Lindgren: "Ateister har også følelser". www.kristeligt-dagblad.dk, 03.06.2011.

Tekst 5: David Favrholt: "Præstesøn gør op med kristentro". www.kristendom.dk, 06.03.2006.

Teori, metode og analyse

Tekst 1: Fiktive cases skrevet af Anders Nielsen

Tekst 2: Markusevangeliet, kapitel 16, vers 9-20. www.bibelselskabet.dk/BrugBibelen/BibelenOnline.aspx

Tekst 3: *Molitva Voditelja*. Oversat af Anders Nielsen. www.molitvoslov.com

Tekst 4: Ritzau: "Imam genovervejer Ground Zero – moske". *Nyhederne TV2*, 13.09.2010.

Værktøjskasse

Tekst 1: Lene Skovmark: "I kristendommen føler jeg mig ikke alene". *IKON nr. 70*, april 2004.

BILLEDLISTE

- Side 13 øverst: © CHIP EAST/Scanpix
Side 13 midt tv.: © Pretty Ink
Side 13 midt mf.: © Mary Gascho/
iStockphoto.com
Side 13 midt th.: © Bryggeriet Djævlebyg
A/S
Side 13 nederst tv.: © Martin Zakora/Polfoto
Side 13 nederst th.: © Jens Dige/Polfoto
Side 21: © Sam Mugraby/Photos8.com
Side 22, 122, 128 th., 258: Colourbox
Side 24: Side fra Talmud bearbejdede af
Publizon
Side 30: © Geo Martinez/iStockphoto.com
Side 32 tv., 54, 221: © Publizon/Systeme
Side 32 th.: © Craftvision/iStockphoto
Side 34: © Graham Graham/iStockphoto.
com
Side 35, 42 th.: © Morten Høyrup
Side 36 tv.: © Tova Teitelbaum/iStockphoto.
com
Side 36 th.: © Peter Kamp Knudsen/Systeme
Side 37 tv.: © Y-Image/iStockphoto.com
Side 37 th.: © David Klein/iStockphoto.com
Side 42 tv.: © Morton Beebe/Corbis/Polfoto
Side 44: © Liudmila Chernova/iStockphoto.
com
Side 49 tv.: © Dariusz Kuzminski/
iStockphoto.com
Side 49 mf.: © Roberto A Sanchez/
iStockphoto.com
Side 49 th.: © Armand Sciberras/
iStockphoto.com
Side 56: © Vesilvio/iStockphoto.com
Side 61, 62: © Robert Mandel/iStockphoto.
com
Side 70 tv.: © KarSol/iStockphoto.com
Side 70 th.: © VikaValter/iStockphoto.com
Side 71: © Bridgeman Art Library / Musee
d'Unterlinden, Colmar, France 16th
270x310cm/Scanpix
Side 78: © Luoman/iStockphoto.com
Side 83: © Robert Record/iStockphoto.com
Side 85: Fotos bearbejdede af Publizon
Side 89, 104: © Yakup Bas
Side 90 øverste og midt, 99, 104, 107, 112,
239: © Dorte Thelander Motzfeldt
Side 90 nederst: © Jan Dago/Polfoto
Side 101: © Said Ilhan
Side 115: © Thorkild Amdi/Polfoto
Side 120 tv.: © Toronto Star/Zuma Press/
Polfoto
Side 120 mf.: © AP/Polfoto
Side 120 th.: © Topfoto/Polfoto
Side 125: © Tracy Hunter/Flickr
Side 126: © Studio-Annika/iStockphoto.com
Side 128 tv.: © Jean-Marie Hullot/Fotopedia
Side 133: Bridgeman Art Library / Private
Collection / Photo © Luca Tettoni Photo
© Luca Tettoni 20th/Scanpix
Side 134: © Sivakumar Sathiamoorthy/
iStockphoto.com

Side 135, 136: © Luisa Puccini/iStockphoto.com

Side 138: © Gwengoat/iStockphoto.com

Side 143: © Mik Eskestad/Polfoto

Side 144, 152, 153, 155, 206, 208, 209, 211, 215: © Anders Nielsen

Side 150 øverst: © Inge Møller Jensen

Side 150 nederst: © Tharos Tharos/
Wikimedia Commons

Side 151: © Peter Weiss Poulsen

Side 158: © akg-images/Scanpix

Side 169: © Osan Gurinder/AP/Polfoto

Side 173: © Winhorse/iStockphoto.com

Side 174: © Andy Wong/AP/Polfoto

Side 181: © Traveler11116/iStockphoto.com

Side 185: © William Perry/iStockphoto.com

Side 190 øverst: © Tanuki Photography/
iStockphoto.com

Side 190 nederst: © Klaus Bo Nielsen

Side 194: © Brian Brake/Scanpix

Side 195: © Yunbo Xiang/iStockphoto.com

Side 199: © Toru Yamanaka/AFP/Scanpix

Side 213: Amaterasu: Return of The Sun
(A Japanese Myth) by Paul D. Storrie and
illustrated by Ron Randall. Copyright
© 2007 by Lerner Publishing Group, Inc.
Reprinted with the permission of Graphic
Universe, a division of Lerner Publishing
Group, Inc. All rights reserved.

Side 222, 225: © Wulffmorgenthaler

Side 230: Naja-Nuka Motzfeldt

Side 234: © Peter Marshall /Demotix/
Demotix/Corbis/Polfoto

Side 243: © Watch Tower Bible and Tract
Society of Pennsylvania

Side 257: © Fareed Khan/AP/Polfoto

A

Abraham 25, 26, 40, 41, 57, 101, 102,
104, 105, 108, 218
Abu Bakr 95
Adam 54, 55, 73, 75, 108, 228
afsekularisering 15, 234
afværgeritual 254
ahimsa 131
Ali 95, 96
Allah 93, 103
Amaterasu 212, 213
Amida Buddha 144, 166, 167
Amidah 35
apotropæisk buddhisme 152
Ashoka 149
ateisme, ateister 86, 88, 173, 229, 230,
231, 237, 238, 239, 240, 243
atman 127
AT, religion i 8, 259, 260

B

Beck, Vilhelm 84, 85
Bhagavad Gita 122, 129, 130, 131, 132,
133, 140, 142
Bhavachakra 159
Bibelen 51, 62, 86
Bodhidharma 165
bodhisattva 149, 155, 160, 161, 166, 168,
169, 199
Brahma 132
brahman 127, 148
brahmin 126
Buddha 143, 147, 148, 154, 156, 157, 160,
161, 162, 163, 164, 165, 166, 167,
171

buddhanatur 160, 166
buddhisme, buddhister 143, 145, 146,
147, 148, 149, 150, 152, 153, 154,
155, 156, 160, 162, 164, 165, 166,
167, 170, 171, 175, 196, 200, 201,
202, 203, 205, 219
buddhister 143, 147, 150, 151, 152, 160,
164, 170, 171
buddhistiske forestillinger 156, 160

D

Dalai Lama 167, 168, 169
Dao, daoisme 175, 179, 187, 188, 189, 191
Darwin, Charles 82, 86, 233, 234, 239
deprivationsteori 246, 248
dharma 143, 147, 152, 157, 161
Diamantvejen, diamantvejsbuddhisme
167, 168, 171
dimension 17, 43, 184, 268
dogmer 70, 71, 73, 97, 108, 235, 237, 243
dommedag 108
do ut des 123
dua 100
dukha 156
Durkheim, Émile 197, 257
dåb 64, 65

E

effikacitet 253, 254, 255, 256
elite 263
engle 103, 108, 109
etik 76, 77, 78, 79, 186, 205
evangelier 51, 53, 56, 57, 58, 64, 72, 81,
84

F

faste 33, 65, 76, 97, 100, 101, 132
folkekirke 63, 170, 237
folkereligion 191, 192, 193
forfaderkult 203
forfædredyrkelse 192
frelse, frelser 41, 49, 53, 56, 61, 65, 75,
78, 84, 86, 88, 185, 218
fundamentalisme, fundamentalist 83,
116, 118, 241, 242
fænomenologi 63

G

Gabriel 94, 102, 105, 108
Gandhi, Mahatma 119, 120, 121, 131, 134,
138, 142
Ganges 122, 124, 135, 136
Gemara 24
genfortryllelse 15
Gita Govinda 132, 133
Grundtvig, N.F.S. 74, 84, 85
Gudsrige 53, 56, 73
gudstjeneste 26, 62, 63, 64

H

Hanafi 110
Hanbali 110
Hare Krishna 139, 140
hasidik 23
hellige 63, 92, 122, 137, 146, 149, 150,
151, 168, 174, 179, 180, 185, 187,
206, 251, 253, 257, 268
helligsted 190
helligånd 64, 72
hijra 94
himlens mandat 174, 180
Hinayana 149
hindu, hinduisme 119, 122, 134, 137, 139,
140, 142, 219, 220, 224
hinduistiske forestillinger 123
Hizb ut-Tahrir 115, 116, 117
Hjærpe, Jan 265

Holocaust 28
honden 207

I

ibadat 97
idjma 111
imam 96, 102, 103, 106, 111
iman 97
Indien, inder 121, 122, 123, 126, 132, 134,
136, 137, 138, 142, 148, 163, 166,
167, 168
inkarnation, inkarnerede 72, 80
ISKCON 133, 140
islam 89, 92, 93, 97, 105, 115, 116, 117,
175, 218
islamiske forestillinger 108
islamisme, islamister 114, 117
Izanagi 212
Izanami 212

J

Jafari 110
Japan 147, 164, 165, 166, 199, 200, 201,
202, 203, 204, 205, 208, 211, 212,
214, 216, 219
jati 126
Jerusalem 26, 35, 36, 44, 46, 54, 56, 97,
104, 105, 106
Jesus 46, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56,
57, 58, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 70,
71, 72, 73, 76, 77, 78, 79, 81, 84,
87, 88, 105, 108, 109, 218
jiao 191, 194
jihad 115, 117
jinner 108, 109
jiriki 166
Johannesevangeliet 57
jøde, jødedom 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28,
29, 32, 33, 34, 36, 37, 40, 41, 42,
43, 46, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58,
77, 93, 94, 104, 105, 118

K

Kabaen 101, 104, 105
kalif 92, 96, 110
kalifat 115
kami 203, 207
kamidana 203, 206
kanon, kanonisk 218
kaos til kosmos 251, 252
karma 127, 130, 148, 172
karmisk buddhisme 152
karuna 161
kaste 121, 126, 127, 206
katolicisme 60, 62, 64, 82, 166, 175, 232, 235
katolske kirke, den 62
Kerbala 96
Khadidja 93
Khumb Mela 135
Kierkegaard, Søren 79, 84, 85
kildekritik 53, 245, 271, 274
kinesisk nytår 193
kirke 60, 63, 64, 69, 76, 81, 106, 134, 176, 236, 239
Kojiki 203, 204, 212
kommunisme 167, 173, 174, 177, 186, 198
konfucianisme 174, 177, 179, 180, 182, 183, 185, 186, 192, 197, 198, 202, 205
Kongfuzi 180, 183
konvertit 103, 113, 114, 170
Koranen 92, 95, 96, 102, 103, 108, 109, 110, 111, 114, 116, 117, 118, 218, 242
korsfæstelse 54, 55, 56, 64, 70, 72, 73
kosher 42
Krishna 122, 129, 130, 132, 133, 139, 140
kristen etisk problemstilling 76
kristen fundamentalisme 83
kristen, kristendom 49, 52, 53, 55, 57, 59, 60, 76, 77, 79, 82, 84, 86, 93, 106, 222, 236
kristne 49, 54, 58, 70, 75, 82, 86, 104
kristne forestillinger 70

kristne menneskesyn, det 74
Kristus 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 62, 64, 65, 72, 75, 80, 84, 88, 240
kshatriya 126

L

lama 146, 155, 168
Laotse 187
lignelser 56, 76
liminal fase 255
Lincoln, Bruce 252, 264
livshjul 122, 128, 159, 160
logos 272
Lotus-Sutraen 163
Luther, Martin 61, 62, 63, 64, 166, 232

M

Machsike Hadas 24
Mahabharata 122, 129
mahayana 147, 149, 160, 161, 162, 164
Maimonides 28, 40
mainstream 263, 271, 276
maksimalisme 15
Maliki 110
mantra 150, 168
Mao 173, 174, 177, 185, 191, 192, 194, 195, 196, 197
Marga (bhakti, jnana, karma) 130
Markusevangeliet 57
Matsuri 207
Matthæusevangeliet 57
Medina 92, 94, 96, 104, 105, 114, 118
meditation 139, 140, 145, 155, 170
Meiji 204, 209, 214, 216
Mekka 92, 93, 94, 97, 103, 104, 105, 114, 135
messias 46, 52, 218
metafysisk 50, 51, 187
middelvejen 156, 157
mikoshi 207
minaret 98
minimalisme 15

Mishna 24
Mitzvah 33, 34, 41
modernisme 82, 83, 86, 117, 266
Mosaisk Trossamfund 24
moske 106
Muamalat 97
muezzin 98
mufti 110
Muhammed, Mohammed 92, 93, 94,
95, 96, 97, 103, 104, 105, 108, 109,
110, 114, 118, 218
mujahid 117
mujtahid 110, 117
muslimer 89, 92, 97, 102, 103, 108, 111,
113, 116, 135, 265
myter, mytisk 56, 57, 64, 70, 72, 73, 83,
105, 148, 167, 204, 243

N

nadver 44, 50, 51, 62, 63, 64, 65, 66, 73
næstekærlighed 77, 79, 80, 81
Nihongi 203, 204, 212
nirvana 148, 151, 152, 157, 159, 160, 161,
166
nirvanisk buddhisme 151
nåde 61, 64

O

offer, offerkult 26, 58, 146, 147, 153, 185,
191
omikuji 206, 211
opstandelse 49, 55, 56, 64, 70, 72, 73,
253
ortodoks jødedom 23, 24
ortodoks kristendom 52, 60, 222
overgangsritual 67, 69, 202

P

pagten 41, 43, 66
patos 272
Paulus 52, 53, 54, 55, 59, 61, 65, 73, 75,
77, 78, 259

Pesach 43
pluralisme 15
polarisering 15
polyteisme 132, 202, 218
prædiken 62, 63
prajna 161
privilegeret talesituation 251
profan 257
profeter 46, 105, 108, 218
protestantisme 61, 62, 63, 64, 166, 175
Puja 134
Purana, Puranaerne 122, 132, 139, 140,
142
påske 43, 49, 63, 67

Q

qibla 97, 98, 99, 104
qiyas 111

R

Radha 122, 132, 133, 140
ramadan 100, 101
Rambo, Lewis 140, 264
Rauf, Feisal Abdul 258
reformationen 232
religionsfænomenologi 245, 246, 251
religionsfrihed 175, 233, 237
religionshistorie 245
religionssociologi 246, 251
religionsvidenskab 192, 234
Rene Land-buddhisme 165, 166, 167
retsskoler 110, 116, 118
ritual 43, 63, 64, 68, 69, 70, 73, 93, 96,
97, 102, 103, 105, 141, 145, 150,
152, 161, 162, 168, 170, 171, 179,
182, 184, 185, 186, 187, 188, 189,
191, 192, 193, 194, 198, 200, 201,
203, 205, 206, 207, 211, 237, 238,
239, 242
ritual-myte-model 254
RSS 121, 142

S

sabbat 29
sakramente 33, 62, 64
salaf 110
samsara 127, 148, 151, 152, 159, 160, 161, 166
sangha 143, 157
sekularisering 15, 234, 236, 241
senmoderne, senmodernitet 241
Shafi 110
shahada 97
Shakyamuni 147, 148
sharia 110, 111, 116
shia 96
Shinran 166
shinto 200, 201, 202, 205, 207, 210, 211
Shiva 122, 132
Shotoku, Prins 202
shudra 126
shura 111
Siddharta Gautama Shakyamuni 147, 148, 149, 156
situationsetik 76
Smart, Ninian 91, 135, 140, 153, 199, 238
socialisation, socialisationsteori 247
socialkonstruktivisme 224
sociologi 67, 69, 246, 271
Sri Lanka 122, 123, 137, 147
stupa 146, 152, 153
sufisme 103, 111
sunna 93, 111, 115
sunni 96
sunyata 161
sura 103, 105, 108, 109, 118
Susanoo 212
sutra, sutraer 154, 160, 200, 203
Swami Narayan Mandir 138
synagoge 24, 26, 32, 33
synd 51, 54, 57, 62, 70, 73, 75, 136
synkretisme 15
synsvinkel, indefra 262
synsvinkel, udefra 262

søjler, de fem 97

Sørensen, Jørgen Podemann 251, 253, 254

T

Talmud 24, 26, 33, 40
Tamagushi 207
TaNaK 24, 46
tantra 168
tariki 166
tekstanalyse 270
tempel 36, 132, 134, 138, 143, 152, 179, 181, 184, 191, 203
teokrati 167
teologi 51, 61, 81, 84, 92, 227, 252
teorien om rationelle valg (Rational choice theory) 247
teorien om søgen efter mening og tilknytning 248
Testamente, Det Gamle 52, 65, 73, 218
Testamente, Det Nye 51, 52, 59, 65, 218, 251, 259
Theravada 147, 149, 160
Tian 174, 180, 184
Tibet 145, 146, 147, 167, 168, 169
tilflugt 143, 150, 157, 171
tomhed, Læren om altings 161
to-naturlære 59, 60
Torarullerne 31
torii 206, 207, 215
traditionalisme 116, 118
treenighed 60, 189
Tripitaka 147
tulku, tulku-systemet 168

U

udelukkelsestesen 86
udskillelsesfase, ekskorporationsfase 256
Umar 95
Umar ibn al-Khattab 95
ummah 94, 96, 98, 103, 115
universel 55, 60, 166

Upanishaderne 122, 127, 128, 129, 130,
140, 142, 148
upaya 161, 162, 168
Uthmån ibn Affan, kalif 92, 95, 96

V

vaishya 126
Vajrayana 167, 168
valfart 94
varna 126
Veda, Vedaerne 122, 123, 124, 127, 128,
129, 130, 132, 142
vedligeholdelsesritual 254
Vishnu 122, 132

W

wudu 99, 112

Y

Yasukuni, Yasukuni-helligdommen 214,
215, 216
Yatrib 94, 105
yin, yang 187
yoga 127, 128, 129, 130

Z

zakat 97, 100
zazen 165
zen, zen-buddhisme 14, 165, 167
zionisme 28

Å

åbenbaring 92, 93, 94, 95, 97
årsagskæde, den 12-leddede 160

Lektor **Bodil Junker Pedersen**
(f. 1969).
Cand.mag. i religion og engelsk fra Aarhus 1997.
Studieophold i Kolkata og Lancaster (England).
Undervist på fagdidaktik i religion og teoretisk pædagogikum.
Ansæt på Munkensdam Gymnasium, Kolding.

Lektor **Lene Madsen**
(f. 1960).
Cand.mag. i religion, filosofi og dansk fra Aarhus 1990. Deltog i arbejdet med at skrive læreplan og vejledning til religion på hf og til kultur- og samfundsfaggruppen i forbindelse med reformen 2005. Undervist på fagdidaktik i religion og ved teoretisk pædagogikum. Medforfatter på bogen "Kultur og samfund – en grundbog", Systime 2009 og "Kultur og samfund – en materialesamling", Systime 2011. Ansæt ved VUC Aarhus.

Adjunkt **Sofie Reimnick**
(f. 1971).
Cand.mag. i religion og historie fra Aarhus 2001.
Medforfatter på bogen "Kultur og samfund – en grundbog", Systime 2009 og "Kultur og samfund – en materialesamling", Systime 2011.
Ansæt på Aarhus Katedralskole.

Lektor **Dorte Thelander Motzfeldt** (f. 1971).
Cand.mag. i religionsvidenskab og historie fra København 2003. Medlem af Religionslærerforeningens bestyrelse siden 2011. Forfatter til "Religion: Teori – Fænomenologi – Metode. Grundbog til religion B", Systime 2010.
Ansæt på VUC Vestegnen.

Lektor **Trine Ryhave**
(f. 1962).
Cand.mag. i religion og historie fra Aarhus 1995. Studieophold i Jerusalem 1991-1992. Medlem af Religionslærerforeningens bestyrelse 1999-2007 – heraf formand i perioden 2001-2007. Undervist på fagdidaktisk kursus.
Censor ved religionsstudierne på universiteterne. Ansæt på Ribe Katedralskole.

Lektor **Anders Nielsen**
(f. 1971).
Cand.mag. i religionsvidenskab, russisk og historie fra København 2004. Medforfatter på bogen "De store kristne kirkesamfund", Systime 2009. Forfatter til en række religionsfaglige artikler, bl.a. til antologien "Image and Word in the Mind of Narrative", Equinox Publishing 2011. Ansæt på Falkonergårdens Gymnasium & HF, Frederiksberg. Forelæser på Folkeuniversitetet.

Grundbogen til Religion C giver en kort og klar fremstilling af verdensreligionerne samt sekularisering og ateisme.

Meningen med bogen er ikke bare, at du som gymnasieelev eller hf-kursist læser dig til viden om religionerne, men at du gennem din undren over ”skæve” vinkler på religionerne, gennem aktiverende øvelser samt gennem anvendelse af teori og faglige begreber også selv skaber religionsfaglig viden. Ved at arbejde med **Grundbogen til Religion C** bliver du derfor klogere på:

- > Kristendom, islam, jødedom, hinduisme og buddhisme
- > Religioner i Kina og Japan
- > Ateisme og sekularisering
- > Religionsvidenskabelig teori og metode
- > Religionsfaglige begreber
- > Ligheder og forskelle mellem religionerne